İlya Ehrenburg

BUZLAR ÇÖZÜLÜRKEN

epos

İlya Grigoryeviç Ehrenburg (1891 – 1967); 1905 eylemlerine katıldı. Yakın arkadaşlarından biri olan Buharin'le birlikte, ileride Bolşevikleri oluşturacak bir gruba üye oldu. Devrimci eylemlere katıldığı için daha 17 yaşındayken tutuklandı ve sürgüne gönderildi. Buradan Paris'e gitti ve dokuz yıl kaldı. İlk şiirlerini burada yayınladı. I. Dünya Savaşı sırasında savaş muhabirliği yaptı.

1917 yılında Ekim Devrimi başladığında Rusya'ya dönmüştü. İç Savaş devam ederken Ukrayna'daydı. Sovyet basını için uzun süre dış basın muhabirliği yaptı. 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'ndeki yaşamla daha yakından ilgilenmiştir. Batı Sibirya yolculukları, sosyalizmin geliştirilmesini içeren çeşitli eleştirilerde bulunmasına yol açar. 1936 - 37 yıllarında İspanya İçsavaşı'nı izledi. 1941'e kadar İzvestia gazetesinin savaş muhabiri idi.

Paris Düşerken, *Fırtına* ve *Dipten Gelen Dalga*'dan oluşan üçleme dışında, çok sayıda eser bıraktı.

76 yaşında öldüğünde, "günlük hayat iyi kurulursa sosyalizm de kurulur" dediği ve önemli eleştiriler de yöneltiği Sovyetler Birliği'nde uzun yıllar boyunca yaşadığı için mutluydu.

Buzlar Çözülürken'in yarısı "Buzların Çözülüşü" adıyla ilk kez *Sol Yayınları* tarafından 1966 yılında Alaattin Bilgi çevirisiyle yayımlanmıştır.

epos

EPOS YAYINLARI – 118
Edebiyat – 2

İlya Grigoryeviç Ehrenburg
Buzlar Çözülürken

Rusçadan Çeviren:
Ö. Aydın Süer

Yayına Hazırlayan:
Ö. Aydın Süer, Mert Kayıncı

Kitabın Orijinal Adı:
Ottopel

© Ö. Aydın Süer, 2018
© Epos Yayınları, 2018

Düzelti:
Burcugül Çubuk

Kapak Resmi: Lenin'in Kabrini Ziyaret
Kapak Tasarımı: epos

uygulama: Karizma

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaası (0.312) 395 21 10
İvedik OSB 1518. Sk. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40
Yenimahalle, Ankara

Birinci Basım: Ankara, Eylül 2018

ISBN: 978-605-4822-41-6
Sertifika no: 16468

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
eposkitap@eposyayinlari.com.tr
www.eposyayinlari.com
www.eposyayinlari.com.tr
Facebook & Twitter: @EposYayinlari
Instagram: @eposyayinlari

İlya Ehrenburg

BUZLAR ÇÖZÜLÜRKEN

Rusçadan Çeviren
Ö. Aydın Süer

1

Mariya İlyinişna heyecanlandı. Gözlüğü burnunun ucuna kaydı. Grileşmiş saçları sağa sola savruldu.

"İlk söz, Yoldaş Braynin'e veriliyor. Daha sonra Yoldaş Karatayev konuşacak".

Dmitriy Sergeyeviç Karatayev, koyu renkli ince kaşlarını, şaşırdığında her zaman yaptığı gibi, belli belirsiz kaldırdı. Okuyucular Konferansı'nda konuşma yapması gerektiğini zaten biliyordu. Kütüphaneci Bayan Mariya İlyinişna çok önceden bunu kendisinden rica etmiş o da olumlu yanıt vermişti.

Fabrikada herkes Karatayev'e saygılı davranırdı. Müdür İvan Vasilyeviç Juravlev, bir süre önce Parti Şehir Komitesi Sekreteri'ne, Karatayev olmasa, hızlı kesim tezgâhları üretiminin bir sonraki döneme kalabileceğini söylemişti. Karatayev'i yalnızca iyi bir mühendis olduğu için değil, çok yönlü bilgisi, zekâsı ve alçak gönüllülüğü nedeniyle de takdir ediyorlardı. Zehirli dili konusunda herkesin hemfikir olduğu başmüdendis Sokolovskiy bile onun hakkında tek kötü söz söyleyememişti. Mariya İlyinişna bir keresinde Dmitriy Karatayev'le edebiyat üzerine konuşmalarını heyecanla anlatmıştı: Çehov'u yorumu olağanüstü. Bir aydan beri zor bir sınava hazırlanan bir öğrenci gibi titizlikle hazırlandığı okuyucu konferansı, Karatayev olmaksızın gerçekleşemezdi.

Mühendis Braynin elindeki not destesini önüne yaydı; her şeyi söylemeye zaman bulamayacakmışcasına çok hızlı konuşuyor, ara sıra duraklıyor ve aceleyle gözlüğünü takarak önüne yaydığı not yığınını inceliyordu.

"Benden önceki konuşmacıların haklı olarak belirttikleri gibi, roman büyük bir eğitici güce sahiptir. Tarım mühendisi Zubtsov orman ağaçlandırma çalışmasında neden başarılı olamamıştır? Nasıl derler, yazar sorunu doğru biçimde ortaya koymuştur. Zubtsov, eleştirinin ve özeleştirinin ne anlama geldiğini iyice anlamamış. Kuşkusuz Parti Örgütü yöneticisi Şebalin kendisine yardımcı olabilirdi, ancak yazar, kolektif yönetim ilkelerini görmezden gelmenin nelere yol açtığını açıkça gösteriyor. Roman, nasıl derler, yazarı eleştirileri dikkate alsa ve bazı kısımları yeniden gözden geçirse, edebiyatımızın altın değerdeki eserlerinden birisi olabilirdi."

Salon tamamen doluydu ve dinleyiciler kapı girişinde ve koridorda ayakta duruyorlardı. Genç yazarın eyalet basımevi tarafından yayımlanan kitabının okuyucuları heyecanlandırdığı anlaşılıyordu. Fakat Braynin'in uzun alıntılar yapması ve 'nasıl derler' ifadesini sık kullanması, konuyu sıkıcı ve görev yaparcasına anlatması dinleyicileri sıkmıştı. Ayıp olmasın diye az da olsa alkışladılar.

Mariya İlyinişna:

"Şimdi sözü Karatayev yoldaşa veriyorum, daha sonra konuşacak olan Yoldaş Stolyarov da hazırlansın" dediğinde herkes bir "oh" çekti ve canlandı.

Enerjik anlatımı nedeniyle Dmitriy Sergeyeviç izleyiciler tarafından dikkatle dinleniyordu. Ancak Mariya İlyinişna'nın suratı asılmıştı: Hayır Çehov hakkında başka türlü konuşuyordu. Neden Zubtsov'a saldırmıştı? Romanı beğenmediği açıkça hissediliyordu... Ama Karatayev romanı

gene de övüyordu: "gerçekçi tiplemeler, kendini beğenmiş keyfi davranan Şebalin, Genç komünist kız Fedarova ve Zubtsov canlı bir görünüme sahipler."

"Açıkça söylüyorum, yalnızca, yazarın Zubtsov'un özel yaşamını açığa vurma biçimini beğenmedim. Öncelikle, betimlediği olaylar pek inandırıcı değil. Burada tipik olan hiçbir şey yok. Okuyucu, kendine bu denli güvenen dürüst bir insanın, tarım mühendisinin, arkadaşının uçarı ve koket, aynı zamanda da aralarında ortak bir nokta bulunmayan karısına âşık olmasına nasıl inansın! Bana, yazar ucuz şeylerle uğraşıyormuş gibi geliyor. Gerçek şu ki, Sovyet insanı ruhsal açıdan yazarın gösterdiğinden daha temiz, daha sorumludur ve Zubtsov'un aşk hikâyesi, Sovyet romanı sayfalarına burjuva romanlarından mekanik bir biçimde nakledilmiş..."

Karatayev'i uzun uzun alkışladılar. Dmitriy Sergeyeviç'in ironisi dinleyicilerden bazılarının çok hoşuna gitmişti. Ellerinde bloknotla dolaşıp duran, yaratıcı eserler ortaya koymak için görevlendirildiğini söyleyen genç yazarları alaya almıştı. Bazıları da Karatayev'in Sovyet insanını roman kahramanına kıyasla daha soylu ve ruhsal açıdan daha karmaşık bulmasından hoşlanmıştı. Üçüncü bir grup insan da Karatayev'i diğerlerinden daha akıllı buldukları için alkışlamıştı.

Başkan koltuğunda oturan Juravlev, Mariya İlyinişna'ya yüksek sesle: "tartışmaya gerek yok; iyi hakladı ama" dedi. Mariya İlyinişna bunu yanıtsız bıraktı.

Juravlev'in öğretmen eşi Lena, herhalde alkışlamayan tek kişiydi. "Her zaman cins davranır!", diye iç geçirdi Juravlev.

Karatayev yerine oturdu ve endişeyle: "gribe yakalanıyorum" diye düşündü. "Şu anda hastalanmak aptallık.

Braynin'in projesi bana verilecek. Keşke konuşmasaydım. Bilinen şeyleri tekrarladım."

Başı ağrıyordu. Burası dayanılmaz sıcaktı.

Katya Stolyarova'yı dinlemiyordu. Kadın, sözünü kesen böcekler nedeniyle iç geçiriyordu. Katya'yı iş yerinden tanırdı. Her zaman neşeliydi, kaşları yoktu ve açık tenliydi; yaşamdan sürekli heyecan duyan bir yüz ifadesi vardı. Kendisini dinletmeyi biliyordu. Katya ona itiraz ediyordu:

"Yoldaş Karatayev'i anlamıyorum. Bu eserin 'Anna Karenina' gibi klasik bir roman olduğunu söylemiyorum ama insanı sarıyor; bunu çok kimseden duydum. Ama burada burjuva yazarlardan söz etmenin ne anlamı var? Burjuva yazarlarla ne benzerliği var romanın? Bence her insanın bir kalbi var ve bu nedenle de acı çekiyor. Bunda kötü olan ne var? Yaşamımda da böyle anlar olduğunu açıkça söyleyebilirim. Kısacası kitap insanın ruhunu sarıyor ve belirtmek gerekir ki..."

Karatayev: "Bizim komik ruhlu Katya'nın bir dram yaşadığını kim söyleyebilirdi ki?" diye düşündü. "İnsanın bir kalbi vardır"... Ansızın kendinden geçti, konuşmacıları artık dinlemiyordu; ne Mariya İlyinişna'yı ne kahverengi gri dikenli palmiyeyi ne kitap raflarını görüyordu, yalnızca Lena'ya bakıyordu. Son ayların tüm acıları canlanmıştı içinde birdenbire. Lena, bir kez bile ona bakmamıştı ama kendisi bunu istiyor, aynı zamanda da korkuyordu. Şimdi de her zaman karşılaştıklarında olduğu gibiydi. Daha yazın onunla rahatça konuşuyor, şakalaşıyor ve tartışıyordu. O zamanlar kendisini içten içe pek sevmese, gereğinden fazla iyi niyetli bulsa da Juravlevler'e sık sık gidiyordu. Juravlevler'e özellikle Lena ile konuşmaktan hoşlandığı için gidiyordu. İlginç bir kadın, Moskova'da böylesine hiç rastlamadım. Kuşkusuz burada daha az koşuşturma var, insanlar

daha çok okuyor ve düşünmeye zaman buluyorlar. Ancak Lena burada da bir istisna; derin bir kişiliği olduğu hemen hissediliyor. Juravlev ile nasıl bir arada yaşadığına akıl sır ermiyor. Ondan bir baş daha uzun ancak iyi anlaşıyorlar ve beş yaşlarında bir kızları var... Daha kısa süre önce Karatayev, Lena'ya sessiz sedasız âşık olduğunu fark etmişti. Genç mühendis Savçenko bir keresinde kendisine: "Bence o, gerçekten çok güzel bir kadın" demişti. Dmitriy Sergeyeviç başını sallamış: "hayır, kolay akılda kalan bir yüzü var" demişti. Lena'nın güneşte kızıla dönen altın sarısı saçları vardı. Buğulu yeşil gözleri, bazen ateşli, bazen son derece hüzünlü ama genellikle anlaşılmaz bir ifade taşırdı. Yüzündeki o ifade bir dakika içinde, odayı dolduran tozu ortaya çıkartan yatay güneş ışınları arasında ortadan kaybolurdu.

Karatayev: "güzel günlerdi" diye düşündü. Sokağa çıktı. "Aaa!, Ne tipi!" Kulübe girdiğinde ortalık süt limandı...

Karatayev kendinden geçmiş bir halde yürüyor, ne okuyucular konferansını ne de yaptığı konuşmayı düşünüyordu. Karşısında Lena vardı, yaşamının altüst olması, son haftaların hastalıklı hülyaları, daha önce kendisinin de fark etmediği güçsüzlüğü... Arkadaşları onu yaşamı yolunda, şanslı bir delikanlı olarak bilir, başarılı bulurlardı; iki yıl içinde herkesin saygısını kazanmakla kalmamış uluslararası bir ün de kazanmıştı. Ama ardında bıraktığı yalnızca bu iki yıldan ibaret değildi; artık otuz beş yaşını doldurmuştu ve yaşam ona artık eğlence gibi gelmiyordu. Güçlüklerin üstesinde gelmeyi başarıyordu. Uzun ve sert ifadeli yüzü, geniş ve çıkık alnı, bazen soğuk bazen de sevimli ve hoşgörüyle bakan gri gözleri, ağzının kenarındaki inatçı kıvrımlar, güçlü iradesini gösteriyordu.

İlk büyük deneyimini yaşadığında onuncu sınıftaydı. 1936 sonbaharında üvey babasını tutuklamışlardı. Sabah-

leyin evinin yanında en iyi arkadaşı Mişa Gribov'a rastlamıştı. Karatayev acısını paylaşmak, nasıl olduğunu sormak amacıyla ona seslenmişti. Ancak Mişa suratını asmış, hiçbir şey söylemeksizin yolun karşısına geçmişti. Kısa bir süre sonra da Karatayev'i Komsomol'dan atmışlardı. Annesi ağlayarak: "Bunda senin ne suçun var?" diyordu. O ise annesini teselli ediyor: "Böyle düşünmemek gerek anne, bu özel bir durum ve bizim başımıza geldi, yapacak bir şey yok!" diye yanıtlıyordu. Bir fabrikada işe başladı. Ne öfke duydu ne de içine kapandı. Yeni dostlar edindi, işinden de memnundu. Akşamları da ders çalışıyor, annesine "birkaç yıl sonra üniversiteye gideceğim" diyordu.

Birkaç yıl sonra, bir ağustos sıcağında, bozkırda üzüntülü olmasına rağmen umutlu bir halde yürüyordu. Geri çekilen bir askerî birliğin içindeydi. Her nedense özellikle generalin öfkesini çekmişti; general onu herkesin önünde korkak ve bencil olarak tanımlıyor, askerî mahkemeye vermekle tehdit ediyordu. Karatayev arkadaşına sakin bir ifadeyle: "küfretmesi iyi, demek ki bu işten sıyrılacağım" diyordu. Kısa bir süre sonra omzuna bir mermi isabet etti. Altı ay hastanede yattı, sonra da cepheye dönerek birçok çatışmaya katıldı. Muhabere subayı Nataşa'ya âşık olmuştu; Kızın da aynı duyguları paylaştığını anladığında Birliği artık Breslau'da savaşıyordu. Kız ona "senin soğuk bir görünümün var, sana yaklaşmak bile insanı ürkütüyor ama yüreğin, hayır, ben bunu hissettim"...demişti. Karatayev: "Savaş bitecek, mutlu olacağız" diye düşünmüştü. Ancak Nataşa, 10 Mayıs'ta, kimsenin artık ölümü düşünmediği bir sırada, mayın patlaması sonucu Dresden'de pisipisine yaşamını yitirdi. Karatayev acısını metanetle yaşadı; arkadaşları bunun ona ne denli ağır geldiğini fark etmediler bile. Yalnızca, uzun bir süre sonra, annesi: "Neden evlenmiyorsun.

Artık otuzunu aştın, bense öleceğim ve bakacağım kimse yok" demiş, Karatayev de "Anneciğim, ben mutluluğu savaşta kaybettim, artık evlenmeyi düşünemiyorum..." diye itiraf etmişti.

Sıkıntılı zamanlarında tek bir ilâcı vardı: Çalışmak. Makine mühendisliği enstitüsünü bitirmişti. Tezi beğenilmişti: Enstitüde kalmasını istemişler ancak birisi, her kimden rica ettiyse, onu Volga kıyısındaki bu küçük şehre, fabrikaya göndermişti. Buradaki insanlar, elinden her şey gelen bu başarılı adamı tanıdılar. Gençlere karşı pek güven durmayan Juravlev, Karatayev'in yeteneklerini hemen fark etti. Dmitriy Sergeyeviç, sık sık konuşma yaptığı Şehir Sovyeti'ne seçildi. İşçiler ona güveniyor, görüşlerini onunla seve seve paylaşıyor, dürüst ve bozulmamış bir kişi olarak görüyorlardı.

O'na ne olmuştu böyle? Neden kendine hâkim olamıyordu? Sert tipide yürürken içi sızlayarak Lena'yı düşünen kendisi miydi? Hayır, düşünmüyor, onun yaşamından çıkmayacağını hissediyordu. Bu ne kadar da boş bir inançtı. Her şey çok aptalca ve çocukça gelişmişti. Evet, tüm yaşamını ona bağlamayacaktı...

Tipi dinmiyor, rüzgârın savurduğu kar görmeyi engelliyor ve insanı uyuşturuyordu. Karatayev ansızın durdu, kaşlarını kaldırdı ve gülmeye başladı: Konferanstaki konuşmasını anımsamıştı.

Aslınsa gülünç değil miydi? "Kürsüye çıkıyorsun, çok sakin bir biçimde aslında hiç olmayan şeyi kanıtlıyorsun. Yazar, Zubtsov'u kafasında yaratmış, onu arkadaşının karısına âşık olmak zorunda bırakmış, herkese rezil etmiş, sonra da olayı bitirmek için onu kutba göndermişti. Karatayev tabiî ki protesto edecekti: Bu ucuz bir konu, tipik bir olay değil. Evet, evet, anımsayalım Dmitriy Sergeyeviç, Zubt-

sov ile ben hiç var olmadık. Bizi kafalarında yarattılar, ipe çektiler sonuçta biz yokuz artık."

"Herhalde Lena kendi kendine: Bu Karatatev nasıl birisi böyle? İkiyüzlü mü? Zavallı bir yalancı mı? Başkası değil ama o fark ediyordu. Kadınlar bunu herkesten daha iyi anlarlar. Nataşa'ya da son güne kadar açılmaya cesaret edememiştim, sonradan bana 'en başından biliyordum...', 'Anımsıyor musun, şehirhava bombardımanı altındaydı, sen ise tıraş olmak istiyordun. İşte o anda fark etmiştim." demişti. Belki tezgâhlardan anlarım ama duygular konusunda pek iyi değilimdir. Şimdi Lena, doğal olarak benimle alay ediyordur."

"Aslında bunu ne diye düşünüyorum ki? Lena, Juravlev'in karısı, bizim yollarımız ayrı. Aptalın hakkından gelebilirim. Ama konu farklı. Neden "böyle şey olmaz" dedim ki. Bilmiyorum. Aslına bakarsan yalan söylemek istemedim. Benim duygularım kimseyi ilgilendirmez: Bu, mühendis Karatayev'in kişisel sorunu. Kitap ise toplumsal bir olay. Bu tür konularda yazmanın âlemi var mı? Bu kimsenin işine yarayacak bir şey değil. Zubtsov'un ağaçlandırma konusundaki başarısızlığından okuyucu bir sonuç çıkarabilir. Ancak başkasının karısına olan aşkı, gereksiz bir saçmalık. Aşkın bir çimento olduğunu herkes söylüyor ama böylesi bir aşk insanı bitiriyor. Anlaşılan ben doğru davrandım. Hiç konuşma yapmasam daha iyi olurdu, kuşkusuz. Ama sorun bu değil, kendimi toparlamam ve kontrol etmem gerekiyor."

Sokak lambasının yaydığı yuvarlak ışığın aydınlattığı karın görünüşü korkmuş ya da ürkmüş kuş sürüsünün hareketini andırıyordu, uçuyorlar, birbirlerini izleyerek savruluyorlar, yere konuyorlar sonra yine havalanıyorlardı. Fenerin altında birbirine sarılmış âşıklar duruyordu. "Acaba Katya mı?" diye düşündü, Karatayev. Genç kızın telaşlandığını

fark etti, ardından genç çift hızlı hızlı yürümeye başladı. Karatayev gülümsedi. Belki de Katya'dır. Ya da bir başkası. Biz de Nataşa ile Berlin'de parkın yanında böyle dolaşırdık; orada içinde nilüferlerin olduğu grimsi bir göl vardı ve binbaşıya da burda yakalanmıştık... Gençlikte bunlar güzel şeyler. Budalaca şeyleri kafadan atmak gerekiyor. Bir kez ve sonsuza dek!"

Sokaklar boştu, herkes çoktan evlerine gitmişti. Tarım mühedisi Zubtsov'u eleştirenler de, sinemada "Görünmez Kadın" filmini izleyenler de, hayvancılığın gelişimine ilişkin dersi dinleyenler de, dostlarını ziyaret edenler de... Gündüz sevimsiz görünen yeni binalar şimdi tiyatro dekorunu andırıyordu; altın rengi pencereler karla boğuşuyordu âdeta...

Binalarda insanlar tartışıyor, uyuyor, acı çekiyor, seviniyordu. Ancak Karatayev için tüm bunlar ikinci plandaydı. En önemli şey çalışmaktı.

Yalnızca çalışmanın kendisini kurtaracağını düşünüyordu ve çaktığı kibritin aydınlattığı karanlık merdivenleri hızlı hızlı çıkarken sevinçle "şimdi Braynin'in projesinin başına oturacağım" diye düşündü. Çizimleri ve hesaplamaları masaya yaymıştı. "Neden bu kadar çok yakıyorlar, insan sıcaktan nefes alamıyor!" Rahatlamak için pencereyi açtı, odaya karlar doldu. "Herhalde grip oldum. Belki de bu aptalca. Çalışmak gerek."

Çalışırken genellikle hareketsiz oturur, gece yarısına kadar öylece kalırdı. Şimdi ikide bir sandalyesinin arkalığına yaslanıyor, lambayı ve küllüğü yerinden oynatıyor, odada dolaşıyordu.

İri ve sanki yabancı bir gölge beyaz duvarda hazursuzca dolaşıyordu.

"Braynin haklı. Birçok şey kaynağa, sonuçta da sacın

eğilmesine bağlı. Yarın Juravlev ile konuşacağım. Şimdi çay içiyorlar, Lena da ona: 'Karatayev yine bir memur gibi konuştu' diyordur. O gülüyor, Juravlev ise beni 'onun işi romanlar değil, ama iyi çalışıyor, önemli olan da bu' diye savunuyordur. Doğru, İvan Vasilyeviç, önemli olan bu! Gülerken Lena'nın gözleri koyulaşır, bazen de gülerken kederli görünür. Saçma! Juravlev'e dişlilerden söz etmek gerek..."

Sabah beşte içi rahatlamış bir halde, kendi kendine: "Braynin'in projesini düzeltmelerle birlikte sunabiliriz..." dedi. "Artık uyumaya değmez, of birazdan gitmek gerek. Uyanık kalmak da zor, bir sürü saçmalık dolacak yine kafama. Ya da Braynin'in projesine ilişkin tüm düzeltmeleri resmî yazı halinde düzenlesem? Böylece Juravlev'i ikna etmek daha kolay olur. Hem de şu sıkıntılı bir saati de geçirmiş olurum. Evet, zaman geçiyor..."

Tipi hiç durmuyordu. Ancak karanlık sokaklar canlanmıştı, insanlar işlerine gidiyordu. Sokak lambası yine parlaktı, aynı beyaz kuşlar çevresinde uçuşuyordu ama âşıklar gitmişti. Sokaktan gelip geçenlerin parça parça konuşmalarını duyuyordu:

"Ne harika bir filmdi. Bütün gece uyumadım."

"Sen de Yegorov'a söyle seni bıraksın, izin kâğıdı doldurmak aptalca..."

"Kuzey denizi balıklarını yollara attılar, halka geçecek yer yok..."

Karatayev: "Ne kadar aptalca! Aklımdan çıkmıyor. Belki de hiç çıkmayacak, bilmiyorum ki. Bu konuda bir şeyler okumuştum, anlaşılan yaşamak gerekiyormuş" diye düşündü. Ansızın gülümsedi: "Bu çok aptalca! Ama galiba mutluyum da..."

2

Okuyucu Konferansı'ndan döndükten sonra Lena, sofrayı kurdu, mutfaktan çaydanlığı, soğuk etleri getirdi. Bu arada da konuşuyordu. Ancak Juravlev onun davranışında bir sıradışılık olduğunu fark etti. "Neyin var?" diye soracak olsa, herhalde şaşırırdı ama ona "yine zayıf not verdin ve için rahat değil, öyle değil mi?" dedi. Lena, rahatlamış bir halde: "Evet" dedi.

İvan Vasilyeviç sabah okumaya zaman bulamadığı gazeteyi aldı eline; hem yiyor, hem de ara sıra karısına bakarak okuyordu. "Nikiforov'u iyi benzettiler. Kompresörlerin yetersiz olduğu tartışma götürmez." Lena, dinlemiyor ama her söyleneni hemen onaylıyordu.

İyi ki kocası okuyordu. Böylece kendisinin düşünmesine de zaman kalmış oluyordu Düzeltilmesi olanaksız bir şeylerin olup bittiğini şimdi anlıyordu. Böyle bir şeye tek başına katlanmak korkunçtu!

Öğrencilik yıllarında Lena'nın pekçok kız arkadaşı vardı fakat şimdi yapayalnız olduğunu düşünüyordu. Sıkıldığı zamanlarda fabrika lojmanında konuşacak kimsesi yoktu. Yaşam deneyimi olan kişiler onun ilgisini çekiyordu. Lena kendisiyle dalga geçiyordu: "Kendim de öğretmenim ama hâlâ başka birisinin beni eğitmesini bekliyorum!" Geçen yıla kadar şehrin en sıra dışı kişiliği olan Andrey İvanoviç Puhov okulda çalışıyordu. Ona herkes saygılı davranıyordu: İçsavaşa da katılmış bir eski Bolşevik, başarılı bir öğretmendi. Lena, onu kendisi için bir kurtarıcı sayıyordu. Lena önceleri şaşırmıştı: Öğrenciler derste haylazlık yapıyor, onu dinlemiyor, o da geceleri ağlıyordu. Andrey İvanoviç ona yol gösterdi: Ve teselli ederken, en önemli noktayı açıkladı: Bu gençler yetişkinler gibiydiler, biri diğerine benzemezdi. Onları anlamak, güvenlerini kazanmak gerekliydi. Lena ile

kendi kızıyla konuşuyor gibi konuşuyordu. Lena, Andrey İvanoviç'le birkaç kelime konuşmadan gün geçiremiyordu. Ancak geçen kış Puhov ağır bir rahatsızlık geçirmiş, doktorlar kalp krizi tanısı koyarak çalışmasını yasaklamışlardı.

Andrey İvanoviç kuşkusuz şimdi daha iyiydi; arada bir okula da uğruyordu, onu oraya çeken bir şey vardı ama Lena bu haldeyken sıkıntılarıyla onu rahatsız etmek istemiyordu. "kendi aklımı kullanmalıyım, yakında otuzumda olacağım, küçük bir kız değilim." diye kendine kızıyordu. Ancak dertleşebileceği birisi olmaksızın yaşamak güç geliyordu O'na.

Ara sıra, arkadaşlık ettiği doktor Vera Grigoryevna Şerer'e uğruyordu. Bir yıl önce, Puhov'un hastalandığı gün tanışmışlardı. Lena, o geceyi hiç unutmayacaktı: İlk kez kocasının kendisi için bir yabancı olduğunu fark etmişti. Bu o kadar korkunçtu ki, bütün gece sürekli ağlamıştı. Lena, Vera Grigoryevna'dan hoşlanıyordu, nâdiren görüşüyorlardı. Şerer, hep meşguldü. Ayrıca biraz içine kapanıktı. Acaba yalnız olduğu için miydi? Lena'ya: "İkinci kez hiçbir zaman iyi olmaz" demişti. Kocasını savaşta kaybetmişti. Lena artık Vera Grigoryevna'dan biraz usanır gibi olmuştu: Onun kendi dertleri vardı.

Karatayev ile Lena çabucak dost olmuşlardı. Karatayev, sık sık savaştan, Almanya'dan, arkadaşlarından söz ediyor, hikâyelerini anlatırken o insanlar âdeta canlanıyor, Lena bu kişileri iyi tanıdığı hissine kapılıyordu. Kitaplar üzerine tartışıyorlardı. Lena, Voropayev'in mutluluğuna her nedense inanmadığını belirtiyor, Karatayev ise bunun gerçek olduğunu kanıtlıyordu. Karatayev 'Yaprak Dökümü'nü beğeniyor, Lena ise onun ruhsuz olduğunu ileri sürüyordu. Grossman'ın kitabı için Karatayev: "Savaşı dürüstçe anlatmış, gerçekten de savaş böyleydi. Ancak kahramanları gerçekte olduğundan fazla düşünüyorlar. Bu nedenle bazen inandırı-

cı olamıyorlar" diyor, Lena ise "Siz sanki az mı düşünüyorsunuz?" diye itiraz ediyordu. O bozuluyor ve "konuştuğun kişiye tahammül etmek olmayacak şey, ...ben ise anlaşılan, sizi konuşmalarımla sıkıyorum" diye söyleniyordu.

Bazen Lena'ya ne Nataşa'dan ne gençliğinden söz eder, ama o, Karatayev'in İvan Vasilyeviç'in düşündüğü gibi "mutlu çocuk" olmadığını hissederdi. Karatayev'in ruhsal gücünü, gizli ve derin ruhsal heyecanını takdir ediyordu: Hareketli bir insandı.

Kore'de barış imzalandığında bir konuşma yapmıştı. Lena ilgiyle dinliyor, Karatayev, Amerikan stratejisinin yenilgisini ortaya koyuyor, sonuçlar çıkarıyordu: İspanya'dakinden farklı bir sonuçtu bu. Saldırganların iyice düşünmeleri gerekiyordu; her yerde barış yanlıları başkaldıracaktı. Kulüpten birlikte çıkmışlar ve Karatayev ona; "Bizim enstitüde Koreli bir kız okuyordu. Çocuk gibi, ufak tefekti. Şu sıralarda hep onu düşünüyorum. Gerçekten çok güzel gülüyordu; şimdi yeniden gülebilir, o kadar acı çektiler ki!" demişti. Lena, Konferansta konuşan ve küçük Koreli kızı anlatan Karatayev'i yalnızca kendisinin herkesten iyi tanıdığını düşünmüştü.

Bazen onu anlamıyordu. Bir gün ona onuncu sınıf öğrencisi Varya Popova'nın neredeyse başının derde girmek üzere olduğundan söz etmişti. "Onu aldılar ve Komsomol'dan ihraç ettiler. Ne olduğunu iyice araştırmadılar ve onu dinlemediler bile. Sonuçta Şehir Komitesi'nin müdahale ettiği doğru. Varya'yı önceki gün yeniden eski yerine gönderdiler. Ama on yedi yaşında böyle bir şey yaşamanın ne olduğunu düşünebiliyor musun? Bu bir dram. Kuşkusuz suç Fomin'in ama ona ceza bile vermediler. Bunu aklın alıyor mu?" Karatayev'in kendisini destekleyeceğini ummuştu ama o susuyordu. Onun yerinde kocası olsa korktuğu-

nu düşünürdü. Ama kendisinin Karatayev'e saygısı vardı. "Anlaşılan henüz yaşamda her şeyi yeterince anlayamıyorum" diye karar verdi.

Farkına varmadan ona bağlanıyordu. Gelmediği zaman üzülüyor, kocasına: "Dmitriy Sergeyeviç acaba hasta mı?" diye soruyordu. Bu yazındı ve kendisine sıradan ve anlaşılır görünüyordu. Yazın Karatayev izinli olarak Kafkasya'ya gitmiş, üzgün bir halde dönmüştü. Lena: "Belki bir kıza rastladı ama anlaşamadılar" diye düşünmüştü. Lena'nın bulunduğu topluluklardan kaçmaya başlamıştı. Lena, iki kez onu sokakta durdurmuştu. Çok işi olduğunu, ama kısa süre sonra mutlaka ama mutlaka uğrayacağını söylemişti... Lena bilinmezler içinde şaşırmış ve kendisini "onu gereğinden fazla düşünüyorum" diye içinden geçirirken yakalamıştı. Yoksa âşık mı olmuştu. Hemen kendisini: "Benim yaşımda böyle aptallıklara yer yok" diye inandırmaya çalışmıştı. "Yalnızca burada ilginç kişiler çok az. Ayrıca biz yalnızca arkadaşlık ediyoruz...

Okurlar Konferansına istemeden gitmişti. Konuşmalarını kâğıttan okuyarak yapıyor olmaları, gazete yazılarından alıntı yapmaları, kitap içeriklerini yeniden anlatmaları sıkıcı bir şeydi. Juravlev ısrarcıydı: Şehir Komitesi başkanı geleceğini söylemişti, herkes gelecekti. Ne aptalca bir gösteri! Daha sonrası senin için ilginç olacak: Mariya İlyinişna, Karatayev'in konuşma yapacağını söylemişti. Lena sinirlenerek, "Benim için hepsi bir" demişti. İvan Vasilyeviç gülmüş: "Gel de kadınlara inan! Karatayev'i neredeyse dahi gibi görüyordu ama şimdi ne söyleyeceği bile ilginç gelmiyor".

Lena o akşamın yaşamında oynayacağı rolün farkında değildi.

Karatayev konuşma yaparken gitmek ya da elleriyle yü-

zünü kapatmak istiyordu. Karatayev kendisine neden gelmediğini açıklamaya karar verdiğini söylemişti. "Şimdi anlaşılıyor: Beni bu romanın kadın kahramanı gibi, aklı havada, şımarık birisi gibi görüyor. Ona âşık olduğuma karar vermiş ve şimdi de ders veriyor. O ciddî bir adamdı, kafası başka işlerle meşguldü. Benim böyle bir şey olamayacağını anlamam gerekirdi. Kısacası, bu bana bir ders oldu. Ama neden o herkesin önünde açıklamayı düşündü? Gelebilir ve söyleyebilirdi. Anlaşılan, böylesinin daha kırıcı olduğuna karar vermiş; onu rahat bırakmayacağımdan korkuyor. Korkmasa da olur; beni artık görmeyecek.

Kocasıyla tipi altında eve doğru yürürken öfkeyle Karatayev'i düşünüyordu. Juravlev taksi çağırmak istedi ama karısı, yolda biraz sakinleşeceğini söyleyerek karşı çıkmıştı. Ancak eve girdiğinde, ansızın Dmitriy Sergeyeviç'e gücenmenin yersiz olduğu hissine kapıldı. Kabahat kendisindeydi. İlk kez Dmitriy Sergeyeviç'e âşık olduğunu, son zamanlarda onlara gelmediği için acı çektiğini, bundan sonra da mutlu ve ruhen huzurlu olamayacağını anlamıştı. Hemen mutfağa girdi. Çaydanlık kaynamamıştı; artık üzerinde İvan Vasilyeviç'in ne olup bittiğini kavrayamayan bakışlarını hissetmeden kederlenebilirdi. Artık Karatayev'e karşı öfke duymuyor, kendi kendine konuşuyordu. O haklı, nasıl bir biçim seçerse seçsin, onun için fark eder mi? Beni dürüstçe korumak zorundaydı. Benim anlayamadığımı o gördü ve kestirip attı. Yaşamak gerekiyor, ama nasıl?

İvan Vasilyeviç yemeğini yerken O mutfakta oturuyor, çay içiyormuş gibi yapıyordu. Neyse ki, gazetede uzun bir yazı vardı... Şaşırmış bir halde: "bu, gerçekten benim kocam mı?' diye düşündü.

Juravlev ile Sanatsal Etkinlik Gecesi'nde tanışmışlardı. O zamanlar pedagoji enstitüsünü henüz bitirmişti. Ju-

ravlev'i kendisinin mezuniyetinden kısa süre önce bu şehre göndermişlerdi; kendisini yalnızca gençler arasında iyi hissettiğini söylüyor ve sık sık enstitüye geliyordu. Tiyatro oyununda Lena'ya da küçük bir rol verilmiş, iyi oynayamamış ama oyundan sonraki eğlencede Juravlev'le bütün gece dans etmişler, sohbet etmişler, gece bitince de Juravlev O'na yurda kadar eşlik etmişti.

Bu altı yıl önceydi. İvan Vasilyeviç bu altı yıl içinde çok değişmişti: Sorun, tıknaz hali, şişmanlaması, gerdanının sarkması, kelleşmesi değildi. Ona "yaşlı adam" diyorlardı ama daha otuz yedi yaşındaydı –ama gözleri de değişmişti– hayalci bakıyorlardı; artık bakışları sakin, kendinden emindi; emreder gibi bir ses tonu vardı; başkalarını güldüremeyen bir gülüşü vardı. Onun her şeyi artık farklıydı.

Belki de yalnızca Lena'ya öyle geliyordu. Tanıştıklarında yaşam sevinci ve iyimserliğiyle Lena'yı cezbetmişti. Hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmıyor, en güç anlarda bile bir çıkış yolu bulunabileceğini söylüyordu. Şimdi de böyle düşünüyor ama bu Lena'nın sinirine dokunuyordu. Başmühendis Yegorov beti benzi atmış bir halde gelerek karısının kanser olduğunu söylediğinde, Lena ağlamamak için kendisini zor tutmuş, Juravlev ise: "Üzülmeyin, düzelir, tıp şimdi mucizeler yaratıyor" demişti. Bir dakika sonra da Yegorov'a: "Söyleyin, Pavel Konstantinoviç, Stalingrad için yapılan tezgâhlar hazır mı? Üçüncü kez soruyorlar" demişti.

Yazın Şehir Komitesi başkanı Uşakov, Lena'nın yanında Juravlev'e işçileri eski kulübelerde ve barakalarda yaşatmanın mümkün olmadığını, inşaat ödeneğinin daha geçen yıl tahsis edildiğini söylediğinde İvan Vasilyeviç, sakin bir tavırla: "Yeni döküm araçları için kullandık. Biliyorsunuz çok gerekliydi. Döküm için dökümhanemiz olmasaydı, tartışmasız, rezil olurduk. Bizi, hedefi yüzde on altı aştığımız-

da ilk siz tebrik etmiştiniz. Konutlar için boşuna endişeleniyorsunuz. Onlar daha bizi idare eder. Moskova'da daha kötülerini gördüm" demişti. Keyfinin kaçmasını istemeyen Juravlev'in, her şeye tek yanıtı var: "Halledilir"... "Bencil! Tam anlamıyla bir bencil!"

Gençken Juravlev'in yüzünde O'na hafif sevimlilik katan keyifli bir hal vardı, ama bu hal yıllar içinde yok olmuştu. İşinde bazı tatsızlıklar olmuş, üç yıl önce herkes onun görevden alınacağını söylemişti; iki kez Moskova'ya gitti ve mesele "halledildi". Belki de bu nedenle daha seyrek gülüyordu. Fabrikanın kaderinden sorumlu olması da onu rahatsız ediyor olabilirdi. Belki de yalnızca çok kilo almıştı. Aslında şimdilerde tezgâhlardan, kendisini Moskova'da çok iyi karşıladıklarından, kuyusunu kazan Nikiforov'u nasıl fırçaladıklarından söz ederken canlanıyordu. Lena için bu, kendini beğenmekti, o kadar. Ancak İvan Vasilyeviç fabrikayı seviyor, onunla gururlanıyordu. Bazı anlarda fabrikayla bir bütün olduğu hissine kapılıyordu. Elini sıkıca sıkmaları, şahsında tüm kolektifi selâmladıkları anlamına geliyordu; fabrika öngörülen planı tamamlayamazsa bu onun, Juravlev'in kişisel başarısızlığı, dolayısıyla da mutsuzluğu olacaktı.

İş dışında nasıl zaman geçiriyordu? Onun da kendi tutkuları vardı. Pazar günleri balık avlamaya giderken ya da Hitrov'la balıkların hangi yeme kolayca geldiklerini tartışırken O'nu on yedisinde sanırdınız. Bu durum Lena'yı öfkelendiriyordu: Bir kitap alabilir, tiyatroya gidebilirdi ama onun en büyük zevki saatlerce oltanın ucuna bakmaktı.

Lena, kocasının Hitrov'a olan sempatisini anlayamıyordu. O iyi bir işçi, düzgün bir aile babasıydı. Şişman, pembe yüzlüydü, yetişkin bir yeni yetmeyi andırıyordu; kulağı okşayan bas bir sese sahipti ve kahkahalarla gülerek, belki

yüz kez herkesin bildiği fıkraları anlatıyordu. Hitrov, İvan Vasilyeviç'in aklına ve şansına, kutsal bir şeymişçesine inanıyordu. Birlikte balık avlıyor, bazen ava gidiyor ara sıra dama oynuyor ya da yarım litreyi hoş beşle bitiriyorlardı. Juravlev, Hitrov için: "mayası iyi" diyordu. Sokolovskiy ise iğneleyici bir tonda: "Hitrov daha önce eline olta almış adam değil, şimdi ise 'çocukluğumdan beri tutkuyla balık avlarım' diyor. Ayrıca da dün turna balığı tutmanın kaya balığı tutmaktan daha güç olduğunun tartışma götürmeyeceğini söyledi" diyordu. Hitrov, Lena'ya itici geliyordu. Onu yaltakçı gibi görüyordu ve bir keresinde öfkelenerek: "Onunla nasıl saatlerce konuşursun. O hep senin söylediklerini tekrarlıyor" dedi. İvan Vasilyeviç omuzlarını silkti: "Hitrov hiç de aptal değil, her zaman özgün görüşleri var. Peşin hükümlüsün, sen hiçbir şey bilmiyorsun" dedi.

Kocası Lena'yı ve kızını seviyordu. Ama bu, onunla evlenmeye karar verdiğinde beklediği duygu değildi. Kocası onu coşkulu buluyor, bazen de gülüyordu: "Arabacıların önce bir ruble istediklerini ama beş kapiğe götürdüklerini söylerler. Sen talepkâr yaşamayı seviyorsun. Ama yaşamak daha basit. Aynı zamanda daha da güç..."

Ortak yaşamın ilk yıllarında Lena, eşiyle aşktan, yaşamın anlamından, mutluluğun neye bağlı olduğundan söz etmek istemişti. O ise sevecen bir tavırla gülümsemiş ama çalışması gerektiğini söyleyerek kestirip atmıştı. Lena'yı iyi bir eş olarak kabul ediyordu ve onunla mutluydu. Tabiî ki eksikleri vardı: Sürekli duygularından söz etmek istiyordu ama bir kadında bundan daha kötü kusurlar olabilirdi.

Lena, Karatayev'le arkadaş olduğunda İvan Vasilyeviç karısı adına sevinmişti. Hiç kıskançlık duymuyordu. Lena, aklı başında bir kadındı. Ara sıra çene çalmak, hoppaca davranmak istiyordu, bu da doğaldı. Benim zamanım yok.

Onu oyalamayı beceremiyorum. Karatayev aklı başında bir adam ama bilgisiyle hava atmayı seviyor; Lena'nın ağzı açık kendisini dinlemesi gururunu okşuyor...

Son zamanlarda Karatayev uğramamaya başladığında İvan Vasilyeviç şaşırmıştı. "Acaba karısını bıktırmış mıydı? Lena öyle akıllı ki... ve beni çok seviyor, bu tartışma götürmez, bu nedenle görüşmüyor artık herhalde" diye düşünmüştü.

Lena, evlendikten sonra öğretmenliğe devam etmeyi şart koşmuştu: Enstitüyü ev kadınına dönüşmek için bitirmemişti. İşini seviyor, kocasının da işine ilgi göstermesi için çabalıyor, okul defterlerini gösteriyor, yaşlı Puhov'un yeteneğinden hayranlıkla söz ediyor, müdürden yakınıyordu. İvan Vasilyeviç bir gün ona: "benim iş yerinde daha az mı tatsızlık yaşadığımı sanıyorsun. Tabiî ki çocukları okutmak o kadar basit değil ama fabrika da kolay iş mi?" demişti.

İvan iyi mi yoksa kötü mü çalışıyordu? Görüşler farklıydı: Bazıları onun biçimci ve ödüllendirici olduğunu, fabrika gelişme gösterirse, bunun Yegorov, Karatayev, Sokolovskiy, Braynin sayesinde olacağını, Juravlev'in onları engellemekten baka bir şey yapmadığını ileri sürüyorlardı. Diğerleri ise, İvan Vasilyeviç'in iyi bir yönetici ve dürüst bir kişi olduğunu, bunu en önemli özellik saydıklarını vurguluyorlardı. Ancak kimse ona ne saldırıyor ne de savunuyordu. Juravlev, insanlarda dikkate alınacak kadar güçlü duygular uyandıramıyordu.

Lena onu kendine güvenen bir kişi olarak görüyordu. Bununla birlikte sık sık kendine olan inancını yitiriyor ama bu kuşkularını ne başmühendisle ne de Karatayev'le paylaşıyordu. Sorumluluğun kendisinde olduğunu var sayıyordu. Karatayev, bir keresinde, maliyet hesaplarının gereğinden fazla iyimser olduğunu belirtmiş, Juravlev ise omuz silke-

rek: "Karatayev makinelerden anlar, fabrika yönetmenin gizemlerinden değil", demişti. İvan Vasilyeviç, Moskova'ya düzensizliklere ilişkin bir şeyler yazsa, orada yalnızca yüzlerini buruşturarak: "Juravlev panik yapıyor," diyeceklerini biliyordu. Bazen karısına "susmayı da bilmek gerekir" diyordu. Lena, bu sözlerde bir korkaklık hissediyordu. Aslına bakılırsa Juravlev üç yıl savaşmış, Rizev'de savaşın en güç anlarında bulunmuştu; ve silâh arkadaşları onu cesur bir insan olarak anımsıyorlardı. Savaş günlerini anımsarken, bir keresinde Lena'ya "Savaşta" dedi "Ölmekte var öldürmekte, bu önemli değil kuşkusuz. Ama bir gün, gel bakalım ve 'şuradaki işin hesabını ver' dedikleri anda her şey biter. Bunu dedirtmemek lazım. Bu da işin başka bir yönü!"

Kim ne derse desin, fabrika iyi çalışıyordu, durum iyiydi. Altı yıldır hiç kesinti olmamıştı. Doğru, Bakan vekili Juravlev'e, konut inşa ödeneklerinin yasal olmayan bir biçimde döküm araçları için kullandığını söylemişti ama Juravlev bunun verimle ilgili olduğuna karar vermişti... Bakanlık da, benim gibi, öncelikle üretimle ilgileniyor. Tabiî ki, Bakan vekilini de yatıştırmaya çalışmıştı: Tüm işçilerin lojmanı vardı ve kötü bir durum yoktu. Üç işçi kompleksinin inşası için hazırlıklar başlamıştı bile. Gerçekten de yıl sonunda projeler ve hesaplamalar onaylanmıştı ama Juravlev binalar konusunda acele etmiyordu. Yönetim Kurulu başkanı Merkez Komitesi Genel Kurulu toplantısından sonra ona temkinli bir tavırla: İvan Vasilyeviç, ne yazdıklarını okudunuz mu? "İnsanların konut gereksinimi çoktan sağlanmalıydı". Juravlev: "Sağlarız" dedi, ancak Sibirtsev'in söylediklerini de düşündü: Aptal bir adam olmayan Juravlev, buna karşın, kıvrak bir zekâya sahip değildi.

Sonbaharda "İzvestiya" gazetesinde fabrikaya ilişkin bir yazı yayınlanmıştı. Juravlev, sert bir tavırla muhabire:

"Benden söz etmenize gerek yok. Size üretim rekamlarını verdim, üretime ağırlık vermeniz çok daha iyi olur. Karatayev'den bahsetmeniz de iyi olur; O bunu fazlasıyla hak etti. En önemlisi de işçilerle konuşun. İşte size liste." Muhabir yine de Juravlev'i övdü ve onun "Sovyet sanayisinin gözüpeklikle sağduyuyu ve büyük bir deneyimi birleştiren örnek yöneticilerden birisi" olduğunu belirtti. Parti Şehir Yönetim Kurulu Başkanı telefonla arayarak Ivan Vasilyeviç'i kutladı. Altı Kasım'daki törensel oturumda, Juravlev şeref locasında askerî erkânla yan yana oturuyordu. Kentte: "Juravlev zirveye çıktı" diyorlardı.

Yaşlı öğretmenin ressam oğlu Vladimir Puhov, bir yıl önce Moskova'dan doğduğu kente dönmüştü ve şimdi her yıl düzenlenen sergi için Juravlev'in portresini yapıyordu. Vladimir Andreyeviç: "Şans oyunlarından yalnızca kaybedilmeyeni severim" diyordu. Juravlev'in portresini yıllık sergi için yapmayı düşünüyorsa, bunun nedeni, yalnızca modelin kendisine başarı kazandırması değildi. Şehir gazetesi her zaman olduğu gibi sergiye bir sütun ayırmış Puhov'dan da sütun içinde bir pargrafta bahsetmişti. Portre de önceki yıllarda olduğu gibi müze tarafından satın alınacaktı. İvan Vasilyeviç, tüm madalyalarını takmış, bir tezgâh modelinin süslediği bir masanın başında oturuyordu. Resim sehpasında tamalanmamış portreyi gören Lena, yüzünü buruşturdu: "Yaranmak istemiş ama becerememiş, bir hindiyi anımsatıyor..."

Lena, kocasını çok iyi tanıdığını sanıyordu, ancak pek çok şeyin farkında değildi.

Örneğin, Yegorov'un karısının ölmek üzere olduğunu ve ne kadar çok acı çektiğini görüyor ve gerçekten üzülüyordu, son güne kadar, sürekli: "Bir şeyi yok, iyileşecek..." diye tekrarlıyordu. İşçilerin bu rutubetli, kasvetli evlerde

yaşamasına üzülüyordu. Bu evler ona çocukluğunu anımsıyordu. Kendisi de Kalujskiy Eyaleti'nin yoksul bir köyünden gelmişti. İnsanların kötü koşullarda yaşaması kötüydü. Hemen kendisini rahatlatıyordu: Bu evler daha idare ederdi. Ancak tezgâhlar olmazsa şapa otururduk. Tartışmasız, bu böyle "Her şey yolunda gidecek. Ayrıca bu evler de o kadar kötü değildi. Babalarının yaşadıklarıyla kıyaslanabilir miydiler? Gelecek yıl üç ek bina yapacağız." Şöyle diyordu: "Her şey iyi olacak derseniz, gerçekten de her şey iyi olur. En önemlisi, pes etmemek." Yegorov, benim ona destek olmamı kendisi istedi. İşin sırrı, işin kötü yanlarına az bakmakta; o zaman bu yönler daha azalır. Bu, tartışmasız böyledir. Bir gün toplama atölyesinde yangın çıktı. İvan Vasilyeviç bu olayda iyi yönlerini sergiledi. Eli ayağı dolaşmadan çok becerikli davrandı ve alevler kısa zamanda kontrol altına alındı; yitirilen zamanı telafi etmek gerekiyordu ve gece boyunca işçilerle birlikte atölyede çalıştı, onlara cesaret verdi. Fabrikayı ayağa kaldıran bu olaydan kısa bir süre sonra, Karatayev, Sokolovskiy'e: "Söylesenize, Juravlev sizi şaşırtmadı mı?" diye sordu. "Aslında akışa uygun olmayan işlere karışmaktan uzak birisi olmasına rağmen burada çuvallamadı." Sokolovskiy, Müdür Juravlev'le her zaman dalga geçerdi ama bu kez biraz düşünerek yanıt verdi:

"Siz haklısınız, bahçıvaların uyuyan tomurcuktan konuştuklarını hiç duydun mu? Yıllarca uyur tomurcuklar, ama ana sürgünden budayınca hemen gösterirler kendilerini. İşte Juravlev'da böyle; sıradan bir bürokrat ancak bir fırtınayla ya da tehditle uyanıyor." Juravlev ile Lena arasındaki ilişkilerin dönüm noktası Karatayev'le görüşmesi değil, geçen yıl yaptıkları ve İvan Vasilyaviç'in hiçbir anlam veremediği bir konuşmaydı. Şuroçka hastalandığında

Lena kentten çocuk doktoru Filimonov'u çağırmak istemişti. Onun da hasta olduğu söylendi. Lena, çok telaşlanmıştı: Hastalığın zatürre olduğunu düşünüyordu... İvan'a telefon etti. Juravlev: "Bizim hastanedeki Şerer'e gidin" diye öneride bulunmuştu. Vera Grigoryevna hastayı muayene ettikten sonra: "Sıradan bir soğuk algınlığı, akciğerlerde bir şey yok" dedi. Lena sevinmişti; ama duygusal açıdan öyle bir haldeydi ki, düşüncesini yüksek sesle belirtmeden edemedi: "Yanılıyor olmayasınız? Sanki tuhaf bir biçimde nefes almıyor mu?" Vera Grigoryevna ansızın parlayıvermişti: "Bana güvenmiyorsanız, neden beni çağırdınız? Lena kızarmıştı: "Özür dilerim, ne dediğimi bilmiyorum. Sizi gücendirmeyi hiç istemezdim. Bu korkunç bir şey". O anda Vera Grigoryevna'nın gözlerinde yaşlar belirdi, çok alçak bir sesle: "Siz beni bağışlayın. Suç bende. Sinirlerim dayanmadı. Bazen bunları duymak zorunda kalabiliriz... O makaleden sonra*... bir durumu açıkladığımızda... Bir doktorun benim gibi davranması çok kötü bir şey..." Lena, utancından daha da kızarmıştı. Vera Grigoryevna'yı evine kadar götürdü. O geceden sonra arkadaş oldular.

O geceden sonra da Lena kocasını hor görmeye başladı. Eve geç saatte, aç ve yorgun gelmiş, Şuroçka'nın nasıl olduğunu sormuştu. Lena, Vera Grigoryevna'dan söz etmeye başlamıştı. Kocası susuyor, Lena ısrarla soruyordu: "Hayır, sen söyle bu utanç verici bir şey değil mi? Onun suçu ne? İvan Vasilyeviç uzlaştırıcı bir tavırla: "Neden üzülüyorsun ki? Şerer'i çağırmanı ben söylemiştim. Ona karşı olumsuz değilim, iyi bir doktor. Fakat güvendiğin biri olsa bile daima dikkatli olmalısın" demişti.

Lena, sessizce odadan çıkmıştı. İçinde o zamana kadar

* Bir grup doktorun, bazı Sovyet yöneticilerini zehirleme faaliyetinde bulunduklarını iddia eden Pravda makalesi. *–ç.n.*

fark etmediği duyguların biçimlenmeye başladığını hissediyordu. Ağlayarak: "Bu adam benim kocam!.." diye tekrarlıyordu.

Fabrikadaki yangından aylar sonra, Karatayev, Juravlev'in davranışını övdüğünde, Lena: "Onu tanımıyorsunuz, korkağın ve ruhsuzun teki" diye haykırmamak için kendisini zor tutmuştu.

Gazetelerde Kremlindeki doktor grubunun aklandığına ilişkin haberler çıktığında, Lena hastaneye koşmuş, Vera Grigoryevna'yı çağırarak bir şeyler söylemek istemiş ama söyleyememiş ve yalnızca kucaklamıştı.

Aynı akşam İvan Vasilyeviç, esneyerek Lena'ya: "Onların hiçbir konuda suçlu olmadıkları anlaşılıyor. Demek ki, senin Şerer boşuna üzülmüş..." demiş, Lena ise bir şey söylememişti...

Neden kocasından ayrılmamıştı? Onun kendisine bağlı olduğunu bilmesine karşın, ona acımıyordu. Yaşamdaki güçlükler onu korkutmuyordu: Bir işi vardı, kendisini ve Şuroçka'yı her zaman geçindirebilirdi. Bütün sorun Şuroçka'daydı. Babasını seviyordu. O da kızıyla birlikteyken değişiyor, eski, gençlik günlerine dönüyor, oynuyor ve gülüyordu. Kızı babasından koparmak olacak şey miydi? Şuroçka'nın hiçbir suçu yok. Böyle birisini seçtiğim için suçlu olan benim. Demek ki ben hesaplaşmak zorundayım.

Lena, sevgisiz yaşamanın da mümkün olabileceği düşüncesine kendisini inandırmaya başlamıştı. İlginç bir işi, dostları ve Şuroçka vardı. Dram yaratmanın sırası değildi. Juravlav, korkak ve bencildi ama bir hırsız veya hain de değildi. Şuroçka'nın babası olacak...

Karatayev'le arkadaşlığı acısını unutturmuştu. Karatayev bir süre görünmedi. Lena heyecanlanmış, neden gelmediği konusundaki ihtimalleri sıralayıp duruyordu, şaşırıp

kaldığını ve kocasını çok az düşündüğünü hissetti. Görünüşte her şey eskisi gibi devam ediyordu: Yine onun çayını dolduruyor, fabrikada neler olup bittiğini soruyordu. Yalnızca Şuroçkası ile öğrencileri için yaşadığından artık emindi.

Ve işte şu anda, kulüpten dönerken, kalbini Karatayev'in çaldığını biliyordu. Bu, onun için öylesine beklenmedik bir şeydi ki, kendisini ezik hissediyordu: Juravlev'in son çayını içmesini beklerken oturduğu yerde bile güçlükle duruyordu.

Gazeteyi katlarken ansızın: "Karatayev'in konuşmasını neden beğenmedin? Bence akıllıca konuştu. Doğrusu, ben pek kitap okumam ama Sovyet ailesi konusunda söyledikleri tartışılmaz" dedi.

Lena hiç alışılmadık bir biçimde, sakince yanıtlamıştı: "Ben çok iyi dinlemedim. Sana gitmek istemediğimi söylemiştim... Yedinci sınıf beni endişelendiriyor: Program çok ağır geliyor çocuklara... Daha çay ister misin? Ben gidip Şuroçka'ya bakayım..."

Kız uyuyordu; anlaşılan sıcak basmış ve yorganın yarısını üzerinden atmıştı. Lena üzerini örttü, bir eli kızının üzerinde ağlamaya başladı. Bunlar Şura'nın da başına gelecek miydi? Erkekler için daha kolaydı bu olup bitenler. Tabiî ki, benim kendi yaşamım var; okul, çocuklar... Ama bugünün ne denli acı verdiğini bilseydin. Yarına kadar yaşamak bile güç... Şuroçka, ne yapacağız? Bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum...

3

Okurlar Konferansı'nın yapıldığı akşam, Andrey İvanoviç Puhov'un ailesi için de unutulmaz bir anı olarak kaldı. Sonya gitmek niyetindeydi ancak konferans babasının doğum

gününe rastlamıştı, babası altmış dört yaşını dolduruyordu. Nadejda Yegorovna doğum gününde herkesin mutlaka bir arada olmasını istiyordu ve Andrey İvanoviç üç gün boyunca karısının yakınmalarını dinledi... Kıtlık nedeniyle un güçlükle bulunabiliyordu. Tüm kenti dolaşmış ancak ne hindi ne de kaz bulabilmişti. Aksi gibi yumurta da yoktu...

Andrey İvanoviç için için gülüyordu. Nadya'nın işleri hep böyleydi-yiyecek bir şey olmadığını söyler, sonra da misafirler masadan zor kalkardı.

Nadejda Yegorovna önceleri yeğenini de eşiyle birlikte çağırmayı düşünmüştü. Eşi emekli okul müdürüydü ve Andrey İvanoviç'in yaşıtıydı. Braynin'i da çağırmak istedi. Ama Puhov karşı çıktı: "Çocukların canı sıkılır. Sonya ve Volodya'nın arkadaşlarını çağır, daha iyi. Bırak, gençler eğlensin. Biz de seninle başkasının neşesiyle neşelenelim..."

Andrey İvanoviç uysal bir adamdı; Braynin ve eski okul müdürüyle görüşmekten hoşlanırdı Nadejda Yegorovna'nın yeğeninin romatizma, çamur banyosu, arı sokması tedavisiyle ilgili sohbetlerini saatlerce dinler ve gıkı çıkmazdı. Her akşam teselli için kısa bir süre önce dul kalmış olan ve kendilerinden birkaç bina aşağıda yaşayan Yegorov'a uğrardı. Onunla makinelerden, Eisenhoower'in son konuşmasından, müzik okulu öğrencisi olan kızından söz ediyor, onu acı veren düşüncelerden uzak tutmaya çabalıyordu. Ama Puhov gençlerle birlikteyken kendisini daha iyi hissediyordu. Bu, belki de ruhen içinde gençlik ateşini korumasının ya da öğretmenlik yaptığı otuz küsur yıl boyunca gençlere alışmasının bir sonucuydu. Sınav öncesi korkuyu da ilk aşkın dramını da ün kazanma konusundaki saf hayalleri de görür, anlar ve hoşgörüyle karşılardı.

Andrey, kendini arada sırada sadece aile çevresinde yalnız hissedirdi.

Karısıyla otuz mutlu yıl geçirmişlerdi. Nadejda Yegorovna da gençliğinde öğretmendi. Yetişkinlere ders veriyordu. İlk çocuğu Volodya kıtlık yılında, 1920 de doğmuştu. Nadejda Yegorovna, Volodya'yı babasına göstermek üzere karargâha götürdüğünde, nöbetçi: "Küçük, dikkat et bebeği düşüreceksin" demişti. Ufak tefek ve zayıftı; kısacık kesilmiş saçlarıyla çocuk gibi duruyordu. Bir yıl sonra bir kızı oldu, bir ay bile yaşamadan öldü. Nadejda Yegorovna ağır bir hastalık geçirdi, iki kez ameliyat edildi. Puhov, pedagojik çalışmalarına geri döndü, Nadejda Yegorovna ise kendini evine adadı, kaygılı bir eş ve anne oldu. Sonya doğduğunda genç kızlık rüyalarını, okuduğu romanları çoktan unutmuş, şişman, gençliğini anımsamakta zorlanan sakin bir kadın olmuştu. Gençliğini çok az hatırlıyor, anımsadığında da şaşırıyordu: Asker toplantılarında sanki kendisi değil de başka birisi konuşmuştu. Volodya'ya hamileyken bozkırlarda at binen, kocasının serigrafide bildiri basmasına yardım eden sanki o değildi. Bunlar geride kalmıştı, çok geride! Dünyası küçülmüş, ufalmıştı.

Puhov geçen yıl hastalandığında Nadejda Yegorovna kocasını kurtarması gerektiğini anlıyordu. Herkese Andrey İvanoviç'in doktorun yazdıklarına uymadığından, bir çocuk gibi davrandığından, tehlikeyi kavrayamadığından yakınıyordu. Ancak Andrey İvanoviç, çok az yaşayacağını biliyor, özellikle de bu yüzden yatağa ve eve bağlı kalma düşüncesi üzülmesine sebep oluyordu: Teslim olduğu anda motorun arıza vereceğini biliyordu. Bunu hissediyordu.

Andrey İvanoviç iyileştiğini ve artık işe başlamak isteğini söyledi. Bunları duyan Nadejda Yegorovna öfkeden kendini kaybetti, kocasına ilk defa bağırdı çağırdı, ağladı, doktorlara koştu. Şerer ona: "Tabiî ki yatması gerekiyor, ona bunu söylemiştim. Ama insan bazen kendisi için ilâçlardan

çok neyin gerektiğini daha iyi anlıyor. Bana işi olmadan yaşayamayacağını söyledi. Israr etmeyin, Andrey Ivanoviç sıra dışı bir insandır..." demişti. Nadejda Yegorovna sakinleşmedi, okul müdürüne, Şehir Komitesi Sekreteri'ne gitti. Böylece Puhov işe dönemedi.

Ancak Andrey İvanoviç iş yapmadan oturamıyordu. Babaları savaşta ölen ve güç koşullarda yetişen eski öğrencileriyle çalışıyordu. Birisinin annesi karaborsacıydı ve oğlunu çarşıya-pazara gönderiyordu; diğeri hasta kız kardeşine bakmak zorundaydı; bir üçüncüsü ise başıboştu ve kötü arkadaşlar edinmişti. Andrey İvanoviç onlara annelerinden daha fazla yardımcı oluyor, çocuklarla ders hazırlıyor, onlara eski günleri anlatıyordu, devrim nasıl başladı, sokakta Lenin'e nasıl rastladı, beyaz orduyu nasıl durdurdular...

Nadejda Yegorovna, kocasının gücünün tükendiğini görüyor, Puhov, şu sözcüklerle devam eden ve her gün yinelenen şikâyetleri dinliyordu: "Andryuşa, bir gün olsun yat!" Andryuşa, sevginin yanı sıra kaygı dolu gözlerin de her an kendisini izlediğini biliyor, kriz anlarında acısını belli etmemek için kendisini zor tutuyor, gülmeye ve şaka yapmaya çalışıyordu.

Çocukluğundan beri Nadejda Yegorovna'nın gözdesi, akıl dolu ve alaycı gözleriyle Volodya'ydı. Annesi komşularına: "Onun sessiz durduğuna bakmayın, ben onun için hep korkuyorum" diyordu. Yaramazlık etmiyor, çocuklarla dövüşmüyor ama kendisini eski saray subayı olarak adlandıran babasını kızdırıyor, tanıdık kız çocukları hakkında onları gücendiren dörtlükler yazıyor, öğretmenlerin karikatürünü çiziyordu. Resme karşı erken yaşlarda tutku derecesinde ilgi duymuş, annesi mutluluktan kendinden geçerek: "belki gerçekten de yeteneklidir" diye seviniyordu.

Moskova'da resim eğitimi alıyor ve tatillerde eve geldi-

ğinde annesine profesörler, tiyatro prömiyerleri, 'Kızıl Gelincik' kafesindeki kızlar hakkında garip ve alaycı hikâyeler anlatıyor, yaşama doymuş yaşlı bir adam tavrıyla konuşuyordu. Nadejda Yegorovna kocasına dehşet içinde: "Her halde kötü bir grubun içine düştü ve sürükleniyor. Onunla konuş..." diyordu.

Andrey Ivanoviç, yanıt olarak iç geçiriyordu. Çoktan her şeyi denemişti; "ikna etmeye çalıştım, rica ettim, o da kızdı". Kader, onunla alay ediyordu sanki: Herkes, "Puhov'un suçluları eğitme yeteneği var!" diyor, ama o kendi çocuğuna söz geçiremiyordu. Volodya kesinlikle itiraz etmiyor, genellikle gözlerini kısarak sinsi sinsi bakıyordu babasına. Puhov çocuğunun arkasından kendisine güldüğünü biliyordu.

Volodya enstitüyü bitirdikten sonra,"Kolhozda Ziyafet" adlı büyük bir tablo yaptı. Tablo övgüyle karşılandı. Volodya'ya, Moskova'da bir atölye tahsis edildi. Annesine bir miktar para gönderdi ve evlilik hazırlığı yaptığını yazdı. Ancak genç kız bir film rejisörünü tercih etmişti. Volodya da, yeni çalışması "Atölyede Toplantı"yı yetersiz bulan jüriye küsmüş ve sinirleri iyice bozulmuştu. Sanatçılar toplantısında, nasıl olduğunu kendi bile farketmedi ama olan olmuş epeyce ödül kazanmış olan saygıdeğer üstatlara verip veriştirmişti. Bu vakadan sonra Volodya'ya, stüdyonun kendisine yanlışlıkla verildiği ve ödül almış olan bir sanatçıya devredilmek üzere boşaltılması gerektiği bildirildi. Ayrıca, ünlü bir çelik işçisinin portresiyle ilgili sipariş de hiçbir açıklama yapılmadan iptal edildi. Volodya büyük bir aptallık yaptığını fark etmişti nihayet. Durumu kurtarmaya çalıştı. Hakaret ettiği sanatçıları nereye gitse övgüye boğuyor, kendi eserlerini küçümsüyor, kötü bir yoldaş olduğunu dile getiriyordu. Sonunda deneyim kazanmak için bir "Fab-

rikadaki günlük yaşamı incelemeye gidiyorum." diyerek taşraya gideceğini ilân etti...

İşte böylece, uzun bir ayrılıktan sonra yeniden baba ocağına dönmüştü. Başarısızlıklarından hiç söz etmiyor, aksine annesini buraya deneyim kazanmak için gönderildiğini, "çok ilginç" bir eser üzerinde çalıştığını söyleyerek sevindirmişti bile.

Altı ay sonra, Şehir gazetesinin yazı işleri müdürü makalesinde, Volodya'nın gazete okuyan iki işçiyi canlandıran tablosuna hayranlığını belirtiyordu: Büyük sanatçı! Şu genç olanın gözlerine bakın! Onun hakkında yarım sayfa makale yazmak gerekir.

Puhov'un Stalin ödülüne aday olacağı söyleniyor.

Nadejda Yegorovna onu başarısından dolayı tebrik etti... Puhov omuz silkti: "senin hoşuna gitti ama bence kötü. Aslına bakılırsa Moskova'da da iyisini yapmıyorlar. Bu tablo hakkında hiçbir şey düşünmemeyi yeğlerim."

Nadejda Yegorovna, görüşlerini kocasıyla paylaştı: "Herhalde Volodya'nın evlenmeye hazırlandığı kız korkunç bir yalancı. Vladimir'in kolayca etki altında kaldığını biliyorsun... Tablosunu beğendin mi?" Puhov, isteksizce yanıtladı: "Onun fikirleri hoşuma gitmiyor. Dün Sonya ile bir kitaptan söz ediyorlardı. Sonya, bir ana fikir olması gerektiğini söyledi. O da: 'Fikirler para etmiyor, fikirlerle yalnızca başını derde sokarsın. Kitapta ideoloji olması gerekiyor. Varsa kitap iyidir. Fikir ise deliler içindir.' Onun birisinin etkisi altında kalabileceği de gerçek değil, o kendisi bir insanı bozabilecek yeteneğe sahip. Küçük bir çocukken de böyle düşünürdü. Arsızlığı ve sinikliği had safhada! İşte o kadar! Andrey İvanoviç'in sesi titremeye başladı ve Nadejda Yegorovna ne yapacağını şaşırdı: "Senin heyecanlanmaman gerek..." dedi.

Nadejda Yegorovna, kocasının Volodya'ya bir kez daha haksızlık ettiğini düşündü. İşte yine Sonya'yı haklı çıkarmıştı. Kızına âdeta tapan Puhov'un, son zamanlarda onunla eski yakınlıklarını yitirdiklerini görerek acı çektiğini fark etmemişti. Kendisine kızıyordu: Yaşlandım, gençleri anlayamıyorum: Sonya'nın da benim öğrenciyken düşündüğüm gibi düşünmesini istiyorum. Bunun sürekli bir hastalık olduğu da bir gerçek: Babaların, çocuklarını anlayamadıkları yeterince kabul görmüş bir düşüncedir zaten. Volodya'yı suçlamakta haklıyım. O sadece şöhretle ilgileniyor. Ama Sonya'nın bana sitem etmesine gerek yok. Bazen birbirimizi anlayamıyorsak, bu, benim geçmişte kalmış olan dili kullanmamdan kaynaklanıyor. Garip olan şey, öğrencilerimle, örneğin Savçenko ya da Lena Juravlev ile aramda aynı duvarın varlığını hissetmiyor olmam. Belki de insanın sevdikleriyle anlaşması bir o kadar güç oluyor.

Sonya içine kapalıydı. Duygularını belli etmez, sırlarını kimseye açmazdı. Kuşkusuz, annesi ve babası kızlarının sık sık evlerine gelip giden genç mühendis Savçenko'ya kayıtsız kalmadığını fark etmişlerdi. Ancak Nadejda Yegorovna ondan söz etmeye başladığında, Sonya sakin bir tonla: "Cana yakın bir adam, ama boşuna düşünüyorsun... Yalnızca tanıdık birisi" diye karşılık vermişti. Nadejda Yegorovna, birkaç kez Savçenko'yu, Sonya'nın doğum gününde ve oğlunun dönüşü sonrası, yemeğe davet etmişti. Sonya ona herkese davrandığı gibi davranmıştı. Savçenko ile yalnız kaldıklarında, Sonya değişiyor, yüzü yumuşuyor ve gözleri donuklaşıyordu. Bir sonbahar günü ormana gitmişlerdi: Her taraf hazan yapraklarıyla doluydu. Sonya altın yapraklı dalları toplamak için bir an durdu, sonra sessizce yürüdüler. Birden çevredeki her şeyin aydınlık ve hüzünlü olduğu duygusuna kapıldı. Konuşmadan yürüyorlardı, Sav-

çenko ansızın ona sarıldı... Sonya da bir dakikalığına kendisini kaybederek onun öpücüğüne yanıt verdi ama hemen kendisini topladı ve patikaya yöneldi. Akşam Savçenko'ya: "Beklemek gerek... Şubatta beni nereye göndereceksiler belli olacak. Yoksa sen burada, ben başka yerde olacağım. Ya da, daha da iyisi, evli bir kadın olup mutfağa girmemi isteyeceksin... Bu daha da olanaksız bir şey: Bir yıldan daha az bir süredir buradasın. Bu nedenle Juravlev sana asla bir daire vermez..." Savçenko bozularak gitti. Neden böyle ince eleyip sık dokuyor? ...Sonya'nın kendisi gittikten sonra yüzükoyun yatıp ağladığını nereden bilecekti ki. "Belki de aptalca konuştum. Tabiî ki aptalcaydı. Ama geleceği de düşünmek gerekiyor. Genellikle erkekler düşünür. Ama Savçenko daha çocuk ve bunları benim ona söylemem gerekiyor. Buna benim de karşı olduğumu acaba anlamıyor mu? Genelde hiçbir şey anlamıyor. Ama ben onsuz yapamam..."

Acaba Savçenko ve Andrey İvanoviç'in düşündüğü kadar ince eleyip sık dokuyan birisi miydi? Ya da başka türlü olamayacağı, geri kalan her şeyin 'idealizm' veya 'Donkişotluk' ya da 'aptallık' olacağını varsaydığı için mi öyle davranıyordu? Babası, Sonya'nın edebiyatla ilgilendiği halde teknik enstitüye devam etmesini anlayamıyordu... Sonya babasına "Bu, daha gerekli; iş bulmak daha kolay" diye açıklıyordu. Enstitüde, elektroteknikle çok ilgilendi ama yine de teknik enstitü ısrarında devam etti. Şiiri, özellikle de Lermontov ve Blok'u severdi. Ama babasına: "Şiirin hayatımızda bir yeri varsa, bu yeri ancak Mayakovski doldurabilir," derdi ve Annesine acıdığı için ev işlerinde yardımcı oluyordu. Hatta daha becerikliydi, ayrıca her şeyi sakin, akıllıca yapıyor, dükkânlar ne kadar kalabalık olursa olsun tezgâha ustaca yaklaşıyordu. Oturdukları bina yöne-

timini de harekete geçmelerini sağlayacak kadar etkilerdi. Sonya, babasının kendi sözlerini ciddiye almadığından yakındığında, Nadejda Yegorovna: "Onun bir şeyler yapması gerek, bu onu ayakta tutuyor" diye yanıtlıyordu.

Andrey İvanoviç'in Mişanın bütün notlarının "pekiyi" olduğunu, Sonya'nın kimyayla ilgilendiğini anlattığında, Sonya "Ben onunla kıyaslandığımda yaşlı kalıyorum" diye düşünüyordu.

Sonya, Babasının, doğum gününü kutladığında, babası gülerek: "Sevinecek bir şey yok. Çok yaşadım az iş yaptım" demiş, Sonya da gülerek: "Bana genç görünüyorsun" demişti.

Öğlene doğru misafirler gelmişti. Volodya'nın arkadaşları, ressam Saburov, eşi ve yerel Orlov Tiyatrosu'nda adı Tanya olan ve herkes tarafından Taneçka olarak adlandırılan oyuncu. Nadejda Yegorovna, kuşkusuz Savçenko'yu da çağırmış ama o Okurlar Konferansı'nda konuşmacı olduğunu, bu nedenle daha sonra gelebileceğini bildirmişti.

Yemekte Volodya, Saburov'la hafiften dalga geçiyordu, o da Volodya ile dalga geçmeye çalışıyor ama öylesine anlaşılmaz bir sesle konuşuyordu ki, kimse bir şey anlamıyordu. Saburov bir ara Volodya ile birlikte okumuş ve daha ergenlik yıllarında arkadaş olmuşlardı. Daha sonra yaşam onları ayırmıştı. Volodya ünlü olmayı, para kazanmayı hayal ediyor; hangi konuların "vurucu" olduğunu, kimi, ne için ödüllendirdiklerini, kimi eleştirdiklerini yakından izliyordu. Saburov ise büyük bir gayretle hiçbir yerde sergilenmeyen peyzajlar çiziyordu. Bu adam, herhalde yaşamda yalnızca resim çizmeyi ve aksak, hastalıklı karısı Glaşa'yı seviyordu. Glaşa, düzeltmen olarak çalışıyor ve Saburovlar, onun bu yetersiz geliriyle geçiniyor, zar zor yaşıyorlardı. Bu nedenle Saburov, Nadejda Yegorovna'nın tabağına koydu-

ğu börekleri karnını her zaman doyuramadığını belli edecek bir hızla ve iştâhla yutuyordu. Glaşa, ona âşık gözlerle bakıyordu. Evlendikleri andan itibaren Saburov peyzaj dışında yalnızca karısının resmini çiziyordu. Portrelerde çirkin görünüyor ama kocası bu çirkinliğe bir güzellik katıyordu. Volodya, sık sık anne ve babasına Saburov'un yetenekli, belki de herkesten daha iyi olduğunu, ama bir tahtasının eksik olduğunu söylüyordu. "Sanatçıdan ne beklendiğinin farkında değil. Bu gidişle hiçbir şey olamayacak" derdi.

Volodya, yemekte Saburov'a takılıyor:

"Sen hâlâ dönemi yeniden tartışmak mı istiyorsun" diyordu.

Saburov, Nadejda Yegorovna: "yemeğinizi yiyin, soğuyacak" diye müdahale edene dek, yanıt olarak ateşli, ancak şaşırmayan tavırla Rafael'den, renk duygusundan, kompozisyondan söz ediyordu.

Nadejda Yegorovna, şarabını yemeğin sonunda getirmişti: Savçenko'yu bekliyordu. Savçenko geldiğinde göz ucuyla kızına baktı. Sonya, sakince Taneçka ile tiyatro üzerine konuşuyordu ve gülümsemedi bile.

Andrey İvanoviç, Savçenko'ya kulüpte neler olup bittiğini sormaya başladı.

Savçenko: "Karatayev beni hayrete düşürdü. Ben onu, akıllı, nazik bir insan sayardım ama o düşüncesizce konuştu. Siz romanı okumuş muydunuz?

Andrey İvanoviç: "Okumadım" diye iç geçirdi. "Nedense bir türlü olmadı... Ama iyi bir kitap olduğu söyleniyor."

Kitap belki de kötü olabilir ama insanı heyecanlandırıyor. Orada, özellikle mutsuz aşk konusu geçtiğinde. Karatayev, özellikle de burasını eleştirdi. Kişisel dramlara edebiyatta yer olmadığı, duygular arasında kaybolmamak gerektiği vb. Bunu Braynin söylese şaşırmazdım ama Karatayev'den daha başka şeyler bekliyordum..."

Volodya güldü:

"Bu tür konferanslar, yapılanların bir tür bağımsız eleştirisidir. Karatayev akıllı bir adam. Gerçek düşüncesini niye söylesin ki!"

Andrey Ivanoviç dayanamadı:

"Herkes böyle düşünmüyor... Karatayev dürüst bir insandır, bunu neden hiç hesaba katmıyorsun!?"

Puhov'un alışılmadık sert ses tonundan hoşlanmayan herkes susmuştu. Daha sonra Savçenko konuşmaya başladı: "Ondan önce konuşma yapmam çok kötü oldu ama genç bir kız onu akıllıca yanıtladı: Yanılıyorsunuz, Vladimir Andreyeviç, orada insanlar tamamen içlerinden geldiği gibi konuştular. Siz herhalde uzun süredir böyle bir tartışma yaşamadınız. Ve çok şey değişti kitap birçoklarının yarasını deşmişti. İnsanlar sık sık bir şeyden söz ederler ama özel yaşamlarında başka türlü davranırlar. Okurlar açık sözlü kitapları özlüyor."

"Tiyatroda da aynı şey!" diye haykırdı Taneçka "sahneye üç yeni oyun koyuldu ve iyi gitmiyor... oynamaya değmez. Sanat..."

Saburov, onun sözünü kesti.

"Haklısınız. Sanat diye bir şeyin olduğunu anımsamanın zamanı geldi. Volodya istediğini söylesin. Tartışamam. Ama Rafael'e gelince: Onlar renkli fotoğraf değil. Bunu bil!"

Volodya, yine hafif alaycı bir tonla yanıtladı.

"Rafael'i şimdi Sovyetler Birliği'nde sanatçı olarak kabul etmezlerdi. Herkes senin gibi yaratıcılık konusunda 21. Yüzyıl yeteneğine sahip değil. Bu arada, 21. Yüzyılda herhangi birinin senin yarattığın harikalarla ilgileneceğinden de şüpheliyim."

"Öyle konuşmayın, Vladimir Andreyeviç!" diye yavaşça haykırdı Glaşa. "Onun son peyzajı tek kelimeyle şaşırtıcı!"

Savçenko: "Yine de Karatayev'i anlamıyorum" diye tekrarladı. "Neredeyse bir yıldır onunla çalışıyorum. Hareketli bir adam ve bu kullandığı her sözcükte hissediliyor. Neden Zubtsov'a saldırdı?"

Sonya: "Ben romanı okudum; Karatayev'le tamamen aynı görüşteyim. Sovyet insanı yalnızca doğayı değil, kendi duygularını da yönetmelidir. Ancak Zubtsov'un aşkı, körü körüne bir aşk. Roman, insanı şaşırtmamalı ve eğitmeli..."

Savçenko, heyecandan önündeki bardağı devirdi.

"Körü körüne değil, büyük bir aşkla. Her şeyi bir kalıba sokamazsınız."

Nadejda Yegorovna düşündü: "Bu adam onu seviyor. Sonya, biraz soğuk bir insan. Kime çekmişse, bana ve Andryuşka'ya çekmediği açık..."

Belki de bunun suçlusu şaraptı. Ama herkes birbirinin sözünü kesiyor, Saburov "rengin gücü" üzerine bağırıp çağırıyordu, Taneçka yerinden fırlayarak tekrarlıyordu. "İnkâr edebilirsiniz, ama aşk işte budur!" Volodya onu kızdırmak için teatral bir biçimde alkışladı.

Andrey İvanoviç, pencereye doğru gitti ve gözü acıtan beyazlıktaki kara bakarak: "Sonya'yı anlamıyorum, diye düşündü. Bunu belki de Savçenko'yu kızdırmak için söylemiştir. Ama hayır, o yokken de aynı biçimde düşünüyor... Her halde kendince haklıdır. Buna ben karar veremem. Bunun için oldukça yaşlıyım..."

Sonya, herkesin canlanmasından yararlanarak, fark ettirmeden odadan çıktı. Odasına geçti, ışığı yakmadan yatağa oturdu. Bir an bile olsa yalnız kalmak istemişti. "Galiba kafayı sıyırıyorum" diye düşündü. "Onun bana bakmasını istiyorum ancak doğal olmayan işler yapıyorum. Ne konuşabiliyorum ne de düşünebiliyorum. Bu korkunç bir şey! Ona herkese davrandığım gibi davranmalıyım, yoksa beni

küçük görecek. Beni yine kızdırmak istedi ve her şeyi belirli bir kalıba soktuğumu söyledi. Bu aptalca. Eğer böyle düşünüyorsa, beni hiç anlamıyor demektir. Ben de hissedemiyorum. Hatta çok daha ötesi. Dramlardan nefret ediyorum, özellikle nefret ediyorum!.."

Savçenko yavaşça odaya girdi. Oda karanlıktı, Sonya'yı görmüyordu ve elini uzatınca koluna dokundu, ona sarıldı ve öpmeye başladı.

"Aklını mı kaçırdın! Buraya girebilirler..."

"Sen ne zaman fikir yürütmeyi bırakacaksın? Eğer seviyorsan..."

Sonya kalktı, lambayı yaktı. Öfkeyle Savçenko'ya baktı.

"Demek sevmiyorum. Ve biliyor musun ne? Bundan hiç söz etmeyeceğiz."

"Dur... şimdi sana her şeyi söyleyeceğim."

"Sen artık söyleyeceğini söyledin. Yeter artık. Şimdi diğerlerinin yanına gidelim, fark edecekler. Bugün onun günü. Babam gücenir sonra."

Kısa bir süre sonra herkes evlerine dağıldı. Sonya, Savçenko'nun bir kez bile yüzüne bakmadı ve vedalaşırken ona tek kelime söylemedi.

Savçenko, kederli bir halde yürüyordu, insanı körleştiren tipi her yanını kaplamıştı... Kulüpten çıkıp aceleyle Puhovlar'a giderken aptal gibi mutluluk düşüncesine kapıldığını anımsadı. "Yirmi beş yaşındayım, gençlik dönemi sona erdi. Karatayev, beni romantik olarak tanımlarken haklıydı; ben her şeyi abartıyorum. Çocuk gibi davranıyorum. Böyle yaşanmaz. Belki de Karatayev her açıdan haklı."

"Aşka neden bu kadar önem vermeli ki? Bana ilginç bir iş verdiler. Ayrıca Karatayev bana güveniyor. Önümde çok fazla yaşanacak şey var: Çok olağandışı bir dönem yaşıyoruz. Şöyle düşünüyorum: Benim gibi bir çocuk, 1941 ba-

harında mutsuz bir aşk nedeniyle acı çekiyor. Daha sonra Stalingrad'ı savunuyor... Ama belki de biri diğerini ikinci plana atıyordur. Lenya amcanın izne geldiğini anımsıyorum. Onun çevresinden ayrılmıyor, 'makineli tüfek nasıl ateş edilir, siper nasıl kazılır, gemiciklerle nasıl köprüler kurulur' diye bir sürü soru sormuştum Bir keresinde bana: 'Grişa, mutluluğum olacak kıza rastladım!' diyerek bir fotoğraf göstermişti. Lenya amcayı altı ay sonra öldürdüler. Yaşam çok karmaşık... İşte yürüyor ve sürekli Sonya'yı düşünüyorum, bu nedenle de amcayı anımsadım. Şimdi artık onlara gitmek yerinde bir davranış olmaz. Bir başkasını seviyor olamaz mı? Ama bunu asla söylemez, gururlu bir kız. Ben gururlu değilim; herkese içimi açmaya hazırım. Mutluluğu buldum ve yitirdim..."

Sonya, annesine şaraptan başının ağrıdığını söyledi. Yarın her zamankinden erken kalkacak ve ortalığı toplayacaktı şimdi uyuması gerekiyordu.

Üzerini değiştirmeden yatmıştı ve Savçenko'yu düşünüyordu. "Aklımın yerinde olmadığı belli. Galiba onun da... Bizim konuşmalarımız neden kavga ile bitiyor? Karakterlerimiz farklı. Yalnızca sevgi yetmez. Seni anlamayan bir adamla yaşam geçmez. Onu düşünmemeliyim. Kuşkusuz iyi bir insan, dürüst, düzgün bir adam. Sorun onu sevmemden kaynaklanmıyor. İnsan duygularına hâkim olabilmeli. Savçenko bir konuda haklı: Bir şeyi savunup başka türlü davranmak çok itici bir davranış. Beni uzak bir yerlere, örneğin Urallar'a ya da Sibirya'ya gönderseler iyi olacak. Böylece her şey hallolur. Ama bu zayıflık; burada bırakırlarsa her durumda buna katlanacağım. Bu da bir sınav, kendime hâkim olabilecek miyim, olamayacak mıyım? Ne kadar iğrenç!.."

Volodyo, Taneçkayı yolcu edeceğini söyledi. Uzakta yaşıyordu ve son otobüsü kaçırmışlardı.

Volodya taksi tutmayı düşünüyordu. Taneçka ise çok içtiğini, temiz hava almak istediğini söyledi. Volodya sinirlendi; Yine keyfini düşünüyordu. Bir korkunç fırtınada yürüyerek gitmek! Taneçka Volodya'nın babasından çok hoşlanmıştı. İyi kalpli ve yakışıklıydı, özellikle de yakışıklı, soyluydu. Hayır alay etmiyordu. Taneçka, Saburov'un neden söz ettiğini anlamamıştı ama ondan da hoşlanmıştı. Kederli olacak kadar şarap içmemesi gerekirdi. Genç kız mutsuzdu. Bu iki kere iki kadar gerçekti ama bunu düşünmeye değmezdi.

Taneçka her ne kadar otuz iki yaşındaysa da üstünde hâlâ çocuksu bir teklifsizlik vardı ve bu son dokuz yılı çeşitli tiyatrolarda, taşralarda geçirmişti. Birçok insanla karşılaşmıştı. O yetenekli bir oyuncu kabul ediliyordu ve yavaş yavaş mesleğinde ilerliyordu. Şimdi ona sık sık başrol veriyorlardı ama o içten içe çok mutsuzdu.

Küçük bir kız iken tiyatroda oynamayı düşlerdi ve bir oyuncunun hayatı ona trajik ve görkemli görünürdü. Sanki daha sonra olup bitecekler onu daha da meşhur edecek gibi geliyordu. Ancak öyle olmadı, yeteneksiz olduğunu anlamıştı. Gerçi yetenekli oyuncuya sık rastlanmıyordu..! Diğerleri için bu bir meslekti o kadar. Taneçka entrikaları, iğnelemeleri baştan savma düzenlenen konserleri, pis otellerin küçük odalarını, yüzeysel ilişkileri ve ağır yaşamları tanıdı. Kederli bir yaşama büründü. Yüzü kırışıklarla kaplanmaya başladı, makyajdan diye teselli ediyordu kendini. O dış görünüşte kaderine razı olmuştu ama kalbinin derinliklerindeki hayali canlıydı hâlâ "Bir yerlerde daha başka ve daha büyük bir yaşam vardı mutlaka, o sadece yolunu şaşırmıştı."

Yedi yıl kadar önce tanıdığı ve çok sevdiği aktör Gromov ona "ayrılmamız gerekiyor biz birbirimize zarar veriyoruz"

dediğinde intihar etmek istedi. Gromov onun ilk gerçek aşkıydı ve düşünce olarak onu kocası kabul ediyordu. Daha sonra başka sevgilileri de oldu Kolesnikov, Borodin ve Petya. Hiçbir hayale kapılmadan birlikte olmayı ve ağlamadan ayrılmayı öğrendi. Volodya ile birlikte olurken onu sevip sevmediğini sormuyordu kendine... sırf yalnızlıktan kabul etmişti. Volodya ona çok yalvarmıştı, çok üstüne düşmüştü...

Volodya ona iyi davranıyordu. Kızdırsa bile tam zamanında durabiliyordu ve hatta bu davranışıyla onu neşelendirebiliyordu da. Onda kendisinde olmayan bir rahatlık vardı. Taneçka yeteniksizliğinden ve kendisine göre rol olmadığı şikâyetine başladığında ya da yaşamdan sıkıldığını söylemeye başladığında Volodya ona hemen komik fıkralar anlatır ya da Moskova'dayken tanıdığı ünlü oyuncular hakkında bazen komik bazen de tuhaf hikâyeler anlatır içinde bulunduğu ruh halinden çıkmasını sağlardı. Yaşam üzerine görüşleri zaman zaman Taneçka'yı kızdırır bazen de güldürürdü. Volodya ona herkesin baştan savma iş yaptığını, bunda olağanüstü bir şey olmadığını çünkü herkesin yaşamını sürdürmek için uğraştığını söylerdi. Mesela turbun sanattan daha gerekli olduğunu ama hiç kimsenin turbu büyük harfle yazmadığını bir turbun idealleri hakkında dram yazmadığını söylüyordu. Turbu yalnızca eker-yetiştirir ve yerlerdi, mümkün olduğu kadar yaşamak gerekiyordu. İnsan elinden geldiği kadar iyi yaşamalıydı. Yaşamda pek az güzel şey vardı. Mesela yaşamda mavi gökyüzü parçası ya da pencereden bakıp buharlı geminin düdüğünü duymak gibi güzel şeyler vardı.

Birbirlerine iyice alışmışlardı. Volodya birkaç gün arka arkaya gelmediğinde Taneçka sıkılıyor sinirleniyordu Volodya ise hayretle kendi kendine soruyordu. "Onun içinde

bana karşı hiçbir şey yok ama ben ondan hoşlanıyorum..."

Şehre daha çok yol vardı. Devam eden fırtınanın uğultusu kesilmiyordu. Volodya sinirleniyordu. Taneçka ise hiç durmadan konuşuyordu.

"Bir ev iki ağaç. Ya da bir ağaç iki ev. Başka bir şey bilmiyor."

"O bunun resim sanatı olduğunu söylüyor."

"Ya sence?"

"Bence onda erken bunama alâmetleri var... Şimdiye kadar hiçbir yerde hiçbir kimse onun çalışmasını satın almadı."

"Sen neden böyle konuştuğunu biliyor musun? Çünkü sen baştan savma ve sadece para için resim yapan bir adamsın. Evet, hem de en âlâsından! O bir şizofren değil, bir sanatçı. Bu hemen ilk bakışta anlaşılıyor. Onun resimlerini görmek istiyorum. Bir ev, iki ağaç... Bunda ne tuhaflık var? Benim sarhoş olduğumu düşünme. Kuşkusuz çok fazla içtim ama sana bunları yarın da söylerim. Sen para için resim yapan ve işini gerçek anlamda umursamaz bir adamsın. Bu kadar parayı ne yapacaksın bilmem ama sana neden bu kadar para veriyorlar? Mesela bu Saburov..."

"Ne yani ona âşık mısın?

"Bayağılaşma. Ben onun karısını kıskanıyorum. Kocası onu seviyor."

"Hayır Saburov onun resmini çiziyor, karısı da onu seviyor işte. Onlarda böyle bir iş bölümü oluşmuş. Saburov'a kendisini övecek birisi gerekli, O da Glaşayı bulmuş. Kadın onun eserlerine bakıyor ve 'şaşırtıcı derecede güzel' diyor."

"Bunda komik olan birşey yok! Dokunaklı... Kadının güzel olmaması, ayağının aksaması güzel bir şey. Sen hiçbir zaman beni böyle sevemezsin."

Hah, sabahın saat üçünde, psikolojik analiz ve papatya falı! Papatya yerine de kar. Kahramanımız yaşlı, para pe-

şinde ve özensiz iş yapan bir sanatçı. Kadın kahramanımız dürüst fakat yaşamın hafifçe yıprattığı bir kadın oyuncu...

Taneçka bir dakika durdu sinirlenerek ona baktı.

"Biliyor musun, senin bu yapmacık sözlerin canımı sıkıyor eğer adam gibi konuşmayacaksan hiç konuşma."

Böylece eve kadar konuşmadan geldiler. Valodya içeri girmek istedi ama Taneçka kapıyı yüzüne kapadı.

Genç kız başını açmadan kürküyle oturup kaldı öylece. Üstündeki karlar eridi ve gözyaşlarıyla birlikte yanaklarından süzüldü "bu şaraptan olmalı" diye kendi kendine söylendi. "Saburov inanılmaz bir adam. O beni küçümsemiştir belki de. Valodya'ya para peşinde koştuğunu ve işlerini ciddî yapmadığını söylüyorum ama ben de baştan savma iş yapıyorum ve yaptığımız domuzluk! Ama Valodya'nın yaptığı daha az bağışlanır bir şey. Ben tekerlekteki vida deliklerinden biriyim sadece. Küçük bir oyuncuyum, beni eyalet tiyatrosuna güçlükle kabul ettiler ama onun hakkında tartışıyorlar, yazılar yazıyorlar, hayranlık duyuyorlar. Hiç kimse onun içinde bir boşluk olduğunu, ruhsuz bir adam olduğunu bilmiyor. Bu nedenle de herkesle alay ediyor. Eğer kendini asarsa bunda şaşacak bir şey olmayacak. Ben onu kurtaramam. Çünkü ben de boş bir insanım. Glaşa, Saburov'u seviyor, ya ben Volodya'yı seviyor muyum? Bu sevgi değil, onunla birlikte oldum çünkü yalnız başına olmak korkunç bir şey, evet o da beni sevmiyor, her şey kötü gitti... Ben konservatuvarı bitirdiğim günlerde mutluluğun işte şu köşeyi dönünce beni beklediğini zannederdim... Şimdi uyusam iyi olur yarın erkenden prova var... Herkes, içki uyutur der ama bende tam tersi oluyor. Her şeyi bir anda düşünmeye başladıktan sonra uyumak mümkün mü? Bine kadar sayacağım, belki uyurum. Saburov haklıydı, sanat diye bir şey var gerçekten de..."

Dönüşte taksiye binen Valodya sıkıntı içindeydi. "Taneçka içtiği zaman çekilmez oluyor. Ama ondan hoşlanıyorum bu bir gerçek. Bu gece yalnız kalmak istemediğimi bildiği halde içeri almadı beni. Berbat bir ruh hali içindeyim. Sanat hakkında tartışmaya başlamalarından hoşlanmıyorum, kuşkusuz Saburov yetenekli birisi ama ancak bir şizofren, çalışmalarını dolaba saklar. Neden, kim için çalışıyor ki? Acaba aksak karısı için mi? Şimdilerde herkes sanat hakkında bağırıp çağırıyor ama gerçekte sanata kimsenin aldırdığı yok. Zamanımızın özelliği bu. Taneçka'nın etkilenmesine hiç şaşmamalı, kalbinde hep büyük S ile başlayan bir sanat rüyası taşıyor. Eğer ciddî bir adama, kimyacı ya da tarım mühendisine âşık olsaydı çok iyi olurdu. Ona aşırı derecede mutluluk gerek, o boşuna bana bağlandı şüphesiz, Taneçka beni paraya düşkün sanıyor. Tabiî herkesin paraya ihtiyacı var, yaşamak için gerekli bu... uydurma işler yapan bir kişiyim ama az ya da çok herkes uydurma iş yapıyor, yalnız bazıları bunu anlamak istemiyor. Hayır ben yaşamak istiyorum hepsi bu. Buraya gelmeden önce Moskova'da çok kötü günler geçirdim. Çok tuhaf... Eğer paran varsa seni herkes davet eder. Ama o son zamanlarda kimse yüzüme bakmıyordu... Şansım varmış ki oradan çabucak kaçtım... Ama işlerim de yolunda gitti... bu kadar çabuk yükseleceğimi ben de düşünmüyordum. Ama bu suç mu? Ben kimsenin kuyusunu kazmadım, ayağını kaydırmadım, benim elimde olsaydı Saburov'un çalışmalarını sergiye hemen koyardım. O çok yetenekli ama sorun bu değil, adalet diye bir şey yok ama eminim ki Saburov da yaşamak istiyor. Onu neden şizofren olarak tanımlıyorum? Sıradan bir insan ve yalnızca eşek gibi inatçı. Savçenko'nun iki kadeh içip Saburov'u kucaklamaya başlaması ne komikti. Savçenko çok aptal, Sonya ondan nasıl hoşlanıyor anlamıyorum çünkü aptal bir kız

değil. Babam ideallerden bahsederken onu anlıyorum, bu onun hakkı; o başka bir dönemde, Devrim ve Romantizm döneminde doğmuş... Ama Savçenko sıradan bir mühendis, onun işi tezgâhlarla uğraşmak ideallerle değil. Ancak hemen sahneye fırlıyor büyük laflar ediyor. Aptal! Aslında bakarsan herkes bir dolap çeviriyor ve yalan söylüyor, ayak oyunu yapanların bazıları daha akıllı bazıları daha aptal... herhalde Savçenko beni kıskanıyor. Benim mesai saatiyle sınırlanmış bir görevim yok, ne zaman istersem o zaman kalkarım; benim bir tablomu satın alırlar, böylece onun maaşının üç-dört katını kazanırım. O benim mutlu olduğumu varsayıyor ama gerçekte tam tersi; o çok mutlu çünkü çok ahmak. Her şeyden bıktım. Bu arada, yarın erken kalkmam lazım. Juravlev'in potresini bitirmeye söz verdim, onun yüzü iki çerçeve arasında duran kirli bir pamuk parçası gibi ama ben onu kuşkusuz, görkemli, 'Sovyet Sanayisi'nin ileri bir işçisi' olarak resmediyorum. 'Çene hafif yukarıda, gözlerinde çelikten bir iradeyi ifade eden bakışlar'. Maslov'un dediği gibi eğer müze satın alırsa bu yirmi bin demektir. Bir 'Pobedu' alınabilir. Araba kullanmak çok hoş bir şey. Herkes görünüp kayboluyor, sen bakmaya zaman bile bulamıyorsun ama değmez. En iyisi yarısını anneme vereyim; o gizliyor ama yine de paraları az, babam parayı sürekli çarçur ediyor... Juravlev'in güzel bir eşi var, onun potresini gördüm Tintoretto'nun tabloları gibi: Kızıl saçlar, soluk bir ten, yeşil gözler... Ama dış görünüş yanıltıcı olabiliyor! Böyle bir kadın Juravlev'in karısı nasıl olabilir? Kuşkusuz pazarda küfrediyor, misafirlerine yukarıdan bakarak 'Ben komisyon mağazasında Paris'ten gelen ayakkabı modellerini gördüm' diyordur. Bütün şişelerin bitmiş olması çok kötü, Saburov hepsini bitirmemiş olsaydı biraz içerdim. Moskova'da sergi komitesinde Kryukin ressamları

karamsarlıklarından dolayı sertçe eleştirmiş ve 'Bizim dinç olmamız gerekiyor' diye de bağırmıştı 'Sonra çok fazla içmekten hastaneye kaldırılmıştı...' Ama neden bu kadar çok kar var, öyle sıkıcı ki insan yaşamak istemiyor."

Andrey İvanoviç gözlerini kapamış koltukta oturuyordu. Dehşetle Volodya'nın sözlerini anımsadı. "İki yüzlülük... Toplantılarda konuşmalar yapar, sanatta özgüllük talep eder. İşçileri resmeder. Daha sonra da sakin sakin herkesin yalan söylediği açıklamasını yapar. Hayır, hayır! Bu olup bitenleri düşünmemek daha iyi! Sonya'nın dürüst olması ne büyük mutluluk, tabiî ki benim için Savçenko'yu anlamak daha kolay... Ama önemli olan Sonya'nın dürüst olması. İnsanların karakterleri farklı farklı. Sonya'nın, Savçenko gibi olmasını istemek aptalca ama ben bazen özellikle bunu hayal ediyorum. Gençlere saldırıyorum, bu iyi bir şey değil! Ruh halim bozuk. Çocukken doğum günüme sevinirdim, şimdi ise keyfim kaçıyor, çünkü rakamlar korkutuyor. Üstelik kalbim yaralı. Nadejda Yegorovna'ya "kendimi çok iyi hissediyorum" demişti ve onun kutlaması çok güzel olmuştu. "Harika bir geceydi... artık uyumak lazım".

Son zamanlarda gecelerden, uzak ve esrarengiz bir ülkeye yapılan yolculuktan korkar gibi korkuyordu. Yatağa ne zaman uzansa kendini kötü hissediyordu. Ya kalp çarpıntısı başlıyor ya sol eli ve kolu ağrıyor ya da midesi bulanıyordu. Daha rahat nasıl yatacağını bilemiyordu. Ve karısını uyandırmamak için yatakta dönmeye korkuyordu.

"Bu duruma gelinceye kadar yaşamak iyi bir şey değil" diye düşündü. "Korkunç olan ölüm değildi ama özellikle bu... bazen kendi sağlık sıkıntılarını unutuyorsun ve bir şeyler yapmak istiyorsun ama gücün yetmiyor. İçimi bir sıkıntı kapladı." Bu sıkıntı düşüncelerinden ve bedeninden kaynaklanmıyordu. Yüksek sesle esnemek ya da haykırmak

geliyordu içinden. Nadejda Yegorovna uyumuştu. Karısının düzenli soluk alışları Puhov'u korkutuyordu. Bir an için öleceğini düşündü: "Ölüyorum, gürültü yapmamalıyım. Nadya uyuyor."

Kendisini daha basit ve net şeyler düşünmeye zorladı. "Yarın Seryöja'nın annesine gitmeliyim. Zavallı sıkıntı içinde yaşıyor. Sekreterdi ve herhalde altı yüz rubleden daha az alıyordu. Seryöja matematikte yetenekliydi, bu her işlemde belli oluyordu. Onu okuldan almak olmaz. Nadya ile konuştum. Onlara biraz yardım edebiliriz."

Her nedense karısının ilk gençliğini anımsadı. Seryöja'nınki gibi saçları vardı ve yana doğru sarkıyordu. Asker kaputu giymişti... "Nadya cesur bir kadındı. Onun Rostov yakınlarındaki kuşatma sırasında kendisine tüfek verilmesini istediğini hatırlıyorum. Ne kadar zaman geçmiş acaba? Korkunç bir şey, yaşam o kadar uzun olabiliyor ki hatırlıyorsun ama inanamıyorsun. İnsan hep aynı kaldığını düşünüyor. Yaşının geçtiğini unutuyor... Nadya şimdi de çok cesur. Ama benim için çok korkuyor. Ben de onun için korkuyorum. O nasıl yalnız başına kalacak ki? Aslına bakarsan bütün bir yaşamı birlikte geçirdik..."

Şimdi karısının soluk alışları onda sessiz ve acı bir şefkât uyandırıyordu. O, hasta ve güçsüz de olsa biraz daha yaşayabileceğini düşünüyordu. Yüreğindeki sızı hafifledi, biraz sonra uyuyabileceğini fark etti. Sevindi, dünya yeniden rahat bir hale dönüştü ve uyumadan önce birkez daha şunu düşündü. "Bugün ölmediğim iyi oldu!.. İnsan her zaman yaşamak istiyor. Son âna kadar..."

4

Lena sabaha doğru uyuyabildi, bu yüzden öğleye doğru ancak kalktı. Günlerden pazardı. Aklından, "O'na bugün her şeyi mutlaka söylemem gerekiyor. Gizlemek olmaz, dürüstçe bir davranış değil, geciktirmemeli" diye geçirdi.

Vladimir Andreyeviç, Juravlev'in portresi üzerinde çalışıyordu. Lena hemen gitmek istedi. İvan Vasilyeviç onu portresine bakmaya zorladı.

"Bence benzemiş ama aslında daha şişmanım. Tartışmasız gözler benim gözlerim."

Vladimir Andreyeviç alaylı alaylı gülümsedi.

"Eşinizin yüz hatları çok yumuşak, onun resmini çizmek çok güç. Ama ben onun iç dünyasını vermeye çalıştım..."

Lena bir şey söylemeden çıktı. "Neden iç dünyası?" demişti gülümseyerek... "Andrey İvanoviç'in böyle bir oğlu olması çok garip. Dünyada sürekli yalan söyleyen insanların sayısı çok mu acaba? Benim gibi..."

"Gidip biraz bal alacağım, Şuroçka seviyor. Hem biraz da temiz hava almış olurum, başımda bir ağırlık var, hiçbir şey düşünemiyorum ama hava çok güzel. Böyle bir geceden sonra insanın inanası gelmiyor... Döndüğümde ressam orada olmayacak. Ben de Juravlev'e mutlaka 'sana her şeyi anlatmam gerekiyor' diyeceğim..."

Hava ayazdı, açık gökyüzündeki pembe renkli güneş sanki resmedilmiş gibiydi. Bakmak acı veriyordu. Genellikle böyle havalar Lena'yı sevince boğardı. Ama bugün her şey ona acı veriyordu. Nereye baksa kar vardı. Bahara daha çok vardı. Hem de pek çok! Bahar gelince sanki benim durumum ne olacak ki?..

İvan Vasilyeviç'le konuşmayı yine başaramadı. Eve Hitrov gelmişti ve geç olmasına rağmen ava gitmeye karar vermişlerdi. Juravlev neşeyle karısına "belki tavşan geti-

ririm..." dedi. Lena içten içe sevindi, akşam geç gelecekti böylelikle de konuşma ertesi güne kalacaktı. "Böylesi daha iyi oldu belki, daha henüz hiçbir şeye karar vermedim, ona ne söyleyeceğimi bilmiyorum..."

Lena ertesi gün Şehir Komitesi toplantısına katılacaktı, bu yüzden konuşmayı yine erteledi.

Her sabah İvan Vasilyeviç'in öksürüğüyle uyanıyor ve her şeyi tekrar hatırlıyor "artık bir karar vermek lazım. Bu böyle sürüp gidemez" diye düşünüyordu. Daha sonra okula gitti. Mişa Lebedkina'yı derse gelmeye ikna etti, müdürle tartıştı. Ders sırasında öğrencilere sözcüklerdeki melankolik uyumu fark ettirmeye çalışarak Nekrasov okudu. Kendisi de hüzünlü sözcüklerin akışına kapıldı. Son dersten sonra genellikle ya okul aile birliği toplantısı yapılır ya Marksizm-Leninizm üzerine seminer düzenleyen faaliyet gruplarının toplantıları ya da tiyatro provaları yapılırdı. Günler böyle geçip gidiyordu ve bir gün daha geçmişti.

İvan Vasilyeviç surat asıyordu. "Bu kadın ölçü kavramından nasibini almamıştı. Kendine bu kadar yüklenmesi gerekir miydi? Sabahleyin kahvaltıda ya da gece geç vakit onun dikkatini çekmeye çalışıyordu." Dalgınlığıyla meşhur Braynin o sabah işe karısının hırkasını giyerek gelmişti. Çok zayıfladığını, hırkasının kendisine oldukça bol geldiğini ve bu nedenle müthiş üzüldüğünü söylüyordu. Bir süre sonra eşi koşarak odaya girdi, herkes gülmekten ölmüştü... İvan Vasilyeviç neşesizdi ama kahkahalar atıyordu, Lena da gülümsemeye çabaladı.

Lena okuldan eve dönerken, "dürüst davranmıyorum" diye düşündü. "Sevmediğim hatta saygı duymadığım bir insanla yaşamak olacak şey değil. Ama ne olursa olsun her şeyi söylemek zorundayım. Her şeye rağmen Şuroçka'yı vermeye razı olmayacaktır. Sonu bitmeyen olaylar başla-

yacaktır. Kızım acı çekecek. Onun hayatını mahvetmeye hakkım yok. Peki benim hayatım ne olacak..!"

Ocak ayı daha da fırtınalıydı. Lena tipide zorlukla yürürken "her şey üzerime yıkılıyor, yüreğim bu ağırlığa daha fazla dayanamayacak..."

Her zaman yaptığı gibi eve gelir gelmez Şuroçka'nın odasına gitti. Şura uyuyor ya da babasıyla oynuyorsa evde dolaşır dururdu. Odalar yabancı gelmeye başlamıştı Lena'ya, sanki bu evde hiç yaşamamıştı, her şey yabancıydı. Bir zamanlar büyük bir çabayla seçtiği perdelere hayretle baktı. Daha sonra da epeyce zorlanarak bir araya getirdiği eşyalara, ayaklı abajurun altındaki koltuğa, kendisinin yarattığı ama şimdi ona düşman gibi görünen eşyalara şaşkınlıkla bakıyor, eski rahatlığı hissedemiyordu.

Kendisine olup bitenlerle Karatayev'in ilgisi olmadığını kanıtlamaya çalışıyordu. Karatayev'i zaten düşünmüyordu. Artık görüşmüyorlardı da. Ne kadar da önemliydi! Ama yine de sürekli onu düşünüyordu. İşte abajurun altındaki bu koltukta oturmuş ve Breslav'da neler olduğunu anlatmıştı. Onlar binanın üst katını ele geçirmişlerdi, aşağıdaki katta ise Almanlar vardı. Konservatuar öğrencisi Teğmen Babuşkin orada ölmüştü. Daha sonra müzikten söz etmişlerdi. Dmitriy Sergeyeviç birden yerinden kalkmış ve alçak sesle: "Siz daha çok gençsiniz Yelena Borisovna" demiş ardında "sizin anlamanız güç... kalbinizin bir taş gibi sertleştiği zamanlar olur, sonra farkında olmadan kımıldadığını hissedersin" diye devam etmişti.

Neden bu kadar aptalca olup bitti her şey. Suçlu kendisiydi, dostluklarına korkunç ve dönülmesi imkânsız bir şey katmıştı. Karatayev onu zamanında durdurmuştu. Ama artık görüşmeyeceklerdi. Onu çok ufak bir şeyler kurtarabilirdi. Yarım saatliğine gelse buraya, saçma sapan konuşsa

"dışarda hava soğuk ve bütün romanlar kötü" dese... Varlığını bu kadarcık hissetse ona yeterdi. Hayır, bu aptalca ve küçük düşürücü bir duyguydu. Kadınlar böyle olayları eski romanlarda yaşarlardı. Onlar ise henüz bir şey yapmamışlardı. Lena bir Soyvet insanıydı. Onda bir onur duygusu vardı. Birilerinin merhametine ihtiyacı yoktu. Sorun Karatayev'de değildi. Eğer tesadüf eseri kulüpte ya da sokakta karşılaşırlarsa kırgın olduğunu anlamaması için ona kibarca gülümseyecekti. Birkaç kelime söyleyecekti. Ama kocasıyla ne yapacaktı. Sorunu nasıl çözecekti?

Lena, Karatayev'e olan duygularını hiçbir zaman aile yaşamıyla karıştırmamıştı. Böyle bir ilişki olmadığına inanıyordu. Juravlev'i sevmediğini farkettikten sonra tanışmışlardı Dmitriy Sergeyeviç'le. Gerçekte Juravlev'in varlığı o gece kulüpte Dmitriy Sergeyeviç'i sevdiğini anladığında dayanılmaz olmuştu. Geçen yaz Karatayev'e sadece arkadaş gözüyle bakıyordu; şimdi ise Karatayev'i de kaybetmişti. Kocasından ayrılsa kimse onu anlamayacak ve desteklemeyecekti. Fakat şimdi Karatayev'i kaybettikten sonra Juravlev'den ayrılmayı özellikle düşünmeye başlamıştı. Kendisine, kocasına olanları açıkladıktan sonra izah edilemez ve dürüst olmayan bu durumdan kurtulabileceğini söylüyordu. Ama bu noktaya her gelişinde aklına Şuroçka geliyor ve kararını erteliyordu. "Keşke bütün olup biteni konuşabileceği bir yakını olsaydı!.."

Kendine kızıyordu. Otuz yaşındaki bir kadın kendi başına karar veremiyor, başkalarından çözüm umuyordu. "Bu durum utanç verici! Komsomol'a katıldığımda, birisi çıkıp bu kadar âciz kalacağımı söyleseydi o anda hiç düşünmeden, 'buraya lâyık değilim, atın beni,' derdim. Ama şimdi, Şuroçka'nın kaderiyle oynamaya hakkım olup olmadığını soracak birine ihtiyacım var."

Geçen sonbaharda Juravlev'den ayrılacağını anladığında şöyle düşünmüştü: "Acaba anneme mektup yazsam mı? Hayır yazmayacağım. Yanına gidersem de söylemeyeceğim. Şüphesiz annem benden daha akıllı, insanları daha iyi tanıyor. Ama bunu anlayamayacaktır. Yanlızca benim gibi bir kızı olduğu için üzülecektir."

Lena'nın annesi Antonina Pavlovna Kalaşnikovla "*Kızıl Yol*" Kolhozu'nun yöneticisiydi. Akıllı ve becerikli bir kadındı. Erken evlenmişti. Kocası, iyi kalpli, sessiz, hayalperest bir insandı. Çocuklarla ilgilenmeyi çok seviyordu. Akşamları onlara tahtadan oyuncaklar yapardı. Antonina Pavlovna'ya "bu ne, domuz mu?" diye sorar, ardından utangaç biçimde kendi sorusuna karşılık verirdi: "Leneçko'ya fil yaptım da". Her zaman çekingendi. Sadece çocuklar için oyuncak yapardı. Lena ve Seryöja büyüyünce oyuncaklar eve gelen çocuklara zaman içinde dağıtılmıştı. Lena babasına sanki akranı gibi davranır, adamın canına okurdu. Babanın canına tak ettiğinde "Yapma evladım, devam edersen annene söylerim" derdi. Lena, daha çocukluktan itibaren annesini ailenin reisi olarak görmeye alıştı. Anesini çok seviyor, biraz da korkuyordu. Ama annesinin Seryöja'yı kendisinden üstün gördüğünü düşünerek kıskanıyordu onu.

Çalışkan bir öğrenci olan Lena kendini okumaya verdi. Babasına Lermantov'un *Şeytan*'ını okuyordu ve "büyüdüğüm zaman kitap yazacağım" diyordu. Dayısı başka bir şehirde çalışıyordu. Lena'yı ortaokulu bitirince onun yanına gönderdiler.

Kısa bir süre sonra da savaş başladı. Lena'nın babasını hemen askere çağırdılar, 42 yılında da Seryöja'yı aldılar. Antonina Pavlovna yalnız başına kaldı ama kısa bir süre sonra onu Kolhoz'a başkan seçtiler. Yalnızlık hissi kısa sürdü. Güç bir zamandı. Kadınlar ve yaşlılardan başka kimse

kalmamıştı geride. Patates görülmedik derecede azdı, tahıl yetersizdi ve bir kısmını da don vurmuştu. Antonina Pavlovna'nın yetenekleri böylece ortaya çıktı. İyi bir yönetici ve planlamacıydı. Yararlı olanı görebiliyordu, insanlara cesaret veriyor ve gerektiğinde azarlıyordu. Kolhozda arıcılığa başladı. Litvanyalı göçmenlerin bilgisinden yararlanarak gazetelerin çağrısından çok önce pazar için turfanda sebze üretimini de başlatmıştı Kolhozda. "*Kızıl Yol*" Kolhozu, borçlarını bitirdi ve eyaletin en iyi kolhozu oldu. Gazetelerde Antonina Pavlovna hakkında yazılar çıktı. Hakkında yazılanlara ve kazandığı üne kayıtsızdı. Gazetedeki bir yazıyı okuduktan sonra "Bunda yazılacak ne var? Cephedeki çocuklarımızdan bahsetseler çok daha iyi ederler" demişti.

Onu büyük acılar bekliyordu. 1944 yılı yazında Minsk kenti yakınlarında Seryöja öldürüldü. Kocası ise yakınına düşen top mermilerinden çok korkmuş ve zaman zaman titreme nöbetleri geçirmeye başlamıştı. Eve döndüğünde utanarak sormuştu: "Tanya böyle bir adamı kabul edebilecek misin?" Kadın kocasının boynuna sarıldı ve hıçkırarak ağlamaya başladı.

Antonina Pavlovna'nın yegâne umudu Lena'ydı. Kızıyla gurur duyuyor, herkese Lena'nın okulu birincilikle bitirdiğini ve enstitüye girdiğini söylüyordu. Lena tatile geldiğinde annesi peynirli çörekler pişiriyor, misafirler çağırıyor ve Lena ayrıntılarıyla derslerinden, öğrencilerden, tiyatrodan söz etmek zorunda kalıyordu. Lena şakalar yapıyor gülüyordu ama annesinin karşısında belirsiz bir ürkeklik de duyuyordu.

Okulu bitirdikten sonra ailesine Juravlev'den söz etmek istedi ama iki gün hiçbir şey söyleyemedi. Annesi kızabilirdi; nihayet babasına anlattı. Antonina Pavlovna kızına sevinçle sarıldı. "Lenoçka neden annene söylemedin, ne

kadar büyük mutluluk! Torunlarımı görecek miyim..?" Antonina Pavlovna'nın o kışın iki haftasını şehirde yeni evlilerin evinde geçirmesi kararlaştırıldı.

Antonina Pavlovna, Juravlev'den hoşlanmadı. Fakat tek bir kelime de söylemedi. Lena bunu annesinin bakışlarından fark etmişti. Annesinin dudakları iplik gibi inceldiğinde, sinirlenmiş demektir... Aksine Juravlev, kayınvalidesini çok beğenmişti. Lena'ya. "Senin annende devlet kafası var, bu tartışmasız." dedi. Antonina Pavlovna vedalaşırken Juravlev'le öpüştü ama Lena annesinin düşüncelerini hissetmişti.

Gerçektende Şuroçka doğduğunda Antonina Pavlovna gelmedi ve torununu ancak iki yıl sonra, Lena bebeği anneannesine götürünceye kadar görmedi. Bu sıralarda Lena, Juravlev'den soğumaya başlamış hatta bir keresinde de annesine itiraf etmişti: "Ben sana onu farklı gösterdim, genelde uzaktan her şey çok iyi görünüyor..." Antonina Pavlovna kızını azarladı: "Bu saçma düşüncelerden kurtarmalısın kendini! Babanla bir ömrü birlikte yaşadım ama hiç böyle düşüncelerim olmadı, uyum göstermek lazım Lena, senin bir işin ve kızın var. Daha ne istiyorsun? Şura'yı düşünmelisin." Lena annesiyle böyle konuştuğu için uzun süre kendine kızdı. "Annem olağanüstü bir kadın böylelerinin sayısı artsa komünizmi kurabilirdik. Ama duygulardan anlamıyor, anlamak da istemiyor. Belki de haklı: Zamanı değil ..."

Lena derin bir nefes aldı: "İnsanın sırlarını konuşabildiği bir annesinin olması iyi bir şeydi. Sonya Puhov, annesine her şeyi söylüyordur herhalde. Peki, ben anneme kocamdan ayrılmak isteğimi nasıl söyleyeceğim? O da bana 'ben seni hoppa değil aklı başında bir bir kadın olarak yetiştirdim' der. 'Karatayev'e gelince, ona itiraf edeceğime ölürüm daha iyi'"

Lena sıkıntılı olduğu bir gecede sonunda Juravlev'le konuşmaya karar verdi. Hatta ilk cümle ağzından döküldü bile: "Lütfen beni dinler misin?" Sadece bu kadar konuşabildi, İvan Vasilyeviç masadaki yığınla dosyanın arasından çıkarttığı bir defteri gülümseyerek Lena'ya uzattı: "Baksana Lena, Şuroçka kedi resmi çizmiş." Ağlamaktan korkan Lena koşarak çıktı odadan. Evde duramadı, Vera Grigoryevna'ya gitmeye karar verdi, ona her şeyi anlatacaktı. Vera Grigoryevna, çok şey yaşamıştı, Lena'ya yardım edebilirdi...

5

Şerer'e nâdiren misafir gelirdi. Bazen onu başmühendis Sokolovskiy ziyaret ederdi. Utangaç utangaç diken üstündeymiş gibi oturur ve çok az konuşurdu. Vera Grigovrenya, çay ve reçelle ağırlardı Sokolovskiy'i. O sırada ya bir hastaya çağrılır ya da Sokolovskiy sözünü yarıda keserek birden ayağa kalkar: "Bağışlayın, sizi yoruyorum galiba..." derdi. O gittikten sonra Vera Grigoryevna kendi kendine: "Neden geliyor acaba?" diye sorardı. Sokolovskiy'i ilginç ve efendi bir insan olarak kabul eder, sık sık hayrete düşerdi: "Birçok konuda O da benim gibi düşünüyor..." derdi. Ama kendisini sırf merakından dolayı ziyaret ettiği düşüncesi onu rahatsız ediyordu: "Herkes benim insanlardan kaçan birisi olduğumu söylüyor. Gorohov beni 'yalnız istakoz' diye tanımlıyor. İşte Sokolovskiy de benim yalnızlığımı gözlemliyor. Yoksa sürekli yalnız başıma olduğum için acıyor mu bana? Ama bu aptalca bir şey, ben küçük bir çocuk değilim. Yoksa canı mı sıkılıyor? Anlayamıyorum..." Hemşire Barkina ve doktor Gorohov'un yardımcısı, kendi aralarında Sokolovskiy'i "damat adayı" olarak tanımlıyorlar: Çünkü üç yıldır bana geliyor. Vera Grigoryevna'nın, Sokolovskiy'in kendisine ilgi duyabileceği hiç aklına gelmiyordu.

Vera kırk üç yaşındaydı; siyah saçları epey önce kırlaşmaya başlamıştı ama ondan hoşlanan yalnızca Sokolovskiy değildi; Vera'da acı veren yılların, derinlerde saklı duyguların orta yaşın bir kadına nâdiren verdiği bir güzellik vardı. Zayıf, çok güç farkedilebilen bir gülümseme, yüzünün sert ifadesini yumuşatıyordu.

Şerer iyi bir doktor kabul ediliyordu. Hastalarının halini anlardı, onlara cesaret verme ve avutma konusunda yetenekliydi. Geçen kış iki hasta, bu hastanede özellikle Vera gibi doktorlara güveni- lemeyeceğini söyleyip olay çıkarttıklarında mühendis Yegorov, Şerer'e gelmiş elini sıkmış: "Bu ne münasebetsizlik, siz aldırmayın, insanlar sizi seviyorlar..." demişti. Aynı günlerde üzerinde "Bir grup işçiden" yazılı bir çiçek buketi bırakılmıştı odasına.

Fabrika hastanesinde yedi yıldan fazladır çalışıyordu, herkes ona saygı duyuyordu ama o, Sokolovskiy'in dışında kimseyle arkadaşlık kurmuyor, yalnızca Lena, nâdiren ziyaretine geliyordu. Lena, Vera Grigoryevna'nın çekingenliğinin sevdiği erkeği kaybetmesi nedeniyle olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle Lena, kendisi için değerli olan bir adamı kaybettiğini ona açıklayabilirdi.

Kuşkusuz savaşa kadar olan dönemde Vera Grigoryevna'nın birçok arkadaşı vardı, ama bunun dışında ölmüş olan eşinin aşırı sosyalliği de arkadaş çevresini aşırı genişletmişti. Tabiî eşinin neşesine kapılıp gittiği de olurdu. Genelde sessizdi, kocası Yastrebsev böyle anlarda şaşırır: "Sen nasıl böyle sürekli susabiliyorsun?" diye sorardı. Vera utanarak: "Bazen garip bir yaratık olduğumu düşünürüm, hani şu çift başlı yaratıklar var ya onlar gibi," derdi. Yastrebsev gülerek onu öper ve "Ah seni çift başlı yaratık seni. İstediğin kadar sus, ben seni kelimeler olmadan da anlıyorum..." derdi.

Çocukluğundan beri içine kapanıktı. Babası küçük ka-

saba insanıydı. Şakacıydı ve hayaller kurardı; ölene kadar ayakkabıcı örsü önünde oturmuş, Musenka adlı birine ait olan aptalca bir şarkıyı söyleyip durmuştu. Kızı için: "Melekler kızımın ağzını mühürledi." diyordu. Sıkılgan karakterinden Vera da rahatsız oluyordu. Değişmek ve artık sırlarını anlatabileceği arkadaşları olsun istiyordu. Gözünde yücelttiği "Marusya, Fenya ya da Katenka"nın kendisi gibi sıradan kızlar olduğunu fark etmişti. Güncesine şöyle yazıyordu: "Çok fazla yalan var. Belki de bana öyle geliyor, ben her şeyi çok mu abartıyorum? Suçlu olan benim. Yaşamaya layık değilim."

Vera okumak için doğduğu şehirden ayrıldı. O yıllar büyük değişim yıllarıydı. Çok fazla arayış, ruhsal yakınlaşmalar, sorunların içinde kaybolma zamanlarıydı. Vera'nın erken olgunlaşan akranları, erken koca buldular ve kolayca da ayrıldılar. Vera'ya arkadaşları "bâkire" adını takmışlardı ve onunla alay ediyorlardı. O, büyük bir aşk hayal ediyordu. Yüzünde her zaman bir gerginlik, soğukluk hatta üzüntü vardı. Koyu renk gözleri arada bir öfkeyle parlardı.

Okul arkadaşlarından Vasya ondan hoşlanıyordu. Ona yalnızca Vera, Vasey derdi, diğerleri "İhtiyar Vaska" diye çağırırdı. Yuvarlak yüzü kışın bile çilliydi, neşeli ve çınlayan bir sesi vardı. Vera'yı üniversite kapısında bekler, onunla yurda kadar yürür, bazen de yurtta ziyaretine giderdi. Vera onun sevimli ve ısrarlı sözlerini bir dram gibi yorumluyor ve kendi kendine "anlaşılan ben tuhaf bir varlığım, istisna olmamalıyım, herkes gibi yaşamalıyım..." Vasya'ya onunla ilgilendiği için değil kendi inançlarını yıkmak için teslim oldu. Aslında zamanla birbirlerine bağlanabilirlerdi ama Vasya gençti ve ruhsal olarak olgunlaşmamıştı. Her şeyi mahveden, Vera'nın yüzünü yastığa gömdüğü ve yaptığı şeyle henüz yüzleşmeye cesaret edemediği bir anda

Vasya'nın çocukça sözleri oldu. Vasya aynanın önünde saçlarını tararken neşe ile: "Haydi, şimdi dondurma yemeye gidelim." demesi oldu. Vera uzun süre acı çekti ve bir daha asla bir erkekle birlikte olmamaya karar verdi.

Bu kararını dört yıl sonra bozdu. O yeniden bir erkekle birlikte oldu: Jeolog Yastrepsev onun kalbini çaldı. Vera o zaman yirmi yedi yaşındaydı. Karakterleri bu kadar farklı olan Yastrebtsev ile nasıl bir arada yaşadıkları anlaşılması güç bir şeydi. Yastrebtsev gürültücü, konuşkan, duygularını belli etmekten korkmayan, gösterişçi biriydi. Dolu dolu küfür ederdi. Eve arkadaşlarını doldurur, sabahlara kadar tartışırlardı. Tüm bunlar Vera'ya anlaşılmaz geliyordu. Her şey onu heyecanlandırıyor ve kocasına: "Hayatta böyle bir mutluluk olabileceğini hiç düşünmemiştim..." diyordu.

Savaşın dördüncü günü ayrılmak zorunda kaldılar. Yastrebtsev, Kiev'e gitti. Vera Moskova'daki bir hastanede çalışmaya başladı, daha sonra cephe gerisindeki Krasnodar'a ardından da bir sıhhıye bölüğüne tayin ettiler. Orada rastladığı bir subay Yastrepzev'i Birinci Belorusya Cephesi'nde gördüğünü söyledi. Altı ay sonra başka haberler geldi. Yastrebtsev, Darnitza cephesinde ölmüştü. Vera uzun süre umudunu kaybetmedi. Acaba gerçek dışı olamaz mıydı?.. Ancak savaşın acılarının geride kaldığını duyuran gürültülü zafer günü şenlikleri sırasında kocasını bir daha göremeyeceğini anladı. Kara gökyüzünde yeşil ve kızıl alevler oynayıp duruyordu. Vera Grigovyevna ağlamadı... yüzünde öyle bir acı ifadesi vardı ki, yanında duran doktor; "Yatmaya gidin, size çok iyi bir uyku ilâcı vereceğim." dedi. Hiç kimseye acısından, ailesinin ölümünden de söz etmedi. Almanlar, Orşa şehrinde, annesini ve kız kardeşini öldürmüşlerdi. Metanetini çalışarak koruyordu, onu görenler bu sükûneti hiçbir şey bozamaz derdi. Kim düşünebilirdi ki,

askerî doktor Şerer'in yalnız kalacağını kim düşünebilirdi ki? Umutsuzluk içinde: "Neden yaşadım ki?" diye söyleniyordu.

Acısı onu yabancıların acısına karşı duyarsızlaştırmamıştı; çok önceleri, öğrencilik günlerinde, acı içinde kıvranan bir hasta karşısında çaresiz kaldığında, kıdemli doktora: "Davıdov çok acı çekiyor, bir şeyler yapıp ona yardım etsek olmaz mı?" diye sormuştu. Doktor tıbbın ve ilâçların sihirbazlık olmadığını söyledikten sonra "Ya kendinizi kontrol edin ya da doktorluğu bırakın" diye eklemişti. Uzun yıllar geçmişti. Vera Grigoryevna kendini kontrol etmeyi öğrendi. Askerî hastane sert bir okuldu; parçalanmış bedenler, yanmış yüzler, kör olmuş gözler ve aklını kaçırmış insanlar görüyordu. Her gün ellerinde birçok kişi ölüyordu. Ama şimdi, insanlara yardım edemeyeceğini anladığında, acı çekiyordu. Yegorov'un karısını muayene ettikten sonra bu nazik ve neşeli kadını acı bir ölümün beklediğini; Kudriyeva'nın küçük oğlunun ölüme mahkûm olduğunu, Puhov'u hiçbir ilâcın kurtaramıyacağını anladığı gün onların acısının onu boğduğunu, soluğunu kestiğini hissetti.

İşte o gün Lena, Grigoryevna'ya içini açmaya karar verdiğinde muhasebeci Fedoseyef ölmüştü. Zatürre idi, penisilin verdiler. Tehlike geçmişti ve karısına bir hafta sonra taburcu olacağını söylemiş, ancak birden bire geçirdiği kalp krizinden ölmüştü.

Vera Grigoryevna hastaneden morali bozuk gelmişti. Zil çaldığında bir makine gibi kitapları düzenliyordu. Herhalde Sokolovskiy'di. Genellikle o geldiğinde hem sevinir hem de sinirlenirdi. Şimdi de sinirlenerek; "Tam zamanı, bugün gelmesine hiç gerek yoktu." diye düşündü.

Kapıyı çalan Lena'ydı, içeri girdi. Kolayca kırıldığını bildiği için Vera o haldeyken bile güler yüz göstermeye çalıştı.

"İyiki geldin Lena. Seni görmeyeli uzun zaman oldu. Anlat, görüşmeyeli neler oldu?"

Lena hemen, müdürün hiçbir şey anlamak istemediğini, edebiyat programının fena düzenlendiğini, yedinci sınıfın zor olduğunu, yerinde durmayan çocukları ve okulla ilgili çeşit çeşit olay anlattı. Puhov, her çocukla ayrı ayrı ilgilenirdi, o bunu beceremiyordu. Müdür resmî yanıtlar veriyor, herkese aynı mesafede duruyordu. Lena ezberlediklerini tekrarlar gibi nefes almadan hızlı hızlı konuşuyordu.

Vera, Lena'ya dikkatle bakınca meraklandı. Hasta gibiydi, gözleri çakmak çakmaktı, kızarmıştı.

"Soğuk almadın ya Lena? Grip salgını var."

Lena kalktı, kapıya doğru yürüdü. "Yok yok, çok iyiyim. Bağışla, şimdi anımsadım, bir toplantımız vardı... Yedinci sınıf hakkında. Çok üzgünüm. Lütfen rahatsız olma. Gerçekten çok dalgınım."

Kapıya varmıştı bile, sesi ağlamaklıydı. Vera arkasından: "Lena, dur bir dakika!" diye haykırdı.

Barikina sahanlıktan seslendi: "Boşuna bağırmayın, çoktan gitti."

Vera kendi kendine kızdı: "Onu bırakmamalıydım. Son zamanlarda bir şeyi vardı zaten. Kocasıyla mı kavga etti yoksa? Çok dürüst, her şeyi kendine dert ediyor. Geçen kış onu tanıdığımda neyse o yine. Juravlev tam bir bürokrat. Kocasından hiç söz etmez ama bir şeyler var. Yoksa okulla ilgili bir sıkıntısı mı var? Müdürden ben de pek hoşlanmadım. Çehov'un tiplerinden: "Şişedeki adam". Zavallı kadın... Ben çok mu iyiyim ha, kendime bakmadan başkalarını eleştiriyorum bir de. Sanki taşlaşmışım. Nasıl oldu da konuşturamadım, teselli edemedim? Bu durumda bırakmamalıydım."

Bir tıp dergisi aldı, bir sayfa okudu, makalenin konusunu bile anlamadığını farketti. Ne kötü bir gün...

Kalın kaşları altındaki, koyu renkli gözleri solgun yüzünde daha mat görünüyordu. Yüzüne sert bir anlam katan ağız çizgisi iyice derinleşmişti.

Zil tekrar çaldı. Bu sefer gelen Sokolovskiy idi.

6

Juravlev müdür olarak atandığında selefi olan eski müdür Taraseviç maiyetindekileri ona şöyle tanıtmıştı: "Sokolovskiy, zeki ve çalışkan bir işçidir. Biraz sivri dillidir ama boş ver, zararsızdır. Kendine özgü fikirleri vardır." Juravlev sonraları sık sık bu sözleri anımsardı. Sokolovskiy hiç de öyle zararsız değildi. Düpedüz bir küstâhtı. O'nu Lena'ya şikâyet ediyordu: "Bana geliyor 'Krapiva'yı, işten atma' diyor, neymiş karısı hastaymış. Ben de ona Krapiva'nın işe dört kez geç geldiğini Don Kişotluğa gerek olmadığını söylüyorum. Bana cevabı ne biliyor musun? 'İvan Vasilyeviç, siz gerçekten Don Kişot'u okudunuz mu? Hiç sanmıyorum...' İşte böyle. Hem de herkesin içinde söylüyor bunları. Çok küstâh, bu bir gerçek." Ona kalsa Sokolovskiy'i çoktan gönderecekti ama Bakanlığın onu tuttuğunun farkındaydı. Tabiî onu savunanlar da olacaktı. Bu iş kolay değildi. Juravlev başına sorun almak istemiyordu.

Sokolovskiy'nin meslektaşları, eski müdürleri gibi onu biraz tuhaf bulurlardı. Görünüşü bile garipti. Uzun boylu, kır saçlı, kışın ortasında bile güneyden gelmiş gibi yüzünün rengi bakırımsı olurdu. Mavi gözleri bu bakırımsı yüze etkileyici bir görünüş katardı. Sadece evde içtiği halde, yarısı yenik gibi görünen kısa piposunu dişlerinin arasından düşürmezdi. Yanağında derin bir yara izi vardı. Çalışırken hiç konuşmazdı. Amerikalıların, Churchill'i yola getirip getiremiyeceğini tartışan Braynin ile Yegorov'un sözlerini sessizce dinlerdi. Votka içer yine konuşmazdı. Kimse de onu

konuşmaya zorlamazdı, birisine takabileceğini ve sivri dilli olduğunu herkes bilirdi.

Yıllarca beraber çalıştığı arkadaşları bile geçmişini çok az bilirdi. Rivayet edilenlere göre kuzeyliydi. Babası balıkçıydı. Yanağındaki yara İç Savaştan kalmaydı. Müzik ve Astronomiyle ilgilenirdi. Evliydi ama huysuzluğundan bıkan karısı tarafından terk edilmişti. Küçük yerinde duramayan bir köpeği vardı. Bir ödül alacakmış ama birisi buluşunu aşırmıştı. Hakkında kesin olarak bilinen tek şey son görev yerinin Urallar olduğuydu. Kendisine iftira atmayı amaçlayan müdürü ile kavga etmişti. Gazetenin birinde, "Kanatsız Şahin"* başlıklı bir yazı bile çıkmıştı. Yazıda, ondan "kendini bilge diye yutturan câhil" olarak bahsediliyordu. Sorunun Moskova'da bir karara bağlanması uzun sürmüş, sonunda da buraya tayin edilmişti.

Gariplikleri arasında belki de en ilginç olanı bazen Volodya ile votka içmesi, hatta onunla sohbet etmesiydi. Volodya'nın onun dostluğundan neden vazgeçmediği herkes tarafından biliniyordu gerçi. Buralarda aydın birisi olmadığı için Sokolovskiy'ye yaklaşmıştı. Sokolovskiy'nin alaylı sözlerinden hoşlanıyor, onun da kendisi gibi sıradan şeylere tepeden baktığını düşünüyordu. Fakat Sokolovskiy etrafındaki kötü şeyleri görmekten memnuniyet bile duyuyordu bazen. Böyle zamanlarda parlak mavi gözlerini kırpıştırır, sönük piposunu hırsla çekiştirirdi. İyi şeylerin herkes tarafından görülebileceğini düşünür ve herhangi bir tepki göstermezdi. Ya kötü ve kötülük; kötünün görülmemesi için sanki hainçe bir işbirliği yapılmıştır insanlar arasında. Toplumda birçok kokuşmuşluk biçimi vardı. İşte bu yüzden kokuşmuşlukların üstüne giderdi. Volodya için de bu tutumu

* Rusça isimlerin birçoğu hayvan adlarından türetilmiştir. Sokolovskiy'nin adındaki "sokol" da, şahin demektir. *-ç.n.*

nedeniyle değerliydi. Peki, ama nasıl olur da Sokolovskiy, Volodya'dan hoşlanırdı? Oysa, Volodya'nın câhilliğini ve boşluğunu Taneçka bile fark etmişti.

Sokolovskiy'nin yanında Volodya sanki başka bir kişilik oluyordu. Babasıyla konuşurken idealleri küçümser; Taneçka ile konuşurken aşkla; Saburov ile konuşurken sanatla dalga geçerdi. Ne ailesi, ne Taneçka, ne de Moskova'daki arkadaşları, Sokolovskiy'nin yanında gösterdiği alçak gönüllüğe ve çekingenliğe rastlamamışlardır onda. Sokolovskiy de ondaki bu iç huzursuzluk ve tatminsizlik nedeniyle duygulandı. Sokolovskiy resimlerini görmek istediği zaman Volodya şaşırmış, "Dünyada gösteremem" demişti. "Hepsi de berbat şeyler. Belki de bir gün doğru dürüst bir şeyler yapmayı beceririm." Sokolovskiy ona yalnızca bir kez kızmıştı. Volodya, "Juravlev, Braynin'den ya da Yegorov'dan daha mı kötü?" diye sormuştu. Sokolovskiy bağırarak karşılık verdi: "Artık yirmisinde delikanlı değilsin, Vladimir Andreyeviç. Siniklikten başka derdin yok mu? Yüzüne söylüyorum, çok pis bir yol bu. Eski çağlarda sinikler dünya nimetlerini küçümser, oradan oraya sürterek halka hoşa gitmeyecek doğruları söylerlerdi. Ama korkarım sizin küçümsediğiniz dünya nimetleri değil, bu nimetlere yüz çeviren insanlar sadece!" Volodya kızarmış, bazen sözde zeki görünmek için budalaca konuştuğunu itiraf etmişti. Braynin ile Yegorov'un dürüst insanlar olduğu doğruydu. Bunun üzerine Sokolovskiy, kabaca "Pekâlâ, şimdi iç bakalım votkanı," demişti.

Sokolovskiy'in tuhaflığı üzerine rivayetlerin doğru olduğunu Puhov bizzat görmüştü. Fomka, yani köpeği, gerçekten saldırgandı. Sadece pantolunu yırtmakla kalmamış dişlerini ete kadar geçirmiş ve adamcağız bir hafta topallayarak dolaşmıştı. Sokolovskiy sırıtarak, "iki defa da diş-

lerinin keskinliğini ve çenesinin kuvvetini bende denedi" demişti. Volodya, "Senin küçük köpeğinin tuhaf bir doğası var: Köpekler genellikle sahiplerine saldırmazlar," diye fikir yürütmüştü. Sokolovskiy, Fomka'yı sokakta bulmuş ve şâyet olmuşsa bile daha önceki sahibini bilmediğini söylemişti: "Böyle saldırganlaştığına göre bir zamanlar canı çok yakılmış olmalı. Fakat iyi bir dost, bana çok sâdık. Yalnız ara sıra dünyayı karıştırıyor; kimi kime karşı koruduğunu bilmiyor. Bu, genellikle insanların da başına gelir. Yardım ediyoruz diye dostlarına yüklenirler..."

Sokolovskiy'in müziğe ilgisi de gerçekti. Bir gece Volodya onu radyo başında kendinden geçmiş, Soştakoviç'in Onuncu Senfonisini dinlerken görmüştü. Senfoni bittikten sonra da öylece sessiz kalmış, nihayet; "ölçülü, düzenli, enfes bir eser," demişti. O gece bir daha ağzını açmamıştı.

Volodya masasının üzerinde tahmin edemeyeceği kitaplara rastladı. Büyük Astronomi Atlası, Hindistan Tarihi, Petrarka'nın Şiirleri. "Bunları okumaya nasıl zaman buluyor?" diye şaşırmıştı. "Bunları niçin okur? Canı sıkılıyor olmalı. Benim gibi..." Onu en çok şaşırtan da Sokolovskiy'in, İngilizce öğrenmesi oldu. "Okulda yabancı dil Almanca idi. Bazı eserleri özgün dilden okumak istiyorum," demişti.

Uluslararası sorunlar üzerine bütün makaleleri okuyan ve dış politika tartışmalarıyla gayet alâkalı olan Braynin belki de o anda kulüpte daha uygun birini bulamadığı için Sokolovskiy'in yanına gelmiş: "Fransızlarla Amerikalılar arasındaki görüş ayrılıklarının, nasıl söyleyeyim, ciddî bir temeli var mıdır dersiniz?" diye sormuştu. Sokolovskiy gülümsemiş, "Siz daha iyi bilirsiniz, bu işlerin uzmanısınız," demişti. "Fransızların bir sözü vardır: Gençler bilse, ihtiyarlar yapabilse derler. Bana öyle geliyor ki Amerikalılar yapar ama yapmıyor. Fransızlar istiyor ama yapamıyor."

Braynin bu sözlerden bir anlam çıkartamamış, ama belli etmemek için gülmüştü.

Sokolovskiy'in hiç yoktan bağırıp çağırdığı zamanlar da olurdu. Baştan savma çalışma, düzensizlik ya da insanlara karşı kötü davranılması drumunda karşısındaki Braynin, Volodya, Juravlev, bir işçi, kim olursa olsun açıkça söylerdi. Yemekhanenin mide bulandırıcı halini düzeltmek için uğraşmayan yemekhane yöneticisine, yıkılacak gibi duran lojmanların sorumlusu Juravlev'e; doğru dürüst bir konser ya da konuşma düzenlemiyor diye kulüp müdürü Dobjinski'ye, fabrikadan sanki cennetten bahseder gibi söz eden gazetecilere basardı küfrü. "Bu gidişle Juravlev'in ayağını yakında kaydırırlar" derdi. Çoğu kimse, bu sözlerden dolayı ondan biraz çekinirdi.

Son günlerde nedense insanlara pek saldırmıyordu. Juravlev memnundu, "Sokolovskiy artık ihtiyarlıyor, eski harareti kalmadı." diyordu. Şimdi gazetesini okurken sık sık "doğru" diye başını sallıyordu. Birkaç gün önce Yegorov gelip müdürden yakınmış: "Hem Vasilyev hem de Mamulyan bizim için gerekli dedim. Yeni makineleri çalıştırmaya başladığımız için başka bir ekip daha lazım; bunun farkında olmasına rağmen kabul etmiyor. Doğrusunun ekiplerin çoğaltılması değil azaltılması olduğunu öne sürüyor. Ne yapmak lazım bilmiyorum." Sokolovskiy gülümsedi. "Bana kalırsa müdür gönderilecek, eli kulağında" dedi. Yegorov'un gözleri parladı, "Yoksa bir şeyler mi duydun?" Sokolovskiy başını salladı: "Hayır bir şey duymadım. Ama öyle hissediyorum. Son iki karar tasarısını* dikkatlice ikişer defa okudum; ayakkabı, mutfak eşyaları her şey için söyledikleri

* Sokolovskiy, Merkez Komitesi'nin, "tüketim malları üretimindeki artış ve kalitenin düzeltilmesi"yle ilgili 23 Ekim 1953 tarihli kararına işaret ediyor. Eylül, Ekim 1953 Kararları "hayat standartlarında yükselmeyi" amaçlanıyordu. –*ç.n.*

tamamen doğru. Bütün bunlar, Sovyet halkının artık doğru dürüst yaşaması için gereken adımların atıldığını gösterir." Yegorov'un hayretten gözleri büyüdü: "Juravlev'in tasarıyla ne ilgisi var?" diye sordu. Sokolovskiy, "Böyle şeyler birbirini izler" dedi ve başka bir şey de söylemedi.

Sokolovskiy'in odasında güzel bir kızın fotoğrafı asılıydı. Bu, Volodya'nın hep dikkatini çeker ama Sokolovskiy'e soramazdı. Gerçekten de sadece temizlikçi Klava'ya anlatmıştı duvarda asılı fotoğrafı Sokolovskiy. "Bu benim kızım. Yirmi iki yıldır görmedim," demişti.

Sokolovskiy 1928'de, Edebiyat Fakültesi öğrencisi Maya isminde güzel bir sarışınla evlenmişti. Melankolik bakışlarına ve çekingenliğine tutulmuştu kızın. Kız onun düşündüğü gibi miydi, yoksa hayalinde o mu süsleyip güzelleştirmişti onu? Moskova'da bir fabrikada çalışıyordu. Zor günlerdi, hiç boş vakti yoktu. Bu ürkek ve melankolik kızın, bomboş ve anlamsızca ağlayıp duran bir kadın olduğu dikkatinden kaçmıştı. "Sıkılıyor musun?" diye hayretle tekrarlamıştı. "Öyleyse niye çalışmıyorsun?" Yanıt olarak Maya hıçkıra hıçkıra ağlamıştı. Bir kızları olmuştu. Maşa koymuşlardı adını. Sokolovskiy, Maya'nın ve yaşamlarının düzeleceğini ummuştu ama hiçbir şey değişmedi. Her gün benzer yakınmaları dinliyordu: Sokolovskiy'in arkadaşlarının hepsi de birbirinden sıkıcıydı, kendisinin hayatı da kupkuru bir hayattı. Gerçek hayatı, genç kızlığında seyrettiği bir Amerikan filminde görmüştü. Bebeğini büyük annesine bırakıp güneye gitmeliydi, zaten doktor da aynı koşullarda daha fazla kalırsa sinir krizi geçireceğini söylüyordu. Kislovodsk'dan* döner dönmez nefes bile almadan ilk önce yararı olmayan çamur banyosunda geçirdiği korkunç saatleri

* Kafkaslar'daki kaplıca ve tedavi merkezlerinden birsi. Şimdilerde "SPA" turizmine tahsis edilmiş bir yer. –*ç.n.*

anlattı. İkincisi; hemen ayrılmalıydılar, yoksa aklını kaçıracaktı. Üçüncüsü; halen kürk ticaretiyle uğraşan kolej mezunu yakışıklı bir avukatla tanışmıştı... Adam tabiî komünist değildi ama sempatizandı. Belçika pasaportu ile Brüksel'de yaşayan bir Rus'tu. Yaptıkları ciddî araştırmaya göre Maya da çıkış vizesi alabilecekti; eğer kendi istediği gibi olursa haftaya gidebiliyorlardı. Maşa'yı yanlarına alacaklardı. Adam çocukları çok seviyordu. Küçük kız hiç olmazsa doğru dürüst bir eğitim görecekti. Yani kısacası... hepsi için Maya, Maşa, Sokolovskiy için en iyisi bir an önce ayrılmaktı.

Sokolovskiy sadece Maşa'yla ilgili ara sıra haber vermesini rica etti. Hiçbir talepte bulunmayan bu hali Maya'ya dokunmuştu; onu öptü, tıraşsız yanağında iki kırmızı iz bıraktı.

Maya gitikten sonra, onu zaten hiç sevmediğini anladı. Onu anımsamıyor fakat Maşa'yı sık sık düşünüyordu. Maya önceleri düzenli olarak kartpostallar gönderiyor, çocuğun iyi olduğunu bildiriyordu. Son kart savaştan hemen önce geldi. Maya, Maşa'nın üvey babasını sevdiğini, Rusçayı unutmadığını, adını Mary'ye çevirdiklerini, okulda durumunun iyi olduğunu, dadısıyla sinemaya gittiği için karta birkaç satır ilave edemediğini yazıyordu. Sokolovskiy yüksek sesle "Mary!" dedi ve kendi sesinden kendi ürperdi.

Uzun yıllar boyunca hiçbir haber alamadı. Karısıyla kızının yaşayıp yaşamadıklarını bilmiyordu. Sonra, üç yıl önce Belçika'ya giden bir mühendis bir mektup getirdi. Mektup Mary'dendi. Annesinin uzun zaman önce, savaş sırasında öldüğünü, Belçika'nın çok feci günler geçirdiğini, Rusların halkı kurtardığını ve Rus olduğu için gurur duyduğunu; önce Üniversite'ye devam ettiğini fakat şimdi baleye başladığını; herkesin yetenekli olduğunu söylediğini; bu dansın modern ritim ile eski Yunan'ın plastik güzelliğini

birleştirdiğini; bir gün Rusya'ya gelerek halka danslarını göstermeyi umduğunu; geleceğin Sovyetler Birliği'nde olduğunu; gösterime giren bütün Rus filmlerini izlediğini; biri üniversitede, diğeri bale okulundaki kıyafetleriyle çekilmiş iki fotoğrafı mektubuna eklediğini yazıyordu. Sokolovskiy, Yunanlı balerin fotoğrafını sinirli bir biçimde çekmeceye attı ve diğer fotoğrafı şaşkınlık ve sevgiye karışık bir duyguyla elinden bırakmadan uzun uzun inceledi. Daha sonra fotoğrafı duvara astı. Her bakışında şaşıyordu: "Bu tatlı yüzlü kızın, kendi kızı, adının Mary olması ve artık ortak hiçbir şeyleri bulunmaması nasıl da garipti." Yanıt yazdı. Bir yıl sonra aceleyle yazılmış olduğu anlaşılan bir not aldı. Hemen Paris'e gidiyordu; hayatında her şey yolundaydı. Böylece yazışma sona erdi.

Sokolovskiy bu mutsuz evliliğin ardından güvensiz biri oluvermişti. Bir kadından hoşlanmaya başladığını fark ettiği zaman görüşmeye son veriyordu. Artık yalnız kalmaktan hoşlanıyor, ne aşk ne de dostluk hayali kuruyordu. Elli yaşına kadar böyle kendi yalnızlığında yaşadı. Bir gece fabrika kulübünde, rahatını kaçıran bir kadın gördü. O'nunla konuştu. Adı Vera'ydı. İlk kez ne konuştuklarını hatırlıyamıyordu. Müzikten, belki de Bach'dan söz açmışlardı. Kısa bir süre sonra sokakta karşılaştılar ve Sokolovskiy ona kendisini ziyaret etmek istediğini ve izin verip veremeyeceğini sormuştu. Onu görmeye böyle başlamıştı. Katı benliğini yumuşatan gülümsemesini görme, sakin sesini dinleme, varlığını hissetme ihtiyacı içinde giderek çoğalmıştı.

Uykuları huzursuzdu. Yatağa yatar yatmaz uyuyor fakat erken saatlerde uyanıyor, ne tekrar uyuyabiliyor, ne de yataktan kalkabiliyordu. Bu sırada onunla görüştüğü anları düşünüyordu. Birçok zevklerinin, yargılarının, eğilimlerinin benzerliğini farkettiğinde hissettiği keyfi; sonbaharın

insanı yanıltan fırtınalı geceleri gibi yanlış anlamalarını, içine kapanmalarını, soğuk hallerini, kızgın bakışlarını, sıcacık yumuşak gözlerini hatırlıyordu. Ona nasıl da derinden bağlandığını anlaması için epey zaman geçti. Bir sabah, yine gün doğmadan önce uyanınca kendi kendine söylendi: "O benim sevgilim, geciken tek aşkım. Yaşamım boyunca onu hayal ediyor, onu bekliyordum. Bunu ona hiç söyleyemedim. Onu yarın, ya da haftaya göreceğim, sessizce oturacağım ya da Juravlev'den, Mars'daki insanlardan, Churcill'den, yok bilmem neden söz açacağım, ama asla bunun sözünü etmeyeceğim. Sevincim, geciken aşkım, Vera! Seni tanımak için yaşadığıma ne kadar memnunum!"

Rahatsız eder ve bıktırırım korkusuyla sık görüşmek istemiyordu onunla. Onu görmeye gitmeden önce, her defasında hiçbir yükün söylenemeyen kelimelerden daha ağır olamayacağını düşünüyor ve her seferinde yükten kurtulma duygusuyla gidiyordu Vera'ya. Böylece gelir oturur, ya Vera bir hastaya çağrılır ya da çok geçmeden kendisi kalkar giderdi. Izdıraplı, ateşli, bekleyiş içinde geçen haftalar birbirini izleyerek akıp giderdi.

İşte şimdi çok kötü bir zamanda geldiğini hemen anlamıştı. Vera'nın üzüntülü olduğu belliydi; ne bu üzüntünün nedenini öğrenebilecek ne de onu teselli edebilecekti.

Ona Fedoseyev'in ölümünü, bugün iyi gibi görünürken birden hayata gözlerini kapayan Kudryatsev'in oğlunu anlattı. Oysa annesi çocuğun iyileştiğini görünce nasıl da sevinmişti. Tabiî, son günlerde birçok iyi gelişme olmuştu ama yine de... Halk tıbba inanıyor, kurtulmayı beklerken doktorlara umutla bakıyor... Güçsüzlüğünü böyle hissetmek öyle korkunçtu ki!..

Sokolovskiy insanların düşünmeyi yeniden öğrenmeye başladıklarını söyledi. Atomun parçalanması bir mucize

gibi görünmüştü ama çocuklarımıza bu ilk ateş ya da tekerlek gibi, eski ve çok bilindik ve sıradan gelecekti. Devamlı ileriye bir devinim, dolayısıyla da umut vardı.

"Doğru," dedi Vera, "fakat biraz soyut. Ben yaşayan insanlarla uğraşmak zorundayım. Onları kurtarmak istiyorum ama kurtaramıyorum. Geçenlerde bana astronomiyle ilgilendiğinizi söylediniz. Sonradan, herhalde boş zamanları değerlendirmek içindir diye düşündüm. Bu günlerde belki de bize Mars'dan ya da Venüs'den bakabileceksiniz." Gülümsedi. "Bu size huzur verebilir..."

"Nasıl böyle söylersiniz? Tam tersi. Sonsuzluğu ya da okulda bize öğrettikleri gibi, tüm verilerin en büyüğünü düşünürseniz bu, şu anı kısaltır ya da boyutsuzlaştırır mı? Bana o, içinde bulunduğumuz anlara sonsuz özellikler katar gibi geliyor. O an ilerleyecek, ötesinde de başka anların, çağların, dünyaların, yaşamların sonsuzluğu olacak."

Vera, Sokolovskiy'in sesini duyuyor ancak sözcükler ona ulaşamıyordu. Lena'nın huzursuz gözlerini anımsamıştı. "Nasıl da bıraktım? Bir insanı anlamak ne güç iş. Uzak bir gezegendeki denizleri görmek belki daha kolay. Sokolovskiy beni teselli etmek için uğraşıp duruyor. Sanki Lena'nın yerindeymişim gibi... Sokolovskiy'in derdine bak, ne can sıkıcı ve gereksiz bir çaba."

Durup dururken, "Hava ne kadar da soğuk," dedi.

Sokolovskiy başını salladı.

"Hava tahminlerine göre bu gece otuz beş derece olacakmış.":

Sonra ikisi de sustular. Sokolovskiy, Vera'ya bakıyordu. Gözlerini bir türlü ayıramıyordu. Ona söylemesi gereken bir şeyler olduğunu ama söylememesi gerektiğini biliyordu. Vera bakışlarından rahatsız olmaya başladı.

Tam kalkarken, "Geçen gün Moskova Botanik Bahçe-

si'nde bir sabırotu* gösterdiler. Hani herkesin evlerinde bulundurduğu cinsten; kulüpte de var ya ondan. Bir yerde tıpta da kullanıldığını okumuştum. . . Her neyse, bir izcinin getirdiğini söylediler. Bulduğu zaman eve getirmiş, küçük bir saksıya dikmiş. Başka çiçeği de yokmuş. Nasıl bakılacağını bilmediğinden bir kitaba bakmış. Kitapta sabır otunun çölde yaşadığı, az su verilmesi, zayıf toprağa dikilmesi yazılıymış. Ağacı çok sevdiğinden olacak kitabı bir yana atmış, bitkiye bol bol su ve gübre vermiş. Yani, ona zambak gibi bakıyormuş. Ne olmuş dersiniz? Mucize! Sabır otu öyle büyümüş ki odasına sığmaz olmuş, o da almış bahçeye getirmiş. Şimdi bunu niye anımsadım bilmem... Lütfen rahatsız olmayın, gevezeliklerimle sizi sıktım... Sizi görmeyi çok istemiştim..."

Vera başını çevirerek düz bir sesle: "inanamıyorum... Bitkiye demek istedim," dedi. "Eğer çöle alışıksa çok su onu öldürürdü. Gene de bitkilerden anladığım söylenemez... Affedin beni, çok yorgunum. Başım ağrıyor..."

Sokolovskiy acele ederek dışarıya çıktı. Dışarıda berrak bir gece vardı, ayaz insanın nefesini donduracak ve uçan kuşu taş gibi yere düşürecek kadar sertti. Issız sokaklarda, derin bir kederle hızlı adımlarla yürüdü. Arasından küçük buhar bulutları çıkan dudakları hareket ediyordu. Belki bir şeyler söylüyordu, belki de hayaller kurmadan, sözcüklere boğmadan sadece dudaklarını mı kımıldatıyordu. Kimbilir...

---

* *Agave:* Türkçede sabır otu olarak bilinir. Orta ve Güney Amerika kökenli *sabırgiller* ailesinden etli yaprakları olan bir bitki cinsi. Meksika rakısı olarak bilinen tekila yapımında kullanılır. Aloe verasarısabır ile karıştırılmamalıdır. -*ç.n.*

7

Son dersten çıkan Lena, Puhov'u görme umuduyla doğruca öğretmenler odasına gitti. Puhov oradaydı. Bir aydır belki de ilk kez içinden gelerek gülümsedi ve hemen okuldan başlayarak dertlerini anlatmaya başladı: Yedinci sınıftaki çocuklardan bazıları ders çalışmamakta ısrar ediyorlardı, Mişa ile başedemiyordu; Çijikov okuldan kaçıyor, sigara içiyor, aylaklık eden çocuklarla arkadaşlık yapıyordu.

Puhov onu yatıştırdı. Mişa'nın annesiyle konuşmalıydı. Çijikof'la ise bizzat kendisi konuşacaktı. "Üçüncü sınıftan tanıyorum, yaramaz fakat fena çocuk değildir," dedi.Birlikte çıktılar okuldan, Lena onunla eve kadar yürümek istediğini söyledi. Puhov ile biraz zaman geçirmek istiyordu, acelesi de yoktu. Bu günlerde, eve Juravlev akşam yemeğini yedikten sonra gitmek için nedenler yaratıp duruyordu. Kocasından ayrılması gerektiğini çoktan fark etmiş ama net bir karar vermediği için yaşamında hiçbir şey değişmemişti. Çaresizdi, kendisini korkaklıkla suçluyordu. "Bütün yaşamım böyle geçecek zaten. Şura, o büyüyünce beni herkesten fazla küçümseyecek."

Puhov anlatıyordu:

"Sana çok iyi haberlerim var. Kostya'yı hatırlıyor musun? Senin öğrencindi, geçen yaz mezun olanlardan. Hayır, Punin değil, diğer Kostya Çernişev. Kızıl saçlı, daima başı dertteydi, yaramaz oğlan... Ama çok iyi çocuktur. Kitap okur, kafası çalışır. Küçükken kötü günler geçirmiş, babası savaşta ölmüş, annesi ayyaş bir bakkalın eğlencesi olmuş. Kostya geçen yıl Enstitüye başvurmuştu. Okula alınacaktı. Biliyorsun ayrıca babasından savaş madalyası da var. Ne oldu biliyor musun? Çocuğu okula almadılar. Kontenjanın dolduğunu, yeni açılacak sınavları beklemesi gerektiğini söylediler. Çocuk çaresizdi, bakkal da çocuğu

sokağa atmaz mı? Gerçek bir dram. Konuştum Kostya ile ve okula başlamış gibi çalışmasını söyledim, sonra müdüre gittim. Fakat nasıl bir insan olduğunu biliyorsun. Dikkatle dinler, her şeye evet der, ama asla adım atmaz. Şehir Komitesi'ne gidip durumu anlattım. Ders, yılının ortasında bir şey yapamayacaklarını söylediler. Neden olmasın, dedim. Kostya kursu yazışma ile izliyor, geri kaldığı bir şey yok ki. Bu türden durumlarda Bakanlığın karar verebileceğini söylediler. Bakanlık bir itirazı bulunmadığını, yetkinin müdüre ait olduğunu bildirdi. Tekrar müdüre gittim. Mektuba baktı, kafa salladı; çocuğun sokağa düşmesi gerçekten yazık olacaktı, fakat Bakanlık emir vermediğine göre yetkisi de olmadığını... Demek öyle..! Ben de doğrudan doğruya Bakana mektup yazdım. Çocuğun öğretmeniyim dedim. Böyle yetenekli bir çocuğun Enstitüye alınmaması adaletsizliktir dedim ve geçmişini anlattım... Bunlar hepsi geçen yıl oldu. Ve ne oldu biliyor musun? Bugün karım bir mektup getirdi. Müsteşardan geliyor. Kostya'nın okula alınması için gerekli emirlerin verildiği bildiriliyordu. Düşünsene Lena, ne büyük başarı değil mi?"

Lena, Puhov'a baktı, gülümsedi. Ne şaşılacak bir insandı, hasta olduğunu biliyordu. Vera artık tıbben bir şey yapılamayacağını söylemişti. Tavsiyelere tam anlamıyla uyarsa –ama hiç dikkat etmiyordu– önümüzdeki yıla kadar yaşayabilirdi. Vera hastalığın acı verdiğini de söylemişti ama Puhov hiç şikâyet etmezdi. Şimdiyse Kostya'nın Enstitüye alınması nedeniyle mutluluk içindeydi. "Devrimi kimler yapmış şimdi anlıyorum." diye düşündü Lena. "Ah, ondan bir şeyler daha öğrenebilsem. Yanyana yürümek bile insanı yüceltiyor..."

"Şimdi Kostyalar'a haber vermeye gidiyorum. Arkadaşı Sannikov, Kostya'yı evlerine almış. Lenin Caddesi'nde oturuyorlar."

Lena endişelendi. "Epey uzakmış, oraya kadar yürümeseniz de, onu alıp size getirsem."

"Yok canım. Birazdan ulaşırız. Hem Sannikov'u da görmüş olurum, o da öğrencilerimdendi. Bana sanki hastaymışım gibi bakma, bunlar önemli değil benim için. Bu sabah müsteşardan gelen mektubu alınca on yıl gençleştiğimi hissettim. Aslında yanıt vereceklerini düşünmüyordum. Mektubu, Enstitüye havale ederler diyordum. Çoğu zaman öyle yapıyorlar. Ama görüyorsun bana da yazdılar. Çok büyük bir başarı bu."

Gözleri iyi gördüğü halde, önce ayağıyla derinliği kontrol eder gibi dikkatle yürüyordu. Ara sıra bir vitrinin önünde duruyor, bakar gibi yapıyordu, bu arada dinlenmiş oluyordu. "Yürümekte güçlük çekiyor," diye endişelendi Lena. Koluna girdi.

Puhov güldü. "Sana söyledim, yeniden gençleştim. Faust gibi. Genç bir hanımla kolkola yürüyorum."

Çok keyifliydi, gülüyor, şakalar yapıyordu. Yüzü gerçekten de genç görünüyordu.

Puhov'dan ayrılıp eve giderken Lena onun sağlığını düşünmeye devam etti. Her zaman eve yaklaşırken huzursuzlanır, saatine bakar, acaba Juravlev çıktı mı diye düşünürdü. Bugün erken döndüğünü, onun evde olabileceğini tamamen unutmuştu. Juravlev koltuğunda gazete okuyordu. Lena'yı görünce başını salladı.

"Ne iyi ettin de geldin. Akşam yemeğini yine yalnız yiyeceğimi düşünüyordum."

Lena bir süre kıpırdayamadı, ne yanıt verebiliyor, ne de mutfağa gidebiliyordu. Kocası hayretle sordu:

"Neyin var, ne oldu?"

Karşısındaki sandalyeye oturdu ve sakin bir sesle:

"Bir şey olmadı... Seninle konuşmam gerekiyor. Evde

olman çok iyi oldu. Ne zamandır konuşmak istiyordum, ama hep erteledim... Artık yararımız dokunmaz ikimizin de birbirine. Tepki gösterme... Senin de böyle hissettiğini biliyorum. Uzun zamandır, ne yapacağıma karar veremiyordum Şura için. Fakat artık devam ettiremem. Anlıyor musun?"

Sesi titredi ama kendini tuttu, aynı sakinlikle devam etti: "Bu çok acı, bana inan, fakat çok düşündüm, seninle sürdüremeyeceğim. Dürüst bir davranış olmaz çünkü."

Juravlev önce ciddî olmadığını düşündü Lena'nın. Onun zaten daima dengesiz olduğunu, ara sırada histerik olduğunu düşünürdü. Sesini yükseltmeyi denedi ama Lena tartışmanın yararı olmadığını, birbirlerine anlayış göstermelerini ve dostça ayrılmanın en iyisi olacağını söyledi.

Yemeklerini sessizce yediler. Juravlev fabrikaya gitmeyeceğini, evde Braynin'in projesi üzerinde çalışacağını söyledi. Lena ayrıldı. Juravlev olup bitenleri düşünmeye başladı. Herhalde bir başkasını seviyordu. Haftalardır doğru düzgün eve girmiyordu. Kimbilir kimi bulmuştu. Acaba genç Puhov muydu? Onunla çok samimiydi. "Onun gibi bir adam Moskova'da yüzlerce orospu görmüştür, bu bir gerçek. Ben fazla namusluyum, herkese güveniyorum. Kimbilir benimle nasıl alay ediyordur."

Lena eve geç döndü. İvan onu beklemişti, meraklı bir bakışla süzdü. Lena başını çevirdi. "Herhalde O'nun yanından geliyordu." Kötü bir şey söylemek istedi ama kendini tuttu. Kavga etmenin budalalık olduğunu söylemekte haklıydı. Sakin hatta kibarca sordu.

"Yoksa birisine mi âşıksın?"

Lena deliye döndü:

"Bunun seninle ne ilgisi var? Sana doğruyu söyledim. Seninle yaşayamam. Çok çabaladım ama olmadı... Kimse için değil. Seninle devam edemem anlamıyor musun?"

"Sinirlenme, bu önemli bir mesele. Bu işi yarın konuşuruz, yoksa ikimiz de sesimizi yükselteceğiz ve sonu iyi olmayacak."

Evrakları yeniden masaya yaydı, üzerlerine eğilerek ne yapacağına karar vermeye çalıştı. Lena'nın bir sevgilisi olduğu kesindi. "İşte gerçek, o değersiz bir sokak kadınına dönüştü. Ne yapalım kendim seçtim, kimsenin kabahati yok. Aslında bunda şaşılacak bir şey de yok. İnsanlar kötü yetiştiriliyorlar. Hiçbir ilke yok. Sonra da her şeyi sıkıcı buluyorlar. Şehir uzak, hoş şehirde bile yeterli eğlence yok onlar için. Hitrov'un karısı mükemmel, eviyle, çocuklarıyla uğraşır, ama o sorumlu bir kadın, boş kafalı değil. Ben şanssızım... Yine de ayrılmak aptallık. Ortada kızım var. Onu nasıl babasız bırakabilirim. Böyle bir mutsuzluğu hayel bile edemiyorum..."

Kalktı, Şura'nın odasına gitti. Ayakta uzun süre onu seyretti. Tombul yanaklarından akan terleri koluyla siliyor, derin derin nefes alıyordu. "Kızımı elimden alacaklar..."

Bütün gece uyuyamadı, sabahtan Lena'ya, "istediğin gibi yaşa, hiçbir şey söylemeyeceğim. Ancak ayrılamayız, kızımızı düşünmemiz gerek" dedi.

Lena, kendisinin de hep Şura'yı düşündüğünü, Juravlev'in her zaman gelip kızını görebileceğini ya da görmesi için çocuğu getirebileceğini söyledi, öğretmenliğe devam edecek, yakında bir yer bulup taşınacaktı.

Juravlev bir şey söylemedi. İşe gitti ama bütün gün Lena'nın sözlerinden başka bir şey düşünmedi. "Aklını kaçırmış! Herhalde sevgilisinden ayrılacağından korktu. Ne rezalet! Müdürün karısı, âşığının evine taşınıyor! Şehirde herkesin diline düşeceğim. Üstelik, Moskova'da böyle şeylerden hiç mi hiç hoşlanmazlar."

Onu kandırmaya çalıştı. "Ben çocukken herkes Evlen-

me Dairesine, Postaneye gider gibi giderdi. Bugün evlenir, yarın boşanırlardı." Şimdi farklıydı. Kanun değişmişti. Bu günlerde böyle şeylere herkes dudak büküyordu. Herkes: "Böyle bir kadın nasıl öğretmenlik yapabilir?" diyecekti. "Kendimden söz açmıyorum. Ben bir Parti üyesiyim. Büyük bir işletmenin başındayım. Duyguların ne olursa olsun, bunları da hesaba katmalısın."

Lena susuyordu.

Ertesi gün de hiç konuyu açmadı. Bir hafta geçti. Juravlev biraz sakinleşti. "Öyle görünüyor ki aklı başına geldi. Uyulması gerekli bazı kurallar olduğunu gördü." Dikkatli davranıyor, soru sormuyor, kendini elinden geldiğince fark ettirmemeye çalışıyordu. Kimbilir belki de işler düzelirdi, Zaten tamir edilemez bir şey de olmamıştı. "İşim var, güvenilir bir insanım, bu bir gerçek. Aslında aşk işlerine de fazla düşkün değilim. Şura'yı çok seviyorum, kızım bana karşı değişmeyecek. Rezalet çıkmaması çok iyi. Aynı mide bulandırıcı şeylerin olduğu birçok aileler olmalı, kimse kirli çamaşırlarını herkesin gözü önünde yıkamıyor. Karatayev romancılara çatmakta haklıydı. Tarihi bir dönemde yaşıyoruz. Namuslu insanların kirli işlerle uğraşacak zamanları olmamalı... Bekâr kalmakta ne kadar akıllıca davranıyor, hiç değilse böyle şeyler başına gelmez. Zaten aklı başında bir delikanlı. Braynin'in projesi üzerindeki görüşleri çok yerindeydi. Üretimi hep ön plana almışlardı."

Juravlev artık yatışır gibi olmuştu ama Lena: "Yaza kadar bir oda buldum," dedi. "Fedorenko'nun evinde. Kendisi eğitim kursuna gidiyor. Pazar günü eşyamı toplayıp gideceğim."

Juravlev, Lena'nın kararından vazgeçmeyeceğini anladı. Kavga etmek aptallıktı. En iyisi işleri karıştırmamaktı... Sakin bir sesle, "Nasıl istersen öyle olsun," dedi.

Lena pazartesi günü taşındı. O gece eve dönünce Ju-

ravlev'e ev bomboş geldi. Oysa her şey yerli yerindeydi. Odaları dolaştı. Tuhaf, hiçbir şey götürmemişti. "Şu tahta kutuyu çok severdi. Moskova'dan getirmiştim, onu bile almamış..." yemek odasında birden Şura'nın kırık bebeğini gördü. Unutmuşlar mıydı, yoksa Lena atmış mıydı?

Bebeği aldı, dayanamayacak gibi oldu aniden, boğazı düğümlendi neredeyse ağlayacaktı. "Bu hale gelmemiz çok fena oldu. Lena'nın beni sevdiğini düşünürdüm. Geçen yeni yıl başı Braynin'e, 'Haydi Lena'nın şerefine içelim,' demiştim, 'Harikulâde bir kadındır.' Dış görünüşe aldanmamalı, insanların iç dünyası farklı oluyor, bu bir gerçek. Şura'da yok, ev ne kadar sıkıntılı. Dışarı çıkıp iki kadeh içmek isterdim."

Çamaşırcı kadın Gruşa bir tepside çay, salam, ekmek ve peynir getirdi. Kırık bebeği sakladı hemen. "Kendimi kontrol etmeliyim. Daha kötüsü de olabilir. Yegorov karısını kaybetti ama bir işi var. Benim yaşamım fabrika. Sokolovskiy istediği kadar hırlasın, Moskova ona değil bana teslim etmiş fabrikayı. Zaten adı da lekeli... Zaitzev geçen güz Moskova'ya tayin edileceğime dair söylentiler dolaştığını söyledi. Eh! Fena da olmaz. Ne olsa fabrika, sanayi birimlerinden sadece bir tanesi. Fakat Genel Müdürlükte olsam deneyimlerimden Sovyetler'in tamamı yararlanabilir. Tabiî o haber Zaitzev'in uydurması değilse. Ama niye uydursun?.. Acaba Bakanlık Braynin'in projesine ne diyecek?"

Gruşa masayı toplamak isteyince daldığı düşüncelerden sıyrıldı. "Gece çalışacağım, belki susarım, çay kalsın," dedi.

Lena yeni odasına yerleşmişti. Erkenden yatmış olmasına rağmen uyanamamıştı. Nerdeyse okula geç kalıyordu. Aceleyle giyinirken, "Uyuduğum zaman on birdi, şimdi sekiz, gene de uykumu alamamışım" diye düşündü. Sanki sırtında yük taşımış ya da kilometrelerce yol yürümüş gibiydi.

"Nasıl oldu anlamadım. Erteleyip durdum, sonunda patlak verdi. Puhov'la okuldan çıktık, Kostya'nın evini aradık, eve döndüm, hiç söylemeye niyetli değilken..."

Derse yetişmek için hızlı hızlı yürüyordu. Birden gülümsedi: Karatayev'in "Çok gençsiniz, anlamanız güç," dediğini anımsadı. O zamandan beri yaşlanmıştı. Mutluluğunu yitirmiş ama teslim olmamıştı. İçinden geldiği gibi hareket etmişti. "Beni sevmiyor mu" diye düşündü. "Beni küçümseyebilir. Duygularımı ona kabul ettirmek için oyunlar oynadığımı düşünebilir. İstediği gibi düşünsün. Yine de bana yardım etti, o ağır yükü üzerimden kaldırdı. Onu düşündüğüm an kendimi daha iyi hissediyorum."

"Lena!"

Vera okulun önünde onu bekliyordu.

"Seni merak ettim, iki defa geldim bulamadım. Seni iyi gördüm, şimdi daha neşeli görünüyorsun. Gelirken gülümsüyordun. Herhalde daha iyisin."

"Adresim değişti Vera, Fedorenkolar'a taşındım. Onları tanırsın herhalde, karısı hastaymış."

Vera böylece her şeyi anladı. Yüzündeki o sert ifade yumuşadı birden. Sabit bir yer buluncaya kadar beraber oturalım, diye ısrar etti.

"Daha rahat edersin. Oda büyük, ikiye böleriz. Okula da yakın. Fedorenko'nun karısını tanırım. Şura'yı ona bıraktığın için ileride pişman olabilirsin. Sadece para için kabullenmiştir bu işi. Bitişikte iyi bir ihtiyar oturuyor. Dr. Grokov'un yardımcısı Nastya. Sen yokken Şura'ya o bakar. Haydi gel, bu gece taşın."

Soğuk bir Şubat günüydü ama güneş yine de havayı ısıtıyordu. Gürültülü sınıfa girerken kara tahtada güneş ışınlarının oynaştığını gördü, "ilkbahar yakın," diye düşündü.

8

O günün heyecanı ihtiyar Puhov'u yatağa düşürdü. Aynı gece bir de kalp krizi geçirdi, Nadya'dan gizledi, sadece yorgun olduğunu bir iki gün dinleneceğini söyledi. Nadya'nın gözünden kaçmadı ve zaman kaybetmeden önce Vera Şerer'i sonra Gorohov'u çağırdı. Doktorların verdiği ilâçları almaya zorluyor, onu battaniyelerle sarıyordu.

Haberi Volodya getirmişti. Karısı Juravlev'den ayrılmıştı. Gülerek anlatmıştı bunu. Tuhaftı. Puhov o kadar memnun olmuştu ki Volodya'nın öteki sözlerini fark etmedi bile.

"İyi olmuş," dedi karısına. "Bir arada nasıl yaşadıklarına şaşıyordum zaten. Lena'yı tanırım, iki yıl beraber çalıştık. Yaptığı her işe yürekten bağlanır. Çocuklar çok severler onu, kaç defa 'Yelena Borisovna yardım etti bize' dediklerini duydum. Juravlev'e gelince; tipik bir bürokrat, öyle adamlar yüzünden az çekmedik, ama kimin umurunda? Zaten biri kaybolsa yerine bir düzine yenisi geliyor. Tıpkı yağmurdan sonra çıkan mantarlar gibi... Çok tuhaf, Lena'yı daha yeni gördüm. Kostya'nın kabul mektubunun geldiği gündü. Bana bir şey söylemedi. Çok, çok memnun oldum..."

Volodya, Sonya'nın odasına girdi, "Juravlev'in karısını tanır mısın?" diye sordu.

"Hayır, yalnız birkaç defa babamı ziyarete geldiğinde görmüştüm, ama hiç konuşmadık. Sen tanıyor musun?"

"Çok değil. Kocasının resmini yapmıştım. Moskova'da Lena gibilerini çok gördüm. Babam herkesi nasıl da gözünde yüceltiveriyor. Aklında hâlâ halkın yanında Devrime katılan kızlar var, bugünü o yıllarla karıştırıyor. Oysa bugünküler ya bir film yapımcısı ya bir general peşinde ya da Lena gibi fabrika müdürü avlıyor. Ayrıldığını duyunca çok sevindi."

"Nereden çıktı bu haber?"

"Günün son haberi, herkes bu konuyu konuşuyor. Bence ikisi de aynı kumaştan ne dersin ha?"

"Kadını tanımadığımı söylemiştim. Adamı da öyle. Herkes başka şey söylüyor onun için. Örneğin Savçenko, tek başına hiçbir iş beceremez diyor. Ben yine de babamın sözüne inanırım."

"Öyleyse sen de memnun oldun?"

"Eeee! Sıktın ama artık, ikisini de tanımadığımı söyledim. Fakat babam Lena'yı sever, babamın fikirleri benim için çok değerlidir. Ne var ki çiftler ayrıldığında çok çirkin şeyler olabiliyor: Dedikodu, söylenti, gazete haberleri, mahkeme kararları... Eskiden belki sıradandı, şimdi nasılsa, utanç verici bir şey oldu. Ne olursa olsun, evlenen insan çocuk olmadığına göre verdiği kararların sonuçlarını da kestirmesi gerekir."

Volodya bir kahkaha atarak şöyle dedi: "Analizler yaptırırlar, uzmanlara danışırlar!"

"Bunda gülecek ne var? Babam nasıl?"

"Daha iyi galiba. Juravlevler'i anlatınca canlandı."

"Asıl bu kötü. Kendisini öldürüyor. Üç gün önce Lenin Caddesi'ne kadar yürümüş, ilk mezunların toplantısı varmış, onlarla konuşmaya gitmiş. Korkunç değil mi? Anneme hep bu çabaların onu yaşattığını söylerdim ama annem haklıymış. Ne olursa olsun böyle şeyler yapmasına engel olmalıyız."

Volodya gülmeyi bıraktı.

"Ben farklı düşünüyorum. Babam birçoklarından farklı. Ayrıca o farklı bir kuşağın insanı. Bu kuşak şimdikiler kadar nârin ve kırılgan değil. Eskiler sanki başka bir malzemeden yapılmış. Bu kadar enerjiyi nasıl üretiyorlar diye kendi kendime soruyorum... Üzülüyorun tabiî. Elbette babamı ben de merak ediyorum! Endişelenmediğimi sanıyorsun değil mi? Çünkü gülüyorum. Ben sadece elimden bir şey gelmeye-

ceğinin farkındayım. Dilediği gibi yaşadı, dilediği gibi de ölecek."

Volodya dışarı çıktı. Bütün gece uyuyamayan annesi dalmıştı. Sonya babasına baktı: Okuyordu. Onunla konuşmaya karar verdi. Önceden hazırlamıştı. Annesinin yalnızca sağlıktan söz ettiği için onu ikna edemediğini düşünüyordu. Babası, bütün konuşmaları ya şakaya boğuyor ya da tamamen sessiz kalıyordu. Bizi biraz yatıştırdığını düşündüğü anda da doğruca "sevgili öğrencilerine" gidiyordu. Bir yetişkin gibi davranmıyordu artık. Son enerjisini de öğrencileri için kullanıyordu. İlk defa öğretmenlik deneyimlerini yazmasını istemişlerdi. Kendisi yazamıyorsa bile Sonya'ya yazdırabilirdi. Delikanlılarla gevezelik etmek için yürüyerek Lenin Caddesi'ne kadar gitmekten daha önemli değil miydi bu?

Sonya bütün bunları heyecandan titreyen sesiyle anlattı babasına.

Puhov dikkatle dinliyordu. Bazen babasının kendisini onayladığını sandığı da oluyordu.

Oysa babası isyanla doluydu. Kızını dinlerken kendini kontrol etmek için çok uğraşmıştı. "Birbirlerimize ne kadar da yabancıyız," diye düşündü. "Çernişev, Sannikov, Savçenko kısaca çevremdeki herkes beni anlıyor; o halde bir yaş sorunu değil bu. Nadya da evde oturmamı ister ama gidip çocukları görmemin saçma olduğunu söylemez. Bunun benim için gerekliliğinin farkındadır.

Ne de olsa tüm yaşamımız birlikte geçti. Tartışmaz, sadece, bir şey oluverir diye endişelenir. Yapayalnız kalacağını düşündükçe ben de korkuyorum. Fakat Sonya farklı davranıyor; yaptıklarım ona çocukça görünüyor. Evet 'çocukça' dedi. Benimle sanki benden daha yaşlıymış gibi konuşuyor. Anlayamıyorum bir türlü."

"Seni anlayamıyorum, Sonya," dedi sonunda. "Sen şu

şey ötekinden daha önemli diyorsun. Nasıl karar veriyorsun hangisinin önemli olduğuna, ölçün ne? O yazıyı yazmam belki de gerekli. Ben de düşünüyorum yazmayı. Bazı notlarım bile var bu konuda. Yazmamak çocuklarımı yüz üstü bırakmam anlamına mı gelir? Anlamaya çalış; bunlar babasız çocuklar. Çernişev'in annesi bile yok. Şimdi kendi kararlarını verebiliyorsun ama daha dün, akıl danışmak için nasıl bana koştuğunu anımsamıyor musun? Bunların yaşayan insanlar olduklarını ve bizim başladığımız işe devam edeceklerini görmüyor musun? Onları tek başlarına bırakmamı mı istiyorsun?"

"Ortada ciddî bir sorun olduğunu elbette ki kabul ediyorum. Ama tek başına ne yapabilirsin ki? Bu sorunlar devlet düzeyinde çözülebilecek konular. Siz boş yere uğraşıyorsunuz. Söz gelimi, bu gün Çernişev'e yardım ediyorsunuz, yarın ona yardım edebilecek birileri olmayınca bir serserinin etkisine girmeyeceğini kim söyleyebilir! Yazıdan söz açtım çünkü bunun gerekliliğine inanıyorum. Siz demediniz mi "kızlarla erkekler neden farklı okullarda okuyor?" diye. Bir gazetede bunun tartışıldığını okudum. Bu konudaki görüşünüzü bildirin, tartışmaya katılın, böylece bir elin parmakları kadar çocuğa değil milyonlarca çocuğa yardım etmiş olursunuz. Bunun yerine enerjinizi ya Seryöja'nın annesini kandırmaya ya da Mişa ile fizik tartışmaya harcıyorsunuz. Bütün kalbimle söylüyorum, bunun bir anlamı yok bence."

"Hayır Sonya, çok anlamlı. Toplumu yaşayan insanlar kurmuştur. Sadece matematikle iş bitmez. Akıllıca önlemler almak yetmez, önlemlerin uygulanması da gerekir. Uygulamadan herkes sorumlu olmalıdır. Her şeyi bir komisyonun varlığına indirgeyemezsin: İşler 'Bu onaylanmıştır! Şu karara varılmıştır!' diyerek yürümez. Toplumun geleceği, yaşama, çalışma biçiminize, başkalarıyla ilişkilerinize bağ-

lıdır. Neden küçümseyerek, 'bir insanın elinden ne gelir ki,' diyorsun? Seni anlayamıyorum. Çok eskiden, Devrimden altı-yedi yıl önceydi, bir arkadaşımda toplanır, Lenin'i, Plehanov'u okurduk. Bunu babama anlatmıştım, sakin, ürkek bir insandı. Bana, 'kaç kişisiniz' diye sordu. Sekiz, deyince 'Deli misiniz? Sekiz kişi ne yapabilir?' diye çıkıştı. Babam yaşlanmıştı, tutumu anlayışla karşılanabilir. Dönem sertti. Sen gençsin ve Komsomoldasın da, cesaretli olmalısın. İşten kaçınmak niye? Senin yüce gönüllüğünü biliyorum. Niçin onu zincirliyorsun?"

Kızına baktı ve sustu. Sonya'nın gözleri buğulanıyor, dudakları titriyordu. İstedi ama sözcükleri bir araya getirip yanıt veremedi bir türlü. Duyguları öylesine karışmıştı ki, babası tartışmayı bıraktı ve kızına sarıldı.

"Gerçekte böyle değilsin, biliyorum," dedi. Babasından huzursuz bir ruh haliyle ayrıldı. Onu ikna edememiş sadece düşüncelerinin harekete geçmesini sağlamıştı. Babasının sözlerinin geniş bir zamanı içerdiğini ve tanımlaması zor bir nüfuzunun olduğunu hissetmişti.

"Yaşamak ne kadar zor, hem de nasıl zor" diye düşündü.

Raftan bir kitap aldı, okumaya çalıştı. Dışarıdan gelen ışıklar yavaş yavaş soluklaştı. Odadaki her şey koyulaştı. Pencereye gitti, kar mor renkteydi. Düşünceye daldı:

"Babam kendime güvendiğimi düşünüyor. 'Şimdi kendi kararlarını verebiliyorsun,' dedi. Oysa ben sürekli sendeliyorum. Hiçbir şey göremiyorum; tıpkı gün batımına benziyorum; ne karanlık ne aydınlık. Her şey bir bilmece gibi. Volodya ne iyi yapıyor, her şeye gülüp geçiyor. Ama onun bu haline imrenmiyorum; o da kendini kaybolmuş gibi hissediyordu... Juravlev'in karısının güzel bir yüzü var. Kocasını neden terk etti acaba? Eski günlerde istekleri dışında evlendirilenler de vardı; işlerine öyle geldiği için evlenenler

de vardı. Şimdi her şey değişti, ama gene de ayrılanlar var... Başkalarının aklından geçenleri bilememek ne kötü. Karanlıkta yürüyorsun, mutluluk önümde diye düşünüyorsun ama yanlış attığın bir adımla doğruca uçuruma yuvarlanıyorsun. İnsanın başını döndüren bir oyun. Savçenko ile benim gibi... işte babamın anlayamadığı bir şey daha. Daima Savçenko'yu haklı bulur. Çünkü yapıları benziyor. Fakat insan heyecanla konuşurken abartıya kaçtığında bile babama ister istemez saygı duyuyor. Ne de olsa, söylediklerinin boş sözler olmadığını bütün yaşamı ile kanıtlamış bir insan. Savçenko böyle yapınca gülünç oluyor; o daha bunları yaşamamış. Ben de öyle. Bir şeyden anladığım yok. Babam Savçenko'yu sevdiğimden emin. Geçen gün, "İkiniz kendi dünyanızı kurunca," dedi. Tabiî seviyorum onu. Ne kadar saklasam da belli oluyor demek ki. Fakat biz, hiçbir şeyi kuramayacağız... Onu çok düşünüyorum. Budalaca, yararsız bir şey..."

Işığı yaktı. Moskova'daki en son jeneratörleri anlatan makaleyi bitirdi. Zil çaldı. Annesinin uyuduğunu anımsadı, kapıyı açmaya gitti. Savçenko'ydu. Geleceğini hiç aklından geçirmemişti.

En son babasının doğum gününde görüşmüşlerdi. İlk birkaç gün gelmesini beklemiş, her gece zilin çalmasını beklemişti. Ona karşı çok kaba davrandığının farkındaydı. Arkadaşlıklarından bir sonuç beklemek yersizdi. Kötü bitse bile kavgalı bitmesini istemiyordu... Savçenko da doğum gününden sonra hiç görünmemişti.

Aslında Sonya'nın tepkilerinin aşırı olmasına rağmen kendini tutabilmişti. Her gece Puhovlar'ın yolunu tutuyor, köşedeki eczanenin önüne geldiğinde geri dönüyordu. Nedense hep eczanenin önünde kendisine şu soruyu soruyordu. "Niçin gidiyorum? Benimle ilgilenmediğini apaçık

söyledi yüzüme. Bu konuyu açmak bile istemiyor. Basit bir arkadaşlık istemediğime göre..." Ya eve gider, ya kulübe ya da komşusu Karatayev'e uğrardı.

Karatayev, Enstitüden mezun olup fabrikaya başladığı ilk günden itibaren Savçenko'yu koruması altına almış, işleyişi göstermiş, yavaş yavaş güvenmeye başlamıştı. "Başlangıç daima zordur," demişti. "Teori ile bir fabrikanın çalışma süreci apayrı şeylerdir." Bir gece Savçenko'yu odasına çağırmış ve "Braynin'in projesi üzerinde çalışalım," demişti. Çalışmaları bittikten sonra Karatayev staj yaptığı Leningrad'daki fabrikadan söz etmişti. Ortalık aydınlanmaya başladığında sohbetleri hâlâ devam ediyordu. Savçenko'yu uğurlarken, "yine gel, hep geç yatarım" demişti. "Makineler dışındaki hayattan da konuşuruz." Karatey onun ardından gülümsemişti: "İyi bir çocuk. Onun yaşında ben daha mı ihtiyardım yoksa? Biz savaşın içinde yoğrulduk. Ama şimdi savaş yok!"

Savçenko'nun bir başka ziyaretinde de uzun uzun savaştan söz etmişti. Hele arkadaşlarının Puşkin adını taktıkları, Don Savaşlarında ölüp giden genç bir şairi unutamıyordu. Boşaltılmış bir Alman şehrindeki küçük bir müzede bir kadın portresi görmüştü. Ne tuhaf, bu adsız on altıncı yüzyıl ustasının eseri Nazi bayraklarıyla, içleri samanla doldurulmuş kuşların arasında duruyordu. Bazen haberleri, Musaddık'ın* yargılanmasını, Fransa'daki grevleri, Dışişleri Bakanlar Konferansı'nı ya da yeni çıkan bir kitabı tartışırlardı. Bu sohbetler sırasında Savçenko kendini mutsuz eden aşkını unutur, pür dikkat arkadaşını dinlerdi. Savçenko kolay duygulanan bir insandı. Kendinden geçer biçimde gülerdi,

* Muhammed Musaddık; Başbakanlığı döneminde İngilizlerin işlettiği petrol sahalarını devletleştirdi ve daha başbakanlığının ikinci yılında iken 1953 yılındaki bir darbeyle devrildi. Yerine Rıza Şah Pehlevi getirildi. Evhapsindeyken 1963 yılında öldü. *ç.n.*

gülerken başı istemsizce geriye doğru düşer, esmer yüzünde parıldayan beyaz iri dişleri görünürdü. Bu haliyle bir çingeneye benzerdi: "Büyük annem çingene çadırlarından birinde zaman geçirdi herhalde. Dedem yerinde duramaz olduğunu söylerdi," der, bir kahkaha daha patlatırdı.

Geçen gece edebiyattan konuşmuşlardı. Savçenko durup dururken "O gün kulüpte Zubtsov'u neden o kadar ağır eleştirdiniz?" diye soruvermişti. Karatayev gülümsemiş yanıt vermemişti. Sonra bir kitap açmış, "Şiir sever misin?" demişti. Savçenko'nun yüzü aydınlanmış. "Hem de çok!" diye karşılık vermişti. Karatayev yüksek sesle okuyordu:

Sessiz ve vakur bir kederle ayrıldılar.
Ve güzel yüzlerini yalnız düşlerinde gördüler.
Sonra ölüm gelip çattı,
Ve o yeni dünyada, birbirlerini yine tanıyamadılar.

Savçenko keyifle dinliyordu şiiri. Gülümsemesi aniden kaybolmuştu, Sonya geldi aklına. "Buluşuyoruz, konuşuyoruz ama bana yine de yabancı gibi davranıyor... Ormanda yürüyüş yaptığımız gün beni sevdiğini düşünmüştüm. Beni öpmüş ve öyle bakmıştı ki, o bakışı anımsadıkça ona sarılmak *ve* 'Benim Sonya, beni tanımadın mı?' demek istiyorum."

Kitabı yere bırakmış hareketsiz oturmakta olan Karatayev'e baktı. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Savçenko bütün cesaretini toplıyarak, "Dmitri Sergeveviç," dedi "seven bir erkek mutluluğu için mücadele etmeli midir? Mücadele etmek küçültür mü insanı?"

Karatayev zorla tebessüm etti:

"Tabiî mücadele etmeli. Öyle zamanlar olur ki, çevrenizi kaplayan sisi ellerinizle dağıtmanız gerekir."

Savçenko tekrar güldü.

İşte Sonya'yı bu duygularla ziyaret etmişti. Her şeyi konuşacak, mutluluğu için sisi elleriyle dağıtacaktı.

"Biraz yürüyelim mi Sonya? Seninle epey konuşacaklarım var. Çıksak daha iyi olur."

"Hava çok soğuk, bu havada çıkalım mı? Madem çıkalım diyorsun peki..." .

Her taraf buzdu yine; rüzgâr kuzeyden şiddetli esiyordu. Herkes soğuk havadan bir an önce kurtulmak için hızlı hızlı yürüyordu. Yavaş yürüyen sadece Sonya ile Savçenko'ydu. Hiçbir aceleleri yokru. Onları uzaktan gören mutlu olduklarını düşünürdü. Ama onlar sürekli tartışıyordu. Savçenko, Karatayev'den, otomatik makinelerden, Berlin Konferansları'ndan, Kulüpte onun da gördüğü bir İtalyan filminden söz açıyor, Sonya ise her söylediğine aksi yanıt veriyordu.

"Çok güzel bir film. Küçük çocuk babasına kızdığı zaman neredeyse ağlayacaktım."

"Çok duygulu. İyi yerleri var ama bir çözüm fikri yok. İşsiz adamın sonunda ne yapacağını bir türlü anlayamadım. Komünistlere katılacak mı, politik bilinç edinebilecek mi?"

Epey yürüdüler. Savçenko, Fransa'dan ümitliydi:

"Fransa antlaşmanın onaylanmasını asla kabul etmeyecek."

"Kimden bahsediyorsun, komünistlerden mi, yoksa meclisten mi? Gerçek iktidar kimde, sen ona bak. Hep hayale kapılıyorsun zaten!"

"Ben gerçek iktidardan bahsediyorum. Fikirlerin milyonların bilincine yerleşerek maddî bir etkiye dönüştüklerini öğrenmedin mi?"

"O gelecekte öyle. Biz şimdi bu günden söz açıyoruz."

Yürümeye devam ediyorlardı.

"Bu gün Juravlev bir işçiye ortada hiçbir şey yokken küfretti. Çok serseri bir adam."

"Hep abartırsın. Babam, sıradan bir adam, bürokrat işte diyor."

"Karatayev de öyle diyor ama bence o bir serseri. Hele karısı terk ettikten sonra yoldan çıktı tamamen. Duydun değil mi?"

"Dedikoduyu sevmediğim halde duydum, özel hayatı beni ilgilendirmez."

"Beni ilgilendirir. Onu nasıl bir kadının sevebileceğini bilmek isterim. Karatayev'e bu gün Juravlev'in karısı nasıl birisi diye sordum. Onları en sık gören oydu. Yanıtlamadı. Adam zaten ona layık değildi. İyiki terk etti onu."

"Bunun nesi iyi yahu?"

"Yani serseri de olsa bırakmamalı mıydı?"

"Aklı neredeydi; daha önce düşünseydi."

"Kardeşin Juravlev'in bir portresini yapmadı mı"

"Zannederim, ama ben görmedim."

"Böyle bir insanın resmini niye yaptı?"

"Bilmiyorum. Galiba siparişti. Kendisine sor."

"Yok canım, mutlaka öğrenmem gerekmiyor. Saburov'un sanat üzerine düşüncelerini beğendim.

Kardeşinin düşüncelerini çok acayip buluyorum. Gerçekten öyle mi düşünüyor, yoksa laf olsun diye mi konuşuyor?"

"Bilmem. O da senin gibi. Siz ikiniz de gördüklerinizle yaşıyorsunuz. Aranızdaki fark şu; o her şeyi siyah, sen pembe görüyorsun."

"Ya sen?"

"Ben kendimden konuşmuyorum. Ben her şeyi olduğu gibi görürüm."

Aşağı yukarı dolaşıyorlardı, köşedeki o eczanenin önünden birçok kere geçtiler. Savçenko geçenlerde okuyup beğenmediği bir kitaptan söz etmeye başladı.

"Realizmle en ufak bir ilgisi yok, sadece insanın kötü yanlarını kabaca ortaya koyuyor."

Sonya da kitabı beğenmemişti ama aksilik edecek ya:

"Ben öyle bulmuyorum, önemli sorunlardan birini ele alan ilginç bir roman. Fakat bu edebi tartışmayı sonraya bıraksak daha iyi olmaz mı? Hava çok soğuk. Bana bir şey söyleyecektin ya. Eğer söylemeyeceksen, içeriye girelim de birer çay içip içimizi ısıtalım."

Savçenko susmuştu. Eve yaklaşıyorlardı. "Ya şimdi, ya hiçbir zaman," dedi içinden, "insanın dilinin bağlanması ne fena, tam zamanını buldu."

"Söyleyeceğim Sonya... Benimle alay etme, ama ben... sensiz yapamıyorum... Sis, kar, ne olursa olsun umrumda değil..."

Sonya yanıtlamadı. Savçenko elini tuttu soğuk dudaklarına götürdü. Sonya, kederli kederli yanıtladı:

"Yararsız... Aramızda öyle bir uçurum var ki, insanın başı dönüyor."

Bir dakika sonra normal sesiyle:

"Yapılarımızın çok farklı olduğunu söylemiştim. Şimdi bunu bırakalım... İçeriye, hep beraber çay içmeye geliyor musun? Söylesene. Yoksa istemiyor musun?"

Savçenko hırsla: "İki kere ikinin dört ettiğini, dünyanın durmadan döndüğünü henüz söylemedin. Haydi, bunları da söylesene..." dedi.

Annesi seslendi: "Sonya, gel yemeğini ye. Baban Savçenko'nun geldiğini söyledi. Niye içeriye çağırmadın?"

"Toplantısı varmış. Biraz yürüdük. Başım ağrıyor anne, yemek yemeyeceğim."

Kapısını arkadan kilitledi. Ayağına gelen mutluluğu tepmemiş miydi? Babasına söylese, "Sen delisin, birbirinizi seviyorsunuz, bu işkenceyi niye yapıyorsun?" derdi. "Ona

anlatamam, ama beraber yaşayamayacağımızdan eminim. Bugünkü kavga bir şey değil. Dünya dönüyormuş... Sade bu bile ondan nefret etmeme yeter. Sanki çocuk! Kızdığına çoktan pişman olmuştur bile. Yarın, ya da gelecek ay barışırız ama bundan bir şey çıkmaz. Hiçbir şey üzerinde anlaşamayan iki kişi bir arada nasıl yaşar? Beni, sanki sadece hesaba kitaba inanırmışım gibi çok maddi buluyor. Doğru değil bu, fakat gene de yeryüzünde yaşıyorum. Gözlerimi yükseklere dikmeyi bilmiyorum. Çözemediğim tek nokta; niçin birbirimizi bu kadar çekiyoruz? O benden uzak kalamadığı gibi ben de onsuz yapamıyorum. Daha şimdi bana hakaret etti. Fakat çıksa gelse ona yüz çevirebilir miyim? Peki, bu ne oluyor? Beni kapıda öpünce, neredeyse kendimi kollarına atacaktım. Babam kalbimi zincire vurduğumu söylüyor. Ne korkunç zincirler. Kalbim çarpmıyor âdeta. Boğuluyorum?"

9

Volodya son zamanlarda keyifsizdi. Sokolovskiy'e gitmiyordu. Yolda karşılaştığı Taneçka'ya "Kırgın olduğumu sanma," demişti açıkça "Aptallık olur kırılmak. Ben kötü hissediyorum kendimi, kimseyle görüşmek istemiyorum. Seninle bile..."

"Sana bir yararım dokunmaz zaten," diye karşılık vermişti Taneçka. "Ben de fena hissediyorum kendimi. Oyunun ilk gecesi her zamanki gibi kötüydü, yönetmenle kavga ettim. Dişim de ağrıyor, hastaneye gitmem gerekiyor. Kısacası hiç keyfim yok." Taneçka hep Volodya'nın yapmacık davrandığından şüphe ederdi. Fakat Volodya onu gerçekten gidip görmek istemiş, her seferinde caymıştı. Taneçka'nın da canının sıkıldığını, teselliye ihtiyacı olduğunu biliyordu. Oysa bu haliyle onu teselli edeceğine daha da canını sıkabilirdi.

"Niye böyle oldum?" diye kendi kendine soruyordu. Acaba Moskova'dan uzak kaldığı, ya da parasız olduğu için mi? Pek de bilemiyordu. Bazen iç çekiyor, "Artık yaşlandım," diyordu.

Gerçekten de para sıkıntısı çekiyordu. Juravlev'in portresi kendinden başka kimseyi memnun etmemişti. Başka bir iş imdadına yetişmişti: Tarım Sergisi için cins inek ve tavuk panoları ısmarlamışlardı. İnekler kolaydı; bir yığın fotoğraf vermişlerdi yararlanması için. Ama sıra kümes hayvanlarına gelince işin kolay olmadığını anlamıştı. Bu cins tavuklar hem beyazdı hem de buradaki tavuklardan farlıydı. Volodya'ya bir Devlet Çiftliğine giderek resimleri orada yapması teklif edildi. Bu duruma çok sinirlendi: İki iğrenç tavuk için elli mil gidecek, elli mil de gelecekti. Bu yolu gitmesine gerek kalmadı, dergilerden fotoğraflar buldu ve pano için gereken resimleri bitirdi. Tam dört bin yedi yüz rubleyi cebe indirmişti bu işten.

Ama bu keyfinin yerine gelmesi için yeterli olmamıştı. Onu şaşırtan da buydu zaten; evet sıkıntısının nedeni para değildi. Üç bin rublesini annesine vermek çok hoşuna gitti, sıkıntılı hali yine de devam etti. Kendisini tuhaf buluyordu. Moskova'da stüdyosu elinden alındığı zaman bile böyle kötü hissetmemişti kendisini. Liola, Şapeşnikof'la nişanlandığını söylediğinde de böyle kötü olmamıştı. Üzüntüsü sadece birkaç gün sürmüştü. Liola'yı sevdiğini sanıyordu, fakat daha o gece Mişa ile gittiği Sanatçılar Birliği'nde tanıştığı Şuartz'ın karısı ile flört etmişti. Yani üzüntüsüne kapılıp kaybolmamıştı. Oysa şimdi görünürde ciddî bir problem olmadığı halde kendini çok kötü hissediyordu. Taneçka'yla küsmemişlerdi, telefon etseydi onu hemen davet ederdi. "Kendini iyi hissettiğinde gel bana" demişti. Ama gitmek istemiyordu. Sonya'ya, bu berbat şehirden bıktığı-

nı söylemişti, doğruyu söylemek gerekirse Moskova'ya da bayılmıyordu. Moskova'da başka sanatçılarla yakın ilişki kurmak gerekiyor, kimin dikkat çektiğini, kimin gözden düştüğünü izlemek ve boşalan alanı doldurmak için sayısız ayak oyununa girişmeniz gerekir. Bütün bunları uygulamayı başarmıştı, ama artık böyle işlerin içinde olmak istemiyordu. Otuz dört yaşındaydı daha ama kendini nedense çok yaşlı hissediyordu. Burada ona kimsenin zararı yoktu. Şehrin gözde sanatçısıydı. Zeki bir arkadaşı vardı: Sokolovskiy. Tabiî Taneçka'da vardı. Babasının sağlığı da düzelmişti. Babasına bu kadar bağlı olduğunu bilmiyordu. Babasını, sebepsizce kızdırdığını kabul etmeliydi. İhtiyarın görüşleri eskimişti, olsun o hâlâ dikkate değer bir insandı. Onun kalbini kırması doğru değildi. Peki, Volodya'nın kendini bu kadar kötü hissetmesi nedendi? Galiba düşündüğü içindi. Moskova'da düşünecek zamanı yoktu. Bir fasit dairedeydi o zamanlar. Burada zaman boldu. Farkında olmadan düşünmeye başlamıştı. Sadece delilerin düşündüğünü kabul ederdi, şimdi delilerin yaptığını kendisi yapıyordu. Berbat bir süreçti bu.

Volodya'nın o eski alaycı hali de kalmamıştı artık. Çevresindekileri delirten ve daha geçenlerde Taneçka'yı ağlatan o alaycı yüz ifadesi de yoktu artık. Şimdi kibarlığın koyduğu bir mesafe ve ilgisizlikle konuşuyordu. Bir defasında otobüste tesadüfen Savçenko'nun yanına oturmuştu. Savçenko ona Sokolovskiy'in yeni makinelerini anlatmıştı. Volodya makineleri her ne kadar sevmese de, Savçenko'nun, sandığı gibi saf olmadığını da fark etmişti. O akşam kız kardeşine: "Bugün Savçenko'ya rastladım, çok ilginçti konuşması. Zeki bir çocuk" dedi. Sonya şaşarak baktı ve homurdandı: "Bunları bana niçin anlatıyorsun, anlayamadım!"

Sonya ile Savçenko'nun bir aşağı bir yukarı dolaştığı o

soğuk gecede Volodya amaçsızca evden çıkmıştı. Onları görünce karşıya geçmişti. Gençleri rahatsız etmek istememişti. Gidecek bir yeri var mıydı? "Sokolovskiy'i bıktırdım. Son gittiğimde hiç konuşmadı. Yüzü de tatsızdı. Acaba ne yapıyor şimdi. Fomka ile hırlaşıp duruyorlardır muhtemelen. Nereye gitsem? Şehrin ileri gelenleri tam bu vakitte, Volga lokantasında büyük bir ciddiyetle pirzolalarını yiyorlardır. Sarhoşlar karşılıklı ikramlarla votka içiyorlardır. Ne can sıkıcı, dışarısı da fena soğuk."

Birden aklına Saburov geldi. Niye gidip onu görmüyordu ki. Üç yıl önce, "elli birde" Moskova'dan döndükten sonra hiç ziyaret etmemişti onları. "Şaheserlerini" görürüm. Zavallı ahmak ne kadar pis yaşıyordur kimbilir. Yiyecek bir şeyler almalı onlara. O gün tabağındaki pastaları yeme hızına ve iştâhına bakılırsa, midesine epey düşkün."

Volodya bir dükkâna girdi, çeşit çeşit yiyecekten başka, Saburov'a votka, karısına şarap aldı, gideceği yer şehrin öbür ucundaydı, bir taksiye bindi. Nehre doğru giden o daracık sokağa araba ile girmek imkânsızdı. Taksiden indi; küçük, hafif yan yatmış olan o pembe evi zorla buldu. Ev eskiden bir tüccarınmış. Şimdi Saburovlar'la beraber dört aile oturuyordu.

Kir pas içindeki odaya giren Volodya birden yüzünü buruşturdu. Bu ne pislikti! Tamam durumları iyi değildi ama bu kadar kötü durumda olacaklarını da düşünmemişti. Bir zamanlar Saburov'a güzel sanatlar binasında bir oda tahsis edilmişti, evlenince ayrılmıştı oradan. Şimdiki oda, yayınevinde çalıştığı için Glaşa'ya verilmişti. Ev, yayınevlerine tahsis edilmişti. İki divan, üzerinde yağ tavası duran bir soba, yüz kadar resim vardı. Her şey üst üsteydi, burada nasıl hareket ediyorlardı ki.

Misafire, ortası iyice çökmüş, üzeri kartonlar, gazeteler

ve çanak çömlek parçalarıyla dolu bir koltuk gösterdiler. Glaşa koltuğun üstündekileri boşalttı. Saburov bir çocuk gibi sevinmişti.

"Geldiğin için teşekkürler Volodya. İkimiz için de büyük zevk bize gelmen. Büyük bir tesadüf, evliliğimizin ikinci yılı bugün... kutlamak istedim, Glaşa'ya 'Puhovlar'ı davet edelim,' dedim ama olmadı bir türlü... Ay sonu. Biliyorsun pek bir şey kazanamıyorum. Tiyatroya alacağız dediler, ama ne arayan oldu ne de soran çıktı. Unuttular demek ki. Önem vermiyorum böyle durumlara sen de aldırma... Seni görmek ne güzel oldu. Çay içeriz. Glaşa'da biraz salam vardır... Düşün Glaşa, onunla on yıl beraber okuduk. Şimdi çıktı geldi. Ne mutlu bir şey değil mi?"

Volodya gülümsüyordu.

"Tebrikler. Bugünü kutlamalıyız. Biraz şarap getirdim, mutluluğunuza içelim."

Glaşa ellerini ovuşturuyordu; ekmek yoktu. Volodya ekmeği hiç düşünmemişti. Glaşa bir koşu getirecekti, "Devlet mağazaları daha kapanmamıştır." O çıkınca Volodya, "Oda Tiyatrosu'nun gelişini hatırlıyor musun?" dedi. "Babama dargındım, beş param yoktu, Mira'yı da tiyatroya götürmek istiyordum. Sen bana yirmi ruble borç vermiştin."

Saburov güldü:

"Mira için bir limonata parası arttı demiştin; sen içmemişsin. Güzel kızdı. Ne oldu ona, biliyor musun?"

"Dur dur önce benim söyleyeceğim başka şeyler var. Sonra yanıtlarım sorunu. Şimdi senin paran yok, bu açık. İşte bin ruble. Bütün param bu, ama bu paraya hiç ihtiyacım yok. Akademi Üyesi seçilince alırım! Acelen yok! Al, al diyorum... İtiraz istemem... Beni dinle, eğer beni dost olarak görmüyorsan o başka. Gücenirim doğrusu."

Glaşa ekmekle döndü. Saburov hemen yiyelim dediyse de, Volodya resimlerini görmek istedi. Saburov karşı çıktı:

"Ne olacak ki..! Beğenmeyeceğin açık zaten... En iyisi içelim, eski günleri anarız."

Volodya ısrar etti; Resimleri merak ettiğinden değil, görmek istemez ve övmezse Saburov un kırılacağından korkuyordu. Glaşa da ısrar etti göstermesi için:

"Tamam resimleri göstermeli size, Vladimir Andreyeviç, son manzaraları ile benim portrem, mavi bluzlu olanı çok, çook güzel."

Volodya zaman zaman sanat konusundaki tartışmalarla alay etse ya da suskunluğu tercih etse bile resmi severdi... kimseye itiraf etmemişti bunu. Birkaç yıl önce Leningrad'ta bir hafta geçirmişti. Her sabah doğru Yermitaj Müzesi'ne gider eski ustaların eserlerini seyrederdi. Müzeden çıkar çıkmaz eski yaşamına dört elle sarılır; nereden bir sipariş alacağını ya da Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ndeki Blandov'un ilgisini nasıl çekeceğini hesaplar ya da Liola'ya nasıl bir hediye alacağını düşünürdü.

Saburov'un manzaralarını sessizce inceliyordu. Yüzünde ne alay ne de beğeni ifadesi vardı. Glaşa eserlerle ilgili bir değerlendirme işaretini boşu boşuna aradı Volodya'nın yüzünde. Ara sıra, "Dur götürme", ya da, "bunda bir yansıma var. Dur biraz daha bakacağım." gibi kısa kısa sözler çıkıyordu ağzından hepsi o kadar. Son üç yılda Saburov'da bu kadar büyük bir gelişme mi olmuştu, yoksa Volodya'nın ruh halinde mi bir gariplik vardı? Ezilmiş her şeyi unutmuş ve Saburov'un "Yeter artık, haydi yemeğimizi yiyelim," feryatları etkisiz kalıyordu.

Volodya, resim galerilerindeki büyük tablolara bakarken yaprakları yeni yeşermiş bir ağacı ya da bir kadın yüzünün güzelliğini seyrederken hissettiği rahatlığı, sevinci hisse-

derdi. Volodya için bir zamanlar sanat vardı ama uzun süredir görünmüyordu. Müzelerde temizlik, rahatsız etmeyen dengeli ısı ve ziyaretçilerin fısıltıları gibi bir ölü sessizliğinin olması sanatın yok olmasından kaynaklanıyordu.

Saburov'un eserlerinden gerçektende çok etkilenmişti. Saburov hem çağdaşı, hem de okul arkadaşıydı. Onun eserlerinin güzelliği hoşuna bile gitmişti. En zor anlaşılanı ise şu muhteşem manzarayı bu pis odada engelli karısı ile otururken şu küçücük pencereden gelen zayıf ışıkla yapmış olmasıydı. Her şey ne kadar sadeydi ve kolay elde edilebilir olana ne kadar uzaktı. Zengin tonlar, kül rengi ve mavi göğün derinliği, toprağın balçıklı ağırlığı. Saburov karısının son portresini gösterdi; Volodya tekrar hissettiği o büyük duygular altında ezildi. Glaşa, kendisine benzeyip benzemediğini sordu; yanıtlamadı. Sadece resmi görüyordu. Saçlarındaki kırmızımsı ışık hüzmeleri, yüze düşen siyahımsı gölgeler, yeşil bluz. Ve işte tıpkı şu manzarada doğanın yoksulluk ve cömertliğini, eriyen kar, kuru dalların siyahlığı, kuzey baharının yarattığı mucize ve gökyüzünün açık maviliği şeklinde ortaya koyuşu; işte şu önünde duran kadının gerçekteki büyük çirkinliğini, tuval üstündeki o muhteşem güzelliği içinde seyrediyordu. O çirkin kadının resimdeki o ürkek, belli belirsiz gülümsemesini hak edebilmek için tüm bir yaşam, neden fedâ edilmesindi ki?

Sessizce masaya oturdu, bir kadeh votka içti ve ancak o zaman bir şeyler söylemesi gerektiğini anımsadı. Ayağa kalktı, ona uygun olmadığı açıkça anlaşılan törensel bir ciddiyetle kadehini kaldırdı:

"Mutluluğunuza içiyorum Glafira Antonovna. Sizi onun portresinden tanıdım. Eserlerinizi gördüm Saburov. İkinizin de mutluluğuna! Hepsi bu kadar!"

Kadehini bir dikişte içip bitirdi. Biraz sonra Glaşa sordu:

"Vladimir Andreyeviç, doğru söyleyin, gerçekten beğendiniz mi?"

Yine yanıtlamadı, yalnız biraz düşündükten sonra Saburov'a. "Bilirsin, kıskançlık kötü bir duygudur, ama seni kıskanıyorum," dedi.

Bir kadeh daha içti ve tekrar Saburov'un manzaralarından birine baktı. Toprak parlak bir pas rengine boyanmıştı, toprağın üstünde üvez ağaçları vardı. Kül renkli küçük bir ev, çok yüksekte görünen boş bir gökyüzü. Volodya resme uzun uzun baktı, kederli bir gülüşle:

"Çok güzel," dedi. "Gerçekten çok güzel."

Saburov itiraz etti:

"Ağaçlar doğru değil. Hem doğru, hem değil. Güzün yapmıştım. Hava çok güzeldi. Balçığın özel bir rengi vardı. İlk kez "kırk birde" Kaluga yakınlarında bir yerde görmüştüm bu rengi. Geri çekiliyorduk. Stefanov benimleydi. Çok ilginç bir adamdı. Tarımcıydı. Hep resmini yapmak isterdim. Ne duyduğumu sen hayal edebilirsin. Birden baktım bir kulübe ile yanında küçük bir dere var. Toprak aynı pas rengindeydi. Stefanov'a, "Şuraya bak" dedim; önce ne demek istediğimi anlayamadı, sonra birden kükredi: Cehenneme kadar süreceğiz düşmanı! Maloyaroslavts yakınlarında öldü."

Uzun uzun Stefanov'dan söz etti... Volodya dinlemiyor, manzaraya bakıyor, belki de yalnızca düşünüyordu. Nihayet ayağa kalktı:

"Gidiyorum," dedi. "Hiç istemiyorum ama gitmem gerek."

O gittikten sonra Glaşa odayı topladı. Saburov elleri yüzüne kapalı, yatakta oturuyordu. Glaşa uyukluyor sandı, parmaklarının ucuna basa basa yürüyordu. Yavaşça karısına seslendi. Glaşa geldi, kollarını boynuna doladı.

"Gördün mü Puhov da muhteşem diyor. Saratov'a gitmelisin. Onlar da fark edecekler, başka türlü yapamazlar, bir sergi düzenlemeleri gerekir."

Saburov başını salladı.

"Şurdaki ağaçlar hiç de iyi değil. Volodya ne derse desin, ben biliyorum. Hem doğru, hem değil. Şu sağ köşe bitmemiş. Hayır, biraz daha çalışmalıyım üzerinde."

Nihayet Glaşa'nın yüzündeki kederli ifadeyi farketti.

"Glaşa sevgilim, üzülme, Radinof, bir marttan sonra tiyatroda iş vereceğini söyledi, dekor falan boyayacağım. O zaman durumumuz düzelecek."

"Hayır, ben senin kendi resimlerinden ayrılmanı istemiyorum. Böyle bir şeyi nasıl düşünebiliyorsun. Ben bunu demek istemedim. Benim istediğim herkesin manzaralarını görmesi. Para için üzülme, nasıl olsa olur. Onsuz da yaparız. Bu gece öyle mutluyum ki! Puhov fena bir ressam ama resimden anlıyor. Bu hemen kendini belli ediyor."

"Resim yapmayı bilmediğini mi sanıyorsun? Kesinlikle başka bir şey, bunun resim yapmakla ilgisi yok. 'Ellide' Moskova'dan ayrılınca beni görmeye gelmişti. Bir demet sümbül yapmak istemiş, bir türlü beceremiştim. O kaşla göz arasında yaptı çıktı. Hem de nasıl? Gözlerimi ayıramadım. Koyu bir vazo, kocaman parlak çiçekler. Yerinde duramayan çiçeklerdi, tıpkı kendisi gibi. Ne oldu ona anlayamıyorum? Özellikle şaka yaptığı zaman korkutucu oluyor. Ben çok kötü davrandım, bizi davet ettikleri geceden sonra hiç gitmedim. Benden sıkıldığını sanıyordum. Görmedin mi buradan ayrılmak istemedi... Onda eksik olan ne bilemiyorum?

Belki senin gibi birisine rastlasaydı..."

Glaşa utanmıştı. Solgun, zor farkedilir bir gülümsemeyle aydınlanan saf yüzü Saburov'un portresindeki gibi güzelleşiverdi.

Sabaha karşı kaygan sokaklarda sert bir rüzgârla savaşarak yürüyen Puhov düşünüyordu, "Ne aptallık yarabbi... O eve bak... Saburov çok kötü bir hayatın içinde. Gerekirse buna dayanabilir insan. Fakat kimsenin onun eserlerinden haberi yok. Onu görmeye gelen ilk ressam olduğumu söyledi. Sanatçılar Birliği'nde deli olarak anılıyor. Tabiî deli. Onun gibi çalışmak için insanın deli olması gerekir. Uzlaşmaya yanaşmadan, içinden geldiği gibi çalışmak... Evet aptalca geliyor ama ona hayranlık duyuyorum. Moskova'ya gider, hafiften yorulur, şunun bunun önünde saygıyla eğilirim, bir sergi düzenlenir, ödül alırım, elbette herkes de bravo der. Ama ben bu deliye hayranlık duymaktan vazgeçmem yine de. Taneçka çok haklıymış. O engelliyle evlendiği çok iyi olmuş, öyle bir portre siparişle yapılmaz, yetenek de yetmez. Hissetmek gerekir. İşte yine eski yaşamıma devam edeceğim. Düşünmeden, hiçbir şey hissetmeden. Bu duygu bile insanın delirmesine yeter. Deli de olsam Saburov gibi resim yapamam. Böyle yetenek yok bende, olanı da sağa sola fırlattım. Ismarlama tavuk resimleri yaptım, istediğin bu muydu Vladimir Adreyeviç? Al işte!"

Ertesi sabah annesi odasına girdi.

"Gazetede seninle ilgili bir yazı var. Bak 'Ressam Puhov'un üslubunu gösteren gerçekçi resimleri kolayca farketmemek imkânsız. Bunların yanında... bu sergideki halılar üzerine...' diye yazmış... Memnun olmadın mı?"

Tam küfredecekti ki, annesini üzebileceği aklına geldi. "Söz etmeye bile değmez bunlar..!" diye geçirdi içinden ve başını salladı, ardından "Babamın biraz olsun iyileşmesi çok iyi. Üzülüyordum," dedi.

Bu sözler annesini duygulandırdı, onu öptü. Kocası haksızlık ediyordu. Volodya'nın iyi bir kalbi vardı, sadece duygularını belli etmiyordu.

Volodya pencerenin önünde durdu, kar dışarıdaki her şeyi örtmüştü. Oda sıcak olduğu halde içten içe gelen titremeyi bastıramıyordu, paltosunu giydi, yine de ısınamadı...

10

Akşam yemeği bitmiş, yemek salonunda sadece iki kişi kalmıştı. Karatayev'in önünde bir bardak çay vardı, kendini tamamen Berlin Konferansı üzerine uzun bir makaleye kaptırmıştı. Sevçenko da yanındaydı.

"Juravlev, Semyenov'u atmak istiyor" dedi. "Bir ay önce ödül verdi. Şimdi de savurgan herifin biridir diyor. Semyenov ne yaptığını bilen bir usta. Geçen gün gençlere, torna tezgâhının kullanılışını öğretiyordu, baktım çok iyiydi. Juravlev onun bağımsız tutumunu beğenmiyor olmalı. Dahası bence bu bile değil, sadece öfkesini çıkartacak yer arıyor..."

Karatayev'in aklı hâlâ makaledeydi. Pek ilgi göstermeden;

"Peki, Juravlev niye öfkeli?"

"Duymadın mı? Karısından ayrıldı. Bunun için sağa, sola çatıp duruyor."

Karatayev kontrollü olmayı alışkanlık haline getirmişti. Yüzü kül gibi oldu, başını öte yana çevirdi:

"Niçin bu ışığa bir abajur takmazlar bilmem. Üç yüz mumluk, insanın gözünü kör edecek kadar parlak."

Savçenko hiçbir şeyin farkına varmadı. "Sen kadını tanırsın," dedi, "bu kadar zaman nasıl dayandı o adama?"

Karatayev saatine bakarak doğruldu. "Yegorov beni bekliyor. Yazıya dalmış gitmişim. Dünkü oturum çok ilginç olmuş. Sonunda Bido söyleyecek söz bulamamış, aptalca bir duruma düştü. Bir Fransız olduğunu unutmamalıydı. Kazan kelepçeleri tutmuyor, Yegorov'un canı sıkılmış buna. Gidip bir bakayım."

Hemen kendini topladı üç saat kazandan, kelepçeden, kaynaktan konuştular Yegorov'la. Sonunda Yegorov, "iyi görünmüyorsunuz." dedi. "Dışarıya daha fazla çıkmalısınız." Gorokof, günde en az iki saat yürümeyi salık verdi. "Bunu yapamasam da, eve yürüyerek gidiyorum."

Karatayev eve dönerken Lena'yı düşünüyordu. Kendi kendine, düşünecek bir şey yok diyordu, bu işin onunla ilgisi olamazdı. Kendi hayatını yaşamalı, eski budalaca düşünceleri kafasından tümüyle silip atmalıydı.

Peki ama Lena, Juravlev'i neden terk etmişti? Sonuçta, onunla beş yıl bir arada oturabilmiş. Bu kararı çok güç vermiş olmalıydı... "Ne aptalım ben!" dedi kendi kendine. "Bunda şaşılacak ne var sanki? Asıl şaşılacak şey bu kadar zaman dayanabilmesi. Geçen yaz, ne konuşurlar acaba, diye şaşar dururdum. Savçenko, serserinin biri diyor ama bence sıradan bir adam, kâğıt çıkartma gibi. Savçenko genç bir romantik. Hem daha her şeyi yeni görüyor. Ben yığınla Juravlev gördüm. Ama belki de özel yaşamında daha iyidir. Ya da küçük kızları onları bir arada tutmuştur. Ne olursa olsun bu zayıf bir bağ, işte sonunda koptu. Geçen yaz olsaydı hemen koşar üzüntüsünü paylaşırdım. Belki bir yararım dokunurdu. O zaman her şey doğal sayılabilirdi. Oysa şimdi, duygularımı belli ederim korkusuyla karşılaşsam da konuşmaya çekinirim. Kendi derdi başından aşmışken niye bir de ben canını sıkayım. Ayrıca ben Savçenko değilim; benim yaşımdaki bir insan ne yaptığını bilmeli, kılı kırk yarmalı."

Geç saate kadar huzursuzca oturdu. Yatarken, artık bu saçma va acı veren duygulardan kurtulması gerektiği yönünde karar vermişti. Ama uyanır uyanmaz ilk düşüncesi yine Lena oldu. Nerdeydi ki şimdi? Görmeyi düşünse bile nerede olduğunu bilmiyordu. Belki de başka bir şehre taşınmış ya da annesinin yanına dönmüştür... Hayır, işini bı-

rakacağını sanmıyordu. Okula gitse olmazdı. Keşke, yolda karşılaşsalardı, tesadüfen.

Bu, epeydir böyleydi. Altı ay önce, izinden döndüğünden beri kendine işkence ediyordu. Ahmak tarafı iradesine baskın çıkmıştı. Fakat bu duruma teslim olmamalı, kendini toparlamalıydı.

"Peki Juravlev'i niye terk etti? Bu konuda doğal olarak hiçbir şey bilmiyorum. Acaba, Lena da mı aynı şeyleri hissediyor? Yok, hayır bu olamaz! Böyle olsa fark ederdim. Duygularını saklamayı hiç beceremez zaten. Böyle şeyler romanlarda olur: Kız yanlış anlar, erkek olup biteni göremez. Yazar, romana hareket katmak için her şeyi karıştırır. Gerçek yaşam, çok daha sade oysa. Böyle yanlış anlamalar Savçenko gibi gençlerin başına gelir. Sebepsiz yere değil, 'ne yapayım?' diye bana sormuştu. Bu zamanı atlatalı yıllar oluyor. Kendimi hayallerle avutuyor olmam budalalık."

Öğle tatilinde Juravlev eski konteynerler konusunu görüşmek için onu odasına çağırmıştı. Bu işe canı sıkıldığı belliydi. Karatayev, Yegorov'la konuştuklarını anlattı. Kaynak donanımı değiştirilmeliydi. Juravlev, "öğle yemeğini beraber yiyelim" dedi. Alman sorununu, seçimleri, satranç turnuvasını konuştular. Karatayev elinden geldiğince dostça davranmaya çalıştı. O sabah, Juravlev'in çok üzgün olabileceğini, onu anlayışla karşılaması gerektiğini kararlaştırmıştı. Hem onu tamamen yanlış anlamış olabilirdi. Birçok insan beğeniyordu onu. İşini ciddiyetle yapardı, çalışkandı, görevine bağlıydı. Yangın çıktığında nasıl davrandığını unutmamalıydı. Herkesin zayıf tarafları vardı; Juravlev'i kıskandığı için haksızlık etmiş olamaz mıydı? Bu koşullarda ona dostça davranmalıydı.

Karatayev'in tavrı Juravlev'e dokunmuştu.

"Birinci sınıf bir işçi olduğunu daima söylemişimdir,

dostluğu da candanmış" diye düşündü. "Oyun moyun bilmez, Sokolovskiy gibi içten pazarlıklı değildir. Acaba Lena'yı söylediler mi? Halk dedikoduyu sever. Lena'yı tanır, ona eğilimi bile vardı. Fakat onun ne maymun iştâhlı olduğunu da anlayacak kadar da zeki bir adam."

Yemek masasından kalkarken, "Sizinle önemli bir konu üzerinde konuşmak istiyorum," dedi. "Ama burada değil. Pazara bana öğle yemeğine gelebilir misiniz? Rahatça konuşuruz." Birden gülümsedi. "Artık ben de sizin gibiyim; son günlerde bekârım."

Daha sonra bu sözleri anımsayınca, Karatayev, "Acı çektiği besbelli," diye düşündü. "Kendine hâkim olduğunu göstermek istedi bana. İradesinin kuvvetli olduğunu bilirdim ama demek ki Lena'ya göründüğünden de fazla düşkünmüş... Ne konuşmak istiyor acaba? Lena'yı değildir elbette. Başka bir konu olmalı. Kendimi öylesine kaybetmişim ki, başkalarını da kendim gibi sanıyorum. Büyük olasılıkla Braynin'in projesi ile ilgili olarak Genel Müdürlükten gelen talimatla ilgilidir... öyle ama neden yemekte ya da odasında konuşmak istemedi? Boşver, önemli değil... Lena, ne düşünüyor şimdi? Çok merak ediyorum."

Öğleden sonra hiç durmadan çalıştı. Daha sonra düşüncelerini kontrol etmek istediyse de kalbi isyan etti. Eve giderken birden önünde yürüyeni Lena sandı. Adımlarını hızlandırdı: Oysa Lena sandığı eli çıkınlı, yaşlı bir kadındı. Mavimsi sis içinde sürekli Lena'yı görür gibi oluyordu.

Hep onu düşünmek aptallıktı, tamam da Lena neredeydi şimdi?

O gece kulübe gitti. Braynin dünya durumu üzerine bir konuşma yapacaktı. Fransa hakkındaki fikirleri ilginç olabilirdi. "Belki Lena da gelir" düşüncesini kendinden bile saklıyordu. Arasıra konuşmaları dinlemeye gelirdi. Kulübe

geç vakitte gitti. Uzun karanlık koridora girdiğinde Braynin Avrupa'yı çoktan bitirmiş Asya'ya geçmişti; "Hindistan, Pakistan'daki Amerikan üslerinden, nasıl söylemeli, kuşkulanıyor," konuşma bitti ve salon aydınlatıldı, Lena dinleyiciler arasında yoktu.

Ertesi bün bahanesi olmadığı halde yine gitti, iki defa gördüğü eski bir film oynuyordu.

Üçüncü gece amatör bir program vardı: Gitar resitali, Bulgar dansları ve Katya Stolyarova'nın okuduğu barış ve savaş üzerine bir şiir. Karatayev hiç kımıldamadan oturuyordu. Lena'yı göremeyeceğini, aptallığına yenildiğini düşündüğü için çevresine bakmaktan da korkuyordu.

Bütün hafta onu aradı. Okulun karşısında, tipiyi seyrediyormuş gibi duruyordu. Oysa kulakları bahçe kapısının gıcırtısındaydı. Arasıra Puhovlar'a gittiğini biliyordu. Puhovlar'ın adresini öğrendi ve buz gibi soğukta tam iki saat evlerinin önünde dolaştı.

Sonunda bu yorgunluğa ve ızdıraba dayanamayacağına karar vererek, artık onu aramaktan vazgeçeceğine dair kendi kendine söz verdi.

Bir cumartesi günü fabrikadan çıkıp doğruca eve gitti. Çehov okumaya başladı. Kısa bir süre sonra Savçenko geldi.

"Dmitriy Sergeyeviç, ne iyi oldu sizi evde bulmam. Haydi tiyatroya gidelim, Hamlet'in gala gecesi. İki biletim var. Bana Shakespeare'i sevdiğinizi söylemiştiniz."

Biletler bir haftadır yanındaydı. Bu arada Sonya ile aralarında o kötü tartışma yaşanmış ve bilet elinde öylece kalmıştı. Karatayev'in penceresindeki ışığı görünce, reddedilme olasılığının yüksek olduğunu bilerek teklif etti: Karatayev, "Neden olmasın... Öğrencilik günlerimden beri Hamlet'i görmedim," dedi, bu söz Savçenko'yu çok şaşırttı.

Tabiî, Hamlet'i düşündüğünden değildi teklifi kabul et-

mesi... Lena bir sohbetleri sırasında "geçen sezon hiçbir galayı kaçırmadım" demişti. "Bu günlerde başka dertleri var, ama... ne olur ne olmaz... Hem böyle programda olmayan ani bir daveti kabul etmek el âlemin kapısında beklemekten daha iyidir."

Savçenko, Hamlet'le, dekorlarla ve Karatayev'in yanında olması nedeniyle havalara uçmuştu. Karatayev oyunu ilgiyle izler görünüyordu. Hatta ilk arada dışarı çıkmak istemedi. Gözleri programda, korkusundan etrafına bile bakamıyordu. Programı onuncu defa okudu ve kendi kendinden utanarak, "Ben de en az Savçenko kadar salağım. Açıkçası, o benden biraz daha akıllı," dedi kendi kendine.

Bir dahaki arada Savçenko ile dışarı çıkarak sigara içmeye karar verdi. Aşağı inerken merdivende Lena'ya rastladı. O anda nasılsa onu düşünmüyordu. O kadar şaşırdı ki, konuşmadan geçti. Yanındaki kadın galiba Dr. Şerer'di. Hemen döndü, arkasından yetişti:

"Yelena Borisovna !"

Lena durdu, sakin bir sesle:

"İyi akşamlar, Dmitriy Sergeyeviç. Beni tanımadınız sanmıştım."

Vera'ya iyi akşamlar demek istedi ama bir türlü iki lafı bir araya getiremedi. Dili tutulmuş gibiydi. Lena da konuşmuyordu. Sonunda güçlükle:

"Gelip sizi görmek istedim ama nerede olduğunuzu bilmiyordum... Size burada rastlayacağımı hiç ummamıştım," diyebildi.

Lena güldü. "Niye olmasın? Tiyatroyu sevdiğimi size söylemiştim. Şimdi daha da fazla seviyorum. Çok iyiyim. Âdeta hafifledim. Size yedinci sınıfla başımın dertte olduğunu söylemiştim değil mi? Şimdi çok gelişme var. Puhov'un çok yardımı dokundu. Kısacası her şey yolunda

gidiyor. Vera Şerer'de kalıyorum. Söz verdiler, güzel bir oda verecekler bize. Ne yapacağız bilmem? Şura, Vera'yı çok seviyor, ayrılmayı dünyada istemiyor. Öyle büyüdü ki, tanıyamazsınız. Bu gün boya kalemleri aldım. Üzüntülü olduğumu sanmayın, aksine hiç böylesine neşeli olmamıştım. Gelirseniz, tabiî çok sevinir ama ödev diye kabullenmeyin. Dostlarım çok. Dün gece bir öğrenci partisine gittim, dans bile ettim. İşim başımdan aşkın. Bir de partide propaganda işleriyle uğraşıyorum. Koca bir mahalleyle ilgileniyorum. Bu gece az kalsın gelemiyordum. Oyunu beğenmedim, Ophelia çok yapmacıktı. Hamlet'i sanki deliymiş gibi oynuyorlar, oysa Hamlet'in kuvvetli bir kişiliği var. Siz de böyle düşünmüyor musunuz?"

Susmaktan korkar gibi, hızlı hızlı konuşuyordu. Karatayev'in karşılığını beklemeksizin elini uzattı, "Hoşçakalın Dmitriy Sergeyeviç," dedi. "Vera beni arıyor olmalı."

Dmitriy sanki ağzından çıkan sözlere eşlik etsin diye bir an elini tuttu onun:

"Yelena Borisovna sizi öyle çok düşünüyordum ki..."

Lena, bir an daha dursa duygularını ele vereceğini sandıysa da kendini kontrol etti ve aynı aceleyle:

"Teşekkür ederim, benim için hiç üzülmeyiniz. Söylediğim gibi, çok, çok iyiyim."

Uçar gibi uzaklaştı.

Karatayev'le Savçenko son perdeden sonra hiç konuşmadan eve yürüdüler. Oyun Savçenko'yu sarsmıştı, şiir hâlâ kulaklarındaydı. Karatayev ise bütün umudunu yitirmişti. "Şimdi artık her şey bitti. Puhovlar'ın kapısında dikilip boşuna mutluluk hayalleri kurmuşum. Ona rastlamadan önce nasıl yaşıyordum? Ne kadar garip! Artık anlayamıyorum. Yaşamak için uğraştım, okudum, çalıştım. O yokmuş, hiç olmamış gibi yaşamaya devam etmeliyim. Hayat sade,

çıplak olmalı. Mutluluk Savçenko gibi gençler için. Odam, masa lambam, planlarım... Biz bir bütünüz. Şimdi evime değil, kendi hayatıma dönüyorum. Aptallık etmemeye, hayal kurmamaya çalışmalıyım."

Lena bütün gece Vera Şerer'le konuştu. Eve hafiflemiş olarak döndü, oyundan söz açtı, hatta Opheia'yı taklit ederek Vera'yı güldürdü bile. Taneçka, rolünde hiç iyi değildi. Sonra birden ağlamaya başladı. Vera önce korktu, sakinleştirici bir ilâç verdi. Yanına oturdu, kollarını boynuna doladı. Lena her şeyi anlattı:

"Delilik olduğunun farkındayım. Beni sevmediğini belli etmişti. Bu sevgiyi aklı bile almıyordu. Boş kafalı bir kadın olduğumu, ortak bir şeyimiz bulunmadığını söyledi. Onu seviyorsam elimde değil, fakat bunu ona asla belli etmemeliydim. Bana acımasını da istemem. Kocamı kendisi için bıraktığımı sanmıştır. Gelip beni görecekmiş. Buna dünyada razı olmayacağım... Çocukça davrandığımı düşünebilirsin, ama inan bana bu çok ciddî. Hiç başıma gelmemişti, ilk defa oluyor... Gene de kimsenin bana acımasını istemem. Beni arayacağını biliyorum. Sen çok çekmiş bir insansın... Ne korkunç..."

Vera, nedense, Sokolovskiy'in çöl bitkisi üzerine anlattıklarını anımsadı. "Böylesine sevdiğine, acı çektiğine, ağladığına göre çok mutlu olmalısın!.." dedi.

11

Juravlev artık Lena'yı düşünmemek için uğraşıp duruyordu. Düşününce canının sıkılması bir yana, kendi deyimiyle onu düşünmenin üretim planını ve işleyişi etkilemesinden endişeleniyordu. Geçen pazar, Şura'yı getirmişti, önce Şura ile biraz dolaştılar, sonra saklambaç oynadılar. Lena çocuğu almaya gelince, dikkatle inceledi: Çok iyi görünüyordu.

Tabiî iyi olurdu! Hiçbir şeyi umursadığı yoktu ki! Gözüne çoktan birisini kestirmiştir ya da birini bulmuştur bile. Boşanmak isteyip istemediğini sormayı düşündü. Şâyet talep ederse, her şeyi konuşmaları, resmî bir neden bulmaları gerekti. "Bana ne!," diye karar verdi sonunda. "İstiyorsa kendisi söylesin. Ben konuya girmesem daha iyi, çok can sıkıcı bir iş bu."

Evliliğinin hiç ummadığı bir zamanda bitirilmesini önemsemediğini sanıyordu. Fakat, terk edilmenin kendisini çok derinden etkilediğini fark ediyordu şimdi. Daha bir iki hafta önceki yaşamını düşündü; düz, geniş, engelsiz bir yol canlandı gözünde sadece. Bazı önemli sıkıntıları olmuştu. Hatta bir kere neredeyse işini kaybediyordu. Fakat sonradan, "kolayca umutsuzluğa kapılıp teslim oluyorum yaşamın akışına," diye kendi kendine çıkışmıştı. Bir şey olduğu yoktu, işte hâlâ çalışıyordu, başka türlü de olamazdı zaten. Bu durumda da şöyle düşünmüştü: "Ne diye üzüleyim ki! Lena olmadan da yaşayabilirim." Gerçekten de pek düşündüğü yoktu onu. Olan olmuştu, alışmaktan başka çare yoktu. Böyle de olsa, eski güvenini biraz yitirmişti. Etrafındaki her şey sisin arkasından görünüyor gibiydi; herkes biraz da düşman gibi görünüyordu. Eski sakinliği kalmamıştı, konuşurken birden kontrolünü kaybediyor, gereğinden fazla konuşuyordu. Olayları iyiye yorma yeteneğiyle övünürken, şimdi her şeyden kuşkulanıyor, her yerde kendi aleyhine bir oyun, bir tuzak arıyordu.

Lena gideli, pazartesi on beş gün oluyordu. Salı günü Parti toplantısı vardı. Açış konuşmasında Fabrika Komitesi Başkanı Sibirtzev konut sorununundan bahsetmişti; yeni evlerin yapılma zamanı çoktan gelmişti. Juravlev başını sallamış, "Bu bir gerçek," bile demişti. İlk fırsta Sibirtzev'in bir konuyu ortaya atacağını biliyordu. Her gün sabahtan

akşama kadar işçilerin sızlanmalarını dinleyen oydu. Kulübeler gerçekten berbattı, her an yıkılacak gibiydiler. Artık her şey gerektiği gibi işleyebilirdi; planlar kesinleşmişti, temeller yakında atılacaktı. Sokolovskiy ortalığı karıştırmasa Juravlev konuyu uzatmayacaktı. Aniden Sibirtzev tarafında saf tutan Sokolovskiy "yeni bloklar daha 1952'de yapılmaya başlanmalıydı" demişti. Juravlev küplere binmiş, yüksek fırınlara öncelik tanındığını; bunların bütün memleketi ilgilendirdiğini, Sokolovskiy'nin durumu pekâla bildiğini; bu konuyu Parti toplantısına getirmesinin "katıksız bir demagoji" olduğunu sayıp dökmüştü. Sokolovskiy sadece, "Yoldaş Juravlev'in parti kuruluşlarının görevlerinden galiba haberi yok," demekle yetinmişti. Bundan sonra konuşmalar seçim kampanyasına dökülmüş, her şey tatlıya bağlanmıştı.

Eve döndükten sonra Juravlev düşünceye dalmıştı: Sokolovskiy durup dururken bu konut işini ortaya atmazdı. Mutlaka bir şeyler peşindeydi. Evler sadece bahane. Juravlev, yeni modelin sonraya bırakılması gerektiğini öne sürünce, "Demek ki işleri savsaklamak niyetindesiniz!" diye bağırmıştı. Küstâhın biriydi. Bir iş karıştırdığı besbelliydi. "Hep böyleymiş zaten... Urallar'da Sapunov'u devirmek istemiş, beceremediği, buraya sallamışlar. Şimdi aynı oyunu bana oynamak istiyor. En iyisi önünü almak ama hangi şeytanlık peşinde olduğunu kim bilir?"

Bir an için sakinleşmeye çabaladı. Fazla mı büyütüyordu bu konuyu? Sokolovskiy rahatsız ediciydi, herkesi iğneler dururdu. Ona bile az mı yüzsüzlük etmişti. Ama gene de altı yıl beraber çalışmışlardı. Fakat bu seferki başkaydı. "Bir koku almış olmalı! Bunların burnu radar gibidir. Yoksa kendisinin görevleri arasında olmayan konut işini durup dururken niye ortaya atsın?

"Fabrika olmasa ben ne yaparım? Benim her şeyim çün-

kü," diye düşündü Juravlev. "Lena gittikten sonra bir tek fabrika kalmıştı... Acaba o lanet kadından dolayı başıma bir belâ gelir mi? Koltuk meraklısı değilim ama bana verilen işi layıkıyla yapmak isterim. Üstelik fabrika yöneticiliği dışında sahip olduğum ne var ki?"

Juravlev son on beş gündür çok az uykuyla geç saatlere kadar, kendini parçalarcasına çalışıyor her vardiyayı kontrol ediyor, atölyeleri dolaşıyor, işçilerle konuşuyordu.

Cumartesi günü Juravlev, Karatayev'e, pazar günü öğle yemeğine beklediğini anımsattı. Karatayev Braynin'in projesini görüşeceklerini düşündü. Çünkü bu projeyi son günlerde hiç dilinden düşürmüyor ve hemen uygulamaya geçmek istiyordu.

Juravlev, Pazar günü Dmitriy'i çok samimi karşıladı. Yemekteki konuşma önce fabrikadaki günlük işlerden açıldı, sonra Juravlev savaş yıllarını anlattı. Dmitriy de Vistul'deki* çarpışma ile ilgili bir hikâye anlattı. Aralarında, cephe arkadaşlığından gelme duygu yakınlığı oluşmuştu.

Masadan kalkınca Juravlev, "Yaklaşık iki yıldır beraber çalışıyoruz; sizi, hep kendimie yakın sayıyorum. Fabrikayla ilginiz çok içten. Benim içinse fabrika bütün hayatım."

Bu sözler ağzından çıkarken sesi titremişti ve Karatayev kendini rahatsız hissetti: Lena'yı ne kadar da seviyor! Ama bunu anlamak zor değil...

Juravlev, konuşmasını sürdürdü:

"Siz de biliyorsunuz, Dmitriy Sergeyeviç. Fabrika büyük bir aile ve ailenin bireyleri diğer insanlarla uyumlu olmayı ister. Ama bir çatlak var. İnanın, bu benim için bir prestij meselesi. Ben köylü bir aileden gelen, sıradan bir insanım ve yalnızca işte disiplin isterim. Kapıdan çıktınız

*_Vistül_-Oder Taarruzu, II. Dünya Savaşı'nın Doğu Cephesi'nde başarılı Kızıl Ordu taarruzu.. Bu taarruzla Berlin'e giden yollardan biri daha açılmıştı. –_ç.n._

mı, lütfen buyurun, istediğiniz gibi konuşun. Ancak güvensizlik ortamında çalışılamaz. Kabul ediyorum, Sokolovskiy büyük deneyim sahibi ama öyle davranıyor ki, onunla birlikte çalışmak olanaksız; ben denedim, her şeyi görmezden geldim ama artık sınırı aşıyor..."

Karatayev, İvan Vasilyeviç'i yatıştırmaya çalıştı:

"Sokolovskiy'in güç bir karakteri var ama değerli bir çalışan. Onun her sözünü dikkate almaya değmez. Şahsen onu az tanıyorum, yani iş gereği... biz pek görüşmüyoruz ama Yegorov onun dilinin keskin olduğunu söylüyor. Gerçekten İvan Vasilyeviç, aldırmayın!"

"Sorun, onun dilinin keskinliği değil. Söyler misiniz, neden o sürekli atölyelerde dolaşıyor, odasında nâdiren oturuyor? O insana güven vermiyor. Üstelik Yegorov sizi..."

"Yok, daha neler! Mühendis, bürosuna kapanarak çalışamaz. Ben sık sık kontrol etmesini rica ediyorum. Bazen de teknolojiden yararlanmak gerekiyor. Onun yerine farklı karakterde birisi olsaydı, bunları aklınıza getirmezdiniz."

"Bir insanı karakterinden nasıl ayırabilirsiniz ki? Daha önce Ural'da ona ne olduğunu biliyor musunuz? Bakın işte bunun üzerinde düşünmek gerekiyor. Oradaki müdürü genç, enerjik bir kişi olan ve fabrikayı geliştiren Sapunov'du. Sokolovskiy, toprağı deliyor ve projesinin kasten hasıraltı edildiğini sanıyordu. Savaş zamanıydı. Biz sizinle korunaklarda donarken, o kariyerini düşünüyor, çok dürüst bir insanı yok etmeye çalışıyordu. Onu orada suçüstü yakaladılar, Çelyabin Gazetesi'nde hakkında alaycı bir yazı bile çıktı. Ama bağlantıları vardı ve işte paçayı kurtardı."

"İnanmıyorum, İvan Vasilyeviç. Sokolovskiy hiç de entrikacı birisine benzemiyor."

"Siz insanlara fazla güveniyorsunuz, Sokolovskiy'in geçmişinde başka şeyler de var. Siz geldiğinizde burada

Voronin diye birisi vardı, anımsadınız mı? İyi bir çocuktu. Uzun süredir hastaydı. Ciğerlerindeydi hastalığı. Ciddiye almamış hastalığını. Tabiî onu yaralayan asıl konu mil yatağı meselesiydi, anımsarsın. Peki, kabahat kimdeydi? Soklovskiy'de! Bütün kabahat Voronin'e yüklenmiş, oysa proje hatalıydı. Bu bir gerçek."

"Voronin'i pek tanımadım. Benim geldiğimde hastanedeydi. Sokolovskiy'in böyle bir hataya düştüğüne inanmak güç. Ama, insandır, hata yapabilir. Yalnız, iyi bir proje mühendisi olduğu su götürmez."

Buraya kadar Juravlev sakin, hatta epey serinkanlılıkla konuşmuştu. Lafın burasında birden alevlendi, ayağa sıçradı. Tombul yanakları titriyordu.

"Bana kalırsa o, sadece ortalığı karıştırmayı iyi biliyor. Yazık, parti toplantısında yoktunuz. İbret verici bir manzaraydı. Konut sorununu niçin ortaya attı dersiniz? İşçilerin yaşayışı umrunda mı sanıyorsunuz? Bunlar ona vız gelir. Sadece Sibirtsev'e gösteriş yapıyor. İşçilerin yaşadığı evler beni üzmüyor mu? O perişan kulübeleri her görüşümde kahroluyorum. Yakında insan gibi oturabilecekleri evlere kavuşacaklarını düşündükçe nasıl ferahlıyorum bilmezsin. Bunlar müdür olarak benim sorumluluğum, onun değil. Bunu kendisine nazikçe anımsatınca, bana partinin görevleri üzerine nutuk atıyor. Benimle böyle konuşmaya hakkı var mı, söyler misiniz?"

Karatayev yatıştırmak istedi:

"Sokolovskiy'in size hakaret etmek istediğini hiç sanmıyorum. Ne de olsa eski bir parti üyesi..."

Artık Juravlev kendini kaybetmişti. Ne söylediğini bilmiyor, bağırıp duruyordu:

"Eski bir parti üyesi mi? Sicilinin bozuk olduğunu bilmiyorsunuz galiba?.. Ailesi dış ülkelerde. Belçika'da. De-

dikodu mu sanıyorsunuz? Hiç de değil. Dosyasını bir karıştırsanız anlardınız... Ben hiç ağzımı açtım mı? Yoo! Ben işimle ilgilenirim sadece, sorun çıkartmak için hiç uğraştığımı gördünüz mü?.. Onu savunduğum bile olmuştur. Ona çalışma fırsatı verilmiş, elbette ki çalışacak... Ama kalkıpta onun olağanüstü bir bilge olduğunu söyleme bana... Bence sonuna kadar güvenilir bir adam değil. Bu bir gerçek..."

Karatayev susmuş, düşünüyordu: İnsanlar ne tuhaftı. Yamalı bohça gibiydi hepsi de. Demin savaştan söz açarken Juravlev'e kendimi bayağı yakın hissetmiştim. Beraber savaştığı insanlardan hakiki bir sevgiyle bahsediyordu. Sade laf da değildi, içtenliğine inanıyorum savaş konusunda. Ama bir saat önce böyle konuşan adam şimdi yalan yanlış şeyler anlatıp duruyor, Ama şimdi artist gibi konuşuyor, iftira ediyor. Beni niye çağırdı ki? Beni de mi tarafına çekmek istiyor? Voronin hikâyesine hiç inanmadım. Skolovskiy dürüst bir insan. Onun gibi ikinci bir inşaatçı yok. Onunla aynı odada oturmak istemezdim. Herkes onun insanı iğnelemeyi sevdiğini söylüyor. Buna ne gerek var ki? Bunlar olmasa da yaşam zaten insanı hırpalıyor. Belki kendisi de hırpalanmıştır, bunun için o da insanları incitiyordur. Her durumda, o en dürüst insanlardan birisi. Savçenko'yu romantik diye kızdırırdım. Ama o haklı: Juravlev alçak bir adam. Hatta onunla dostça konuşması, birlikte votka içmesi bile tuhaf. Neden onun iğrençliklerini dinlemek zorundayım?..

Karatayev kalktı.

"Gidip biraz daha çalışmak zorundayım."

Kapıya geldiğinde birdenbire durdu: "Sokolovskiy konusunda sizinle aynı görüşte değilim, bunu bilin," dedi.

Juravlev, uzun bir süre kendisini toparlayamadı. "Karatayev'e boşuna güvenmişim. Sokolovskiy ile arası iyi. Bu serseriler birbirlerinin payandaları... O neden Lena'ya ge-

liyordu ki. Herhalde, yalnızca felsefeden konuşmuyorlardı..."

"Ben genelde, insanlara fazlasıyla güveniyorum. Acaba Lena'yı herhangi bir konuda zan altında bırakıyor muyum? Ama hoppa bir kadın..."

"Yine de Lena ile yaşam daha neşeliydi. Şuroçka burada olsa, onunla şimdi onunla oynardım. Evet, ev bomboş gibi..."

Kazan kelepçeleri konusunda Karatayev haklı, kaynak sorunu var. Yarın Yegorov'la konuşurum, bu düzeltilebilir.

Kuşkusuz, Sokolovskiy'in Moskova'da nüfuzlu tanıdıkları vardır. Acaba ayağımı kaydırmaya karar verdi mi? Babam bir zamanlar bana: "Sen, Vanya, kimseye fırsat verme!" derdi. "Galiba, her şey değişti. Fabrikalar kurdular. Çocukken kaz güderdim, ama şimdi müdürüm. Yine de kimseye fırsat vermek gerekmiyor. Lena'ya inandım, aldattı. Karatayev'e güvendim, korkağın teki çıktı. Bugün benim halim iyi değil! Uzun süredir böyle olmamıştı. Ama kendi adıma söyleyeyim, hiçbir şey de olmadı..."

Ansızın Hitrov'un gelmesiyle İvan Vasilyeviç'in yüzü aydınlandı. "İşte gerçek dost: Ben onu çağırmadım ama o ne durumda olduğumu hissetti..."

Juravlev içinde ne varsa döküverdi: "Sokolovskiy iyi giyimli, saçı itinayla taranmış ama değersiz bir adamdı." Hitrov, İvan Vasilyeviç'in anlattıklarını hayret nidalarıyla kesiyordu: "Ne diyorsun! İşte bunu bilmiyordum! Hayret bir şey! Düşünün, ne kadar küstâh!" Bu nidalar Juravlev'i coşturuyordu. Sokolovskiy'in geçmişinden söz etmeye başladığında, artık kendisinden geçmiş bir halde haykırıyordu.

"Ailesini göndermiş, anlıyor musun? O bir Belçikalı, komünistlikle alâkası yok!"

Karatayev, Juravlev'le yaptığı konuşmadan sonra uzun

süre kendine gelemedi. "İğrenç! Kuşkusuz, Sokolovskiy'i yönetimdekiler tanıyorlardır. Şimdi Juravlev gibilerin Sokolovskiy'i gömmeyi başaramayacakları bir dönemdeyiz. Ama yine de iğrenç bir şey! Neden onun yüzüne karşı iftira ettiğini söylemedim ki? Her halde susmaya, pislikleri seyretmeye alıştım. İşte bu kötü bir şey. Yalnızca inşa etmeye başladıklarında, doğal olarak çok pislik vardı; ama şimdi ortalığı toplama zamanı. Bina oturulabilir hale geldi. Şimdi Juravlev gibiler göze batıyor..."

"Yine de Savçenko haksız. Juravlev'i işe yaramaz olarak tanımlamak doğru değil. Çalışmayı seviyor, anlaşıldığı kadarıyla iyi savaşmış. Bu kadar farklı duygular tek bir kişide nasıl toplanmış, anlaşılır şey değil. Lena, onu terk etti, ama bir zamanlar bu adamdan hoşlanmış, âşık bile olmuştu. O alçak değil, henüz tamamlanmamış, yarı fabrikasyon bir adam."

"Makineyi gözden geçirmek, yenilenmesi gereken parçaları değiştirmek kolaydır. Ama insanı ne yapabilirsin? Bir yıl önce sorsalar, Juravlev fena bir çalışan değil, derdim. O zamanlar dış görünümüyle tanıyor, üzerinde düşünmemeye çalışıyordum. Anlaşılan, ben değiştim. Kendimi bir çukurdan çıkmış bir insan gibi hissediyorum."

Diğer insanlar da gerekli. Savçenko gibi... romantikler de. Oldukça sarp bir çıkış, hava yetersiz, çürümeye yüz tutmuş ciğerler dayanmıyor. Söz konusu olan nesiller değil. Savçenko'nun yaşıtları arasında Juravlev'i adamdan saymayacak kişiler vardır. Lena, yaşlı Puhov hakkında çok şey anlattı; bu, en karanlık dönemde oluşan bir kişilikti. Eskiden de iyi ve kötü insanlar vardı. Bir insanın içinde haysiyet varsa, yolunu şaşırmaz ve büyük bir yola çıkar.

Ya diğer devletler nasıl acaba? İnsanları aydınlatmak yetmez, duygularını da eğitmek gerekir. Bilimsel dergile-

rin çokluğu birçok eğitim kurumunun olduğunu gösteriyor. Tam donanımlı laboratuvarlara da sahip olduklarını biliyorum; Amerika'da insanları okutmak yeterli mi? Kara derililere neler yapıyorlar... İnsan bütün bunları okuyunca insanlık adına utanıyor.

Ama duyguları nasıl eğiteceksin? Güç olsa gerek. Kırım'da üzüm yetiştirmek sorun değil, Savçenko'dan dürüst bir insan yaratmak gibi bir şey. Ancak vahşi bir hayvanı, örneğin genç Juravlev'i almalı, ona vicdan aşılamalı: Yakut ülkesinde üzüm yetiştirmek güç ama olanaksız değildir: Acıyla, duyguyla, iradeyle. Halkımız, insanı hayrete düşüren kahramanlıklar yapıyor. Haklı olarak halkımızı 'kahraman' diye tanımlıyorlar. Her bir bireyin de böyle olması gerekir. Juravlev genelde kitlesel yükseliş döneminin adamıdır; daha önce görev yaptığı Rjev'deki* yangında da insanlara cesaret vermiş, aynı yükselişin içinde olmamış mıydı? Biz, insanlığın sadece bir kısmı üzerinde yoğunlaştık, geri kalanı dikkatimizden kaçtı. Sonuç olarak inşa ettiğimiz evin yarısı saray yarısı bir kulübe olarak duruyor. Anımsıyorum da, ergenlik dönemimde Gorkiy'in bir yazısını okumuştum: "Bize kendi hümanizmimiz, Sovyet hümanizmi gerekli" diyordu. Bu söz ortadan kalktı ama sorun hâlâ ortada duruyor. Bu işe girişmenin sırası geldi.

Juravlev'e verip veriştiriyorum ama düşünülecek olursa, benim de içimde kötü bir şeyler var. Söylediklerimle yaptıklarım birbirini tutmuyor. Tarım mühendisi Zubtsov'u niye

* II. Dünya Savaşı sırasında Doğu Cephesi, savaş tarihinde eşi görülmemiş derecede vahşetin yaşandığı, yaklaşık 1,5 milyon insanın yaşamını yitirdiği bir cepheydi. Bu cephe, Kızıl Ordu'nun ağır kayıplar vermesi nedeniyle tarihçiler ve orada savaşmış askerler tarafından *"Rjev Kıyma Makinası"* ve *"Mezbaha"* olarak anılmıştır. 1941 kışında başlayan, 1942 bahar aylarına kadar süren Sovyet karşı saldırısı sonucunda Almanların Moskova'ya ulaşmaları kesin olarak engellenmiş oldu. *–ç.n.*

suçladım ki? Bu mühendis bana "Karatayev sen ikiyüzlülük yapıyorsun" derse kesinlikle haklı olacaktır. Sık sık "Bu, kitapta okurken güzel ama yaşadığımızda güzel değil," ya da "İlkelerle yaşam birbirinden farklıdır" diye düşünürüm. Bu ikiyüzlülüktür. Ancak ben yalan söylemek için yapmıyorum Neden böyle oluyor? Bazen omuriliğimin lastikten yapıldığını düşünüyorum. Savçenko, bir süre önce, "siz artık kayıtsız davranıyorsunuz" demişti... "Savçenko nasıl daha olgun olabilir ki, ne otuzlu yılları yaşadı ne de savaş gördü ve daha fazlasını istiyor. Ama olgun davranıyor."

"Ve haklı da..."

Karatayev uyuya mı kaldı, yoksa yalnızca gözlerini kapatarak düşüncelerin, kişilerin ya da duyguların akışına mı kapıldı, bilinmez. Starıy Oskol yakınlarında ölmek üzere olan Zaharyev'i anımsadı. "Her şey güzel olacak" demişti, son nefesini verirken. Daha sonra kaynakçı Lisiçkin göründü: "Beni ödüllendirmeleri gereksiz; bunu tek başıma yapmadım, hepimiz birlikte yaptık." Savçenko, "Bizi hiçbir bombayla korkutamazlar, düşünce, söz ve onur diye bir şey var..." Olağanüstü insanlar görmüştü; ateşli, âşık, sert ve aynı zamanda sevecen insanlar... Yüzyılın büyük kabilesi ve yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi. Lena'yı anımsadı ve ilk kez ona ilişkin düşünceler, geleceğin insanına yönelik dirençli ve cesur hayallerle birbirine karıştı.

12

İvan Vasilyeviç'in öyküsü, Hitrov üzerinde büyük etki yapmıştı. Karısına ve büyük oğluna, Sokolovskiy'in bir hain olduğunu, bilinçli olarak işi kesintiye uğrattığını, ailesini ise Belçika'ya yerleştirdiğini söyledi.

Juravlev, boşuna: "Çok temkinli bir adam, her kelimesini tartarak konuşuyor", dememiş. Hitrov, çok anlam içeren

bir tavırla eliyle yukarıyı göstererek "Demek ki Sokolovskiy'i orada deşifre etmişler..." diyordu.

Mühendis Prohorov ve kulüp yöneticisi Dobjinskiy'e de, "tabiî ki aramızda kalsın" demeyi de ihmal etmeyerek, Sokolovskiy'in deşifre oluşunu anlattı. Prohorov, Hitrov'un insanları korkutmaya çalıştığına, tüm bunların incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler olduğuna karar verdi. Ama anlattığı hikâye Dobjinskiy'in hoşuna gitmişti. Kulübün işletilmesiyle alay eden Sokolovskiy'e kin besliyordu. Ayrıca, sansasyonel haberlerle insanları şaşırtmaktan hoşlanırdı, hikâyeyi allayıp pulladı ve dinlemek isteyen herkese anlattı.

Hitrov'un bankada çalışan karısı tabiî ki haberi zaman geçirmeden diğer çalışanlarla paylaştı. Onuncu sınıf öğrencisi oğlu ise, ders arasında arkadaşlarına Sokolovskiy'i deşifre ettiklerini, kendisinin de Belçika uyruğunda olduğunun anlaşıldığını, kısa sürede mahkemenin başlayacağını söyledi.

Üç gün sonra yüzlerce insan, Sokolovskiy'in başına kötü şeyler geldiğini biliyordu. Yalnızca Yevgeniy Vladimiroviç'in olup bitenden haberi yoktu, otomatik hatlarda çalışıyor, geceleri eski Arapça elyazmaları üzerine bir kitap okuyor ve aklına geldikçe de: "İki haftadan önce Vera'yı görmeye gitmeyeceğim" diyordu kendi kendine. "Çok sık geliyorsun diyebilir." Çok sık gittiğine karar vermişti. "Ama iki hafta da uzun, çok uzun bir süreydi..."

Bu arada Juravlev'le konuşmuştu. Yevgeniy Vasilyeviç, sinyalizasyon sistemi hakkındaki uyarılarının doğru olduğunu, kendi projesinde bazı değişiklikler yapacağını söylemişti. Sakin bir tonla konuşuyordu. Juravlev: "Galiba ben biraz abarttım. Kuşkusuz o hain ama bunu kronik olarak yapıyor. Projeye ilişkin düzeltmeleri kısmen kabul etti; işle

ilgilendiğini, hiçbir ayrıntıyı kaçırmadığını söyledi. Anlaşılan, ortalığı boşuna karıştırdım, yavaş yavaş düzelir."

Juravlev yavaş yavaş sakinleşti ve o hafta sonu Hitrov ile balığa gitti. Probur, neşeyle soluk alıp veriyordu. Juravlev: "Bakalım, şimdi hangi balık geliyor" diyordu. Dönüş yolunda Hitrov: "İvan Vasilyeviç, Sokolovskiy ile durumlar nasıl?" diye sordu. Juravlev, sanki bir hafta önce başmühendise, sövüp sayan o değilmiş gibi, rahat bir ifadeyle: "Proje üzerinde çalışıyor... İğrenç bir adam ama işini iyi yapıyor..." dedi.

Bir hafta daha geçti. Juravlev, o anki ruh halinin etkisiyle Sokolovskiy için atıp tuttuğu, müdürün Başmühendisi deşifre ettiğini söylediği o kötü pazar gününü çoktan unutmuştu. Ancak olay yaşlı Andrey İvanoviç Puhov'un da kulağına kadar gitmişti. Yemekte: "Juravlev'in bu denli alçalacağını asla düşünemezdim. Lena'nın ondan ayrılması, mutlu bir olay! Sözde Sokolovskiy ailesini Belçika'ya göndermişmiş. Savcının yerinde olsam, Juravlev'i iftira gerekçesiyle sorguya çağırırdım..." dedi.

Volodya, suratını astı. "Şu hikâyeye bak! Babam saftır. Juravlev'e değil, Sokolovskiy'e yüklenecektir. Ona uzun süredir uğramadım. Herhalde benim kendisinden kaçtığımı düşünüyordur. Bu çok aptalca..."

Aynı akşam Volodya, Sokolovskiy'e gitti. Orada Yevgeniy Vladimiroviç'i çalışırken buldu. Büyük masaya planları yaymıştı. Sokolovskiy, üzerinde kürklü bir ceketle oturuyordu. Volodya onu iyi görmemişti; yaşlanmıştı ve ruhen çok kötü durumdaydı. Volodya'ya Kuznets kentinin inşasında çekilmiş fotoğraflarla dolu bir albüm verdi: "Sen şunlara bakarken ben de birazdan bitiriyorum..."

İnşaat, Volodya'nın ilgisini çekmemişti ama alttaki yazı onu düşündürmüştü: "Yevgeniy Vladimiroviç, Sokolovs-

kiy'e Çalışma Arkadaşlarından İlk Üretim Fırınının İşletmeye Açılış Günü Anısına. Tarih –1931."

"1931'de on bir yaşındaydım; henüz güvercin besliyor ve izci kasketimle gurur duyuyordum. Sokolovskiy ise yaşlı bir adam. Benim onunla ortak noktam ne? Düşünülecek olursa, tanıştığımızda hiçbir ortak noktamız yoktu ve bana kuşkucu birisi gibi görünmüştü. Hiçbir şeye inanmayan bir adamla karşılaşmanın hoş bir şey olduğunu düşünmüştüm. Ama o nasıl bir kuşkucu, işiyle uğraşıyor, hayvancılığın kolektifleştirilmesi üzerine yazılan kitapları tekrar tekrar okuyor. Genel anlamda normal bir Sovyet insanı; yalnızca çevresindekilerden daha akıllı. Belki de Juravlev bu nedenle onu ezmeye karar vermiştir. Ona kimse destek olmuyor. Bizde alıngan insanlar değil, yalnızca Juravlev gibi başarılı olanlar sevilir. Sokolovskiy'in yüreğinden neler geçtiğini gözümün önüne getiriyorum. Onu işten atmamaları iyi bir şey. Aslında bunda iyi olan ne? Yarın da kovabilirler..."

Sokolovskiy, işi bırakmadan "Burası çok soğuk!" dedi.

"Burası çok sıcak", diye itiraz etti, Volodya. "Siz üstelik ceket giymişsiniz."

Sokolovskiy "Demek ki üşüttüm", diye söylendi ve çizim yapmaya devam etti.

Bir saat sonra işini bitirdikten sonra, asık bir yüzle Volodya'ya:

"Çoktandır yoktunuz. Sizde ne var ne yok? Çalışıyor musunuz?"

"Oldukça az. Sizi usandırmaktan korkuyorum."

Sustu. Sonunda konuşmaya karar verdi:

"Yevgeniy Vladimiroviç, iş yerinizde tatsızlıklar olduğunu duydum."

"Yoo... hayır!.. Projeyi yeniden gözden geçirmek gerekiyor. Dayanağı olan uyarılar var..."

Sokolovskiy, misafir geldiğine sevinmemişti; kendisini iyi hissetmiyor, bir an önce yatmak istiyordu. Susuyordu ama Volodya gitmiyordu.

"Ee... fotoğraflar nasıldı, ilginç miydi?" diye sordu, Sokolovskiy.

"Çok ilginçti."

Anlaşılan, Sokolovskiy hiçbir şey bilmiyordu. Belki böylesi daha mı iyiydi? Oturuyor, çalışıyor. Evet, Juravlev onu ansızın yakalayacaktı. Önceden uyarmak mı gerekirdi? Önceden hazırlıklı olur ve yanıt verebilirdi. Ve Volodya:

"Size işinizi sordum, çünkü Juravlev sizi bitirmek istiyor.

"Öyle mi? Bu yeni modelle mi ilgili?"

Volodya, ayağa kalktı ve Soolovskiy'in yanına gitti.

"Sizin, ailenizi yurt dışına gönderdiğinizi söylüyor."

O anda, ikisinin de dikkatini kısa bir süre Juravlev'den uzaklaştıran komik bir olay oldu.

Fomka'nın kendisine her zaman şeker ya da sucuk parçası veren Puhov'a alıştığı sanılabilirdi. Ancak Fomka, sahibine çok yaklaşılmasını sevmiyordu. Birden yatağın altından fırladı ve Volodya'nın paçasına yapıştı. Sokolovskiy tam zamanında onu ensesinden yakaladı.

Sokolovskiy öfkeyle: "Aptal, sahiplerine bile saldırıyor," dedi.

Volodya, Yevgeniy Vladimiroviç'in Juravlev'den mi Fomka'dan mı söz ettiğini anlamamıştı. Juravlev'in çıkarttığı iğrenç dedikodu hakkında ne söyleyeceğini bekliyordu. Ancak Sokolovskiy susuyordu. Divana uzandı ve hayretle söylendi.

"Acaba burası sıcak mı? Dişlerim takırdıyor..." Yalnız şimdi Volodya, Sokolovskiy'in hasta bir görüntüsü olduğunu fark etmişti, "Üşütmüş olsa gerek."

"Size çay yapayım, ister misiniz? Konyak için de gidebilirim."

"Gerek yok. Leonardo De Vinci'nin neden boyalar konusunda başarısız olduğunu anlatın, daha iyi. Bir ara okumuştum ve anlamamıştım. Sorun boyalarda mı yoksa onları yanlış karıştırmasında mı?"

"Bilmiyorum. Genelde, Yevgeniy Vasilyeviç, bu konuyu pek bilmiyorum."

İkisi de susuyordu. Volodya:

"Belki de uyumak istiyorsunuzdur, ben gideyim", dedi.

"Siz bana engel olmuyorsunuz. Mademki geldiniz, ne diye gideceksiniz, konuşuyoruz işte.

"Leonardo'nun resimlerini beğeniyor musunuz?"

"Yalnızca Yermitaj Müzesi'nde gördüm, karar vermek güç."

"Onun aklını seviyorum. O nelerle ilgilenmiyor ki? Genelde insanlar daha önce çok yönlü kişilermiş. Michelangelo şiir bile yazmış. Ne dersiniz, Einstein şiir yazabilir miydi? Bana paltoyu verin, işte orada, askıda..."

Volodya: "Saklıyor, biraz bozuldu" diye düşündü. Her halde Juravlev'in varsayımlarına maruz kalmak aşağılayıcı gelmiş olmalı. Onu bitiren bir olaydan söz etmek gereksiz. Belki de o haklıdır. Geldiğimde sakin sakin çalışıyordu; şimdi ise yatıyor, böyle gereksiz şeyler konuşmak. Herhalde çok ateşi var... Doktor getirsem iyi olur: Onu böyle yalnız bırakmak çok korkunç."

Söze yeniden başladı, Sokolovskiy:

"Bir zamanlar romantik bir öyküde sabır otunun uzun süre çiçek açmadığını, bir kez açtığını, sonra da hemen öldüğünü yazıyordu. Sanırım, saçma. Botanik dersinde bana sabır otunun çiçek açtığını ve yaşadığını anlatmışlardı. Çiçek açtığında, özel bir bakım gerekirmiş."

Volodya korktu: "Galiba sayıklıyor."

"Doktor çağırıyorum, Yevgeniy Vasilyeviç."

"Boş verin! Bugün ayın kaçı?"

"On dokuzu".

"Aptalca. Ben yirmi biri sanıyordum. Aldırmayın, saçmalıyorum. Başım çatlıyor."

"Ben doktor çağırmaya gidiyorum; sanırım ateşiniz var.

"Doktora ne gerek var? Size söyledim. Üşütmüşüm."

Volodya, bir saat daha oturdu.

Sokolovsky, birdenbire şikâyete başladı: "Başım çatlıyor."

Volodya ayağa kalktı: "Şimdi doktor getiriyorum."

"Vladimir Andreyeviç, durun...Yalnızca Şerer olmasın! Eğer istiyorsanız, Gorohov'u çağırın. Kimseyi çağırmasanız daha iyi."

Gorohov, "grip belirgin olan rahatsızlığı; ateşi kolaylıkla çıkıyor. Ancak zatürre olabilir, kalbi de pek iyi değil..." dedi. Şimdi Barikin'i çağıracaktı: "Penisilin şırınga etmek ve kafur* uygulamak gerek"iyordu. Yarın uğrayacaktı.

Volodya, hastanın yanında kaldı. Sokolovskiy'in uyuduğunu düşündü.

"Yevgeniy Vladimiroviç uyumamıştı. Yüksek ateş düşünmesine engel oluyordu. Düşünceler birbirini kovalıyor, çatışıyor, beliriyor ve hemen kayboluyordu. Puhov'un anlattıkları üzerinde düşünmek istiyordu. Demek Juravlev yeniden eski hikâyeyi ortaya çıkarmaya çabalıyordu. Yüz kez açıklamak durumunda kalmıştı. Sonuçta herkes anlıyor "anlaşıldı" diyordu. Ama daha sonra yeni bir Sapunov ve

* Dolaşım sistemi, kas ağrıları, yüksek ateş, sinirsel rahatsızlıklar, mantarlar, ağrı kesici vb. gibi pekçok hastalığın semptomlarının giderilmesinde kullanılan Hindi-Çinden Japonyaya kadar olan alanda yetişen Kafur adlı bir ağaçtan elde edilen bitkisel kökenli bir ilâç. –*ç.n.*

bir Polişçuk ortaya çıkmış ya da Juravlev konuya girmiş ve "nasıl?", "ne?" "neden?" gibi sorular başlamıştı. Bir ya da iki ay sonra Juravlev sarkmış gerdanını sıvazlayarak ve bana bir şey bahşedercesine "Şimdi her şey anlaşılıyor, mesele anlaşıldı," diyecekti.

"En komiği de benim için 'anlaşılan' bir şey olmaması. Neden benim gibi yaşlı, sakallı bir mizahçının kızının adı Mary olsun? 'Sağlığına içelim, Mary!' Puşkin'in işi yok burada, çünkü bu sözler Main Balabano'nun kaleminin ürünü. Zavallı kadın, Florida'nın güneşi altında tenis oynama düşleri kurarken, Borinaj'ın karanlık sokaklarından birinde SS'lerin ayak seslerini dinleyerek ve korkarak öldü. İnsanoğlu gençliğinde ne sersemlikler yapmıyor ki! Belki de yalnızca gençliğinde değil... Maşenka'yı aptal bir Yunan giysisiyle tasavvur edemiyorum. 'Kalbim sizinle,' diye yazıyor. Bir halkın kahramanlığına, fedakârlığına ve emeğine uzaktan duygulanmak nasıl bir şeydir ki? Ya bir tuğla koyarsın ya da susarsın... Juravlev benden kurtulmak istiyor, anlaşılan. Bu aptallık, ...yeni modeli tamamlamak gerekir. Sinyalizasyonun üstesinden gelebilirim... Yarın gazetede, Urallar'da olduğu gibi, bir mizah yazısı çıkabilir. Gazetecinin ne uyduracağı ilginç. Şöyle bir başlık yazabilir: 'Şahin bir Belçika Serçesiymiş.' Hayır, bunu yapamazlar bu defa, başka bir dönemdeyiz... Juravlev, durumun farkında değil... iyi de bu işe neden kalkıştı."

Birçok şeyi anlayamıyordu... "Neden böyle bir şeye girişmişti Juravlev. Parti toplantısında aleyhine konuşma yaptığım için kızmış olsa gerek. Nasıl susabilirdim ki? İnsanlar olağanüstü tezgâhlar yaratıyor ama çürük çarık evlerde yaşıyorlar. Bunu parti kongresinde değil de, nerede anlatacaktım? Arhangelsk'de Nikita Çyörnıh vardı, eski Bolşevikti, Lenin'i tanıyordu, İnnokentie ile çalışmıştı: 'Parti vicdanı-

mızdır,' demeyi severdi. Juravlev; 'Ben de partiliyim,' demişti. Neden Juravlev'i düşünüyorum? Değmez. En önemli şey, anketler mi? Bir kez daha yazacağım ama ölürsem, yazamam. Artık her şey yazıldı. Başıma ne oluyor? Yaşamım boyunca hiç böyle olmamıştı. Bugün ayın yirmi biri olduğuna eminim ama on dokuzu görünüyor. Yirmi beşinden önce Vera'ya gitmek olmaz. Demek ki daha beş gün var. Uzun bir süre. Acaba çok mu hastayım? Çok uzun sürer mi? Geçen defa Vera çok kızmıştı. Sarı Sabır otundan söz etmemek gerekirdi. Neden her buluşmamızda susup oturuyoruz. Galiba yüreklerimiz donduğu için. Bugün hava çok soğuktu, ben de üşüttüm. Vera beni bir kez uyarmıştı: 'Soğuk aldım'... Biberli votka içmem, terlemem gerekirdi. Doktorlar daima işi karmaşıklaştırırlar. Vera da... Gorohov, 'enfeksiyon' dedi. Aşkı bulaştırmak mümkün değil. Bunu ne Puşkin ne de Leonardo başarabildi. Kazan Garı'nda tren bekliyordum. Asker, kendisini yolcu eden genç kıza: 'Mayakovskiy'in kurşuna dizildiğini söylüyorlar,' dediğinde, genç kız, Mayakovskiy'in kim olduğunu bilmiyordu ama hemen askerin elini yakalayıp: 'Vanya, neden gidiyorsun?' demişti. Başım gerçekten çatlıyor. Bence Puhov evi yakıyor, bu ona benziyor. Yanık izmaritleri rastgele fırlatmıştır... Ateş çok büyük!.. Puhov, bir anda tutuşur mu? Zaten şimdiye kadar hiç tablo yapmadığını söylüyor. En azından taslak yapmak gerekirdi. Puhov, Leonardo'nun hangi boyalarla çalıştığını bilmiyor muydu? Leonardo'nun sakalı uzundu ve Liza'ya âşıktı. Simonov Manastırı'nın yanında bir havuz vardı; orada Liza boğulmuştu. Bu Liza başka Liza. Havuz yok artık, yerinde Kültür Sarayı kuruldu. Fabrika güzel ama neden hâlâ eski tip ocaklar yapıyorlar. Hem çok ağır hem de kömür yetiştirmekte zorlanıyoruz. Galiba yangın yayılıyor. Bence ateş, vincin merdivenine yayılıyor..."

Sokolovskiy "Geç olmadan söndürün!" diye haykırdı.

Volodya, bir karton parçasıyla lambayı örttü. Sokolovskiy yine sustu. Daha sonra bir şeyler homurdanmaya başladı. Volodya tek tük farklı sözcükler duyuyordu... Mary, "Sarısabır", "sabır".

Volodya: "O botanikle de ilgileniyordu. Bir sabır otundan söz etmişti. O neyle ilgilenmiyordu ki! Eh, da Vinci'nin hangi tür boyayı kullandığını öğrenipte ne yapacak? Saburov, benim kullandığım boyaları kullanıyor ama resim başka türlü oluyor. Bu Mary kim? Onun eski aşkı olsa gerek. Sokolovskiy'in bir zamanlar kadınlarla ilgilendiğini düşünmek komik... Adı, yabancı. Belki de Belçika'da yaşadığı doğrudur. Boşuna ona anlattım. Daha sonra yattı ve abuk subuk sayıkladı. Aslında suçlu olan benim."

Volodya her ne kadar üzüntüden zatürre olunmayacağını bilse de, Sokolovskiy'in o iğrenç dedikoduları duyar duymaz hastalanmasını anlamlı buluyordu.

Sabah erkenden Gorohov geldi, suratı asıktı; daha sonra da:

"Yarın profesör Baykov'dan bir konsültasyon rica edeceğim", dedi.

Kentten profesör geldi. Grohov'a uzun uzun bir şeyler anlattı. Volodya, terminolojiyi anlamıyor, ancak doktorların endişeli olduklarını görüyordu. Gorohov, Sokolovskiy'i hastaneye yatırmanın gerekli olup olmadığını sordu. Profesör başını salladı:

"Hareket ettirmeyelim, daha iyi. Hemşire bulabilir miyiz?"

Vera'nın hemşiresi Barikina, Sokolovskiy'in yanında kaldı. Volodya akşama doğru eve geldi. Sonya, onun acı içindeki görüntüsüne şaşkınlıkla baktı.

"Ne oldu" diye sordu.

Yanıt vermedi ve odasına gitti.

Sokolovskiy, iki günü aşkın bir süre bilinci kapalı olarak yattı. Üçüncü gün gözlerini açtı. İşe geç kaldığını sanıyordu. Elini kol saatini genellikle bıraktığı küçük masaya uzattı ve ilâç şişesini devirdi. O anda, "hastaydım ve Grohov geldi", diye anımsadı. Gözlerini kapattı ve kendisine ne olduğunu acı çekerek anımsamaya çalıştı: Puhov geldi, beni bir titreme aldı, daha sonra yangın başladı... Hayır, sanırım rüyamda gördüm tüm bunları. Kafam karmakarışık oldu. Nedense bunlardan birisi de aklımda kaldı: Puhov'a, Leonardo'nun ne tür boyayla çalıştığını ve kullandığı renkleri sordum ama bilmiyordu.

Yavaş yavaş her şeyi anımsamaya başladı. Puhov, Juravlev'i anlattı. Sokolovskiy, yüzünü buruşturdu. Ağzı tamamen kurumuştu ve demir emmiş gibi tuhaf bir tat vardı... "Bu Belçika hikâyesi bıktırdı! Şimdi kalkar, Vera'ya giderim. İnsanın tek başına kalmaması gereken anlar vardır. Anlayamıyorum, saat kaç? Hava aydınlık. Demek ki evde değil... Ben hâlâ hastayım herhalde, bakmak acı veriyor ve sanki bu benim başım değilmiş gibi, kaldıramıyorum."

İnlemeye başladı. Barikina yanına geldi ama onu görmüyordu. Yeniden kendinden geçti. Yakıcı, karanlık bir girdaptı bu.

Akşam gözlerini açtı ve haykırdı: Başucunda Vera duruyordu. Sokolovskiy'e bakıyordu. Daha önce Vera'yı hiç öyle görmemişti. Bir şeyler söylemek istedi ama başaramadı. Yalnızca adını söyleyebildi. Vera, sert bir tavırla:

"Konuşmamalısınız", dedi.

Yataktan uzaklaştı ve Barikina'ya "tanıdı" diye fısıldadı.

Sokolovskiy, gözleri açık yatıyor ve belli belirsiz, kendi kendine soruyordu:

"Rüya mı gördüm, yoksa Vera burada mı? Açıklamam

gerekiyor, bu çok önemli... Onun doktor olduğunu unuttum; ben herhalde hastayım. Başıma ne oldu böyle? Her şey karışıyor."

Barikina, hastanın yanına geldi.

"Yine kendinden geçti... Vera Grigoryevna, neyiniz var?"

Şerer'e bir bardak su uzattı. Ancak Vera Grigoryevna hemen kendisini topladı ve sakin bir sesle: "Kafur püskürtmek gerekiyor ama şimdi profesör Baykov'a telefon edeceğim."

13

Sibirtsev, daha Ocak ayında: "çiftliklere insanlar gerekiyor, kesinlikle insanlar" diyordu. Bunu ikilemli bir duyguyla söylüyordu: Köyde aylakların değil çalışan insanların gerekli olduğunu –ciddî bir sorun– anlıyordu, yoksa, Juravlev iyi bir insanı gönderebilir miydi? Asla! Ama nasıl gönderiyor. Biz şimdi? Biz şimdi iki traktör fabrikası için otomatik hatları üretiyoruz. "Selmaş"* tezgâhları için de parçalar üretiyoruz. Kısaca ziraat için gereken temel malzeme üretimi yapılıyordu. "En doğrusu kimseyi gitmesi için ikna etmeye çalışmamak" diye düşündü Sibirtzev "ama Juravlev mutlaka sınırlı bir kampanya yapalım diyor".

Loşakov, Çiftlik Araçları Birliği'ne gitmeyi kabul ettiğini söyledi, Juravlev ise elini salladı: "Onu hiçbir biçimde bırakmak söz konusu olamaz..." Sibirtsev durakladı ve biraz yumuşadı: "Ne yapacağız, İvan Vasilyeviç? Juravlev, acemiler arasından, yani üretim konusunda henüz pişmemiş, ayakaltında dolaşanlardan birisini arayıp bulmak gerektiğini söyledi." Biraz düşündükten sonra: "Çijov'la konuş, ha, bu arada, o traktör sürücüsü" dedi. Gennadiy Çijov, henüz bir yıl önce kalifiye işçi olmuştu, fakat ayyaştı, babasının da

* Ziraî makineler, âletler ve parçaların üretildiği fabrikalar. –*ç.n.*

içki sorunu vardı... Juravlev, birkaç kez onu işten çıkaracak oldu ama erteledi " Söz verdi, bundan böyle ağzına koymayacak" dedi.

Ocak ayı sonunda, eyalet gazetesinde, üç gencin ve Çijov'un, köye gitmek istediklerini belirten açıklamayı imzaladıklarını gösteren bir fotoğraf çıktı. Sibirtsev, Çijov'a açıkça: "Benden sana tavsiye, git!" demişti. "Senin aşırı şarap içmenden kaynaklanan sorunun var, bunun sonu iyi olmayacak. Juravlev, uzun zamandır seni işten atmakla tehdit ediyor. Yarım saat sonra ne olacağını biliyor musun?" Çijov önce sövdü, sustu ve yine sövdü ve isteksizce yanıtladı: Sen ne diyorsun? "Tamam, büyüklerimin yanına gidiyorum. Bu arada, bizim kolhoz güzel mi?".

Sonbaharda Byelkin, "Kızıl Yol" kolhozuna döndü. Savaştan sonra Litvanya da kalmış, merdiven işçiliği yapmıştı. Ciddî, asık yüzlü bir adamdı ve güreşçiydi. Her şeye, "yok, daha neler!" diye yanıt verir ama işini iyi yapardı. Antonina Pavlovna Byelkin'in geldiğini öğrenince yüzü aydınlandı.

Sık sık iç geçiriyordu; işi yetiştiremiyordu. Düşünün, on bin hayvan, yaklaşık üç bini büyük baş, tavuk çiftliği, sebze bostanları, arı kolonileri için kovanların yerleştirileceği bir yer ve hepsi hepsi yüz atmış üç çalışan! Byelkin'in gelişinden sonra hayal kurmaya başladı: Acaba başka birileri de gelir miydi?

Kısa bir süre sonra Radionov çıkageldi: "Yeğenim Saşunya Moskova'dan mektup yazmış, bize gelmek istiyor: Ne yanıt vereceğimi bilmiyorum." Antonina Pavlovna: Gelmesini iste, buradaki çalışan sayısı yeterli değil, bütün sorun bu..." dedi.

Saşunya, geldikten sonra, Artel'de* misafir karşılayıcı olarak çalıştığını, sağlığının iyi olmadığını, doktorun temiz hava gerektiğini söylediğini ancak Artel'deki yerleşim bi-

rimlerinin nerdeyse yer altında olduğunu, deri koktuğunu, bir odasının bile olmadığını anlattı. Bir tüccarın yanında bir bölme kiraladı, sözün kısası, oraya taşınmaya karar verdi.

Saşunya övünmeyi seviyordu: İlk üç gün herkese, Dresden yakınlarında konuşlandıklarında, bir koyunun altı kuzu birden yavruladığını anlattı, civcivlerin tavuğun peşinden gittikleri gibi kuzular da anne koyunun peşinden koşmuşlardı. Moskova'daki Artel müdürü onu Çin'den gelen kaz yumurtası ile ağırlamıştı: Kaz yumurtası yüz yıllıktı; ürkütücü ama güzeldi; o da yumurtayı yemişti. Orada film çekiminde rol alması gerekmişti. Çekimde Puşkin anıtına çiçek koyacak kişiyi oynayacaktı. İlkinde beceremediği için sahne iki kez tekrarlanmıştı. Otobüste Lisenko** ile tanışmış, o da kışın çok ılık geçtiğini söylemişti. Saşunya ona mahsulün nasıl olacağını sormuş, o da kesin bir rakam veremeyeceğini ancak olağanüstü olabilir yanıtı vermişti.

Antonina Pavlovna, huzursuz oldu: Sağlık durumu iyi değil, üstelik de geveze. Bununla ne yapılır ki! Ancak Saşunya, artık anlatacak bir şey kalmadığını fark ederek, işe koyuldu. Kolhoz yönetim birimindeki masayı tamir etti, küçükbaş hayvanların ağılını temizledi; daha önce batarya sıhhiyesinde çalıştığı, marangozluktan anladığı, kamyon

---

* Artel: Küçük-büyük ölçekli imalathaneler ve "ayrıca" çiftlikler. Çiftliklerin özelliği "kollektif çiftçilerin bireysel çıkarları ile toplumsal çıkarlarını doğru bir şekilde birleştirmesi"dir. –*ç.n.*

** Trofim Denisovich Lisenko; Sovyet tarım biyoloğu. Çevre-gen ilişkisinde çeşitli görüşler ortaya koydu. 1934'te Ukrayna Bilimler Akademisi 1935'te SSCB Tarımsal Bilimler Akademisi, 1939'da SSCB Bilimler Akademisi üyeliğine seçilmiş ve başkanlık yapmıştır. Adı Stalin dönemiyle özdeşleştirilmiştir ama ilginçtir Stalin'i ve sosyalizm anlayışını yerle yeksan eden Kruşçev döneminde de Bilimler Akademisi başkanlığı devam etmiş, 1961-1962 arası istifa etmesine rağmen tekrar göreve getirilmiş ve 1964 yılına kadar da bu görevde kalmıştır. –*ç.n.*

kullanabildiği anlaşıldı. Antonina Pavlovna, Rodionov'a "Saşunya için teşekkür ederim. Burası için yararlı olacak... İşte, o da bizden birisi oldu" dedi.

Gennadiy Çijov'un dönüşünü haber alan Antonina Pavlovna sinirlendi. "Gazeteler sürekli olarak kalifiye işçilerin kolhozlara gönderildiğini yazıyor... Üstelik de Genka gibi ayyaşları en iyileri diye yazıyorlar, Genka gibi bir ayyaşı yaşamım boyunca görmedim. Yazın geldiğinde az daha kulübü yakıyordu. Bize böyleleri gerekli değil..."

Genya Çijov, ayık ve keyifsiz geldi. Babası sevincinden iki yarım litrelik devirmişti. Genya birdenbire canlanmış ve Juravlev'e sövmeye başlamıştı: "Ben belki de onun yüzünden şaraba alıştım; bende öyle bir tiksinti uyandırıyor ki... Müdür değil, lanetin biri. Daha fazla söze gerek yok, karısı bile onun yüzüne tükürdü..." Çijov'un annesi ellerini çırptı: "Sen neler söylüyorsun, bu bizim Lena mı?"

Genya sevinçle başını salladı: "İşte budur! Ben onu küçük bir kızken anımsıyorum. Paşa dayı biz elma aşırdığımızda ikimizi de kırbaçlardı. Babası bana kendi elleriyle yaptığı bir domuz hediye etmişti. Yüzü tıpkı Juravlev'in portresini anımsatıyordu. Lena lüks yaşam sevdasına kapıldı, müdür karısı olacaktı. Ama o da tahammül edemedi, ayrıldı, tamı tamına böyle, kuşkunuz olmasın..."

Lena, sık sık: Anneme her şeyi yazmam gerekiyor, diye düşünüyor ama her defasında annesini üzeceğini düşünerek erteliyordu. Kısa süre önce Antonina Pavlovna'ya her şeyin yolunda olduğunu, Şuroçka'nın resim yaptığını, işlerin yoğun olduğunu, yakında daha uzun bir mektup yazacağını bildirmişti. Ancak yaşamında büyük değişiklikler olduğunu yazmamıştı.

Çijova, ertesi gün Antonina Pavlovna'ya gitti ve tatlı bir gülümsemeyle: "Bizim Genya geldi," dedi.

Çijova, bildim bileli Antonina Pavlovna'dan hoşlanmaz-

dı: "Neden bir general edasıyla geziniyor? Ben belki de Lena'yı daha iyi tanıyorum. Başkan bile olsa, bana kocamın neden sarhoş olduğunu sorma hakkını ona kim veriyor? Bu benim derdim, etrafa yaymaya gerek yok? Onun kocası sürü güdemez, yazın Sabaşnikov'un ineğini gece boyunca aradılar. Konuşmasa daha iyi..."

Çijova, aynı gülümsemeyle, Antonina Palovna'ya Lena'dan mektup alıp almadığını sordu. Antonina Pavlovna, bir süre önce kısa bir mektup geldiğini söyledi.

"Lena'nın çok işi var. Çift vardiya çalışıyor, üstelik ona seçimler için ajitatörlük görevi verdiler."

"Bizim Genya, Lena'nın kocasından ayrılacağını, artık Juravlev'in evinde kalmadığını söyledi. 'Ben de zavallı kız nasıl?' diye sormak istemiştim."

"Antonina Pavlovna kendisini kontrol ettiğini gösterircesine hiçbir şey söylemedi; yalnızca Çijov'ya Genya'nın ne yapmayı düşündüğünü sordu: Geçici olarak mı gelmişti yoksa Kolhoz'da çalışmak mı istiyordu?

Kocasına tek kelime bile etmedi, bütün gece uyumadı. "Lena'nın neyi vardı?"

Kuşkusuz Genya Çijov ayyaş ve beş para etmez bir adamdı ama böylesi bir şeyi uydurmaya cesaret edemezdi... Antonina Pavlovna Lena'nın Juravlev'i artık eskisi gibi çekici bulmadığını söylediğini anımsadı. Belki de ondan ayrıldığı doğrudur. Ama annesine nasıl böyle bir şeyi yazmaz? Sessizce ağladı ve karar verdi: "Şehre gideceğim, Lena'nın nasıl yaşadığını öğreneceğim, Şuroçka'yı alacağım... Tek başına kızıyla nasıl yapacak?"

Lena kütüphanede, Vera Grigoryevna ise hastanın yanındaydı. Antonina Pavlovna'ya kapıyı doktor Grohov'un yardımcısı Nastya açtı. Dudaklarını büzerek, Antonina Pavlovna sert bir tavırla:

"Lena sizde mi kalıyor?" diye sordu.

Şuroçka anneannesini tanımadı. Antonina Pavlovna onu boşuna yanına çağırdı. Küçük kız tanımadığı bu kadından çekinmiş ve Nastya'nın eteğinin arkasına saklanmıştı. Nihayet Lena geldi.

Antonina Pavlovna, gözyaşları içinde: "Annene yazmadın" diye tekrarladı.

Biraz yatıştıktan sonra:

"Şuroçka'yı yanımda götüreceğim. Hiç olmazsa bahara, sen yerleşene kadar. Baban sevinecek, o hasta ama yine de çocuklarla zaman geçiriyor, hayvancıklar yapıyor. Tatilde yanımıza gelirsin. Nasıl olur da annene yazmazsın? Ben rastlantı sonucu Çijova'dan öğrendim... Genka onlara gelmişti. Yaşlı Çijov yetmiyordu sanki... Onu hatırlarsın, damgalandığını, daha fazla büyüyemeceğini söyleyerek seni korkuturdu... Bir gün çalışıyor, daha sonra bir ay sarhoş geziyor. Şimdi Genka da geldi ona... İşte böyle Çijov geliyor ve 'senin Lena ayrılıyormuş' diyor. Neredeyse onun gözünün önünde ağlayacaktım."

"Beni suçluyor musun?" diye sordu, Lena.

"Neden saçma sapan konuşursun? Annene yazmamış olman benim için kırıcı bir şey. Ben senin ne yapacağını söyleyemem... sen ne yapacağını bilirsin çünkü. Tek başına, üstelik küçük bir çocukla zor olacak senin için... Babası Şuroçka için geliyor mu?"

Her pazar onu götürmemi şart koştu. Bir kez geldi, sonra da bu hafta meşgul olduğunu bildiren bir haber gönderdi. Önceki gün telefon ettim, ne zaman getireyim Şuroçka'yı diye, çok fazla işi olduğunu, ona çikolata göndereceğini söyledi. Her halde Hitrov ile balık avına gitmiştir. Bana öyle geliyor ki Şuroçka'yı seviyor; bu nedenle acı çektim ve karar veremedim .

Antonina Pavlovna, kızgın bir sesle, "Bana öyle geliyor ki," dedi. "Hep sana öyle geliyor: Olağanüstü bir yöneticiymiş, her şeyden anlıyormuş, gerçek anlamda ruh sahibiymiş. Ondan nasıl söz ettiğini anımsıyorum..."

Lena'nın gözlerinden yaşlar aktı. Antonina Pavlovna, birdenbire anımsadı.

"Ee, ne oldu? O adam konusunda yanıldın; bu yetişkin insanların da başına geliyor. Sana sitem etmiyorum. O kötü bir adam, hemen anlamıştım. Ben senin sırlarını bilemem, başka bir şeyden söz ediyorum. Sizde kaldığım zaman inceledim. İnsanlara karşı kaba, halden anlamaz bir adam. Bir keresinde neden 'fabrika mağazası bomboş; insanlar üç saatte kente gidip gelmek zorundalar: Herhalde bunu halletmek mümkün' dedim. Bana bir fabrikadan sorumlu olduğunu söyledi ve yaptıkları olağanüstü makinelerden övünmeye başladı, sözde 'mağazada her şey, şeker bile var' dedi ama bu yalandı tabiî. Ben oradayken bir adam geldi. Karısının kamyonla doğum evine götürülmesi için izin vermesini rica etti. Kocan ise: 'Araçlar böyle işler için değil' diye yanıtladı Adam gittikten sonra 'kadına yazık değil mi?', diye sordum. 'Sürücüye bir beşlik verse, olup biterdi. Benim de başımı ağrıtmazdı!' diye yanıtladı. Halk bunun gibiler yüzünden acı çekiyor. Ona ne söylesen elini sallıyor. Çijova bana anlattığında bütün gece ağladım. Annenin bunları yabancılardan duyması incitici. Ama ben senin adına sevindim. İnsan böyle bir adamla nasıl birlikte yaşar?"

"Peki, neden sana artık ondan hoşlanmadığımı söylediğimde bana bağırmaya başladın?"

"Seni anlamadım, bir kızınız olduğunu... sizi toparlayacağını düşündüm. İşte Şuroçka da büyüyor. Kendin de anne olmanın kolay olmadığını göreceksin, akıl vermeye korkuyorsun. Sen benim tavsiyelerin olmadan da sorunu çözdün.

Yalnız tek anlamadığım, neden bunları annenden gizlediğin ..."

Karatayev'le tiyatroda karşılaşmalarının üzerinden iki hafta geçmişti. Ve Lena sürekli o konuşmayı düşünüyordu. "Neden Karatayev bana acıyor? O iyi yürekli bir insan. Ama bu bana daha ağır geliyor. Şuroçka olmasa, herhalde dayanamazdım. Böyle bir şey olabileceğini hayatta düşünemezdim. Enstitüdeyken kızlar âşık olduklarını söyler, sinemaya gider ve gülüşürlerdi. O zamanlar Juravlev'a âşık olduğumu sanıyordum. Her şey çocuksuydu... ama şimdi bir yara gibi, sürekli hissediyorum ve hiç iyileşmiyor; hayır hatta daha da acı veriyor... Vera Grigoryevna sıradışı bir insan, bana yardım etti. Kuşkusuz, iyileştiremez; bunun bir ilâcı yok ki; ama şimdi ben kendimden utanmıyorum. Beni, bundan utanmanın aptalca olduğu, bunda bir kötülük görmediği konusunda beni ikna etti."

Lena, annesinin içinde bulunduğu durumu anlayacağından korkuyor ve kendi kendisiyle alay ediyordu: "Ee, nasıl fark edebilir ki, onsuz yaşayamayacağım alnımda yazmıyor... Annemle sanki böyle bir şey yokmuş gibi konuşuyorum, böyle şeyler onu ilgilendirmiyor. Ama Şuroçka'yı bırakmak benim için çok güç. Ona daha fazla bağlandım. Sabah uyandığımda, nasıl yattığını, bacaklarını nasıl topladığını ve kurnazca gülümseyerek 'Anne, sen de uyumuyorsun, görüyorum' dediğini göremeyeceğimi tasavvur bile edemiyorum..."

Antonina Pavlovna, Lena'yla uzun uzun konuştu, onun çocukluğunu anımsadı, Birlikte Seryöja için ağladılar. Akşamleyin Antonina Pavlovna, ertesi gün gideceğini söyledi.

"Şuroçka'yı da alacağım."

"Bilmiyorum, nasıl olacak? Şimdi onsuz yaşamak, benim için daha güç olacak..."

Antonina Pavlovna kızına baktı ve bir şey söylemedi.

Babasından söz etmeye başladılar. Antonina Pavlovna gülümsedi.

"Bir süre önce bir gergedan yaptı, tıpkı kitaplardakine benziyor... Lena, hiç olmazsa bahar tatiline kadar Şuroçka bizde kalsın. Babanı sevindir. Sık sık hastalanıyor ve sürekli 'Torunum uzakta, ne yazık ki' diyor."

Lena üzgün bir tavırla: "Tamam, öyle olsun ama bir ay sonra almaya gelirim" dedi. "Anne neden acele ediyorsun ki! Bir gün daha kalsaydın".

"Kalamam, Lena. Bahar gelmek üzere. İşimiz çok. Tohumlama işinden korkmuyorum, hallederiz. Ancak sebzelerin durumu iyi değil, çalışan sayısı yetersiz. Byelkin döndü, bizim için büyük bir yardım. Daha sonra Radionov'a yeğeni ricada bulunmuş. İnanılmaz derecede övünmeyi seven bir kişi ama işini iyi yapıyor. Genka Çijov'la başımız dertte. Onu Juravlev başımıza sardı. Juravlev'in itici yönü ne biliyor musun? Mesela gidip ona 'neden Çijov'u biz gönderdiniz diye soruyorum': Gözünü bile kırpmadan: 'Çijov savaş kahramanı', diyor. Ona domuz ahırı gösteriyorsun; 'evse ev, yaşanabilir' diyor. 'Lütfen bu yoldan gitmemek gerek' diyorsun: 'Burası şose ya!' diyor. İnsanları canlarından bezdirdiler, hem de ne bezdirme! Daşa Kargina'yı anımsıyor musun? oğlu Mişa sana fıstık getirirdi. Mişa'yı savaşta öldürdüler... Daşa, akıllı bir kadın; onunla birbirimize akıl danışıyoruz. Gazetede, Merkez Komitesi'nin hayvancılığın geliştirilmesi ve hayvan ürünlerinden alınan zorunlu payın azaltılması kararını okuyunca parti yöneticisine başvurmuş, 'ülkemizde büyük baş hayvan sayısı az' diye yazıyor, demek ki artacak. Şimdi insanlara güveniyorlar bu 'en önemlisi'. Geldiğinde göreceksin Lena, herkesin morali yüksek, içleri neşe dolu."

Antonina Pavlovna sabah erkenden yola koyuldu. Lena onu ve Şuroçka'yı yolcu etmeye istasyona kadar gitti. Şuroçka takside hemen uyudu. Lena, düşünceli bir halde oturuyordu, Antonina Pavlovna ansızın: "Benden bir şeyler saklıyorsun, Lena" dedi.

Lena şaşırdı: Sanki yüzünde mi yazılıydı? Acaba anlatsa mıydım? Hayır, annem bunu asla anlayamaz. Onun düşünceleri farklı... Zaten konuşamam da, utancımdan ölürüm...

"Gideceğin için üzülüyorum... Hiçbir şey saklamıyorum."

Antonina Pavlovna, ısrar etmedi. Lena da onun sakinleştiğini düşündü. Ancak vedalaşırken Antonina Pavlovna, "Yine en son annen öğrenecek... Fark etmez, yeter ki sen iyi ol, senin aklın sana yeter..."

14

İvan Vasilyeviç o geceyi asla unutmayacaktı. Akşamdan önce keyfi çok yerindeydi. Yegorov, Sokolovskiy'in hastalığı yüzünden gecikme olabilir diye boşuna korkmuştu. Her şey yolundaydı. Karatayev kafasında güçlük yaratmayı seviyordu, ama o da 1 Mayıs'ta yeni modeli çıkaracaklarını, bunun ülke çapında bir olay olacağını, gazetelerde mutlaka yazılacağını, belki de radyoda bile yayınlanacağını söylüyordu.

Akşam yemeğini tek başına yedi. Ekmeğine kalın bir yağ tabakası sürdü, üzerine de dilimlenmiş soğuk et koydu. Gruşa iyi yemek yapıyordu. Birdenbire gülümsedi: "Beni buraya gönderdiklerinde fabrikanın ürettiği o tezgâhlarla, şimdi üretilen otomatik bantları kıyaslamak mümkün müydü?" Bu, savaş öncesi üretilen "Gaziki" ile "Zimami"nin kıyaslanmasına benzerdi. Değişik model tezgâhlar ona yaşamının yeni aşamaları gibi geliyor ve kendi kendine:

Büyüyoruz, şaşırtıcı derecede büyüyoruz! Bu tartışılmaz! Daha sonra: Güzel bir akşam, dinlenebilirim, diye düşündü. "Ogonyök" Dergisi'ni* aldı, mağaza müdürünün bir öğrenci ile evlenmek isteğinin anlatıldığı küçük bir öykü okudu. Sonuçta hiçbir şey olmamış, her ikisi de vazgeçmişti. "Neden böyle şeyleri yayınlıyorlar ki? Komik değil. Bu müdürün nasıl çalıştığı ilginç? Kuşkusuz, ne yaptığını bilmeyen birisidir ve mağazasında da hiçbir şey yoktur. Sanırım, bizim Borisenko da âşık. Hitrov, kentte Hollanda ringası satıldığını söyledi; önceleri yalnızca çağanoz** vardı. Kuşkusuz, evlilik gereklidir. Ancak bir fabrika müdürünün aşk maceraları yaşaması hoş olmaz. İvan Vasilyeviç'e, kendisinin de ressam Puhov gibi, elinde çiçekle randevuya gidebileceği düşüncesi gülünç geldi. Kendisiyle dalga geçerek, "evlenmek için beklemek gerek" dedi. Bunun aptalca olduğunu söylüyorlar, ama bir kadın ciddiyse, mutlaka çirkin bir kadındır. Hitrov'un karısı genç değil ama göründüğü kadarıyla gençliğinde etkileyici bir kadınmış. Lena'da hiç sorumluluk duygusu yok, çocukları nasıl eğittiğini anlamıyorum! Benim düzenimi bozdu. Devletin büyük zarar görmesine neden olabilirdi, neyse ki ben akılsız bir adam değilim, erken uyandım... Radyo mu dinlesem acaba?

On bire on vardı. İvan Vasilyeviç fazla ilgilenmeksizin radyo dinliyordu. Çekoslovakya'da madenciler yeni bir sosyalist sorumluluk üstlenmişler, Bolivya'da değerli maden üretimi çok hızlı düşüş gösteriyormuş. Mısır'da basın, tüm ülkelerle ticari ilişkilerin genişletilmesi gerektiğini öne sürüyormuş. Daha sonra hava raporuna geçildi. Juravlev, her ne kadar inanmasa ve Hitrov'a: "Hava açık, yağışsız derler, biz iliklerimize kadar köpek gibi ıslanırız" dese de,

* *Köz.* Pravda – İzvestia kadar önemli bir yayın. *–ç.n.*

** Eti bol bir yengeç türü. *–ç.n.*

cumartesi günleri hava raporunu mutlaka dinlerdi. Ama günlerden pazartesiydi ve hava İvan Vasilyeviç'i pek ilgilendirmiyordu. "Gelecek yirmi dört saat içinde Orta ve Aşağı Volga'da eksi 10 derece civarında ılımlı bir soğuk ve güçlü rüzgârın olduğu açık bir hava bekleniyor". Yine yalan söylüyorlar. Hava, kuşkusuz soğuk ama fabrikadan dönerken hiç rüzgâr yoktu. Sovyet bestecilerin şarkılarını, yeni bestelerini dinledi; birisi çok hoşuna gitti ve eşlik etti.

Cesaretle ileri yürüyoruz,
Ve keder bizi durduramıyor.

Daha sonra yüksek perdeden esnedi, ceketini sandalyeye astı ve ağır ağır potinlerinin bağlarını çözmeye başladı.

Fırtına, şafaktan bir saat önce başladı ve son derece güçlüydü. Juravlev'in evinin karşısındaki büyük kayın ağacı devrildi ve ağaç nöbetçi kulübesinin üzerine düştü. İvan Vasilyeviç yerinden fırladı, uykulu olduğu için ne olduğunu anlayamadı. Sanki birisi kapıya yükleniyormuş gibi geldi. Hemen giyindi, sokağa fırladı. Hava açıktı ve ayaz vardı. Fabrikaya kadar gitmek istedi; yürümek çok güçtü, rüzgâr ayaklarını yerden kesiyordu. Hastanenin yanında çok korkmuş olan Yegorov'u gördü; başında şapkası yoktu. Bağırarak bir şeyler söylüyordu ama işitilmiyordu; sonunda İvan Vasileviç anladı: Üçüncü baraka yıkılmıştı.

Fırtına şiddetleniyordu. Sanki bu fırtınada kör bir tutku, öfke ve çaresizlik vardı. Ağaçları deviriyor, tahta parçalarını, çatı dayanaklarını, direkleri çevreye savuruyor, çatıları uçuruyor, talihsiz insanları girdabına çekiyordu. Onlar sanki insan değil, tahta parçalarıydı. Yerden kuru, yakıcı kar tanelerini sesli bir biçimde savuruyor, ıslık sesi çıkararak insanların gözlerini yakıyordu.

Daha sonra insanlar, "Ne fırtınaydı ama! Hiç böylesini görmemiştik..." diyorlardı. İhtiyar Yerşov itiraz etmişti:

Daha güçlü bir fırtına 1908'de düğününün olduğu gün yıkıp geçmişti. Korkunç geceyi anımsayarak, Juravlev büzüldü: Fırtına birkaç eyaletin üzerinden geçmiş, çok fazla kayba neden olmuştu, bunda olağandışı bir şey yoktu. Hatta Hava Tahmin Enstitüsü bunu önceden bildirmemiş miydi? İvan Vasilyeviç, doğa güçlerinin Sovyetlerdeki alçak ve kıskanç adamlarla dayanışma içine girdiği, onu evin karşısındaki kayın ağacı gibi devirmeye, kökten kazımaya karar verdikleri duygusuna kapılıyordu.

Sokağa fırlar fırlamaz hemen anladı bu bir felâketti! Henüz tamamlanmamış toplama atölyesi için endişeleniyordu. Yegorov'a rastlayınca düşündü: "her şey üzerime kalacak!.. Şimdi, üç bina nerede, neden bu kadar uzadı?" diye konuşmalar başlayacak, sözün kısası, Juravlev de kurban edilecek...

Bütün gün çılgınlar gibi çalıştı. "B" barakasında yaşayan on aileyi ve iki kişiyi yerleştirmek gerekiyordu. Juravlev, Şehir Komitesi Sekreteri Uşakov'un yanına gitti. Ondan kentte yerleşim yeri bulmasını rica etti. Uşakov bağırıyordu: "Daha önce aklınız neredeydi?" İvan Vasilyeviç kendisini haklı çıkarmaya çalışmadı. "Bir kısmıyla toplama atölyesini kurduk, Stepan Alekseyeviç, yardım edin lütfen." Daha sonra fırtınanın altı binanın çatısını uçurduğu anlaşıldı. Kamyonlara mobilyaları, sandıkları ve denkleri yüklediler. Bir kadın yüksek sesle ağlıyordu. Tornacı Semyonov, Juravlev'e öfkeyle: "Sonunda ne oldu gördün mü," diye bağırdı. Juravlev, yalnızca elini salladı. Juravlev, usta Vinogradov'u karısı, çocukları ve yaşlı kaynanasıyla evinde ağırladı. Gorispolkom başkanına uğradı; "Üç ton çatı kaplama demiri verin, biz hemen hallederiz..." dedi. Juravlev, telefon etti, çatı kaplaması buldu, kadınları teselli etti, elinden geleni yaptı. Ancak Uşakov'la konuşurken, Vinogradov'un

kayınvalidesini yatıştırmaya çalışırken ya da Sibirtsev ile yalnız yaşayanlardan yurda kaç kişinin yerleştirilebileceğini hesaplarken, yalnızca bir tek şey düşünüyordu: "Ben mahvoldum, kaç kişinin evsiz barksız kaldığını, hasarın ne kadar olduğunu, ne kadar kereste ve demir gerektiğini hesaplıyorlar. Ve ben, istatistiğin tek adamı olan, yaşamını devlete adamış dürüst Sovyet insanı olan ben mahvoldum... Ve bu kimsenin umrunda değil..."

Altı günü sıkıcı bir bekleyiş içinde geçirdi. Yedinci gün Şehir Komitesi Sekreteri aradı: Merkez Komitesi'nden telgraf geldi "Oraya gelmenizi istiyorlar. Sizin anlatmanızı istiyorlar" dedi. Juravlev, en kötüsünü bekliyordu ama yine de öylesine şaşırdı ki, telefonun ahizesini düşürdü ve acıklı düdük sesi yayıldı ama o bunları işitmiyordu. "Neden Uşakov telefon etmemişti? Konuşmak bile istemiyordu, demek ki... Bu tam bir facia. Bakanlıktan çağrılacağımı düşünüyordum. 'Kendiniz anlatacaksınız.' Burada 'kendim anlatacağım' ne var ki? Fırtına vardı ve sanırım bunu herkes biliyor. Juravlev artık bitti, mesele bu! Adalet bunun neresinde? Havayı ben mi komuta ediyorum? Döküm atölyesi olmadan asla binaları halledemezdik. Dahası, bu, devlet açısından büyük bir ekonomi... Önce inşaat planını onayladılar, iki kez yeniden gözden geçirilmesi nedeniyle kutladılar, şimdi de eziyorlar. Neden? Sırf fırtına çıktı diye... Fırtına olmasaydı 1 Mayıs'ta kutlama telgrafı alırdım. Bu işte hiç mantık yok... Ben çocuk değilim, yakında otuz sekiz yaşına basacağım ve nasıl bir olaydan dolayı mahvoluyorum? Havadan dolayı."

Uzun süre Moskova'ya konut inşaatındaki gecikmeyi kimin haber verdiğini tahmin etmeye çalıştı. Büyük olasılıkla "Sokolovskiy". "Ne yazık ki, onu mezara gönderemedim. Üç yıl önce ailesinin Belçika'da olduğu kozunu kullanarak

onu kolayca haklayabilirdim. Şimdi o paçayı kurtardı. Belki de o değildir. Yegorov onun hâlâ hasta olduğunu söylüyordu. O zaman kim? Sibirtsev olamaz, korkar. Büyük olasılıkla Uşakov'dur; bana uzun süredir konutlar yüzünden takmıştı. Peki, bundan ona ne? Fabrikadan ben sorumluyum. İnsanların arasına karışmak, kendisini göstermek istiyor. Aslında bana bakanlıktan bir şey bildirmediler... Bunun Uşakov olduğu apaçık. Ben ise ona, 'Sokolovskiy'dir' demiştim. Sanki yatakta yatarken üçkâğıt yapmak mümkün değilmiş ya da Şehir Komitesi'ne telefon edilemezmiş gibi! Aslında kim olduğu da fark etmez, mahvolan onlar değil, benim."

Vagonda karamsar bir halde oturuyor, pencereden bakmıyor, çay içmesini önerdiğinde rehbere yanıt vermiyordu. Aslında Juravlev trenle seyahati severdi: Hemen çizgili pijamasını giyer, yol arkadaşları ile dama veya domino oynar, zevkle tavuğun kemiklerini sıyırır, yudumlayarak bardak bardak çay içer, radyo dinler, üretim başarılarını anlatır, "Krokodil" dergisi okur ve yüksek sesle kahakaha atar, kısacası yaşamdan zevk alırdı. Şimdi sürekli midesi bulanıyordu. Yol arkadaşı demiryolu mühendisinin aptal ve geveze olduğunu düşünüyordu. Radyoda yayınlanan şarkılar da aptalcaydı ve kafasını şişiriyordu. İstasyonlar pislik içinde, evler karla kaplıydı, bakmak bile iğrençti. Genelde kar azdı, mahsul yetersiz olacaktı. Vagon restoranda köfteler çiğdi, çay balık kokuyordu, vagonda hava dayanılmaz sıcaktı, pencereden ise çok esinti geliyordu.

Gece, demiryolu mühendisi tasasız uykusunda horluyor, Juravlev ise üst kuşette uzanmış, olup bitenleri düşünüyor, düşünüyordu. Artık pencere storları mavileşmeye başlamıştı. Demiryolu mühendisi döndü, öksürdü ve sigara içmeye başladı; Juravlev düşünüp duruyordu. Birden anladı: Her

şey Lena ile başlamıştı. Zavallı kadın aptalca romanlar okuyarak dürüst bir Sovyet yurttaşının yaşamını karartmıştı. Fabrika ne olacak? 1 Mayıs'ta yeni modeli üretmeye söz verdik. Sokolovskiy, yine de iyi bir inşaatçı. Karatayev şimdi memnun: Sinyalizasyon sistemini Sokolovskiy çok iyi bir biçimde yeniledi. Eleştirmek büyük iş! Evet, ama şimdi fabrikada birleştirici güç yok. Kuşkusuz Yegorov deneyimli bir mühendis, uzun bir çalışma süresi var. Ancak zayıf karakterli, karısının ölümünden sonra teslim oldu. Karatayev tartışmasız geleceğin adamı ama çok genç. Benim olmadığım bir fabrikayı tasavvur bile edemiyorum. Küçük bir kızı rüzgâr savurmuş... Duyulmuş şey değil! Karatayev kulüpte yaptığı konuşmada söylediklerinde çok haklıydı. Duvarlardan tuğlalar çekilmez, bütün ev yıkılır. İnsanları kötü eğitiyorlar, nedendir bilinmez, aptalca kitaplar yayınlıyorlar, şimdilerde de duygulardan söz etmeye başladılar. Lütfen! Ne kadar duygu olursa olsun, bu duygular planda öngörülenleri yapamazlar. Kimse benim kendim için yaşadığımı söyleyemez. Fabrika, benim yaşamımdır. Ve işte, hiçbir şey kalmadı; neredeyse hiçbir şey, yalnızca dağılmış somunlar, kırık camlar ve çöp yığınları. İşte bu, İvan Juravlev'in yaşamıdır.

Demiryolu mühendisi, İvan Vasilyeviç'e börek ikram etti:

"Ev yapımı, karım pişirdi".

Juravlev reddetti. Ağzına hiçbir şey koymuyordu. Öfke içinde, "İlginç! Neden seviniyorsun ki?" diye düşündü. Bugün börek pişirir yarın da bir tarım mühendisi bulur ve sen de yüksekten uçarsın! Mutlusundur ve Bakanlığa çağrıldığını söylerler. Herhalde terfi alacağını düşünürsün. Ve işte böyle bir felâket olur, kaşla göz arasında görevden alırlar, bu kesin. Kimseye de güvenemezsin.

Yola çıkarken Juravlev, Yegorov'a Moskova'da bir ya da iki gün kalacağını söylemişti. Yoğun bir dönemdi ve 1 Mayıs'ta yeni modelin üretimi yükümlülüğü vardı. Ancak bir hafta geçmesine karşın, Juravlev dönmemişti. Daha sonra Yegorov'a Glavka'dan telefon ettiler ve yeni müdür olarak Glovanov'un atandığını ve Nisan ortalarına doğru geleceğini söylediler.

Yegorov, Braynin'e telefondan söz etti. Braynin sevindi: "Golovanov'u tanıyorum, onunla Sverdlovsk'ta birlikte çalıştık. Akıllı bir adam, başkalarının görüşlerini de dikkate alır..."

"Bu iyi. 1 Mayıs'a yetiştiririz sanırım."

"Kesinlikle."

Braynin birdenbire anımsadı:

"Ya Juravlev?"

"Ne olduğu çok açık. Görevden alınmış. Şaşırtıcı bir şey, Sokolovskiy bana daha kış aylarında Juravlev'in görevden alınacağını söylemişti. O zaman şaka yaptığını sanmıştım. Siz Sokolovskiy'i tanırsınız, şakayı sever..."

Braynin gülmeye başladı. "Pravda" gazetesini açtı: "Fransa'da çoğunluğa sahip sağlam bir yönetim yok; belirtilere göre söylemek gerekirse..."

Karısı Hitrova: "Senin için güç olacak, Juravlev'e alışmıştın", dedi.

Hitrov, biraz düşündü, daha sonra da:

"Zararı yok, güç değil. Juravlev beni hep huzursuz ediyordu. Kötü bir adam. Herkesin kendisi gibi düşünmesini istiyor. Ben değişimlere hiç karşı değilimdir. Tam tersine. Golovanov'un nasıl biri olduğunu bilmiyorum. Bakalım. Her halde Juravlev'den kötü olamaz..."

Herkes Golovanov ile ilgileniyor, İvan Vasilyeviç'i kimse anımsamıyordu bile. Yalnızca evde çalışan Gruşa her

gün Juravlev'in eşyalarını almak için ne zaman geleceğini soruyordu. Daireyi toplamak gerekiyordu, yakında gelecek olanları bekliyorlardı. Her odanın eşyası toplanmış ve bir tarafta bekletiliyordu.

Sirenler, daha önce olduğu gibi çalıyor, iş makineleri dönüyor, insanlar çalışıyor, şakalaşıyor, tartışıyordu: Kimse İvan Vasilyeviç'in yokluğunu fark etmiyordu. Fırtınadan zarar görenler, eski müdüre sövüyorlardı ama bir süre sonra onlar da Juravlev'i unuttular. Frunze sokağında ilk bina için temel atma çalışmalarını sevinçle izliyorlardı. Vinogradov'un karısı: "İki oda, banyo, mutfak kısacası yaşayacağız; yeter ki bir an önce bitsin" diyordu.

Juravlev neredeydi? Ona ne olmuştu? Bir Allahın kulu da onu anımsamıyordu. Bir fırtına patlamış, birçok endişeye neden olmuş ve geçip gitmişti. Uğultulu fırtınayı kim anımsıyordu ki? Kışın son günleriydi. Sokağın bir yanında hâlâ ayaz vardı. Bugün eksi yirmi dereceydi. Diğer tarafta iri damlalar düşüyordu. Sokolovskiy ilk kez yataktan kalktı, temizle kirli arasındaki pencerelere doğru gitti, gri, yumuşak karlara baktı: Neredeyse bahar geldi... diye düşündü.

15

Sonya, kuşkusuz, daha önceleri geleceği hakkında çok düşünmüş, kafasında çalışması gereken fabrikayı canlandırmış, bu işte başarılı olabilir miyim, diye tahminlerde bulunmuştu. Ancak o dönemlerde bunlar yalnızca hayal ve düşünceden ibaretti. Onu Penzu'ya göndereceklerini söylediklerinde şunu anlamıştı: Gençlik dönemi artık sonaermişti. Kız arkadaşları, profesörler, sınavlar, Savçenko ile çekişmeler hepsi geride kalmıştı. İleride, tanımadığı bir şehir, fabrika, büyük bir sorumluluk onu bekliyordu. Tabiî ki, diploma için gereken tez çalışmasını övmüşlerdi ama bun-

lar sadece okul ödeviydi. Bakalım işte nasıl olacağım? Şaşırabilirim, aptalca davranabilirim. Geçen yıl stajda her şeyin ne kadar güç olduğunu anladım...

Sonya babasına: "Başaramayacağım, diye korkuyorum" dedi. Andrey İvanoviç ise onu cesaretlendirmeye çalıştı. "Her zaman böyle olur, işin içine girmedikçe başaramayacaksın gibi gelir." Babası çeyrek yüzyıl önce çalıştığı Penza'yı anımsadı: Şehir güzeldi, birçok park, güzel gelenekler vardı: Sonya biliyor musun, Saltıkov-Şçedrin orada yaşarmış; Tarhan yakınlarında, ötesi de Lermontov'un bölgesi. Sonya gülümsedi ve daha da korktu. "Lermontov'un nerede yaşadığı fark etmez mi! Her ne kadar biz şimdi başka türlü yaşıyorsak da şiirleri, kuşkusuz, insanın yüreğini sarıyor... Babam, herhalde, şehirparkında hayal kurmaya hazırlandığımı düşünüyor. Fabrika işte beni ilgilendiren tek şey: Kendimi iş yerinde nasıl göstereceğim?"

Henüz baba evinde oturuyordu. Hâlâ Savçenko'nun sonunda gelip gelmeyeceğini düşünüyordu. "O beni nereye gönderdiklerini bile bilmiyor." Sonya, hâlâ tanıdığı, bildiği bir dünyada, ancak düşünceleri uzaklarda, yabancı ve gizemli Penza'daydı. Şubat sonunda gitmek zorundaydı, ancak bir gecikme oldu: Sonya'nın yerine Borisov'u göndermek istiyorlardı. Sonya da Selmaş'a atanmıştı Ona hemen gidebileceği söylendi... Andrey Ivanoviç öneride bulundu:

"Haydi, kutlayalım..."

Sonya kabul etmedi:

"Daha erken: Çalışmaya başlayıp, izne geldiğimde konu farklı..."

Nadejda Yegorovna iç geçirdi: "Sonya orada nasıl yaşayacaktı? Acaba gitmek istemiyor muydu? Ben onun Savçenko'ya karşı kayıtsız olduğunu sanmıyorum, yalnızca gizliyor. O iyi bir genç. Evlenseler iyi olurdu; onu gönder-

mezlerdi. Üstelik de Savçenko, insanın başını döndürebilir. Sonunda anlaşabilseler, içim rahat olurdu..."

Sonya'nın gitmesine birkaç gün kala, Nadejda Yegorovna dayanamadı;

"Sonya, Savçenko neden gelmiyor? Kavga etmediniz, değil mi?"

"Onunla neden kavga edeyim ki? Yalnız onun çok işi var."

"Senin gideceğini biliyor mu?"

"Tabiî ki. Bir süre önce ona sokakta rastladım. Bize gelmek, babamı ziyaret etmek istediğini söyledi ama işi çok."

Sonya kızarmıştı. Yalan söylemeyi nasıl da öğrendim? Düşünsene, o geceden beri Savçenko'yu görmedim. Beni nereye gönderdikleri de onu ilgilendirmiyor. Sevmiyor. Yalnızca bana öyle gelmiş... Ama anneme hayatta söyleyemem. Ayrıca, bu onun sorunu değil.

Ve Sonya ekledi:

"Neden sürekli onu soruyorsun? Onun cana yakınlığı konusunda seninle aynı görüşteyim ama o bana göre değil. Hoşlanmadığın adamın senin peşinden koşması hiç hoş değil..."

Andrey İvanoviç çok kötü bir gece geçirdi. Daha önce hiç böyle olmamıştı. Öleceğini hissediyordu; kendi kendine sevdikleriyle vedalaşıyor, yatağa oturuyor, pencerenin buğulu görüntüsünden dışarıyı izlerken dayanılmaz bir sıkıntı içinde düşünüyordu: "Zavallı Nadya! Şimdi Sonya da olmayacak, tek başına nasıl dayanacak." Nadya'yı uyandırmadı, sabah hiçbir şey söylemedi. Öğlene kadar yattı, güçlükle kalktı ve yine yattı; böylelikle de, söz verdiği halde Seryöja'ya gidemedi.

Andrey İvanoviç düşüncelere dalarak kendini incelemeye başladı. Belki de Sonya bir nedenden dolayı bana gülüyordur. Seryöja'ya yaklaşmak için tüm enerjimi harcıyo-

rum... komik. Dünyamız giderek küçülüyor... Bu küçük dünyada ne yapılabilir ki? İnsan mücadele etmeli, bu olmadan yaşam olmaz. Gençtim... Omuz omuza herkese karşı savaştım. Yalnızca devrim sırasında değil, daha da önce... ve sonra da iş yerinde. Kendi kendimle de savaşıyordum ve bunu kimse bilmiyor. Gerçekten büyük darbeler, acılar ve kuşkular vardı ve insanlara güvenmek için mücadele ediyordum. Şimdi de mücadele ediyorum: Seryöja ile konuşurken ona biraz deneyim, duygu ve düşünce aktarmak için... Ölümle de mücadele ediyorum. Ölüm çevrede dolanıp duruyor ve bekliyor. Geceleri, ortalık kararlığında ve sessizleştiğinde beni yenmek istiyor. Elimden geldiğince savaşıyorum. Yaşlandıkça insan kuruyor, büzüşüyor: Aklıyla dünyayı daha da geniş görüyor, dünya ise daralıyor ve sıkışıyor. Başkalarının yaşamını düşünmeye, her gece tek başına ölümle savaştığım bu odadan çıkıp kurtulmaya çabalıyorum. Yani burada da, tüm yaşam boyunca yaptığımı yapıyorum. Sonya'nın bunu erken öğrenmesine gerek yok.

Son haftalarda Andrey İvanoviç Volodya'ya karşı değişmişti. Daha önce oğlunun sözlerine kızardı ama şimdi onun alaycı gözlerine bakarak: "Yazık ona" diye düşünüyordu. Onda akıl da var, yetenek de; kötü bir insan da değil ama onda eksik olan bir şeyler var. Yaşamın içinde yalpalayarak dolanıp duruyor. Andrey Ivanoviç, oğlunu ikna etmenin olanağı olmadığını biliyor, onunla tartışmıyor, tatsız şakalarına karşılık vermiyor, ama hiç beklenmedik bir anda, bir sözcükle, bazen de sözcük kullanmadan kendi sevecenliğini ona geçirmeye çalışıyordu. Volodya bunu hisseder ama duygulandığını gizlerdi.

İşinin üstesinde gelemeyeceğinden korktuğunu itiraf ettikten sonra, Sonya ile Andrey İvanoviç arasında, uzun bir konuşma daha geçti. Bu konuşma sırasında, her iki tarafın da birbirlerini anlayamadıkları anlar olmuştu kuşkusuz.

Sonya, ansızın babasının sözünü kesmişti: Neden sürekli insanlardan söz ediyorsun. Ben insanlardan korkmuyorum. Hatta başımda Juravlev gibi birisi olsa bile, bu o kadar korkunç değil. Ama işte, ben ders kitaplarından makinelere nasıl geçeceğim? Bütün mesele de bu. Andrey İvanoviç şaşırdı. Ama bu sözler aralarında, ikisini de çok sevindiren ruhsal bir bağlantı kurulmasına neden oldu. Belki de birkaç gün sonra ayrılacaklarının bilincine varmaları bu konuda onlara yardımcı olmuştu. Her ikisi de acı içinde "tekrar görüşebilecek miyiz?" diye düşünüyordu.

Bu konuşmadan sonra Andrey İvanoviç, Sonya'daki işe düşkünlüğün ve soğukluğun görüntüde olduğuna, bunun altında genç bir kızın ateşli, gururlu ve ürkek yüreğinin yattığına karar verdi.

Gidişinin arifesinde, Sonya toplanmış ve boş gibi görünen odasında oturuyordu. Okul günlüklerini, kız arkadaşlarının mektuplarını, Savçenko'nun notlarını yakmıştı. Yaşamında ona daha kısa bir süre önce çok önemli görünen olaylarla ilgili birçok ıvır zıvırı atmıştı.

Ev sessizdi. Nadejda İvanoviç alışverişe gitmişti. Volodya artık nâdiren evde oluyordu. Yeni açılan bir kulübün dekorlarını yapıyordu. Sonya kulak verdi. Bu, babası mıydı? Gorohov muydu? Hayır...

"Bu, benim de sık sık başıma geldi. (Bu babasının sesiydi) İnsanların kolay unuttuğu söylenir. Doğru değil, unutmak zorunda olduğun şeyi unutursun. Ama gerçek olan sonuna kadar kalır. Artık söyleyebilirim, gerçek olan ölünceye kadar kalır."

Sonya, ilgiyle yarı açık duran kapıdan içeriye baktı. Kızıla çalan çillimsi yüzü ve büyük gözlükleri olan delikanlıyı gördü. Andrey İvanoviç Sonya'yı fark etti.

"Andrey İvanoviç, lütfen anlayın, o bana bunu söylediğinde o kadar korktum ki, yaşamayacağımı düşündüm.

Daha sonra kendi kendime güldüm normaldir, başka işleri vardır, kısacası kahramanlar vardır ve kahramanlar yoktur. Bir anda her şey aydınlandı, hiçbir şey yokken, kendiliğinden..."

"Ne oldu, Sonya? Tanışın. Seryöja benim genç arkadaşım Bu da benin kızım, mekanik mühendisi."

Sonya odasına gitti. Bu babası da tuhaf adamdı?

"Herhangi bir gençle, yetişkin birisi gibi konuşuyor. Komik bir sahne... O, herhalde benimle hiç böyle konuşmamıştır. O adamın babamın eski dostu olduğuna inanmıştım... Daha sonra düşüncelere daldı. 'Belki de o haklı.' Bu yeni yetme genç, babasına tapınırcasına bakıyordu. Babası, biz onunla tartışırken, kendisini başkalarını eğitmeye adamak istediğini söylerdi. Volodya ile bu, tamamen olanaksız gibi. Ama ben sürekli öğrenmeye gereksinimim yokmuş gibi yapıyorum: Benim kendi bakış açım var. İşte o, bu genci eğitmiş... Önceleri sık sık babamın yanına gelir, nasıl yaşamak gerektiğini sorardım. Ancak şimdi Savçenko konusunda ne yapmam gerektiğini ona soramam. Birincisi: yüz kızartıcı; ikincisi: kimse bana akıl veremez. Zaten tüm bunlar geride kaldı. Ben gidiyorum, Savçenko da beni sevmiyor. Sorun ortadan kalktı. Hatta birlikte çektirdiğimiz fotoğrafları bile yaktım. Yeni bir yaşama başlamak istiyorum geride bir işaret, bir yıkıntı bırakmaksızın..."

Sonya, Andrey İvanoviç'in istasyona gelmesine kesinlikle karşı çıktı. İstasyon uzaktı, hava soğuktu ve babası heyecanlanıyordu. Sonya'yı, Nadejda Yegorovna ile Volodya yolcu etti. Sonya geç kalmaktan korkuyordu, bu nedenle bir saat önce geldiler.

Sonya, şimdi kendisini dinç hissediyordu. Bilgiliydi, duygusal olarak sağlam olduğuna, güçlük düşüncesini kendisinin yarattığına ve önündeki çalışma sürecinde başarılı olacağına inanıyordu.

Bekleme salonu boğucuydu. Bir bebek ağlıyordu. Volodya, o kederli haliyle espriler yapmaya çalışıyordu. Nadejda Yegorovna, heyecanını gizlemek için, nedense hiç susmadan, pasta ve böreklerden söz ediyordu: Sonya'ya yolluk hazırlamak istemiş, ne yazık ki hamur kabarmamıştı...

"Rtişçev-Kirsanov-Tambov yönüne gidecek olan 176 sefer sayılı trene binme zamanı gelmiştir."

"Rtişçev, bu benim trenim."

Perona doğru yürüdüler. Sonya'nın nesi vardı? Durmuştu ve yüzü korkmuş gibiydi. Karşıdan Savçenko geliyordu. Nadejda Yegorovna sevinçle haykırdı:

"Yolcu etmeye gelmeniz çok iyi oldu!"

Sonya susuyordu. Volodya annesinin koluna girdi.

"Gidelim, anne. Trene bakalım..." Tam o sırada Savçenko geldi: "gideceğimi nereden öğrendin?"

"Kardeşin söyledi."

"Ee, neden gelmedin?"

"İstemediğini düşündüm. Gelmemi istiyor muydun ki?"

"Sana bunu söylemedim. Ama gelmemiş olman iyi bir şey değil."

"Sen o zaman öyle konuşmuştun ki... Gelmemi istemediğine karar vermiştim."

"Sen istiyor muydun?"

"Neden soruyorsun? O zaman, kapıda..."

"Son anda yine kavga etmeyelim. Senin anladığını sanmıştım... O zaman neden uğramadın?"

"Sen bütün aileyi kastederek birlikte çay içelim demiştin..."

"Her zaman düşündüğümü söylediğimi mi sanıyorsun?.."

"Sonya, ne zaman izin alacaksın?"

"Aklını mı kaçırdın! Ben daha çalışmaya giderken ne izni bu?"

"Biliyor musun, ben geçtiğimiz yıl izin almadım. Penza'ya geleceğim."

"Asla! Sen ne zaman izin almak istiyorsun!"

"Yakında. Ne Yani, yasaklayacak mısın?"

"Penza'da ne yapacaksın? Eğer çalışmazsan canın sıkılır; orası Kafkasya değil."

"Ben şehri değil, seni görmeye geleceğim."

Nadejda Yegorovna ve Volodya yaklaştılar. Nadejda Yegorovna, vagon sayısının çok olduğunu söyledi ve Sonya'ya bakarak ürkek bir sesle: "Gidelim, hava soğuyacak", dedi.

Savçenko, ürkek bir sesle: "Sonya, beni unutmayacaksın, değil mi?" diye sordu.

"Önemsiz olan unutulur, asıl olan hep kalır insanın içinde..."

"Sen beni asıl olarak mı görüyorsun?"

"Nereden bilebilirim? Henüz kontrol etmedim. Belki de unuturum."

"Peki, sana nasıl geliyor?"

Sonya ona baktı ve gözlerinin sulandığını hissetti. Çevrenin kalabalık olması iyi olmuştu. Yoksa ona hemen sarılır ve öpebilirdi.

Volodya: "Sonya, duymadın mı? İstasyon şefi vagonlara binin çağrısı yapıyor", dedi.

Sonya, önce annesini, sonra Volodya'yı öptü. Savçenko, onun kendisine söyleyeceklerini bekliyordu. Sonya ona sadece elini uzattı, gözleri parlıyordu.

Sana yazacağım... Duyuyor musun, anne? Eve gider gitmez... Babamı öp benim için!

Savçenko, otobüsle fabrika yolundaydı. Heyecanlıydı: "Hiçbir şey anlamıyorum. Bana bir yanıt da vermedi. Nasıl kabul etmeliyim, bilmiyorum: Onunla kavga ettik, barıştık mı? 'Mektup yazarım', dedi bana mı söyledi annesine mi

söyledi belli değil. Hayır, beni istemiyor! Penza'ya geleceğimi söylediğimde 'asla!' diye bağırdı. Ama bana öyle bir bakıyordu ki, onu öpmemek için kendini zor tuttum. Şimdi onu çok fazla düşünüyorum. Karatayev'in dediği gibi, romantizm. Onun bunu söylemesi kolay: O yaşlı, tamam yaşlı değil, orta yaşlı. Kırk civarında. O yaşlardaki insanlar böyle şeyleri artık düşünmezler. Ben sürekli Sonya'yı düşünüyorum. Şaşırtıcı olan şu: Onunla aramızda hiçbir şeyi çözemediğimiz için hayatımın kararması gerekiyor ama nedense ben neşeliyim. Yolcu ettiğin kişi yakınınsa, istasyonlardan genellikle üzüntülü dönülür. Ben ise şimdi neşeliyim. Ama ben onu seviyorum, bunu da biliyorum. O zaman neden seviniyorum ki? Birçok nedeni var. Karatayev benim iyi bir insan ve emekçi olabileceğimi söyledi. Bu çok önemli. Fabrikamız harika! Ben kendimi kitapta yazıldığı gibi tasavvur etmeyi seviyorum. Önce otomatik bant, bu kolay, her gün gördüğüm şey... Sonra ikinci fabrika, orada bizim makinelerimiz var ve traktör yapılıyor. Demek ki dev bir traktör tasavvur edebiliriz. Yerinden fırlayıp bozkıra gidiyor, daha sonra buğday, çok fazla buğday, ülkemiz zenginleşiyor, güçleniyor ve o zaman da komünizm... Tabiî ki neşeliyim, çünkü ben böyle bir fabrikada çalışıyorum. Yalnızca bunun için de değil, 'Hamlet' var, büyüleyici şeyler var. Ayrıca, kışın son günleri, yakında bahar başlıyor ve baharda her şey neşe dolu. Tabiî ki, Sonya da var... Beni sevip sevmediğini bilmiyorum ama o var, kendisiyle henüz konuştum. Ama daha duyulmadık çok şey var. Acaba bana yazar mı? O zaman Penza'ya giderim. Ama yazmazsa, asla gitmem, izin de almam... şimdi Karatayev'e, artık kaynak konusunda sürprizler yaşanmayacağını, dün her şeyin kontrol edildiğini söyleyeceğim. Benim herhalde heyecanlı bir görünümüm var. Karatayev bunu fark edebilir. Kendimi kontrol etmeliyim."

Karatayev'in çalıştığı odaya girmeden önce, Savçenko aynada kendisine baktı ve sert saçlarını taradı. Gözleri bir tuhaftı. Yuvalarından fırlamış gibiydi. Bunun nedeni, sürekli Sonya'yı düşünmesiydi. Şimdi kaynak işini düşüneceğim ve gözlerim yerine oturacak.

Sonya, uzun süredir koridorda duruyordu. Henüz bıraktığı şeylerle birlikte gibiydi. Geleceğini söyledi... Eğer bu ciddiyse, gelsin bakalım. Babam doğru söylüyormuş: Unutulması gereken unutulur. Belki de Savçenko bir ay sonra beni unutur. Ben ona yazmalıyım; gerçekten gelmeye niyetliyse, yazdan önce gelmesin. Eğer ona yazarsam, o gelir. Hiçbir şeye karar vermemek daha iyi, her şey kendiliğinden çözümlenir. Artık kar grileşti, bahar gelmek üzere... Penza'da her şeyin güzel olacağını sanıyorum...

Kompartımana girdi. Kızıl ceketli şişman bir adam askerî doktora anlatıyordu:

"Bizim atölyede havalandırma çok iyidir."

Sonya: "O da benim gittiğim fabrikada çalışıyor olmasın? O zaman şanslıyım demektir, daha bugünden herşeyi öğrenirim. Acaba oradaki makineler nasıl? Hayır, bu saat fabrikası, benimki değil. Çok kötü sigaralar içiyorlar, hem kötü kokuyor hem de nefes almak olanaksız... Yine de Savçenko'nun istasyona gelmesi iyi bir şeydi... Tuhaf, saat öğleden sonra üç ama uykum geldi, gece uyumadım, heyecanlandım... Rtişçev'de aktarma var ama daha yolumuz uzun..."

Sonya, başını hafifçe yana eğerek uyuklamaya başladı: Yüzü huzurlu ve mutluydu. Ceketli adam şimdi de, duş kurmak istediklerini ama kurnadıklarını anlatıyordu Limiti aşmışlardı. Birdenbire sustu ve Sonya'ya sevecen bir bakış attı.

Uzun tren ağır ağır yol alıyor, uçsuz bucaksız, bahar öncesi zayıf karla kaplı tarlalar arasından puflayarak ilerliyordu.

16

Sokolovskiy saatine baktı, daha sabahın dördüydü. Kalkmak için çok erkendi. İyileşerek çalışmaya başlamasının üzerinden bir hafta geçmişti. Ancak hastalıktan sonra sinirleri bozulmuştu. Eskiye göre daha az uyuyor, hiçbir uyku ilâcı uykuya dalmasını kolaylaştıramıyordu.

Volodya'nın anlattığı her şeyi henüz yüksek ateşle yattığı günlerden beri anımsıyordu. Yevgeniy Vladimiroviç, Juralev'in yaptığı hesaplara hiç şaşırmadı, kızmadı da; "yine mi başlıyor?" dedi kendi kendine ve sıkıntılı bir halde esnedi. Kendisi de bu kadar sakin olmaktan endişe duyuyordu. Yine de Juravlev'in böyle davranması can sıkıcıydı. "Biz altı yıl birlikte çalıştık... Ne oldu ki? Demek ki, bir şeyler hoşuna gitmemiş. Beni şaşırtmak güçtür: Vera'nın söylediği gibi, bedenimin savunma sistemi çökmüş..."

Volodya, Juravlev'i görevden aldıklarını söylediğinde, Sokolovskiy sakin bir tavırla: "Öyle mi... Ne yaparsın, bu beklenen bir şeydi" diye görüş belirtmişti. Volodya, Yevgeniy Vasilyeviç'in neden böyle söylediğini sormamıştı: Sokolovskiy'in tüm sivriliklerine karşın babası gibi saf olduğunu çoktan anlamıştı: İkisi de adalete inanıyorlardı...

Sokolovskiy iki hafta yatmıştı. Vera Grigoryevna her sabah geliyordu. Sokolovskiy daha akşamdan heyecanlanmaya başlıyor, onu bekliyordu. Ancak Vera, ilk geldiği günlerden birinde: "Yevgeniy Vladimiroviç, konuşmamanız gerekiyor..." demişti. Sokolovskiy, birçok kez, onunla yüreğinde yatan şeyi konuşmak konusunda kararsız kalmış ama sonuçta onun isteğine uyarak hastayken konuşmamıştı. Volodya, birkaç kez uğramıştı. Hastayı oyalamak istiyor, boş şeyler anlatıyordu. Sokolovskiy, onunla bir keresinde İspanyol resmi konusunda konuşmaya başlamıştı. Volodya gülmüştü: "Ben cins beyaz tavuk resmettim, şimdilerde ise,

elinde en pahalısından çikolata kabı tutan yaşam sevinciyle dolu kadınlarımızı betimliyorum. Her tür konfetinin yansıtılması son derece önemli. Ve siz benden Goya'yı düşünmemi istiyorsunuz..."

Günler uzundu, işsiz, uykusuz, insansız... ve Sokolovskiy, gençlik, sinyalizasyon sistemi, ölen arkadaşları, Mary, yeni kaynak yöntemleri, Juravlev, diğer gezegenlerdeki yaşam, Filatov'un operasyonları, Asya'nın uyanışı, barış için savaşım gibi birçok konu üzerinde düşünmek için zaman bulabildi. Ne düşünürse düşünsün, düşünceleri sürekli Vera'ya yöneliyordu. Ateş içindeyken, bir dakika kadar kendine geldiğinde, onun gözlerini görmüştü. O gözler öylesine sıra dışı bakıyordu ki, Vera Grigoryevna'nın hiçbir sözü artık Sokolovskiy'i ayıltamazdı. Bazen kendi kendisine: "Belki de hayal görmüşümdür?" diyordu. Çok ateşim vardı... Belki Vera da yoktu, daha sonra onu gördüğümde, alışıldık, otoriter sesi tanıdık gelmiştir? Hayır, bu kadarı da hayal olamaz: Bunlar onun gözleri, onun endişesi, onun parlaklığıydı.

Saat dört buçuk. Sokolovskiy'in içini heyecan kaplamıştı. Bugün Vera'ya gideceğim. Hastalığımdan beri ilk kez... Beni tedavi ettiği için teşekkür ederim. Kuşkusuz, bana nasıl olduğumu soracak, birkaç dakikalığına doktor rolünde kalacaktır. Daha sonra o da susacak ben de... Hayır susmak olmaz, bu en kötüsü; hiç ara vermeden bazı kelimelerle odayı doldurmak gerekir. Ona, Fomka'nın Puhov'un paçasını nasıl kaptığını ve ardından baldırına dişlerini nasıl geçirdiğini anlatacağım. Sanatçı şimdi çikolata kabı resmi yapıyor. Yerli ya da yersiz, Tang Hanedanı Dönemi Çin heykel sanatından söz etmeye başlayacağım. Belki Vera da bir şeyler anlatır... Juravlev'in eski eşinin şimdi onda kaldığını söylemişti. Adı da Yelena Vladimirovna, hayır, galiba Yelena Borisovna, hayır, anımsamıyorum. Galiba, Yelena

Vladimirovna, hayır, galiba Borisovna, konuşmamız sırasında yanımızda bulunur. O zaman her şey daha kolay olur: Çay içerken sıradan konuşmalar. Daha sonra Vera'yı hastalar için çağırırlar. Ya da çağırmazlar; fark etmez, kalkarım ve vedalaşırım. Beklemenin gereği yok. Ama kendime geldiğimde bana neden öyle baktı? Bunu da çizip atamayız. Bizim için sözcükler, açıklamalar, fırtınalı sahneler gerekli mi? Akşam olduğunda parlak renkler kaybolacak ve her şey renksiz, hatta donuk görünecek. Ama yıldızlar nasıl olacak! Nasıl bir sessizlik! İnsanın başını döndürecek...

Saat beş. Yevgeniy Vladimiroviç kalktı. Fomka, gerinerek onun yanına geldi; her sabah Sokolovskiy'i mutlaka selâmlardı. İyi eğitilmiş köpekler gibi kendisini sevdirmeyi bilemez, sevinç dolu havlamalarla üzerine atılamaz, kuyruğunu iki yana sallamaz, yalnızca Yevgeniy Vladimiroviç'in ayaklarına sokulur, gözlerine, korku, sevgi ve keder dolu gözleriyle bakardı.

"Ne oldu zavallıcık?", diye sordu Sokolovskiy. Kötü bir rüya gördün, herhalde? Rüyanda seni dövüyorlar mıydı?"

Fomka, gözlerini Sokolovskiy'den ayırmıyordu. Gözleri keder dolu, tıpkı insan gibi bakıyordu.

Zavallıcık, bir şeyler anlatmak istiyor ama sözcükler yok. Onu herhalde iyice ezmişler. Bir yıldır bende ama hâlâ sersemlemiş bir halde. Delilik derecesinde temkinli. Onu tam zamanında, Barikin'e atladığında yakaladığım iyi oldu... Puhov, onu geri vermem gerektiğini, yoksa tatsız şeyler yaşayabileceğimi söylüyor. Onu nereye geri vereceğim? Bu zavallıyı hemen vurup öldürürler. O bana güveniyor, bakın nasıl da bakıyor... Ben yaşamın onu bu hale getirdiğini anlıyorum ama herkes anlamaz...Saat altı. Sokolovskiy tıraş oldu, Fomka'yı dışarı çıkardı, gazetelerin getirilip getirilmediğine bakıyor. Posta kutusundan gazete yerine uzun, dar bir zarf çıktı: Mary'den mektup.

"Sevgili babacığım!

Beni kutlayabilirsin, bende büyük, kişisel değişimler var. Paris'te şansım yâver gitmedi. Orada çok fazla yenilik var. İnsanları toplamak güç. Plastik danslar gecesi düzenlemek istedim, borca girdim ve sonbaharda Brüksel'e döndüm. Bana burada bir gece düzenlediler. Eşim, Felix Vanderwelde, sanat eleştirmeni; bir akşam gazetesinde danslarıma ilişkin bir yazı yazmıştı. Kendisiyle tanıştık ve onun evlenme teklifini kabul ettim. Kuşkusuz yazdığı yazılarla geçinmesi olanaksız. Bütün gün bankada oturması gerekiyor ama o zayıf bir adam ve birbirimizi çok iyi anlıyoruz.

Kısa bir süre önce, büyük bir gazetenin kendisini belki de Moskova tiyatroları üzerine yazması ve Doğu ile Batı arasında ticarî ilişki olanakları konusunu araştırması için Moskova'ya göndereceğini söyledi. Kuşkusuz henüz karar vermek için erken; ama şimdiden onunla geleceğim, bunun bana seni görebilme olanağı vereceği ve Moskova halkına danslarımı göstereceğim hayalini kuruyorum. Felix, komünist değil. Fakat kristal gibi, içi dışı bir ve söylediklerime kulak veriyor; Rusya'da doğduğumu asla unutmadım. Benim düşüncelerim kuşkusuz seninkilerden farklı ama genelde duyarlı bir kişiyim. Orada nasıl yaşadığınızı hiç anlamıyorum ama Felix'le gelirsem hemen anlarım, çünkü dili biliyorum, en önemlisi de bu. Yeni diplomatik sürtüşmeler olmazsa ya da gazete vazgeçmezse, belki de kısa süre sonra görüşürüz.

Kızın Mary Vanderwelde."

Sokolovskiy leylak rengindeki mektup kâğıdını elinde çeviriyor, fotoğrafa şaşkınlıkla bakıyordu. Mary'nin annesinden gelen bir şeydi bu.

Saat altı buçuk. Fabrikaya gitmek için henüz erken. Bir kitap açıyor. Benvenito Çellini'nin Yaşamı. Hiç beklemediği bir anda masaya oturdu ve yazmaya başladı.

"Sevgili Mary!

Seni kutlarım. Moskova'ya gelemezsen de, seni görmek için çaba göstereceğim. Senin nasıl birisi olduğunu gözümün önüne bile getiremiyorum. Eski, öğrenci kartından bir şeyler anlıyor gibiyim. Ama Tijon'daki seni anlamıyorum. Mektubunu da anlamıyorum. Önemli konulardan çok kolay söz ediyorsun. Senin Moskova'yı görmek istemen anlaşılır bir şey. Danslarının başarılı olup olmayacağını bilemiyorum. Bizim balemiz oldukça iyi ve sen herhalde bunu duymuş olmalısın. Kuşkusuz, sana ve eşine, eğer dürüst bir insansa, başka bir dünyayı görmek ilginç gelecektir. Ancak Moskova'da doğdun diye onu kolay anlayacağını sanma. Senin Gogol Bulvarı'nda nasıl şarkı söylediğini anımsıyorum. Senin küçük dostların vardı. Onlar nasıl ve neden burada yaşadığımızı anlıyorlar: Burada doğdular, burada çalıştılar ve pek çok acı, sevinç ve umudu burada yaşadılar. Annenin seni Belçika'ya götürmesinde senin bir suçun yok. Ama ciddî ol ve şunu anla: Bize geldiğinde kendini bir turist ve yabancı gibi hissedeceksin. Kendin de, nasıl yaşadığımızı anlamadığını yazıyorsun. Burada kalsaydın, benim ve arkadaşlarımın nasıl çalıştığını, bizi neyin kızdırdığını, neyin sevindirdiğini görürdün ama fark etmezdi, yine de hiçbir şey anlamazdın. Ayrı bir dünya! Hiç benzemeyen bir dünya! Neden her şey bizde başladı da, sözün gelişi, Brüksel'de başlamadı? Bizde daha az ekmek, daha büyük yürek var. Tüm bunlar uzun ve güç yaşamlarla karmaşık bir biçimde bağlantılı. Bunun üzerinde düşün! Bazen bale elbiseni ve mektuplarını unutuyorum ve "işte benim kızım" diye düşünüyorum ve sana Maşenka diyorum. Yaşamda mucizeler de olur ve onlar belki de gereksiz görünenlerin altında saklıdır..."

Sokolovskiy, kalemi bıraktı ve şaşkınlık içinde uzun sık yazılmış satırlara baktı. "Ben tümden aklımı kaçırdım!.. Bunu kime yazıyorum? Ve neden? Ona açıklayabilir miyim

sanki? Onun benim vereceğim derslere ihtiyacı yok. Bırakalım Felix ile dostça yaşasın; gerçekten dürüst bir insansa ve bankada spekülasyon için değil de, ihtiyacı olduğu için çalışıyorsa... Telgraf çeker, kutlarım hepsi bu."

Bitirmediği mektubunu yırttı.

Bir saat sonra Braynin ile projesini nasıl iyileştirebileceklerini tartışıyordu. Artık ne Mary'yi ne de iki farklı dünya arasındaki uçurumu düşünüyordu. Önünde Braynin tarafından tasarlanmış yeni model bir makine duruyordu. Çok değerli yanları kadar zayıf yanları da vardı. Braynin'in hayal dünyası yeterli değildi. Bu kapak gereksizdi; eski modelden miras kalan bir parçaydı... Sokolovskiy sevdiği işle uğraşıyordu ve başka hiçbir şey anımsamıyordu.

Saat sekizde Vera Grigoryevna'ya gitti. Yelena Borisovna'yı... yok, hayır, Yelena Vladimirovç'i orada görmekten korkuyordu. Ancak Lena yoktu. Sokolovskiy'e, Vera Grigoryevna onun gelişine sevinmemiş, soğuk karşılamış gibi geldi.

"Acaba size engel mi oldum?"

"Hayır" dedi Vera.

Yevgeniy Vladimiroviç, neden söz açacağını bilmiyordu. Bahsedebileceği ortak yanları olan herhangi bir konu yoktu ve bu zaman aralığında da yaratamazdı bunu. "Yelena Vladimirovna keşke burada olsaydı... Daha önce geldiğimde biz bir şeyler konuşuyorduk, arada bir sessizlik oluyordu ama yine de konuşuyorduk; ama şimdi olmuyor. Bir şeyler değişti... Vera da bunu hissediyor. Konuşmadan ne kadar oturabilirim ki?"

Sokolovskiy konuşmaya başlamayı denedi:

"Hastalandığımda ressam Puhov bana geliyordu. Son kez geldiğinde Goya hakkında konuşuyorduk. Onun iki tablosu var: Gençlik ve Yaşlılık. Ölüm, bir kapıcı gibi, geride kalanları süpürüveriyor. Evet, Puhov da bana artık çikolata

konfeti kapları çizdiğini söyledi. İnsanoğlu iyice çığırından çıktı. Aslında çocuk... Bağışlayın, konuyu dağıttım. Ona Leonardo'yu sorduğumu söylemek istemiştim..."

Cümlesini bitiremedi. Aptalcaydı. Leonardo'nun hangi renkleri kullandığı hiç ilginç bir konu değildi... Vera kızacak, yorulduğunu söyleyecek; en iyisi susmaktı.

Vera, masa örtüsünü serdi, lambayı masaya koydu, güneşlikleri indirdi, tekrar kaldırdı. Konuğunu oyalamaya karar vermişti:

"Bugün yaşlı Puhov'un yanındaydım. Yanında öğrencilerinden birisi vardı. İlginç bir çocuk; tıp fakültesine gitmek istiyor... Yorulmadınız mı, Yevgeniy Vasilyeviç? Böyle bir hastalık sonrasında kendinizi fazla yormamanız gerek..."

Yanıt vermedi.

Yan odada saat çaldı. Dokuz.

Sokolovskiy aniden kalktı, boğuk, güç işitilir bir sesle:

"Vera Grigorevna, hasta yattığımda, neden size sarısabır otundan söz ettiğimi o anda anlamadınız..."

Vera, telaşla onun sözünü kesti:

"Gerek yok! Konuşmayın..."

Yeniden sustular. Vera Grigoryevna sırtını döndü, Sokolovskiy onun gözlerini göremiyordu. Sürekli kadının ateşler içinde yatarken kendisine nasıl baktığını düşünüyordu.

Vera, sesi çıkmıyormuşçasına, güçlükle konuşuyordu:

"Yevgeviy Vladimiroviç, biz çocuk değiliz. Neden bundan söz ediyoruz?"

Telefon çaldı. Doktoru küçük Kudryavtsev için çağırıyorlar.

Vera Grigoryevna, telaşla paltosunu giyiyor, atkısını başına sarıyor. Sokolovskiy uzun süreli ayrıldıklarını biliyor. Umutsuzca:

"Hoşça kalın, Vera Grigoryevna", diyor.

Kadın, hoşnutsuz bir tavırla başını sallıyor:

"Yevgeniy Vladimiroviç, beni bekleyin, birazdan döneceğim..."

Gülüyor. Şimdi yüzü çok genç ve şaşkın. Lena, şu anda Vera'yı görse: Ben herhalde daha yaşlıyım, diye düşünebilirdi. Ama Lena yoktu. Karanlık koridorda Sokolovskiy, ne onun gülümsemesini, ne gözlerini hiçbir şey göremiyordu. Ama ona sanki Vera, ateşler içinde yattığı geceki gibi bakıyormuş gibi geldi.

Sabırsızca pencerede durmuş, bekliyordu.

Pencerenin ardında hareket vardı. Nihayet kış sona eriyordu. Kaldırımdaki karlar eriyor ve suya dönüşüyordu. Yalnızca bahçenin çok güneş görmeyen yerlerinde kalmıştı kar tabakası. Açmak için pencereye yüklendi, ama açılmadı, pencereler kışa önlem olarak yapıştırılmış ve henüz açılmamışlardı.

Her şey bir anda canlanmıştı ve sesler duyuluyordu.

Komik! Şimdi Vera gelecek ve ben ne söyleyeceğimi düşünmüyorum bile... Hiçbir şey söylemeyeceğim. Ya da: "Vera, işte buzlar çözülüyor," diyeceğim.

17

Taneçka'nın hiç beklemediği bir kişi varsa o da Volodya'ydı. Ocak ayından beri hiç gelmemişti. İki kez rastlantı sonucu sokakta karşılaşmışlar ve üzerinde bir uyuşukluk olduğunu, belki bir ara uğrayabileceğini ama genellikle buna değmediğini, birbirlerinin huzurunu kaçırdıklarını söylemişti. Taneçka, Volodya ile aralarında her şeyin bittiğini anlamış, biraz ağlamış, daha sonra da onun haklı olduğuna karar vermişti. Uzatmaktansa kestirip atmak daha iyiydi.

İşte o yine ortada hiçbir neden yokken ortaya çıkmıştı. Taneçka alınmıştı: "Beni üzeceğini düşünme, bitirmek gerektiğini sen söyledin. Seninle tamamen aynı görüşteyim. Artık olmayan şeye geri dönmek aptallık."

Volodya kederle gülümsedi.

"Seni ikna etmeye çalışmıyorum. Yalnızca ruhsal durumum kötü ve bahara çok az kaldı. Evinin önünden geçerken, belki senin de sıkıldığını düşündüm ve gezmeye gitmeyi teklif etmeye karar verdim. Kent parkına gidebiliriz..."

Volodya fark etti: Tanya'nın da ruh durumu bozuktu, onun da yaşamında da neşeli bir şey yoktu. Volodya ile görüşmeyi kestikten sonra oyuncu Griftsov ona kur yapmaya başlamıştı. Taneçka ondan hoşlanmıyordu. Yeteneksiz ve kıskanç bir adamdı, elleri sürekli ter içindeydi. Taneçka ona açıkça hiç umutlanmamasını söylemişti. Geceleri işi olmadığında yalnız başına oturuyor, dikiş dikiyor ya Dickens'ı okuyor ya da yastığa kapanıp ağlıyordu. Tiyatroda başarısızdılar. Ofelya rolünde çok kötüydü. Tamam, alkışlamışlardı ama daha kötü oynanamayacağını kendisi de biliyordu. Daha sonraki oyunda, dalkavuklukla suçlanan bir profesörü ifşa eden laborant rolündeydi. Rol korkunçtu, bir tek canlı sözcük yoktu ve profesöre isyan ettiği monoluğu okurken salonda gülüyorlar, Taneçka da ağlamak istiyordu: Neden ben eğilip bükülüyor, aptalca şeyler haykırıyorum. Yaza az kaldı. Kaşnitseva annesine iznini geçirmeye gidecek. Danilova, Yalta'ya gitmeye hazırlanıyor. Bir jeologla aşk yaşıyor. Taneçka yazı düşünürken içi sıkılıyor. Temmuzda turne gereği bölge tiyatrolarında oynayacaklar, ağustosta izin alacak. Her halde Zelennino'ya giderim. Oraya yol param hazır. Her şeyi önceden görebiliyorum: Buharlanmış köftelerin diyet yapanlar için daha iyi olduğu konuşulacak. Solucan mantarı toplayalım, denecek; içki içilecek ve kafayı buldukça rezalet çıkarılacak. Herkes konuşmaya başlayacak. Akşamları "Ogonyök" Dergisi'nde çapraz bulmaca çözülecek ve yirmi insan acı çekecek, B harfi ile başlayan yedi harfli bir madeni bulmak için uğraşıp duracaklardı:

Taneçka, Volodya'ya yanıt verdi:

"Tamam, gidelim; sence palto mu yağmurluk mu giyeyim."

"Yağmurluk. Sana daha çok yakışıyor, zaten hava da sıcak. Sen bugün hiç dışarı çıkmadın mı?"

"Çıktım ama anımsamıyorum, dikkat etmedim."

Dışarısı aydınlık ve neşe doluydu. Islak kaldırımlar parlıyordu. Büfelerde solmuş, kâğıttan çiçekler duruyor, aralarında menekşe demetleri görünüyordu. Ancak Taneçka mahzun bir halde yürüyordu. Volodya'nın kendisini yalnızca incitmek için çağırdığını düşünüyordu. "Beni bir el işaretiyle çağırdığında, benim her şeyi unutup ona koşacağımı göstermek istiyor. Ama hiç de öyle değil! Belki benim de ona karşı duygularım vardı ama bunlar çoktan geçti gitti."

Onu incitecek bir şeyler söylemek istedi.

"Seninle uzun süredir görüşmedik, iyice yabancılaşmışsın. Nasılsın? Senin dilinle konuşmak gerekirse, iyi para kazanıyor musun?"

"Doğrusu kötü gidiyor, şansım yâver gitmedi. Endüstri öncüsü Juravlev'in portresini yaptım ama onu görevden aldılar. Şimdi büro zımbaları imalatı yapan bir Artel'i yönettiği söyleniyor. Portresi için on ruble bile vermezler."

"Çok mu üzgünsün?"

"Genel anlamda değilim. Juravlev'i görevden aldıkları iyi oldu."

"Peki, neler yapıyorsun?"

"Bir süre önce demiryolcular kulübüne bir duvar resmi yaptım. Umarım bunun gibi bir şeyler alırım ..."

"Demek ki, eskiden olduğu gibi, derme çatma işler yapıyorsun... Ya Saburov neler yapıyor?"

"Resim yapıyor tabiî. Önceki gün ona gitmiştim. Anlaşılan, Birlik'ten gelmişler ve sergi için iki resmini alacaklarını söylemişler. Söylediğine göre, en berbatlarını almışlar. Ama bu yine de iyiye işaret, onun adına seviniyorum."

"Tuhaf! Sen bana onun şizofren olduğunu söylemiştin."

Volodya yanıt vermedi.Önlerinden bir çift yürüyordu. Hatta sırtlarından, bunların aralarında coşkuyla konuşan âşıklar oldukları anlaşılıyordu. Volodya güldü; "Biz seninle evliliklerinin altın yılını kutlayan yaşlılar gibi yürüyoruz."

"Öyle düşünmüyorum. Bana şahsen hiçbir şey anımsatmıyor."

"Ben bir şeyler anımsıyorum. Aslında bu pek de önemli değil. Saburov, aksak ayaklı karısının portresini yapmış, Pembe bluzuyla..."

"Beğenmedin mi?"

"Hayır, çok beğendim ama böylesini sergiye almazlar."

"Bunun için ne gerekiyor?"

"Hemen hemen hiçbir şey... Ya da benim gibi baştan savıcı olmak gerekiyor. Ama bu yeni bir şey değil..."

"Sen bana herkesin baştan savma işler yaptığını kanıtlıyordun. Neden sesin böyle minör tonda çıkıyor?"

"Bilmiyorum."

"Tuhaf, hiç espri yapmıyorsun Seni tanıyamıyorum."

"Ben de sıklıkla kendimi tanıyamıyorum. Önceleri babam benim yoldan çıktığımı, yanlış yöne gittiğimi söylerdi. Sonunda bir yere gitmediğim ortaya çıktı. Aslına bakılırsa iyi bir konuşma konusu... ve özellikle böylesine güzel bir gün için... Senin Ofelya'yı oynadığını söylüyorlar?"

"Evet ve berbattı..."

"Savçenko coşkuluydu. Senin çok dokunaklı oynadığını, kendisinin de özellikle böyle bir Ofelya düşündüğünü söylüyor..."

"Anlaşılan onu coşturmak çok kolay, çünkü berbat oynadım, bazen öyle olur, role bir türlü adapte olamadım. Sen daha önce bunların önemsiz olduğunu söyler, benimle alay ederdin... Ee, şimdi nasıl düşünüyorsun, sanat, yine de var mı?"

"Bunu düşünmedim. Ben en başta, sanatta yerimin olmadığını düşünüyordum, ne yazık ki bu bir olgu. Ya bana bir kapiklik bir yetenek verilmemiş ya da beş kapiklik verdiler ve ben onu ilk seferinde kaybettim. Ama neden bundan söz ediyoruz ki?.. İyisi mi bizim âşıklara bak, onlar kavga etmeye zaman buldular, kız bu tarafa koştu, delikanlı da arkasından geldi. Şimdi yine önümüzdeler."

"Delikanlının mı kazandığını söylemek istiyorsun?"

"Hayır ama bu yönde gidiş var... Sonya ve Savçenko da böyle kavga ediyor ve sürekli barışıyorlar."

"Onunla evlenecek mi?"

"Hayır, Sonya, Penza'ya gitti. Herhalde artık mektuplarla küsüp barışacaklar. Babam Sonyasız çok sıkılıyor."

"Babanın sağlığı nasıl?"

"Son iki gündür biraz daha iyi. Ama doktorlar kederli insanlardır. Bence o yalnızca iradesi sayesinde ayakta duruyor, her gün biraz daha iyileşiyor."

"Biliyor musun, olağanüstü bir baban var senin?"

"Her şeyi biliyorum, Taneçka, ama bunu ona asla söylemeyeceğim. "

Öylesine kederli bir sesi vardı ki, Taneçka bozuldu. Onu sürekli gagalamam iyi bir şey değil! O kendisi gibi değil, dik başlılık etmiyor, aforizmalarla konuşmuyor. Herhalde kendisini çok kötü hissediyor. Benim gibi...

"Volodya, moralini bozmamak gerek. Ben de sık sık bu duruma düşüyorum. Kollarım kalkmıyor neredeyse. Ama o zaman her şeyin birdenbire değişebileceğini düşünmeye başlıyorum... Gülme, böyle olduğuna eminim. Mucizelere inanır mısın?"

"Mucize olarak neyi kastediyorsun?"

"Örneğin, her şey kötü giderken birdenbire düzeliyor, değişiyor, yani her şey, şehir, insanlar, nesneler ve her şey farklı... anlıyor musun?

"Ruh durumunu değiştirecek şeyler az mı! Aptallıktan değişebilir... Dün Sokolovskiy'in yanındaydım. Sana ondan söz etmiştim, anımsıyor musun? Ondan daha kederli bir insana daha önce hiç rastlamamıştım. Ona gidiyorum, ama o neşeli, gülüyor, konuşuyor. Hatta ona ne olduğunu sordum. O da: 'Bir şey yok... bahar geldi' diye yanıtladı. Onun yaşı altmışa yakın. Baharı kaç kez görmüştür? Sen bunu mucize olarak tanımlıyorsan, mucizelere inanıyorum..."

"Hayır, ben havadan söz etmiyorum. Belki de daha derin bir şey... Bir gün birisine rastlıyorsun ve gerçekten seviyorsun. Ya da çalışmaya başlıyorsun ve Saburov gibi işini severek yapıyorsun. Sen onun mutlu olduğunu söyledin. Belki de Sokolovskiy'in işte bir başarısı vardır: onun işini severek yaptığını sen söylüyordun..."

"O yalnızca gökbilimciler Venüs'te yaşam olduğunu ortaya çıkardıkları zaman ilgi duyabilir. Başka bir şey onu ilgilendirmez... Taneçka bak, bizim âşıklar da şehirparkına gidiyorlar."

"Tabiî ki. Orada her zaman çiftler olur. Öpüşecekler. Ya biz ne yapacağız? Birbirimize sövecek ya da ağlayıp sızlanacak mıyız?"

"Hayır, biz onlara mutluluk dileyeceğiz. Ne yazık ki nasıl insanlar oldukları görünmüyor ama biz onların çok sevimli olduklarını var sayacağız..."

"İşte şehirparkı. Yazın sıcaktır, müzik vardır, ağaçlar, toz ve is solur. İnsanlar sıralarda oturur, gazete okurlar, gündelik yaşamla ilgili şeylerden söz ederler. Ama şimdi az sayıda insan var, her yer çamur. Burada yalnızca başıboşlar ve âşıklar var. Orada burada kar birikintileri var. Gölgede kalan su birikintileri hâlâ buzlu. Güneş ışıklarının vurduğu yerlerde parlak çimler boy göstermeye başlıyor. Uzaktaki büyük çim tarhı; kapkara, yalnızca bir bölümü yeşillenme-

ye başlamış. Yaşlı salkım söğüdün üzerinde gümüşi tomurcuklar patlamış... Kuşlar telaş içinde, haykırıyor, bir şeyler arıyorlar, ya sığınacak bir yer ya da yiyecek olmalı... son derece ilginç bir konu üzerinde konuşuyor gibiler."

"Taneçka, işte sana tam bir mucize..."

"Neden söz ettiğini anlamıyorum."

"Kış bitti, bu bir. Lütfen, itiraz etme; sana yağmurlukla bile sıcak bastığını görüyorum. Bir de palto giyecektin. Salkım söğüt tomurcuklanmış, bu iki; çimenler, üç; işte sana en büyük mucize, yalnız dikkatli bak! Beyaz... tam anlamıyla buzlu kabuğun içinden fırlamış."

Volodya çiçeği kopardı. Taneçka, çiçeği elinde özenle tutuyor ve gülümsüyordu.

"Gerçekten de çiçek..."

Sürekli ileri yürüyen âşıklar bir banka oturdular. Volodya gülümsedi:

Yağmurluğu bankın üzerine yayması iyi oldu, sırılsıklamdı... "Görüyor musun, ben haklı çıktım. Onlar çok tatlılar. Bence onların toplam yaşı benim yaşımdan pek fazla değil. Birinci kurs öğrencisi olsa gerek. Kız ise olsa olsa daha okulda. Kısa süre sonra mezuniyet sınavları var ama kız şimdi bunları düşünmüyor. Onun şimdi bir sınavı daha var. Belki de en güç sınav... Onları böyle mutlu görmek... benim hoşuma gidiyor..."

"Beni dışarıya çıkardığın iyi oldu. Oda, karanlık ve hüzün veriyor. Oturuyor ve derdime yanıyordum. Burası öyle güzel ki!"

"Şaşırtıcı bir duygu. Daha önce hiç baharın gelişine sevinmemiştim. Biliyor musun, küçük bir çocukken, baharda su birikintileri üzerindeki buzları kırmaya bayılırdım. Hatta bir keresinde, dizlerime kadar suya batmıştım. Eve koştum... Bu işitilmemiş bir zevkti. Şimdi tamamen terbiye dışı bir davranışta bulunacağım. Sanatçılar Birliği üyesi,

otuz dört yaşında, eski 'Sovyet Sanatı' dergisinde adından övgüyle söz edilen Vladimir Andreyeviç Puhov, toplumun ortasında bir mektepli yaramaz gibi davranıyor..."

Volodya, parlak buzla kaplı büyük su birikintisine koştu, ayaklarıyla buza vurmaya başladı. Giderek coşuyordu: "bir daha, bir daha!.." Buzları paramparça ediyordu. Taneçka ona bakıyor ve gülüyordu. Tepedeki bahar güneşi Volodya'ı da Taneçka'yı da ıslak bankta oturan âşıkları da, yeşeren çimenleri de, kış nedeniyle tümüyle donan dünyayı da..."

18

Lena, okul bahçesine doğru koşmuyordu... bu haline kendisi de şaşırmıştı. Yolda yürüyor ve ne suda yıkanan serçeyi ne masmavi gökyüzünü ne de çevresindeki neşe dolu insanları görüyordu. "Taş kesildim kaldım..." diyordu. "Vera Grigoryevna'yı tanımamak... Bir böcek gibiyim, uyanamıyorum."

Önceki kırgınlıklar, gurur, kuşku ona şimdi gülünç geliyordu. Daha önce bir kitapta okuduğu şey, şimdi başına gelmişti. Karatayev'i, yaşamını ikiyi bölen bir aşkla sevmişti, ama o kendisini sevmiyordu. Bu noktada yapacak bir şey yoktu.

Güneş, kahkahalar, suskun bir kışın arkasından gelen bu gürültü Lena'yı ürkütüyordu. Yolda kendi başına, kederli bir halde yürüyordu.

Sonra kendisine sordu: "Ne olacaktı?" Ve yanıt veremedi. Her şeyi belirleyen tek bir sözcük, yaşamında sık sık işittiği, en basitinden bir sözcüktü.

Dmitriy Sergeyeviç onu Sovyet sokağının köşesinde, otobüs durağının yanındayken gördü. Karşı kaldırımda yürüyordu ve seslendi: "Lena!"

Ve onun ilk kez Yelena Borisovna diye değil, Lena diye seslenmesi her şeyi çözdü...

Karatayev'e bundan bir dakika önce Lena'ya sesleneceğini, ona doğru çocuklar gibi koşacağını söyleselerdi, inanmazdı. Kendisine kontrollü birisi olarak görüyordu, kendisini ve tüm geçmişi bunu kanıtlıyordu. Sovyet Sokağı'nda yürüyor ve Lena'ya rastlayacağını hiç düşünmüyordu bile. Dalgın dalgın çevresine bakarken: "Geçen yıl baharda tanışmıştık, demek ki bir yıl olmuş! Artık ayları ve yılları saymanın gereksiz olduğunu biliyorum: Nasıl olsa unutamayacağım. Yaşam sıkıcı ve anlamsızdı. Ama onun varlığı ne büyük mutluluktu! Okurlar Konferansı'nda söylediklerim gülünçtü... her şeyi olabildiğince karıştırdı. Ama artık Lena'yı görmeyeceğim..."

Bozulmuş bir halde, yan yana, bir yere yetişeceklermiş gibi hızlı hızlı yürüyorlardı. Konuşuyorlar ama neden söz ettiklerini anlamıyorlardı.

"Yürüyordum. Aniden durağın yanında gördüm..."

"Tuhaf, sesinizi hemen tanıdım. Bugün neden çıktım, bilmiyorum... Sürekli evde oturuyordum..."

"Acele bir işiniz var mı?"

"Hayır, sizin?"

"Benim mi?"

Dmitriy Sergeyeviç kaşlarını kaldırdı, hayretle baktı: "Evet, bu Lena!"

Pencerenin pervazında bir kadın duruyor, cam siliyordu ve ayna gibi camlar masmavi gökyüzünü yansıtıyordu. Küçük bir çocuk dondurma yiyor. Genç bir kız söğüt dalı taşıyor. Bu ağacı Lena anımsıyor. Sonbaharda getirmişler, akşamına dikmişler, etrafına dizilip bakmışlardı. Ağaç henüz çıplaktı. Ancak çok dikkatli bakıldığında, dallarda biraz yeşil tomurcuk fark ediliyordu... "Bugün ayın kaçı?.. Nereye gideceğiz?" Yüksek sesle: "nereye gideceğiz", diye kendi kendine sordu.

Dört katlı, küçük bir kulesi olan kahverengi evin önüne

geldiler. Karatayev bu evde yaşıyordu. Alelacele koridora girdiler. Burası henüz soğuk. Kış burada kalmış. Çok karanlık! Merdivenin nerede başladığı bile görünmüyor. Buranın soğuk olduğunu onlar hissetmiyor Lena başını arkaya atıyor, karanlıkta yeşil, sisli gözleri parlıyor. Karatayev onu öpüyor. Sokaktan çocukların sesleri, arabaların uğultusu, bahar gününün gürültüsü geliyor.

19

Tedavi olduğu Kislovodsk Braynintan'dan henüz dönen Karatayev, Şehir Komitesi yönetimine öylesine öfkeliydi ki, Braynin: "Sağlığınız nasıl, Dmitriy Sergeyeviç?" diye usulca sordu. Karatayev, Sokolovskiy ile dostluk kurmuyordu; ancak başmühendise derin bir saygı duyuyordu. Geçen yıl Juravlev, Yevgeniy Vladimiroviç'e iftira atmaya kalktığında bozulmuştu... Ancak Yevgeniy Vladimiroviç'e yöneltilen suçlamalar bir temele dayanıyor ve Karatayev'i üzüyordu. Özellikle kimseye iftira etmeyecek kadar dürüst bir insan olarak gördüğü Braynin'in konuşması onu etkilemişti. Braynin, ağır başlı bir tavırla, bazı aksaklıklar fark ettiğini, itiraf etmişti. (Hiç kimse, hani ne derler ya, etkin bir kişi olan Yevgeniy Vladimiroviç'in uzun süreli ve verimli çalışmalarına gölge düşürmek niyetinde değildi.) Ancak başmühendisin yönetimin talimatlarına boyun eğmeyi reddetmesini, Braynin, "saygın bir Sovyet mühendisine ve komüniste yakışmayan bir davranış" olarak kabul etmek zorundaydı.

Karatayev şöyle düşünüyordu: Sokolovskiy'in projesinin tartışıldığı sırada izinde olmam çok yazık. Savçenko, düşüncenin çok ilginç olduğunu söylüyordu. Sokolovskiy, karakter yapısı ile her şeyi berbat etti. Çok parlak bir inşaatçıydı. Onunla birlikte çalıştığım bir yıl, benim için bir okuldan daha yararlıydı. Juravlev'in onu ezmek için, sözde

ailesini Belçika'ya gönderdiği gibi aptalca bir hikâye uydurmasını anımsamak iğrenç bir şey. Juravlev her türlü alçaklığı yapabilecek bir kişiydi ve Sokolovskiy'den nefret ediyordu. O dönemde, bunların tek kelimesine bile inanmadığımı söylemiştim. Hayır, şimdi durum farklı, paçayı kurtaramayacak...

Sokolovskiy, çok düşüncesizce davranmış: Nasıl olur da, üretim toplantısını terk edebilir? Dik başlılık!.. Mutlaka projesini kabul ettirmek istemiş. Ancak Golovanov ve Yegorov karşı çıkmış. Onun geri adım atması gerekirdi. Ama kapıyı küt diye kapatıp, üstüne üstlük bir de sövmüş...

Safonov'dan haz etmiyorum; kalın kafalı ve kıskanç. Yine de kötü bir mühendis değil. Kuşkusuz onu Sokolovskiy ile kıyaslamak olanaksız, ama yaptığı işi biliyor. Disiplin herkes için zorunludur, dediğinde itiraz etmek güç. Aslında, "iki kere iki dört eder" dese bile yine de onunla uzlaşamam. Bence Golovanov'da da ona karşı bir güvensizlik var. İkinci sorun Braynin: Kimse onu Sokolovskiy'e karşı kötü duygular beslediğinden dolayı suçlamaz. Naum Borisoviç, birisinin ayağını kaydıracak bir insan değil. Tek istediği "kendisine dokunulmaması". Hitrov'un onu nasıl doldurduğunu anımsıyorum. İşi dışında yalnızca ailevi işlerle uğraşıyor; dağıtımda Yaşa'yı nereye gönderecekler; Luboçka'yı enstitüye kabul edecekler mi? Savçenko, onun için "hani ne derler, Allahın öküzü!" diyor. Ve işte en iyi yüreklimiz Braynin bile Sokolovskiy'e karşı çıkıyor...

Savçenko boşuna üzülüyor. Golovanov, Juravlev değil; konumunu kötüye kullanmaz. Ama müdürü de dikkate almak gerekir; yönetimin bütün ipleri elinde. Mühendisine kabalık eden işçiyi suçlayamayız, ancak başmühendisten de en az düzeyde disiplin isteyemeyiz.

Savçenko, her ne kadar haklı görünmese de akıllıca konuşuyor. Ben daha ilk başta, bu çocukta iş var, demiştim.

Şaşırtıcı bir biçimde işe çabucak alıştı. Bir yıl içinde çok değişti, olgunlaştı. Bana geldiği günleri ve gönül işlerini anlatmaya başlamasını, kızarmasını, konuşurken teklemesini anımsıyorum. Şimdi ona bir güven duygusu gelmiş. Hep böyle olduğu söylenir. Ama bende tam tersi oldu: Önceden kendime daha çok güvenirdim. Bazen Lena bir şey soruyor, apışıp kalıyorum, ne yanıt vereceğimi bilemiyorum... Dinlemek gerek.

Sözü fabrikada büyük bir otorite kabul edilen Ustabaşı Andreyev aldı. Sokolovskiy'in eski parti üyesi olduğunu, işçilerin ona saygı duyduklarını, ne kadar yoğun olsa da, açıklama yaptığını, yardımcı olduğunu, tek bir sözcüğe takılmamak gerektiğini, bunun dostça bir davranış olmadığını belirtti.

Safonov, itiraz etti: "Burada söz konusu olan, Sokolovskiy'in inşaatçı olarak yaptığı hizmetler ya da onun genel karakter yapısı değil. Yevgeniy Vladimiroviç, büyük ve değerli bir işçidir. Özellikle de bu nedenle kendisine hâkim olması, hatasını kabul etmesi gerekirdi. Yoldaşlar, disiplin olmadan ne bir fabrikayı, ne de komünist bir insanın yaşamını tasavvur bile edemiyorum." Başmühendis Yegorov, kederli bir tavırla içini çekti. Sokolovskiy ile arası iyiydi ama başını salladı: "Disiplin olmaksızın gerçekten de çalışılmazdı."

Savçenko, ikinci kez söz aldı.

Karatayev, ansızın ölesiye bir yorgunluk hissetti. Neyi tartışıyorlardı? Sokolovskiy'in haksız olduğu apaçık ortadaydı. Kimsenin Sokolovskiysiz bir fabrika düşünemediği hikâyesine yeniden başlamak aptallık olurdu. Savçenko, neden sinirleniyordu ki? Kimseyi ikna edemezdi. Biraz önce bir uzman, olgun bir kişi gibi akıl yürütüyordu, şimdi ise haylaz bir çocuk gibi davranıyordu. Yaşamın nasıl bir şey olduğunu bilmiyor...

Artık konuşmacıları dinlemeyen Karatayev'in gözünde geçmişe ait görüntüler, dağıtılmış bir kitabın yaprakları gibi geçiyordu: Üvey babasını götürdükleri sonbahar gecesi; yağmur, yerde kızılımsı ayak izleri, annesi eşarbını ısırarak ağlıyor; bozkır. Don'a doğru çekiliyoruz; yanımda Pançenko yürüyor; yürümekte zorlanıyor, ayağını bir yere sürttüğünü söylüyor ama ayağı kanıyor. Bir mermi parçası geldiğini söylemiyor. Yalnızca: "Beni bırakmayın" diyor. Nataşa, buruşmuş başlığı düzeltmeye çalışıyor; kızardı, gülümsüyor ve gözleri yaşlı: "İşte savaş bitiyor ve unutacaksın" diyor; daha sonra onu yıkılmış Dresden'de nasıl gömdükleri gözünü önüne geliyor; haddehanedeki yangın, Juravlev'in isten kararmış yüzü; onu kutluyorum, o ise güçlükle nefes alıyor, heyecanlı, yorgun ve beni öpüyor; ne çok olay, hata ve kayıp! Her şeyi yaşayabilmek gerekir. Savçenko bunu henüz anlamıyor...

Üç ay önce Sokolovskiy projesini sunduğunda, kimse işlerin böylesine dramatik bir hale geleceğini düşünmemişti. Söz konusu olan, Volga kıyısındaki dev fabrika için metal kesici tezgâhlardı. İşin aslı, Safonov'un Yevgeniy Vladimiroviç'in önerisini "tehlikeli bir macera" olarak tanımlamasıydı. Olay müdürün odasında olmuştu. Safonov'un önerilerine sürekli karşı çıkmasına Sokolovski'in alışkın olması gerekiyordu. Ancak bu kez kendisini kaybetmiş, şablondan, sürekli geri kalmaktan söz etmeye başlamış Safonov'a dönerek, sinirli bir sesle: "Teknoloji sizin bilincinizden daha hızlı gelişiyor, bütün mesele bu," demişti. Müdür Golovanov, Safonov'u korumaya çalışmıştı: "İş konusundaki düşüncelerimizi saldırıya dönüştürmemiz, anlamsız" dedi. Detayların işlenmesinde, elektrorezonanslı tezgâhların üstünlüğünü inkâr etmediğini, ancak fabrikanın kendi profili olduğunu, sipariş verenlerin bu tip tezgâhları talep etmediklerini de belirtti. Yenilikçiliğin, belirli ölçüde temkinli olma

ile birleşmesinin gerekli olduğunu, daha önce çalıştığı Ural fabrikasında "bazı çok etkili önerilerin, birçok kayba neden olduğu"nu anımsattı. Sokolovskiy, yine sinirlenerek, önerisini savunmak yerine, bağırdı: "Size hayret ediyorum. Nikolay Hristoroviç, "Her şeye yüksekteki kulenizden bakıyorsunuz ama sipariş verenlerin çıkarlarını düşünmüyorsunuz! Ve temkinli olma konusunda biraz ileri gidiyorsunuz. Rutin, bizim için daha değerli oldu. Söylemekten utanıyorum, atom çağında yaşıyoruz, insanlar mucizeler yaratıyor, siz ise eski tip tezgâhlara sarılmışsınız..."

Golovanov, projeyi Safonov'un sözcükleriyle ikna olduğu eleştirmiyordu, başmühendisin bu konuda neler söyleyeceğini işitmek istiyordu. Kuşkulandığı zamanlarda, tartışma yaratmak için her zaman böyle yapar ve onu az tanıyanları şaşırtırdı: Daha önce karşı çıktığı bir şeyi nasıl olur da savunurdu? Ancak Sokolovskiy yeni müdürle bir yıldır çalışıyordu ve onun karakterini öğrenmişti. Sinirlenmenin bir yararı olmadığını, Nikolay Hristoforoviç'i ikna etmeye çabalaması gerektiğini, o zaman Safonov'a karşı çıkacağını biliyordu. Ancak bu kez, Yevgeniç Vladimiroviç müdüre itiraz etmeye bile kalkışmadan, kısacası, "Düşünün ya da sipariş verenlere sorun. Proje, kendi kendisini anlatır" dedi. Golovanov soğukça yanıtladı: "Tamam, düşünelim." Herkes, onu kızdırmanın kolay olmadığını biliyordu ama bu kez onun kızdığını anlamışlardı. O, sakinliğiyle ün yapmış birisiydi.

Onu Juravlev'in yerine gönderdiklerinde, fabrikayı bakımsız bir halde bulacağını düşünmüştü. Üretimin iyi düzeyde olduğu, mühendislerin iyi çalıştığı, planın hiç aksamadan ilerlediği ortaya çıkmıştı. Golovanov'un konuştuğu herkes, Juravlev'in hiç durmadan çalıştığını, üretimi aksatmadığını anlatıyordu. Eski müdürü yalnızca konut yapımına aldırmadığı, işçilerin gereksinimleriyle hiç ilgilenmediği

için eleştiriyorlardı. Âdil değildi, insanlarla muhatap olmuyordu ve kabaydı. Golovanov, fabrikada ilk beş yıllık plan döneminde çalışmaya başlamıştı. Özel bir eğitim almamıştı, onu Ural'a enerjik bir örgütçü olduğu için göndermişlerdi. Yirmi yıldan fazla bir süre büyük bir araba fabrikasında çalışmış, üretimin özelliklerini öğrenmiş, literatürü izlemişti ve en iyi uzmanlardan birisi olarak kabul ediliyordu. Kendisini bu yabancı yerde bulduğunda, ilk iş olarak lojmanların inşasını hızlandırmış, mağaza müdürünü değiştirmiş, Moskova'dan yerleşim yeriyle şehir ulaşım hattı için altı adet yeni otobüs getirtmiş, hastane ve doğumevinin büyük bir tamirat görmesi için giderleri beş yıllık plana dâhil etmişti. Kısacası, kendisinden önceki meslektaşının yapamadığı ya da yapmak istemediği her şeyi özellikle yapmıştı.

Eski müdür hakkında söylenenleri gözden geçirip tartan Golovanov, Juravlev'in iyi bir mühendis ancak kötü bir yönetici olduğuna karar vermişti. Kendisine, fabrikayı ne durumda bulduğunu sorduklarında, olumlu yanıtlar vermişti. Juravlev'in yaptığı hatalar, ona düzeltilebilir görünüyordu. Binalar inşaat halindeydi, iki ek bina işletmeye açılmıştı bile. Juravlev zamanında da kesintiler yoktu.

İvan Vasilyeviç fabrikada nispeten kısa bir süre, altı yıl kalmış, her ne kadar şimdi nâdiren anımsansa da, bu yıllara damgasını vurmuştu. Hitrov, yalnızca eski müdürün yanında varlık gösterebiliyordu. Ivan Vasilyeviç, kendisiyle aynı görüşte olan insanları seviyordu. Birkaç yalaka, entrikacı, dedikoducu, başkanın görüşlerini çözmeye çalışan ve birilerine pislik atmaya hazır kişileri besliyordu. Bu beslemeler, özellikle bu insanlar Juravlev görevden alındığında, eski müdürü kötülediler ama yalakalıktan da, soytarılıktan da vazgeçmeyerek, Golovanov'u kâh duygulandırmaya kâh korkutmaya çalıştılar. Ancak yeni müdür, alçak gönüllü ve yaşam deneyimine sahip biri olduğu için bu da büyük bir

sorun yaratmıyordu. Juravlev döneminde incitilen, sürekli iftiraya uğrama korkusu içinde yaşayan Braynin ya da Durılin gibi bazı dürüst insanlar, ruhsal açıdan rahatladılar. Örneğin Golovanov'un Braynin'den doğrudan yanıt alamadığı da oluyordu. Braynin susuyor ve müdürün bu konudaki görüşünü anlamaya çalışıyordu. Juravlev görevden alındığında, fabrikanın geleceğini düşünüyordu. Aradan bir yıl geçti ve planın tamamlanması bir yana, insanlar daha neşeli ve dinç oldular, iş yerinde daha arkadaşça bir yakınlık içinde çalışmaya başladılar. Dinlenme saatlerinde gülmeler, içten sohbetler, âşıkların mutlu fısıldaşmaları yayılıyordu. Belki de bu nedenle, Andreyev'in "Juravlev dönemi" olarak tanımladığı geçmiş yılların bazı üzücü izleri, özellikle göze batıyordu.

Sokolovskiy'in projesinin ilk kez görüşüldüğü sırada Braynin, müdürün tereddüt içinde olduğunu görerek, temkinli bir ifade ile: "Bu projeyi getirisi olan bir proje olarak kabul edemeyiz. Bunun için özel kurumlar var. Ayrıca, sipariş verenler de temkinli konuşuyorlar... Aslında kuşkusuz metalin işlemesi hem dökülüyor hem de işlenme süresi çok uzun."

Braynin, yetenekli bir mühendisti. Sokolovsiy'e değer verirdi, ayrıca Naum Borisoviç'i rutin çalışma yanlısı olarak görmek doğru değildi. Çeyrek yüzyıl önce yenilikçi bir kişi olarak tanınıyordu. Ancak uzun süredir, üretimde radikal değişiklikler içeren önerilere güvensiz bir yaklaşım sergiliyordu. Bunun nedeni, ilginç görünen birkaç planın gerçekleştirilememesi yüzünden meydana gelen zarardı. Belki de yaşlandığı için böyle davranıyordu. Ancak Braynin, projenin üzerinde yeniden düşünmeye değer olduğunu, kontrol edilmesi ve sipariş verenlerin görüşlerinin alınması gerektiğini söyledi.

Safonov ise aksine, kararlı bir tavır alarak, elektrik kıvıl-

cımlama* üzerine çalışmanın kendi kendisini haklı gösterecek bir yanı olmadığını söyledi. "Proje, yoldaş Braynin'in, üretime reel yaklaşımdan ziyade, teorik literatüre olan ilgisini ortaya koyuyor."

Yegorov suskundu. Golovanov, görüşünün ne olduğunu sorduğunda ise belirsiz bir yanıt verdi: "Karmaşık, çok karmaşık."

Sokolovskiy'e karşı kampanyayı yürüten kişi, kendini beğenmiş ve öfkeli Safonov'du. Her ne kadar Juravlev ona hamilik yaptıysa da, şimdi bulunduğu konumunu gözden çıkaramazdı ve Sokolovskiy'in önünü keseceğini biliyordu. Hitrov'la arkadaştı; birlikte sık sık Yevgeniy Vladimiroviç'e gerek projeleri, gerek "burnu büyük" karakteri ve onlara göre, kendi kusurlarını görememesi nedeniyle sövüyorlardı. Safonov: "Kuşkusuz Juravlev aptalın teki, ama kabul etmek gerekir ki, Sokolovskiy'i o ifşa etti". Başmühendisin yeni projesi hakkında, alaycı bir yaklaşımla "klinik vaka" tanımını kullandı.

Sokolovskiy sinirleniyor, sözleriyle iğneliyor, öfkeli Safonov'u karşısına alıyordu. İki toplantı sonrasında, Nikolay Hristoforoviç, Safonov'a, Sokolovskiy'in projesi üzerinde çalışmayı teklif etti. Herkes müdürün Yevgeniy Vladimiroviç'in riskli görünen önerisini onaylamak istemediğini anlamıştı. Safonov bir ay sonra kendi projesini sundu.

Sokolovskiy, Safonov'u dikkatle dinliyor, her konuda aynı görüşteymiş gibi, başını onaylarcasına sallıyordu. Safonov açıklamasını bitirdiğinde, Sokolovskiy alınmış bir tavırla gülümsedi: "Zamanınızı ne için harcadığınızı anlamı-

---

* Elektro-erozyon. 1943 yılında Sovyet mühendislerin geliştirdiği bir teknoloji. Elektriksel boşalma (Kıvılcım Atlaması) ile elektrotermal talaş kaldırma işlemi. Elektrik iletebilen bütün metallerin yüzeyine uygulanabilen bu teknikle metal daha kolay şekillendirilmeye başlandı. *–ç.n.*

yorum. Sizin tezgâhınızın sıradan modellerden hiçbir farkı yok. Sipariş verenlerin çıkarlarına değer vermediğiniz açık, ama ben kimsenin keyfine göre oynamıyorum." Golovanov onu sakinleştirmeye çabaladı ancak Sokolovskiy toplantının sonunu beklemeden odadan çıktı.

Bir saat sonra kendisini kötü hissetti, güçlükle oturuyordu. İnatla, araba çağırmak yerine, fabrikadan evine âdeta sürünerek gitti. Evde uzandı ama doktor çağırmadı, öfke içinde: "Bu noktada tıp ne yapsın" diye düşünüyordu." Yapay kalp yapımını herhalde hâlâ beceremediler."

Bir hafta boyunca Yevgeniy Vladimiroviç'i fabrikada kimse görmedi. Safonov, Golovanov'dan Sokolovskiy ile bağlantı kurmayı denemesini istedi. Ancak o da yanıt olarak kabalaştı ve projenin onaylanması çalışmalarından vazgeçtiğini belirtti. "Kuşkusuz o olmadan da yapabiliriz ama ne derseniz deyin, bu durum disiplini sarsıyor." Obuhov, Parti Bürosu'na sorulması gerektiğini söylüyordu. Ancak bu öneri Golovanov'un hoşuna gitmedi: "Olayı neden büyütelim?" Ancak Nikolay Hristoforoviç, onun henüz fabrika yaşamına yeterince giremediğini, Sokolovskiy'e ne karşı çıkmasının ne de kanatları altına almasının gerekli olduğunu düşünüyordu.

Yevgeniy Vladimiroviç, aptalca davrandığını anlıyordu. "Sinirleniyorum. İşte bu kötü! Üstelik sağlığım da iyi değil. Hasta olduğumu söylemek için Golovanov'a boşuna telefon ettim. Ama en önemlisi toplantıyı terk etmemem gerekirdi..." Sokolovskiy her gece karar veriyordu: "Yarın gideceğim ona: Haydi, Nikolay Hristoforoviç, ciddî olarak konuşalım, biz genç insanlar değiliz, bu iş önemli..." diyeceğim. Neden Golovanov'a gitmedi? Gururuna yediremediği için değil. Her defasında son anda bir can sıkıntısı onu alıkoyuyordu. Tamam, ben suçluyum, neler söyledim, kim bilir? Ama bunun proje ile ne ilgisi var? Neden tezgâhları

düşünmüyorlar? Acaba Golovanov Safonov'un kanıtlarını ciddiye aldı mı?

Parti Bürosu'nda Yevgeniy Vladimiroviç suskun, dimdik, asık bir suratla oturmuş parmaklarıyla masaya vuruyordu. Açıklama yapmasını istediklerinde kısaca, bir komünistin disipline uygun davranması gerektiğini, ancak yönetimin kararını hatalı bulduğunu, söyledi. Kısa bir suskunluktan sonra öfkeyle ekledi: "Bu karar hem doğru değil, hem zamansız, hem de tümüyle akıldışı..."

Parti Örgütü Sekreteri Obuhov, Safonov ilk kez kendisiyle görüştüğünde suratını asmış: "Belki de abartıyorlar. Sokolovskiy, çabuk sinirleniyor. Bunu biliyorum. Ama bu olayda çalışmayı reddeden bir tutum içinde değil. Safonov, ardından da Hitrov ısrar ediyorlardı: Üretim toplantısını terk etti, beş gün işe gelmedi, şimdi hastalığını öne sürüyor ama doktor çağırmamış, Safonov'a da sövdü. Obuhov, Safonov ve Hitrov'a kızıyor ama içinden de: Sokolovskiy, gerçekten de biraz ileri gitmiş gibi görünüyor... diyordu. Şehir Komitesi Sanayi Bölümü başkanı Trifonov'a danışmaya karar verdi.

Trifonov, hiç düşünmeden: "Burada kuşku duyulacak bir şey yok. Sert bir biçimde uyarmamak mümkün mü" dedi. Obuhov şimdi Sokolovskiy'e kararın açıklanmasını önerdi.

Yevgeniy Vladimiroviç bir şeyler söylemek istedi, hatta ayağa kalktı ama hemen yerine oturdu ve başkanın sorusuna, ekleyecek bir sözü olmadığını söyledi. Andreyev protesto etti: "Bunun nasıl bir karar olduğunu anlamıyorum. Fabrikada da bu kararı kimsenin anlamayacağını söylemek zorundayım." Savçenko, ansızın projeden söz etmeye başladı. Obuhov, onun sözünü kesti, "Burada söz konusu olan proje değil, Sokolovskiy'in disipline uymayı reddetmesi"ydi. Savçenko, yine de: "Bu ikisini birbirinden ayırmak mümkün değil. Yevgeniy Vasilyeviç projesini savundu, ke-

sin ve kararlı biçimde savundu. Yarın onun projesine dönülürse, bu kararı nasıl haklı çıkarabiliriz?" dedi.

Karatayev, gerçekten de neden hüküm veriliyor? diye düşündü. Sokolovskiy çocuk değil, onu değiştirmek güç. İnsanları iğnelemeye daha dün başlamadı, ama onun aldığı hiçbir ceza yok.

On beş dakika ara verildi. Herkes heyecan içinde konuşuyordu. Çelyabinsk, siparişler için acele ediyordu. Ağustosta Küçük Tiyatro'nun geleceği söyleniyordu. Durılin'i hastaneye kaldırmışlardı. Ülserden korkuluyordu. Haddehane herhalde yeniden duracaktı... Braynin birisine: "Avusturya ile anlaşma, açıkçası, siyasete ciddî bir darbedir"...diyordu.

Sokolovskiy, Karatayev'e dostça sordu:

"Nasıl, dinlendiniz mi, Dmitriy Sergeyeviç? Bizde bahar çok geç geliyor, daha geçen hafta sert bir ayaz vardı..."

Obuhov, Karatayev'i bir kenara çekti: "Savçenko ortalığı karıştırdı. Burada projeden neden söz edilsin? Anlıyorum, bunların hepsi tatsız işler, ancak disiplin olmadan olmaz. Trifonov, Sokolovskiy'in tüm sınırları aştığını var sayıyor... Bence Yevgeniy Vladimiroviç'e basit bir ceza, en güzel çözüm."

Aradan sonra Savçenko, yeniden söz istedi. Başkan, tartışmalara son verilmesinin önerildiğini söyledi.

Karatayev içinden, onu gücendirmeye değmez, diyordu. Ancak Andreyev ve Savçenko dışında herkesin karar lehinde oy kullandığını görerek, istemeden de olsa, el kaldırdı.

Eve canı sıkkın döndü, yemekte hiç konuşmadan oturdu. Hiçbir şey yemedi. Başının ağrıdığını söyledi ama sonra kendini tutamadı ve Lena'ya her şeyi anlattı. Lena, şaşkınlık içinde: "Neden karar lehinde oy kullandın", diye sordu.

Karatayev, yanıt vermedi ve anlatmayı sürdürdü:

"Obuhov, bana cezanın hafif olduğunu, bunun en iyi yol

sayılabileceğini, söyledi. Trifonov'la konuşuyordu... Tüm bunlar çok tatsız. Sokolovskiy'in herkesi karşısına aldığını anlıyorum ama Safonov'un Parti etiği gözlemcisi olarak yaptığı konuşma iğrençti. Savçenko sonuna kadar protesto etti, kızdı. Romantik işte..."

"Romantik olmak kötü bir şey mi?"

Lena'yı o ana kadar hiç böyle görmemişti. Her zaman buğulu ve sevecen bakan gözleri, sert bir ifade ve dirençle kendisine bakıyor, dudakları kendi kendine bir şeyler tekrarlıyormuşçasına kımıldıyordu.

"Ben bunu söylemedim. Yalnızca Savçenko'nun genç olduğunu, her şeye farklı bir tepki gösterdiğini, söyledim."

"Hayır. Yine de yanıt ver: Neden karar lehine oy kullandın?"

"Bilmiyorum..."

Lena, hemen odadan çıktı. Bir kitap aldı, çalışmak istiyordu. Sayfayı bitirmek için kendisini zorladı. Ancak gücü yoktu. İri ve belirgin gözyaşları kitaba damlıyordu. Parlak Mayıs sabahını, karanlık merdivenleri, arabaların uğultusunu anımsadı. O zaman her şey ne kadar basit ve netti. Onun nesi var? Ona inanıyorum. Seviyorum, demek ki güveniyorum. Ama anlamıyorum... O çok güçlü, çektiği acıları gizleyebilir. O kadar şey yaşamış ama bazen şaşırıyor, düşündüğünü söylemiyor, başkalarının sözlerini yineliyor. Hayır, yalnız bir şeyi anlamıyorum... O yan odada. Oturuyor ve acı çekiyor olsa gerek. Yanı başımda ve uzakta. Konuşmanın ve anlamanın imkânsız olması ne korkunç! Küçük bir kız çocuğu gibi oturup ağlıyorum. Aptallık. İçeriye girse, neyin ver diye sorsa, bana ne olduğunu anlatmaya cesaret edemem.

Bitişik odadan Şuroçka'nın yüksek tonda fısıltısı işitiliyordu:

"Anne! Ah, anne."

"Sen uyumuyor musun bakalım?"

"Anne, ayıcığımın kolu koptu."

Lena, ayı yavrusunun pençesini bulup getirdi, bir dakika sonra içi daha rahatlamıştı. Değişen bir şey yoktu –Şuroçka–Mitya– mutluluk. Karatayev, koltukta uyukluyordu. Genellikle sert olan yüz ifadesi, ne çocukça ne de yaşlı bir ifadeydi; ağzının kenarındaki kıvrımlar düzgündü ve ona kararlılık ve direnç ifadesi veriyordu. Lena ona baktı ve gözyaşları yine süzülmeye başladı. Belki acımaktan, belki de sözle anlatılamayan sevgiden...

20

Zahar İvanoviç Trifonov, her zaman olduğu gibi, eve gelirken kaygı dolu düşüncelere dalmıştı. Eşi Jena Marusia, onun odaya girişini fark etmedi.

"Bu kadar ilgi duyarak okuduğun şey ne?" diye sordu.

"Çehov."

Zahar İvanoviç, şaşırdı: "Hâlâ 'Jübile' öyküsü mü? Çoktan bitirdiğini sanıyordum."

Marusya mutfağa gitti. Pilav yapması gerekiyordu. Trifonov, kronik böbrek hastasıydı ve sıkı bir diyet uyguluyordu. Umutsuzca düşünüyordu: "Okuyor, yeter ki zaman öldürsün. Acaba sorumluluğun ne olduğunu tasavvur edebilir mi?"...İşin kötüsü, insanlar Demin gibi, dağınık olmayı seviyorlar mı..?

Trifonov, Şehir Komitesi birinci sekreteri Uşakov'la, her ne kadar ara sıra Zahar İvanoviç'e sövse de, birlikte çalışmıştı: "Senin Juravlev aptalın teki. Binalar nerede? Üç yıldır bizi oynatıp duruyor." Trifonov garanti veriyordu: İkinci çeyrekte ve iş benim sorumluluğumda. Juravlev, kuşkusuz suçlu, yaşam konutlarının inşası işini boşladı. Ama ikinci tarafını da okumak gerek. Hiç ara verilmemiş."

Uşakov'u başka yere naklettiler ve Demin geldi. Trifonov

temkinliydi: "Bu kendine güven duygusu nereden geliyor? Adam geleli bir hafta oldu, her şeyi silkelemek istiyor."

Demin'le ilk hoş olmayan konuşması, yeni sekreterin gelişiyle oldu. Krasnov'un, Lojman Komisyonu tarafından, kayın biraderi ve daha üç kişiyi sıra dışı olarak listeye koyması nedeniyle sorumlu tutulmasından sonra Demin: "Başka suiistimallerin olup olmadığını öğrenmek için, tüm listeleri kontrol etmek gerekiyor. Listede kaçıncı sıradalar, anımsıyor musun?" diye sordu. Trifonov, kendisine güçlükle hâkim olarak: "yüz on altı aile, otuz sekiz tek kişilik için. Ancak listeleri değiştirmek mümkün değil, kavga çıkar. İşe de yansır..." Demin, Zahar İvanoviç'e hayretle baktı: "Ne yani, işçilere güvenmiyor musunuz? Böyle bir şey olabilir mi..?"

Trifonov, karısına: "Görürsün bak, yakında Demin'i görevden alırlar." dedi. Marusya: "Neden, işini yapamıyor mu?" diye sordu. Zahar İvanoviç sinirlendi: Marusya, basit şeyleri anlayamıyor. "Ben burada on bir yıldır çalışıyorum, sanırım. Bunu anlayabilirim Onun her şeyi mutlaka altüst etmesi gerekiyor. Bu da bir çalışma tarzı değil..."

Bu olay kasımda olmuştu. Ama şimdi Trifonov giderek daha sık düşüncelere dalıyordu. Kim bilir, belki de beni görevden alırlar? Bir şey anlamak mümkün değil. Uşakov: "böyle...böyle", diyor. Hemen yanıt vermediyse Moskova'ya telefon etmeye karar vermiş olmalı. Demin ise sitem ediyor: "Sen bölüm yöneticisisin. Sana herhalde bu tür sorunları tek başına çözmen konusunda güveniyor olmalılar... Bunun hesabını kim verecek? Trifonov." Demin, onu hizaya getiremez. İnsanların disipline aldırmaması doğal. Bugün Nikitin bana patladı, bağırdı: "Benim oğlumun yirmi iki puanı vardı, onu almadılar ama Hitrov'un kızını on yedi puanla kabul ettiler. Bu işin peşini bırakmayacağım... düzen bozuluyor, o kadar!"

Trifonov açgözlü değildi ama kendini beğenmişti. Karısı genellikle leylak rengi pileli elbise giyerdi. Evde çalışan temizlikçi kadınları yoktu. Zahar İvanoviç kitap okumaz, nâdiren tiyatroya gider, locada esneyerek karısına usulca, "Ne dersin? Birazdan biter mi?" diye sorardı. Akşamları odasında oturur ve çalışırdı.

Yapı olarak genelde iyi yürekli olduğundan, haksız yere görevden alınanlara ya da iki yıldır oda bekleyen yeni evlilere acımaya hazırdı. Acıyordu ama aynı zamanda kızıyordu da: Neden bana başvuruyorlar? Yerel Komite var, Konut bölümü var... Düzenini kuramamış insanların kaderi, ona düz bir yolda bulunan çukurlar gibi görünüyordu. Bu kadar kişisel olaylara dikkat yöneltmek olacak şey değildi ve toplumun çıkarlarına zarar veriyordu.

Yaşam, onun için kesintisiz üretim akışıydı ve birisi diğerini sıkıştırıyordu. Bir kaç yıl önce fabrika lojmanının yeşillendirilmesi kaygısı içindeydi. Daha sonra hazır giyim fabrikasında çalıştı. Ceketler çok biçimsizdi, omuzları daha geniş olmalıydı. Ona yerleşim yerinde keçilerin yeni dikilmiş kavak fidanlarını yediği söylendiğinde hayretle bakakalmıştı: "Ee, ne olmuş?"

Geçen baharda Golovanov'dan insanları Kolhozlara göndermesini rica etmişti; ama Uşakov özellikle bu işle ilgileniyordu. Bir süre önce Obuhov: "Bizden yedi kişi Kolhoz'a gitmek istiyor," demiş, Zahar İvanoviç ise yanıt vermemişti; kafası başka bir şeyle meşguldü ve sordu: "tıpkı montaj bölümü gibi. Vidayı sıkmak gerekiyor, yoksa her zaman gevşiyorlar mı?"

Şimdi geri kalmışlıkla mücadele, yeni yöntemlerin uygulanması üzerine konuşuyordu: hemen her gün fabrikadaydı ve heyecanlanıyordu: Nasıl bir üretim dönemi geçirmişlerdi! Durum kuşkusuz fena değildi: Rakamlara bakmak yeterliydi 104,7 artış hissediliyordu. Golovanov, herkesle

anlaşacağını ama yine de Juravlev'in yeteneklerine sahip olmadığının bilincindeydi. Yegorov yaşlanmış, işin ucunu bırakmıştı... Yeni yöntemlerin uygulanması kampanyası sürüyor, hesap vermek gerekecek, fabrika neyle dönecek?

Kişisel antipatilerini unutabilen bir kişiydi ve Sokolovskiy'i ortalık karıştırıcı hatta entrikacı bir kişilik olarak kabul etse de, projesini öğrenerek: "Kim bilir, belki de adam iyi bir şey sunuyordu..." diye düşündü. Daha sonra Safonov'un notlarını okudu; düş kırıklığının yanı sıra, biraz da rahatlamış bir tavırla güldü: Anlaşılan, bu Sokolovskiy'den iyi bir şey beklememek gerekiyor. İnsanların gözünü boyayarak aldatmayı seviyor. Devletin adamı rolüne soyunmuş. Sanki merkez yokmuş gibi... Neden Golovanov sipariş verenleri düşünmek zorunda olsun ki? Oraların da kendi müdürleri, kendi Şehir Komiteleri var... Bırak onlar düşünsün. Ama bizim fabrikanın profili başka...

Safonov, Sokolovskiy'in projesinin üretimin düşmesi ile bağlantılı olduğunu, sayıları da ortaya koyarak söylediğinde, Trifonov sinirlendi: Demek ki sipariş verenler de memnun değilmiş! Tamamen göz boyama! O söylenen sözlere inanmıyordu ama rakamlar onun için kesinlikle hatasızdı...

Trifonov'a Sokolovskiy'in üretim toplantısını terk ettiği ve meydan okuyan bir tutum içinde olduğu anlatıldığında, Obuhov'a: "Galiba disiplin cezası vermeden yapamıyorsunuz," dedi.

Bugün Parti Bürosu toplantısı var. Sokolovskiy'e aklına başına alması için imkân verilecek. Ama o istemiyor. Bırak köpürüp dursunlar.

Yemeğini yedikten sonra, gazetesini açtı ama okuyamadı. Sinirleniyordu: iki saattir toplantı yapıyorlardı... Opuhov, hemen telefon etmeye söz vermişti. Sokolovskiy dolanıp duruyor, sanki zamanı uzatmaya çalışıyordu.

Nihayet Obuhov telefon etti: Karar onaylandı. Yalnızca

Andreyev ve Savçenko karara karşı oy kullanmışlardı. Trifonov: "Andreyev iyi çalışıyor ama kafası karışık. Millete aldırmıyor," diye düşündü.

Biraz sakinleştikten sonra, Zahar İvanoviç gazete okumaya başladı. "Petro bölgesinde bahar için kimine iyi hazırlanılmadı..." Haritonov'un şu anda nasıl göründüğünü tasavvur edebiliyorum... "Cam fabrikası 1 Mayıs'ta tam olarak kapasite projesini benimseyecek"; Aslında bu benim projemdi. "Petriçenko projeyi sunacak.

"Aile ve okul. Merzlyakov'un bir oda dolusu yazı yazacağını hiç düşünmemiştim. İyi de yazmış... Herhalde Marusya, Petko'yu çalıştırmış..."

Trifonov'un hareketli, yaramaz bir oğlu vardı. Babası ona sevecen gözlerle bakar, ama Petya'nın eğitimi ile hiç ilgilenmez, bunun annelerin görevi olduğunu, kendisinin ise hiç zamanı olmadığını söylerdi. Geçen sonbaharda çocuk hastalandı. Zahar Ivanoviç korkmuş, gece boyunca yatağın başında oturmuştu. Sabahleyin doktor gelmiş ve "çiçek" demişti. Trifonov, bir zamanlar kendisi de çiçek hastalığı geçirmişti. Rahatladı, hatta bazı güçlüklerden söz ettiği için Marusya'ya bağırdı.

Gazeteyi katladı.

"Marusya, çocukların zayıf notu var mı? Ne demek, 'tesadüfen' var"? Hiçbir şey 'tesadüfen' olmaz."

Çocukta sorumluluk duygusu olması gerekir. Uzun süredir onu hizaya getirmeyi düşünüyordum.

Oğlunu çağırdı. Petya, afacan gözlerini dikerek, sürekli ayn tonda yineliyordu:

"Düzelteceğim. Sana söz veriyorum... Mutlaka düzelteceğim."

Sonunda Petya yatmaya gittiğinde, Zahar İvanoviç karısına:

"Ne dersen de, bazen korkutmak da yararlıdır. Ha, sana

söylemeyi unuttum, Sokolovskiy için karar verildi. Bunu yapmadan duramayacaklarını çoktan söylemiştim. İşin kötüsü, herkes bana..."

Marusya, kocasının, sarkmış, hastalık derecesinde sarı yüzüne baktı ve duramadı:

"Sen de izin alsaydın. Gorohov, bana daha yazın, sanatoryum tedavisi gerektiğini söylemişti. Sana bakmak bile insanı korkutuyor."

Trifonov başını salladı:

"Bütün bunları kime bırakabilirim? Demin'e mi? Heyecanlanma, daha dayanabilirim... Sokolovskiy'i hizaya soktukları iyi oldu. Sanki sırtımdan dağ kalktı. Her türlü tedaviden daha iyi."

21

Güneşin ışıkları storların arasından süzüleli çok olmuştu. Tavan da geziniyor, daha sonra aşağı iniyor, şifonyerin üzerinde dönüyordu ve sonunda Lena'yı uyandırdı. Lena, storları kaldırdı ve gülümsedi. Sanki dünkü gözyaşları dökülmemişti. Ona her şey basit ve olağandışı geliyordu: Bahar, Mitya, yaşam...

Geçen yaz annesine gittiğinde, Antonina Pavlovna gülerek: "Lenoçka, seni tanıyamıyorum" diyordu. Lena: "Sakinleştim mi?" diye sorduğunda "Hayır, senin karakterin, daha ateşli. İşte yaşamına eklenen şey. Mutluluk içinden dışarı fışkırıyor gibi."

Lena, aşkın ne olduğunu şimdi anlıyordu: Juravlev'le geçen yıllar, ona çok uzak ve son derece önemsiz görünüyordu. Uyanan tutkular, boşa gitmeyen şefkât, genç kızlara özgü sayılabilecek şaşkınlık, otuz yaşlarındaki bir kadının duygu bütünlüğü, tüm bunlar Karatayev'in yaşadıklarıydı. Bir keresinde Lena'ya, mutlu ve düşünceli bir tavırla, kendisinin yanında uyukladığında: "Kışın karın altında ne

olduğu tasavvur edilebilir mi?" diye sormuştu. Lena, uyanarak onu kucaklamıştı. "Nasıl eridiğini anımsamıyorum bile."

Beklenmedik büyük mutluluk, zaman zaman kısa, sert bir rüzgâr gibi yaşamına giren endişelerini yenmesine yardımcı oluyordu. Aralık'ta, uzun bir aradan sonra, Juravlev'den bir mektup aldı; zarfı açıp açmamak konusunda karar veremeyerek, tanıdık el yazısına uzun bir süre baktı. İvan İvanoviç çok şey yaşadığını, bu nedenle suskun kaldığını, şimdi yeni bir göreve atandığını, işinden memnun olduğunu, sık sık kızını düşündüğünü, yazıyordu. Belki Lena, yazın, onu hiç olmazsa bir aylığına gönderebilirdi. Şuroçka'nın babasını tamamen unutması iyi olmazdı... Mektup çok yumuşak bir ifadeyle yazılmıştı ve bu da Lena'yı daha da rahatsız ediyordu. Teklifini kabul etmemek olmaz ama ona güvenmiyorum, Şuroçka'yı bana ve Mitya'ya karşı doldurabilir.

Bir yıl içinde Şuroçka, Karatayev'e bağlanmıştı ve Lena, her ne kadar onunla konuşurken "Mitya Amca" dese de Şuroçka, inatla: O benim babam" diyordu. Belki evde çalışan Dunyaşa, bunu kıza tembih etmiş, ya da kendisi "baba" demeye karar vermişti. Lena şaka olarak ama biraz da kıskanarak, içinden: Mitya herhalde kısa bir süre sonra, benim yerime Şuroçka'ya açılacak, diyordu. Karatayev'de genellikle bastırmaya çalıştığı, biraz alaycı, ara sıra asık yüzlü gizli bir çocuksuluk vardı; büyük bir heyecanla Şuroçka'nın uydurduğu mevcut olmayan sözcükleri yineliyor, çizdiği resimlere uzun uzun bakıyor, onunla gürültülü patırtılı oyunlar oynuyor, Lena gülerek: "yavaş olun, çalışamıyorum", diyordu.

Şimdi Juravlev'den iki haftada bir mektup geliyordu ve giderek daha sevecen ve ısrarcı bir biçimde yazılmışlardı. Lena düzenli olarak yanıtlıyor, kızına ilişkin ayrıntılı ha-

berler veriyor, ancak bu arada yaz aylarının yaklaştığını düşünmek bile istemiyordu. Acaba Şuroçka'yı göndermeli miyim? Karatayev şaşkınlık içinde: "Başka nasıl olabilir? Babası değil mi" diye yanıtlamıştı. Lena, onun sağduyulu düşündüğünü ama içten içe bozulduğunu anlıyordu: Mitya, Juravlev'in nasıl birisi olduğunu tasavvur edemiyordu. İvan Vasilyeviç'e sakince davranıyor, birçok niteliği olduğunu var sayıyor, hatta kendisini ona karşı suçlu hissediyordu. Çünkü onun yaşamını bozmuştu. Ancak, geçen aylar boyunca, Juravlev'le geçen yılların korkunçluğunu anladığından mı, yoksa mektuplarının sevecen tonundan mıdır nedir, Lena, korku içinde yineliyordu: Evet, onunla karşılaşamam! Ama Şuroçka'nın yaşamına girerse ne olacak?..

Şimdi büyük bir coşkuyla kendisini verdiği işi de kolay değildi. Büyük bir duyarlılığa sahip olan ve her biri yeni erginleşen çocukların yaşam yolunu çizme sorumluluğunu üstlenen Lena için okul, yalnızca dersler, sınıf çalışmaları ve sınavlardan ibaret değil, aynı zamanda kendisine güvenen farklı kaderlerin yumağıydı. Lena, yarı çocuksu kalplerin dramlarını öylesine acı bir biçimde yaşıyordu ki, Karatayev arada bir onu rahatlatmak için: "Lena, biraz abartmıyor musun..?" diyordu.

Geçen yıl okul müdürü Serebryakov emekliye ayrıldığında Lena sevinmişti. Şekilci bir insandı ve yalnızca notlarla ilgilenir ve "başarı, rakamlarla ölçülür" derdi. Ancak Serebryakov'un yerine geçen Yekaterina Alekseyevna Dmitriyeva, Lena'nın umutlarını boşa çıkardı. Elli üç yaşında, çok uzun boylu, zayıf, saçları grileşmiş ve başının üzerinde toplanmış, dantel yakalı siyah elbise giyen, ince dudakları sürekli yarı gülümser duran bir kadındı. Voronej'den gelmişti. Kişisel yaşamında da pek başarılı değildi: Savaş sırasında kocası bir pansumancı kadın ile yakınlaşmış ve eve yalnızca eşyalarını almak için gelmişti. Tek kızı

zengin bir inşaatçı ile evlenerek onunla birlikte Sahalin'e gitmiş, izinlerini Kırım'da geçirmiş, annesini bir kez bile ziyaret etmemişti. Yekaterina Alekseyevna kaderde payına düşen her acıyla başa çıktığını, ancak yüreğinin sertleştiğini söylüyordu. Ne kendisine yalan gibi ateşli sözlere, ne de yaşamını mahveden pansumancı kadını anımsatan genç kadınlara tahammül edebiliyordu.

Dmitriyevna'nın uzun bir çalışma süresi vardı ve bunu anımsatmayı çok seviyordu: Yelena Borisovna, güzelim, neden heyecanlanıyorsunuz? Benim de başıma böyle bir şey Kaluga'da gelmişti; sanırım otuz iki–otuz üç yıllarıydı ve sonunda her şey iyi bitti... Lena, Alyöşa Neverov'a genel ölçülerle yaklaşılmaması gerektiğini, matematikte gerçekten iyi olmamasına karşın, çok güzel kompozisyon yazdığını söylediğinde, Kolya Zaburin'in çok kötü koşullarda –tek odalı evde, annesi ve babası kavga ediyor– yaşadığını belirttiğinde, ya da her gün birisini şikâyet eden Şuru Zacharçenko'yu sınıfa örnek göstermenin iyi bir şey olmadığını öne sürdüğünde, Yekaterina Alekseyevna değişmez gülümsemesiyle: "Yelena Borisovna, sizi temin ederim ki, heyecanlanmaya değmez. Ben yüzlerce kez böyle durumlarla karşılaştım. Bana inanabilirsiniz, tüm çocuklar birbirine benzer... Sizin büyük bir hayal gücünüz var... Neden edebiyat ile ilgilenmiyorsunuz? Okullara ilişkin romanlar şimdi moda... diyordu.

Yekaterina Alekseyevna'nın Lena ile arası iyi gibiydi. O'nu tanıyorum ama diğer öğretmenlere "Yelana Borisovna'nın pedagojik alana tamamen rastlantı sonucu girdiğini," "Okula, tiyatroya yaklaşır gibi yaklaştığını," "Kendi aile yaşamını düzenleyemeyen bir kadına çocukların eğitimini teslim etmenin doğru olmadığını söylüyordu. Bu sözler bazen Lena'nın kulağına gidiyor ve Juravlev'den ayrılışı konusuna alındığından dolayı rengi aniden değişiyor, mut-

luluğu öncesinde çektiği açılar, ona kendisini kontrol etmesi gerekliliğini öğretmesine karşın, saçları altın-kızıl olan ve soluk pembe derili her kadın gibi, çabucak kızarıyordu.

Matematik hocası Şteyn, bir keresinde: "Ben Dmitriyevna'yı severim. Voronej'de on bir yıl çalıştık. Kırk dokuz yılında orada bir tarihçiyi rezil etmiş, altı sayfa yazmış ve kozmopolit dergisinde yayınlamış ve bir kadını da olaya karıştırmıştı. Gerçek bir karın ağrısı! Ayrıca güven kazanmayı da biliyor. Bir yıldan daha az bir süredir burada. Onu sayıyorlar, kulüpte Çehov gecesi düzenlemesini istediler. Siz ona iyisi mi bulaşmayın..." demişti.

Sınav dönemi yaklaşıyordu ve her yıl olduğu gibi Lena sınıfı için heyecanlanıyordu. Burada tatsız bir olay oldu: Birisi Maşa Hitrova'nın sırasına büyük bir kalp şekli, üzerine de L. A. Harflerini kazıdı. Yekaterina Alekseyevna, Lena'yı çağırdı: "Siz hassasiyet konusunda çok iyi konuşuyorsunuz Yelena Borisovna, 'Eminim ki, çocuklar da size güveniyorlardır. Siz sınıf yöneticisisiniz! Şimdiye kadar sırayı kimin oyarak çizdiğini nasıl belirleyemediniz, şaşırıyorum,' dedi. "Voronej'de kırk sekiz yılında korkunç bir tablo görmüştük. Koridordaki tüm duvarlar resimlerle doldurulmuştu ama ben hemen suçluyu bulmuştum. Benim sözünü ettiğim, sıranın devlet malı oluşu değil; beni üzen şey, hastalıklı ruh yapısı; daha bu yaşta gönül maceralarının hayalini kurarlarsa, suçlu sıralarına oturmaları kaçınılmazdır. Söylemeye korkuyorum Yelena Borisovna, ama sınıf üzerindeki otoritenizden yeterince yararlanmadığınızı düşünmeye başlıyorum."

Lena, kulaklarına kadar kızardı ama bir şey söylemedi. Dmitriyevna'nın iğneleyici uyarılarını sessizce sineye çekmeye alışmıştı. Lena'yı üzen şey farklıydı: Neden öğrenciler bana güvenmiyorlar?

Birkaç gün sırayı oyanın kim olduğunu keşfetmeye ça-

lıştı. Tabiî ki yaramazın teki yapmıştı. Ama kim? Bilmiyorum. İyi oyma yapan Petya Stasov var. Bana çalışmalarını göstermişti. Birisinde Kremlin, diğerinde tavşanlar. – Nekrasov usulü... Yalnız Petya sırayı çizmez, sonra o, "yalnızca aptallar kızlarla arkadaşlık eder" diyordu. Çizili baş harflerden bir şey anlaşılmaz. L. A. adında bir kız yok...

Dmitriy Sergeyeviç'e suçluyu arayışı konusunu açtığında, Karatayev gülmeye başladı: "Henüz çocukken çeviri bir roman okumuştum, orada birisi bir bankeri öldürüyor, tüm eşyalarını alıyordu ama üzerlerinde harfler yer aldığı için elmas manşetleri atmıştı ama baş harfler uyuyordu ve akıllı detektif onu yakalamıştı. Çok büyük bir aptallık ama ben tüm yaşamım boyunca anımsarım. Lena, korkarım senin Okuldan Polisiye Araştırma Birimi'ne geçerek uzmanlaşman gerekiyor..."

Yekaterina Alekseyevna'nın sürekli "yedinci sınıfta duyulmamış bir disiplin ihlali"nden söz etmesine karşın, Lena kendi derdindeydi: Şura Lebedava tüm derslerden kaldı; Kolya Gruşenko hâlâ çok hatalı yazıyor. Vasya Nikitin'e ne oldu, anlamıyorum. Çok gelişme göstermişti. 'Pekiyi'den başka not almıyordu ama şimdi matematik ve İngilizce 'zayıf'. Sınavlar da çok yaklaştı.

Güç anlarında yaşadığı aşk Lena'yı destekliyor, her geçen gün Karatayev'e daha çok bağlanıyordu. Ne ortak yaşamın sıradanlıkları ne de onu dün gece gözyaşına boğan ani öfke patlamaları, onun duygularını zayıflatabilirdi; aksine, tam bir ruhsal yakınlığın olanaksızlığını düşünürken içini kaplayan keder, aşkına daha da büyük bir yakıcılık veriyordu.

Karatayev'le birlikte geçirdiği bir yıl, onu tam anlamıyla bildiği bir inanca kapılmasına neden oluyordu. Kuşkusuz çok şey ortaya çıkıyordu. İsteksizce, cimriler gibi azar azar, kopuk kopuk ona geçmişinden, başarısız gençliğinden, sa-

vaştan, hayallerinden, Nataşa'dan, parlayan çileklerden ve süslü bitki örtüsünden söz ediyordu. Lena, şimdi onun yaşam öyküsünü, zevklerini, alışkanlıklarını biliyor, ancak sık sık kendisine: 'Onda anlayamadığım bir şey var...' diyordu. Karatayev'in üvey babasının gelişi, Lena'nın yaşamında büyük bir olaydı. Dmitriy'in annesi erken yaşta dul kalmış ve oğlunu kendisi yetiştirmişti. Mitya on altı, kendisi otuz sekiz yaşındayken kırk yaşlarında bir tarım profesörü olan Leonid Borisoviç Vırubrin ile ikinci kez evlenmişti. Çocuk üvey babasını güvensiz bir biçimde karşılamış, bir yıl sonra, aralarında dostluk kurmaya zaman bulamadan onu tutuklamışlardı. Karatayev üvey babasını nâdiren anımsıyor, onunla ilgili bir şey sormuyordu. İki yıl önce Ulyanovsk'a annesine gittiğinde, Leonid Borisoviç'in davasının yeniden görüldüğü, iftiraya uğradığının açığa çıktığını anlattı. Ancak altı ay önce annesi akciğer iltihabından ölmüştü. Karatayev onu gömmek için gitmiş, Ulyanovsk'tan dönüşünde Lena'ya: "Annem, Leonid Borisoviç'in aklandığını hastalığının hemen öncesinde öğrenmiş. Komşu kadın, onun sandıktan birkaç küçük fotoğraf çıkardığını, gece boyunca oturup ağladığını anlattı... Lena, eğer itiraz etmezsen, Leonid Borisoviç'e bize gelmesi için mektup yazacağım. Onun kimsesi yok" Lena: "hemen, şimdi yaz! Bana neden soruyorsun Annenin yaşıyor olmaması çok korkunç! Biraz sustuktan sonra, yüksek sesle konuştu: On yedi yıl! Hayal bile edemiyorum..."

Lena, kaderin ezdiği, yaşlı, öfke saçan yaşlı bir adamın geleceğini düşünüyordu; onlarla konuşmak isteyecek miydi acaba? Kapının açıldığını, uzun boylu, bir elinde çantası, diğerinde paket taşıyan bir adamın "Dmitriy Sergeyeviç evde mi" diye soruşunu çok iyi anımsıyordu. Rüzgârdan yanmış, kırmızı, iyice beyazlaşmış gür kaşlı bir yüzü vardı. Özellikle sesi Lena'yı şaşırtmıştı: Gür ve genç bir sesti bu.

Lena paketi aldığında, adam:

"Dikkatli olun, Yelena Borisovna. Bu fidanı getirdim. Buraya alıştırmaya getirdim... Muşmula, şeftali, dut... Orada, dağ koşullarında denedim, kış sert, buradakinden beter..."

Lena, hemen, sıra dışı bir adam, diye karar verdi ve Vırubin'i izledikçe bu kanı daha da kökleşti.

Karatayev'in şaşkınlığı da daha az değildi. Daha ilk günden Lena'ya: "Onunla kendimi kıyasladığımda, daha yaşlıymışım gibi bir izlenim edindim," demişti.

Vırubin'in yaşadığı koşullar, onun sağlığına da yansımıştı, kuşkusuz.

Bir ara itiraf etti: "Şimdiye kadar sigaralara kayıtsız kalamıyordum. Ancak kalp krizinden sonra bırakmam gerekti."

Ancak dinç görünüyordu ve kısa süre sonra Ziraat Teknik Okulu'nda çalışmaya başladı. Makale yazmaya girişti. Ara sıra surat asıyordu; "geri kaldım, bu zaman zarfında çok şey kaçırdım."

Gelişinin ikinci günü Karatayev'e: "Mitya, sende belki annenin fotoğrafı vardır. Bende hiç yok. Dmitriy Sergeyeviç, eski bir fotoğraf getirdi: Annesi onu kollarında tutuyordu. Vırubin, herkesin yanında bakmadı, hemen odasına geçti ve akşama kadar odasından çıkmadı.

Neler yaşadığını hiçbir zaman anlatmadı. Karatayev ve Lena onun Uzak Kuzey'de on yıl geçirdiğini güçlükle öğrendiler. Daha sonra, Taşkent'te, kendi deyişiyle, "fevkalâde" iki yıl yaşamış, sonra da kendisini ücra bir dağlık köyde bulmuştu. Biraz düşündükten sonra ekledi: "Hükmün kaldırıldığını bildiren tebliğ geldiğinde, okudum ama yine de harfleri tanıyamadım. On yedi yıl bekledim ama o anda da şaşırdım; sanki korkunç bir uğultu vardı ve birdenbire ortalık sessizleşti. Evet, daha sonra kendime geldim ve iş

konusunu düşünmeye başladım: Nereye gideceğim, artık ne işe yarayabilirim?"

İlk günlerde konuşma arasında susuyor, düşüncelere dalıyor, şaşırmış bir halde tekrar tekrar soruyor, herkesçe bilinen şeyler anlatıldığında, saatlerce sokaklarda dolaşıyor, "alışıyorum..." diyordu. Ve gerçekten de yeni yaşamına çok çabuk alıştı. Bir keresinde neşeli bir halde geldi ve: "Üyeliğimi yenilediler. Benim partideki sürem on dokuz yılında başlamıştı. O zamanlar ben Timiryazevke'de öğrenciydim."

Lena, onunla çabucak dostluk kurdu; Virubin ona okulu hakkında sorular soruyor, onun anlattıklarını dinlerken heyecanlanıyor, sıra dışı ilginç bir şey öğrenmişçesine: "Aa, bravo" ya da "İşte buna izin vermemek gerek," diyordu. Kendi öğrencilerinden çok memnundu. Lena'ya anlatıyordu: Tabiî ki aralarında haylazlar da var. Dün Golovin'e: Pantolonlarınız dar, son modaya göre... ama düşüncelerinizin daha geniş olması için çaba gösterin... Yalnızca dış görünüş bir şey ifade etmez," dedim. Aralarında kariyer meraklıları da var. Nikolayevskiy, bana "ayaklarıyla pislikleri süpürmek" istemediğini, Veysmanistleri* deşifre ettiğini, amcasının bakanlıkta olduğunu, kısacası, bilim insanı olmaya karar verdiğini itiraf etti. Bu adamın kafası bomboş. Ama böyleleri o kadar çok ki, Yelena Borisovna. Beş ya da altı. Çocuklar çok iyiler, her şeye ilgi duyuyorlar. Ve yalnızca benimsemiyorlar, düşünüyorlar da. Hatta bazen kitaplardan da derine iniyorlar.

Lena nedense dayanamadı: "Leonid Borisoviç, kızmayın... Belki de bu aptalca bir soru... Siz o kadar acı çektiniz. Nasıl oldu da her şeyi "yalnızca yaşama olan ilginizi değil, inancınızı da koruyabildiniz?" O güldü: "Bir tek ben

* Lisenko'nun tezlerinin baskınlığı nedeniyle gerici kabul edilen "Mendel-Veysman-Morgan" teorilerine gönderme.

değil, Yelena Borisovna. Aynı durumda çok insana rastladım. Çok azı umutsuzluğa kapıldı... Söyleyin lütfen, yaşaman için gerekli her şeyden vazgeçmek mümkün mü? Doğrusunu söylemek gerekirse, benim için en kötü dönemlerde bile umudumu kesmedim. Er ya da geç durumu anlarlar, diyordum. İşte görüyorsunuz, ikinci yaşamı yaşıyorum."

Gece Lena, Vırubin'in sözleri üzerine düşündü. Mitya'nın bana davrandığı gibi kimseye davranmadığını, çünkü çok çektiğini söylemişti. Kuşkusuz, benden çok daha fazla çekmiş. Dostlarını, Nataşa'yı yitirmek, korkunç bir şey olmalı. Ayrıca da üç yıl yaşamla ölüm arasında gidip gelmiş. Ama aslında Leonid Borisoviç için yaşam daha güçmüş. Neden o hiçbir zaman Mitya gibi, biraz abartıyorum, demiyor? Mitya, her ne kadar benden fazla acı çekmiş olsa da, kötü şeylerden söz etmeyi sevmiyor. Kuşkusuz bunlar ona değişik bir acı veriyor ve sorduğum zaman da sinirleniyor. Bilmiyorum, onu tam olarak anlayamayacağım.

Lena, her ne olursa olsun, Dmitriy Sergeyeviç'in sözlerinde fark ettiği bu iç çelişkileri anlamak istiyordu. Bugün de öyle oldu. Sabahki kısa konuşmayı ve gözyaşlarını güçlükle anımsıyordu ama okuldan döndükten sonra düşünmeye başladı. Haksızdım: Yorgun gelmişti, sinirliydi, ben de patladım. Ama yine de neden yanıt vermedi ki? Bana Juravlev'in Sokolovskiy'i onun önünde suçladığını, kendisinin bir tek kelimesine bile inanmadığını ona söylediğini anlatmıştı. Peki, dün neden söz alıp konuşmamıştı. Alınan kararı içinden kabul etmemiş gibi görünüyor. Ama ben onun korkak olamayacağını biliyorum. Hiçbir şey anlamıyorum!

Ansızın Karatayev'in Okurlar Konferansı'ndaki konuşmasını anımsadı. O zaman bunları benim için söylediğini, roman kahramanının yanlış davrandığını, benim de kendime gelmek zorunda olduğumu göstermek istediğini sanmıştım. Bir süre önce bana, böyle bir düşüncesi olmadığını

söylemişti. Konuşma yapmıştı, çünkü rica etmişlerdi; neden öyle konuşmuştu? Kendisi de bilmiyordu... Kendisine, neden genelde böyle bir şeyin olamayacağını söylediğini, kendisinin de bunları hissettiğini, sorduğumda sinirlendi ve kendisine inanmadığıma karar verdi. Ama ben ona kendimden daha fazla inanıyorum. Öyle anlar oluyor ki, onu anlamaktan vaz geçiyorum...

Karatayev, fabrikadan Savçenko ile geldi, onunla birçok konuda konuşmak istediğini söyledi. Benim izin sonrası mutlaka bir işe girmem gerekiyor, dedi. Yan odaya geçtiler. Lena masaya okul defterlerini yaydı ve düşüncelerini unutarak sevindi: Alyöşa Heverov, Lermontov üzerine çok güzel bir yazı yazmıştı!

Savçenko, Sokolovskiy'in projesini ayrıntılarıyla anlatmıştı.

"Sizin tartıştıkları sırada orada olmamanız üzücü. Golovanov, uzun süre kararsız kalmıştı. Safonov'un düşüncelerini nasıl dikkate alır, bilmiyorum. Onun nasıl bir adam olduğunu zaten biliyorsunuz..."

"Ama Braynin, Safonov ile aynı görüşte."

"Kırık bir şeye karşılık iki kırılmamış eşya verildiği söylenir. Bence tam tersi. Braynin, ezik. Her şeye temkinli yaklaşıyor. Sonuç olarak, birçok işçiyi eğitmek kolay değil..."

Karatayev, iki yıl önce Savçenko'yu eğittiğini düşündü. Şimdi herhalde rolleri değişiyoruz. Kuşkusuz sorun, onun anlattığı kadar basit değil ama Braynin güçlükleri abartıyor. Jarov bana, fabrikalarındaki erozyon çalışmalarının kendisini haklı çıkardığını söylemişti.

Karatayev: "Sizinle tamamen aynı görüşteyim", dedi. Proje ilginç. Teknik adamların itirazlarını da dikkate almak gerekiyor. Fabrika bir laboratuvar değil; bizde seri üretim var. Ve siz Safonov'u boşuna dışlıyorsunuz. Ben ona sizin

gibi davranıyorum ancak onun büyük bir deneyimi olduğu yadsınamaz."

Savçenko, belli belirsiz omzunu silkti: "Acaba Karatayev de mi korkmuştu..." Savçenko dış görünüşte çok ciddiydi... eskisi gibi yerinden sıçramıyor, muhatabının sözünü kesmiyor ama ruhunda içten içe bir sızıyı hissediyordu ve Dmitriy Sergeyeviç, daha ilk tanışmalarında onu bu yüzden "romantik" olarak tanımlamıştı. Şimdi Sokolovskiy'in projesini destekliyor ve Karatayev'in sözleri ona o denli çaresiz görünüyordu ki, Dmitriy Sergeyeviç'e acıyarak baktı. Onun gibi akıllı ve dürüst bir insan nasıl olur da Safonov'un kanıtlarını yineleyebilirdi.

"Şaposnikov, size kendi perspektiflerini anlatacak. Safonov'un düşük üretime ilişkin düşünceleri art niyetli, kalitesiz üretimin düştüğünü ve her şeyin tam olduğunu söylüyor... Dmitriy Sergeyeviç prensibin kendisine karşı ve Yegorov buna itiraz etmiyor... Şimdi tartışma başka bir konuya, sipariş verenlerin çıkarlarını düşünmek zorunda mıyız sorusuna dönmüştü."

"O öncü bir kişi ve devletin genel yaklaşımının ne olduğunu biliyor..."

Savçenko ilgiyle projeyi savundu Sonunda Karatayev, "Ben Nikolay Hristoforoviç ile konuşurum. Onun görüşlerini bilmek gereklidir. Bu soruna tekrar geri dönecek olan Savçenko gitmeye hazırlanıyordu ama ansızın:

"Dmitriy Sergeyeviç, sizinle Sokolovskiy hakkında konuşmak istiyorum... Kuşkusuz, biçimsel olarak doğru davranmadı. Ama onu herkes tanır... Verilen kararın onu çok kötü etkilediğine eminim. O kötü görünüyor, çığırından çıkabilir. Safonov, tüm sınırları aştı. Ya Sokolovskiy sinirlenirse ne olacak? Böyle bir inşaatçıyı her yerde işe alırlar... Size açık yüreklilikle söylüyorum: Neden kararın lehine oy kullandınız, anlamıyorum?

Dmitriy Sergeyeviç, bir gece önce Lena karşısında olduğu gibi, bir an şaşırdı ama hemen kendisini topladı ve sakin bir tavırla:

"Sokolovskiy'e herkes değer veriyor, kimse onu bırakmayı düşünmüyor", dedi ve ardından seslendi: "Lena, bizimle birlikte çay içmeyecek misin? Biraz geç oldu, Grigor Yevdekimoviç ile çalışmaktan yorgun düştük..."

Savçenko: "Yan çiziyor, herhalde ürktü, azınlığın içinde görünmekten korktu. Önceleri onu dürüst bir insan olarak görüyordum. Belki de yanılmışım..?" diye düşündü.

Kalamayacağını, acelesi olduğunu ve çalışması gerektiğini söyledi ama Lena onu bırakmadı.

Yemekte o tatsız açıklamayı unutmuş, sürekli Leonid Borisoviç'le hararetli bir biçimde konuşuyordu. Nelerden söz etmediler ki; Asya Konferansı'ndan, barış ortamında ağaçların başka yerlerde yetişrilmesinden, edebiyattan...

Karatayev, konuşmadan oturuyordu. Ne yorgundu ne de bir şeyden dolayı bozulmuştu. Konuşmaya yalnızca Savçenko yeni romandan söz ederken karıştı. Dmitriy Sergeyeviç, sıkıntıyla:

"İyi yazılmış olabilir, ancak kahraman aşırı temiz, okuyor ama hiçbir şeye inanmıyorsun."

Yine sustu. Savçenko ile Leonid Borisoviç arasındaki tartışmayı işitmiyor gibiydi.

Lena gülümsedi: Öylesine konuşuyorlardı ki, Savçenko her şeyi unutmuştu ve sürekli âcil bir işi olduğunu söylüyordu... Birbirlerini çok iyi anlıyorlardı. Her şeyle ilgileniyorlardı. Aslında aralarında otuz yaş vardı... Ama Mitya'nın nesi vardı? Sanki Mitya değildi.

Karatayev'le baş başa kaldıklarında, Lena, onu ürkek bir tavırla kucakladı:

"Bugün çok kederlisin. Bir şey mi oldu? "

Başını salladı. Pencereye gitti. Gün ağarıyordu. Fabri-

kanın soluk ışıkları tiyatroda resmedilmiş gibiydi. Çitin yanındaki kavak o ilk, anlaşılmaz yeşil tondaydı. Ve bu yeşil ton, mutlaka insanın yüreğine işliyordu. Sokolovskiy, Kislovodsk'ta bu dönemde, her yerin çiçeklerle bezendiğini, burada baharın geç geldiğini söylerdi...

Uzun bir süre pencerenin yanında durdu, daha sonra storları indirdi ve yavaşça: "Ben geldiğimde hava Kasım gibi soğuktu. Anlaşılan, bahar geldi... Lena, aldırma, ben herhalde henüz işe alışmadım, yoruluyorum ve işte saçmalıyorum..."

22

Son zamanlarda ressam Vladimir Andreyeviç Puhov, tablosu "İzci Kampı Ateşi" yerel gazetede gururunu okşayıcı değerlendirmeler alsa da, ruhsal bir karmaşa içindeydi. Ya odasına kapanıyor ve tüm gün çalışıyor ya da haftalar boyu ortadan kayboluyordu. Tanıdıkları, Nadejda Yegorovna'ya oğlunun nasıl olduğunu sorduklarında, iç geçiriyor: "Gerçekten size ne yanıt vereceğimi bilmiyorum. Volodya'nın ağzından tek kelime alamazsın."

Her şey sonbaharda başladı. Volodya sık sık o parlak eylül gününü anımsıyordu. "Öncesinde beni sergiye çağırdılar, Moskova'dan bir gazeteci gelmişti. Tabloma hayran kaldı ve bir şeyler yapacağı sözü verdi. O zamanlar lanet bir söğüt ağacına koşmaya başlayacağı aklıma bile gelmemişti. Sabah uyandım ve birdenbire canım iyi bir şeyler çizmek istedi. Öyle bir amaçla değil, öylesine..."

Her sabah yağlı ve yapışkan bir çamura bata çıka Vorobey adasına gidiyor, orada rutubetli bir kütüğe oturarak yaşlı; yuvarlak, kavis yapan nehre doğru sarkan bir söğüt ağacının resmini yapıyordu; öfkelendi; neden bu aptal ağaç gerekti ki? Acaba Saburov'da benzer bir şey gördüğüm için

olmasın? Maymun gibi taklit ediyorum. Ve en korkuncu da olmuyor, beceremiyorum.

Bu gökyüzü mü yani? Resmi kurallarına göre gölgelendirdi. Yere doğru daha mavi, yukarısı daha koyu. Ne hava ne sonbaharın aydınlığı, Lazur değil Glazur diye cinas yapmaya çalıştı. Ve dişleyip durduğu sigarayı tükürüp attı. On beş yıldır doğa resmi çalışmamıştı. Portre ısmarladıklarında, Juravlev gibileri sarsabilmek için seansları düzenler ama gerçekte fotoğrafa bakarak yapardı. Anlaşılan, insan alışkanlıklarını kolay yitiriyordu.

Kendisini yeteneksiz olduğuna inandırmaya çalıştı. Belki benden Savçenko gibi iyi bir mühendis olurdu. Hayır, matematikle hiç aram yoktu. Ama ziraat müdürü veya hukukçu olabilirdim. Neden rengi hissetmek gerekiyor? Bu hiç de şart değil, Lanet bir söğüt ağacının peşinde koşacağım aklıma bile gelmezdi.

Vladimir Andreyeviç, gerçekle yüzleşmenin artık zamanı geldi.

Tablo araştırmaları sırasında, beş yıl önce Saburov'da yaptığı eski bir natürmorda rastladı:

Küçük bir çiçek buketi. Kuşkusuz vazo bir işe yaramazdı, duvar da berbat çizilmişti. Ancak çiçekler fena görünmüyordu. Bu arada Saburov, resme hayran kalmıştı. Bunu benim yapmış olmam tuhaf. Çiçekler parlak, huzursuz ve kederli duruyorlar. Pek de öyle yeteneksiz değilmişim. Ama neden şimdi hiçbir şey olmuyor? Bu arada, Saburovlar'a hiç takılmıyorum. Ancak onun gibi çalışıp çalışamayacağımı öğrenmem gerek. Eğer olabilecek gibiyse bu artık izzeti nefis meselesi.

Ekim sabahı kar, kederli ve kazınmış caddeyi sevecenlikle kaplarken, –Şehir Konseyi nihayet caddeyi asfaltlamaya karar vermişti– Volodya, başarısız etüdü aldı ve akşam

karanlığına kadar onun başında oturdu; daha sonra resmi duvara döndürdü ve anladı: Şimdi çıkması gerekiyordu. Midesi bulanıyordu. Çabucak sokağa çıktı: Hafif ayaz bile onu ayıltamamıştı. Düşüncelerini toparlamak için kendisini zorladı. Bugün Pazar. Sokolovskiy'e gidebilirim. Bahardan beri hiç gitmedim...

Eve geç döndü. Molbert ve Palitriy'e tiksintiyle baktı. Moskova'da sıkı bir içki âleminden sonra boş şişelere, yiyecek artıklarına, sigara izmaritlerine de böyle bakıyordu. Hemen yattı. Sabah resme bakınca âdeta çıldırdı. Fazla söze gerek yoktu, başarmıştı. İşte ağaç bu! Bahse girerim ki, redaktörün gözleri dolacak. Yeşilimsi, dalları kısa kesilmiş, her şeyiyle çok iyimser. Zarif alaca bulutlar. Hatta nedense oturulacak bank bile çizdim. Ha, bu dinlenenler için. Üretimci Savçenko, doğadan zevk alıyor. Ancak çürümüş bir kütüğün üzerine de oturmaz. Bu arada, bir bankta oturmuş olan Savçenko çizilir sadece ve bu resim sergiye gönderilebilir. Nerede o gri söğüt? Sonbahar nerede?.. Kişisel olarak konuşursak, şaşılacak bir şey yok. Ucuz işlerle elimin ayarını bozdum, şimdi de birdenbire gerçek sanatı istiyorum Aptalca. Hatta yüzsüzce. Dolaşmakta olan şişman görünümlü genç kız Tatyana'nın aryasını icra ediyor; "Ben başkasına verildim ve ona hep sâdık kalacağım" Sesi hiç gitmiyor, gece boyunca votkalı bira içmiş. Baharda Taneçka'yı parka götürdüğümde, ona, ruhumun ardında hiçbir şey olmadığını söyledim. Genel anlamda, bu doğru. İlginç, Taneçka'nın nesi var? Onun evlendiğini ya da evlenmek üzere olduğunu söylüyorlardı. Herhalde ona Savçenko türü bir genç âşık olmuştur... Ne yani, o bir Ofelia değil, üstelik, bildiğim kadarıyla bizde "Hamlet" pek tutulmuyor.

Güldü ve ansızın resmi, tüm acılarını unuttu: Taneçka'nın gri, el örmesi atkısını boynuna dolaması üşüdüğünü gösteriyordu, kederli bir yüzle ona bakıyordu; öylesine

bir şefkât hissediyordu ki, kendisi de şaşırdı. Eski geceleri, daha sonra buzların çözülüşünü ve parktaki ilk çiçeği anımsadı. Bana o zamanlar, her şey farklı olacakmış gibi geliyordu. Belki de yanımda Taneçka olduğu için. Gizlemeye gerek yok, ona bir saman parçasına tutunur gibi tutundum. Beni kurtarabilmesi için değil, kendisi nasıl yaşaması gerektiğini bilmediği için... Ben onunla bir şeyler hissettim. Daha sonra soğudum, bu gerçek. Onun başkasına âşık olması iyi bir şey. Hamlet için kıskançlığımdan öyle düşündüm. Ama onun mutlu olmasını istiyorum. Boynumda taş varsa o neden birlikte batsın? Ben her şeyi, aşkı, çalışmayı ve de yaşamı gördüm, geçirdim. Ne gibi hayaller kurdum? Belki de yalnızca ödülleri. Sanat ise öç almayı bilir.

Bu benim suçum değil: Devir şimdi böyle. Nasıl çizdiğin önemli değil, en önemlisi konuyu bulmak... ne bir yıl önce ne bir yıl sonra. Alkolizme karşı kampanya mı var, lütfen buyurun: Sarhoş baba, anahtarı kilidin deliğine sokamıyor. İzci kızı ise ona suçlayıcı bir tavırla bakıyor. Eleştirmenler her şeyin çok net olmasını istiyorlar. Ansızın bağırabilmek için, resimle uğraşmaya değer: "Formalizmin dönüşü", "Renklerin kültleşmesi", "etüd karakteri", "objektiflik."

Onlara nehir kenarındaki ağacı göster: Hep bir ağızdan bağırırlar: Biz yolların iki yanına söğüt dikerdik? Bu çürümüş ağaç gövdesi kime gerekli! Güzel sonbaharın gelişiyle, elmaları, altın rengi ormanı, Kolhoz'da bayramı betimliyorlar. Puhov'un peyzajı büyüsünü yitirir mi? Her şeyi ezbere biliyorum. Saburov'un iki çalışmasını sergiye aldıkları için çok sevindim; ancak kimse onlar hakkında tek kelime bile yazmadı, benim "İzci Kampı Ateşi"nden hayranlıkla söz ettiler. Saburov'u uzun zamandır görmedim ama eminim ki onun yaşamında hiçbir değişiklik yoktur. Aksak karısının aylığı ile coşkusu onu ayakta tutuyordur. Onun gibi çalışmak için insan çıldırmış olmalı

İkisinin ortası yok, mesele bu. Moskova'da ressamlar arasında dolanıp duruyordum. Gazetelerde övdüler, herkes selâm veriyor, gülümsüyor. Bazen gülümsemedikleri de oluyor: Senin eserinin üzerinde çalışıyorlar, sonra da: "Ben beğeniyorum ancak sanat çevresi eleştiriyor," diyorlar. Ne arıyor ne de heyecanlanıyorlar. Ne denebilir ki, güç zamanlar.

Hemen kendisine itiraz etmeye başladı. Güç zamanlar mı? Kuşkusuz. Acaba hiç kolay zamanımız oldu mu ki? Benim gibi hafif insanlar mevcut. Acaba bir yıldız ya da ada hâlâ mevcut mu? Galile'nin sağlığında heykelini dikmediler. Her şey, her zaman güçtür. Sanırım sanatın özü de bu. Edebiyatı anlamak daha kolaydır. Okulda okuyup yazıyorlar. Ancak Bugayev, Mayakovskiy'le nasıl alay ettiklerini, halkın anlamadığını, şairlerin kıskandıklarını ve bozulduklarını anlatmıştı. Ama şimdi Moskova'da Mayakovskiy meydanı var... mesele dönem de değil. Bazıları ardına kadar açılmış kapılardan girerler, masa kurulmuştur, votka ve mezeler hazırdır. Bağışlayın, Vladimir Andreyeviç, siz herhalde kültürel çapınızı unuttunuz. Şarap, yapay çiçek buketleri, deri dosyalar. Ya diğerleri? Ne yani, Saburov yalnız değil ki? Moskova'da Şumov, Doliçenko ve Granovskiy'in nasıl çalıştıklarını gördüm... onlardaki bu azim nereden geliyor? Anlamıyorum. Özel duygular gerekli herhalde? Babam "halk" derken, sesi değişirdi. Bu arada, Saburov da insanlara inanıyor; beni teselli etmeyi denemiş, "İnsanlarımız olağanüstü" demişti... Gülünç... Saburov'la babam arasında ortak ne olabilir ki? Zıt kutuplar... Ama babası Saburov'u beğeniyordu; ona şizofren dediğimde bana kızmıştı... Kuşkusuz babası sıradışı bir adamdı ve herkes bunu anlıyordu. Kalıtımsal miras diye bir şey varmış; annem bana gözlerimin tıpkı babamın gözleri olduğunu söylerdi. Bu salt dış görünüştü; O'ndan ne mi almıştım. Hemen

hiçbir şey. İnsan kendi yaşamını kendisi kurar, kimseye yıkmaya çalışmamalı. Suçlu benim, hemen eşiği geçmeye kalkıştım. Çalışmayı bıraktım. En kötüsü de buydu. Acaba ben bu söğüt ağacını çizerken bir şey hissettim mi? Hapşırmıştım ve çevreye saçmıştım. Genelde içimde hiçbir şey yok. Ceviz, uzun süre parçalanmaya çabalamış ve sonunda boş olduğu ortaya çıkmış, bu gerçek. Ben de yargıç pozuna giriyor ve dönemi suçluyorum...

Yeniden çalışmayı denedi, şehirdışındaki küçük eve beğeniyle baktı, çiziyor ve suçlu bir tavırla yüzü aydınlanıyordu. Komik, laf aramızda ben kimden saklanıyorum ki? Sanki on altı yaşındaymışım ve Mira ile buluşmaya gidiyormuşum, annem bizi görecekmiş diye korkuyormuşum...

Küçük ev de olmadı. Üstünü boyalarla kaplayıp yerine bir natürmort koydu. İçi elma dolu bir kap. Bir hafta can sıkıntısıyla çalıştı ve fırlatıp attı.

Ansızın kulübün yöneticisi telefon etti. Âcil bir iş vardı. Volodya, gitmemeye karar verdi. Yeter artık! Ancak daha sonra duraksadı. Aptallık nereye kadardı? Altı aydır boş boş oturuyorum. Bu lanet olası elmalar için neden ter döktüm ki? Nasıl olsa benden sanatçı olmayacak ama ölmeye de niyetim yok. Dobjinskiy'in telefon ettiği iyi oldu. Yeniden yaşama karışmanın zamanı geldi. Ayrıca para durumu da iyi değil. "İzci Kampı Ateşi"nin parası çoktan yandı bitti. Anneme, zavallı kadına yardım ederim, emekli maaşı az; üstelik babasının dadılık ettiği bir çocuğu da besliyor... aslında bu iyi... onun için daha kolay olur. Kısacası, kulübe gitmek gerekiyor.

Dobjinskiy'in "Halkların Dostluğu" sergisi için Volodya kütüphaneden birkaç kitap aldı. Bulgarların işi kolaydı, albüm bile vardı ama Arnavutlar nasıl giyiniyordu?.. Ama bir şeyler düşünürüm. Çok sıkı çalışıyordu. Her şey yolundaydı. Avans alınca kulübün daktilo kızı, komik ve çilli Na-

denka'yı "Volga" restoranına götürdü. Genel olarak ondan hoşlanıyorum, diye kederle gülümsedi, Volodya. Restoranda ona fıkralar anlattı Nadenka, "puf" diye gülüyordu; Volodya içinden: "Bunda komik olan ne?" diye şaşırdı. Daha sonra onu eve kadar geçirdi, kibarca elini öptü ve "onunla bir daha buluşmayacağım" diye karar verdi. Güzel bir kız, bırakalım evlensin, hatta daha da iyisi âşık olsun. Onu memnuniyetle aile çevreme takdim ederdim. Ondan hiçbir şey beklemiyor oluşum da iyi bir şey. Ama genelde benim hiç kimseden hiçbir beklentim yok. İşin gerçeği bu...

Sabahları gazetelere göz atıyor, annesiyle sohbet ediyordu, resim yapıyor, geceleri ise Dickens okuyor, bazen elinde kitapla uyuyakalıyordu. Yaşam ona sıkıcı ve tek düze geliyordu ama bu durumdan da sıkılmıyordu. Nadejda Yegorovna onun bu durumundan endişelenmişti: Volodya'nın hasta olmasından korkuyordu.

Kış geçti. Caddeler yine hareketlenmeye başlamıştı. Volodya'ya uyku çökmüştü. Rahat rahat esniyor, güneşteki lekelerin kızıl, boyanmış döşemede kayışını izliyordu. Ona yeni bir sipariş geldi; ama Andreyev'in portresi olduğunu söylediklerinde sinirlendi. Pano üzerinde daha bir ay çalışacağım sonra hemen portre mi? Kuşkusuz koşullar iyi ve riski olmayan sıkıntısızca yapılacak bir iş: Neden Juravlev'i çizmeyi düşündüm ki? Hiçbir zaman konumun değişmeyeceğine güvenmemek gerek. Juravlev vardı, şimdi yok ve ben onun aptal portresi ile kalakaldım. Andreyev ise farklı: Bu sağlam sipariş, avans bile veriyorlar. Fabrikada onu seviyorlar. Hakkında yazı da var. Savçenko kulağıma fısıldadı: Andreyev ve Andreyev... Belki de kabul eder? Parayı anneme vereceğim ve bir aylığına Moskova'ya gideceğim.

Sürekli Dickens okumakla olmaz. Ben Moskova'dan ayrıldığımda daha altı yaşımdaydım, şimdi ise büyük bir sanatçı olarak dönüyorum. Biraz eğlenirim. Sonra Mos-

kova'da daima seçenekler vardır. Bu kovukta oturmak ve sanat üzerine düşünmek için Saburov gibi delirmiş olmak gerek!.. Karar verildi, siparişi kabul edeceğim. Genelde yaşamak güç değil. Yaşamaktan çok bir an önce uyumak istiyorum, işin gerçeği bu.

23

Volodya, Saburov'un yaşamında hiçbir değişiklik olmadığını düşünürken yanılıyordu. Tamam, Saburovlar, daha fazla resimle dolu aynı sıkışık odada yaşıyorlar ve gelirlerinin temelini karısının aldığı maaş oluşturuyordu ama Saburov'un yaşamında çok şey değişmişti.

Her şey Savçenko'nun bir sergide kendisine çok sıradan görünen bir peyzaj ve kadın portresi görmesi ile başladı. Bir keresinde Puhovlar'da, Saburov'a rastladığını anımsıyordu ve kimsenin tanımadığı bu sanatçıyı aramaya karar verdi. Uzun bir süre, küçük odada resimlerin karşısında, hiç konuşmadan duruyor, belli belirsiz gülümsüyordu. Daha sonra Glaşa'nın sık sık ağzından çıkan "hayret verici!" sözü dökülüverdi.

Daha sonra Andreyev'le birlikte geldiler. Başkalarını da oraya getirmek için izin istediler ve şimdi Pazar günleri Saburovların odası, resimlere hayran kalan ziyaretçilerle doluyordu. Saburov, misafirlerin gelişine seviniyor, onlarla seve seve uzun sohbetler ediyor ancak övgüler karşısında ölçülü davranıyor, ara sıra da: "Ancak bu şey hoşuma gitmiyor, iyi başladım ama bozdum" ya da "Görüyor musunuz, ışığı yansıtmayı başaramamışım," türünde yanıtlar veriyordu. Bu adam, son derece alçak gönüllüydü ve bu, seçtiği yolun doğruluğuna olan inançla birleşiyordu. Gerçek resmin daima insanlara ulaşacağını, kendisinin de iltifatlar almak yerine çalışmak zorunda olduğunu düşünüyordu.

Glaşa ise ziyaretçilerin heyecanını başka bir biçimde

algılıyordu. Ne Saburovlar'ın yaşadığı sıkışık oda, ne de yaşamın getirdiği güçlükler onun canını sıkıyordu: Onun kabullenemediği tek şey, eşinin çalışmalarına kimsenin değer vermemesi ve tanımamasıydı. Önceleri hep bir mucize hayal ederdi: Birdenbire bir telgraf gelecek – Saburov'u Moskova'ya çağıracaklar. Ya da gazeteyi açacak ve büyük bir yazı görecek: "Sanatçının Doğuşu"...Her ne kadar Volodya'yı sevmese de, onu kariyerist olarak tanımlıyor, ancak ansızın yaptığı ziyareti de sık sık anımsıyordu: Puhov, ne de olsa Saburov'u kıskandığını itiraf etmişti...

Glaşa için Pazar günleri adaletin tecelli ettiği günlerdi. Nihayet insanlar pazar günleri evlerine gelip resimlere bakıyorlardı. Hayranlık dolu bakışları ve insanların gerçek bir sanat eserine dokundukları sırada ortama hâkim olan derin sessizliği kaç yıl beklemişti!

Saburov, Andreyev'le arkadaş olmuştu. Daha ilk sohbetlerinde, her ikisinin de kırk iki yılında Mojavsk civarında savaştıkları ortaya çıkmıştı. Andreyev topçu, Saburov ise piyade asteğmendi. Sıklıkla olduğu gibi, savaş yıllarının anıları onları giderek yakınlaştırmıştı. Andreyev anımsıyordu: Kar... hayret bu kış ne kadar kar var! Ormanlarda öldürülmüş yatıyorlardı. Kış ise gömleklerinin altına, yüreklerine işliyordu. Köyler yanıyor, çıplak kadınlar ve çocuklar, tahta parçalarının oluşturduğu alevlerle ısınıyorlardı. Kötülük, insanlara nefes aldırmıyordu. Ve insanlar yürüyor, yürüyordu... Bu sohbetin sonunda Saburov: "İyi bir mesleğiniz var, sürekli insanlarla bir aradasınız. Bense yalnız başıma oturuyor, resim yapıyorum. Benim için savaş kabuğumdan çıkmaktı, dört yıl insanlarla birlikteydim. Birlikte sövdük, birlikte düş kurduk hatta mektupları bile birlikte okuduk. Kimin ne acısı ya da sevinci varsa paylaşıyorduk..."

Andreyev'in evi yakındı. Nehre inen aynı sokaktaydı.

Yağmurdan ya da buz parçacıklarından kayganlaşmış yolda, bahçeleri, yol boyundaki akasyaları geçerek eve vardığında Glaşa, demliği küçük sobanın üzerine koymuştu. Sohbetleri gece çok geç saatlere kadar sürdü.

Andreyev, gülümseyerek Saburov'a: "Beni size yakınlaştıran ne, biliyor musunuz?" diyordu. "İnatçı bir insansınız, işinizi seviyorsunuz ve taviz vermiyorsunuz. İşte gerçek olan bu. Kafamda bir şey oluştuğunda, insanlar gülüyor ve bunun gereksiz olduğunu söylüyorlar ama yalnızca hissediyorsam, 'buldum!' diyorum ve bu konuda ısrar ediyorum."

Andreyev, tıknaz, kafası kazınmış, keskin ve meraklı bakışlara sahip biriydi. Kimsesizler yurdunda büyümüş, onuncu sınıfı bitirmiş, elektroteknikle uğraşmış, okumak istemiş ancak savaş başlamıştı. İki kez yaralanmış, bir kez ise, onun deyimiyle, "sıkı bir bakımdan geçmişti."

Mermi parçasını göbek çizgisinden almışlardı. Prag'da savaşa katılmış, Çekoslovakya ve Macaristan'ı görmüştü. Tepeler üzerindeki şatoları, asma bahçelerini, sağlam yapılı köy evlerini anımsıyordu. Terhis edildiğinde enstitüye gitmeye karar vermiş ve ansızın gönlünü rehberine kaptırmıştı; Bir kızı oldu, o da fabrikaya gitti. Bunun geçici olduğunu, yakında üniversiteye döneceğini sanıyordu. Ancak işini sevdi. İş dışında kitapların başına oturuyor ya da makineler üzerinde çalışarak bir şeyler icât etmeye çalışıyordu. Boş zamanlarında hazırladığı ve üretimi artıran hava basıncı cihazının fabrika birimlerine uygulanmasından sonra fabrikada saygı görmeye başladı. Acılar da yaşadı; ikinci kızı öldü. Onu inciten olaylar da vardı. Juravlev, ona tahammül edemiyor, sözde bir kazadan dolayı suçlu olduğunu var sayıyor, bunu resmi belgelere de geçiriyordu. Andreyev, şimdi daha rahattı. Golovanov ona değer veriyor, "Her şeye kendi

başına ulaşmak istiyor, yetenekli adam, özellikle de böylelerini harcarlar..." diyordu.

Saburov, bir keresinde Glaşa'ya: "Andreyev, resim sanatını hissediyor, zayıf çalışmaları hiç beğenmiyor, bunu hemen fark ettim. İşte Golikov, kesinlikle herkesi över ama hiçbir şeyi de beğenmez; yalnızca Savçenko'nun ne dediğini duydum: Andreyev, başka bir konu. Dün bana güllerle çevrili ve ilk planda kumun yer aldığı ev manzarasını çok beğendiğini söyledi. Anımsıyor musun, gerçekten, herhalde, son yılın en iyi çalışması..?"

Andreyev bir keresinde Saburov'a: "Tuhaf şey, sizi neden kovmuyorlar? Herhalde sizin buradaki komitenizde bir düzensizlik var, örgütlenme de kötü?" diye sormuştu.

"Bizim işimiz böyle, örgütlemek güç, burası fabrika değil. Siz milimetrenin onda biri bir delik açılması için ayrıntıları konuşuyorsunuz. Milimetrenin yüzde biri eksik olsa, al sana üretim hatası. Ben o zaman 'mucize!' demiştim. Ama bu mucizeler ancak büyüteçle görülebilir. Rafael'in bundan daha iyi olduğunu nasıl kanıtlarsınız ki? Bunu ancak hissedebilir, anlayabilirsiniz ama kanıtı yoktur... Siz 'kötü örgütlenme' diyorsunuz. Olabilir... Ancak ressam için resmin yanından ayrılmak, müdür masasına oturmak. Ya o nasıl bir hâkim olabilir ki? Ne kadar yetenekli ve özgün olursa, başkalarını değerlendirmede denli kolay yanılabilir. İşte doğal ayıklanma böyle ortaya çıkıyor: Onlar sanat yapıyor, diğerleri de onları sıralamaya sokuyor, başını taçlandırıyor, köşeye koyuyorlar."

"Yine de anlamıyorum. Siz cesur bir adamsınız ama yaklaşımınız bizim gibi, Sovyet tarzı, halk için çalışmak. Ama sizin buradaki tablolarınız mezar gibi. İşte Savçenko anlattı, biz de geldik Ama herkesi buraya getirmek, olacak şey değil, neden mücadele etmiyorsunuz?"

Saburov, gülümsedi: "Nasıl mücadele etmiyorum? Elimden gelenin iyisini yapıyorum..."

Bir Pazar günü sonrası, Saburov'un birçok ziyaretçisinin olduğu bir sırada Glaşa ona:

"Bilsen ne kadar sevinçliyim. Seni keşfettiler!"

Saburov, ona sarıldı ve düşünceli bir tavırla:

"Bana kalırsa, ben onları keşfettim. Anlıyor musun? Zincirin halkası koptu ... Güzel olan şey de, bu gelenlerin sanatçı ya da eleştirmen değil, mühendis ve işçi olmaları, dünya onlarla daha geniş... Biliyor musun Glaşa, içimden Andreyev'in portresini yapmak geliyor. Sürekli bunu düşünüyorum. Çok güç. Onun şaşırtıcı bir yüzü var. Sürekli savaşıyor gibi. Yüzündeki her şey, son derece büyük: Ağzı, burnu, kaşları. Ama hepsi bir bütün oluşturuyor..."

"Özellikle de bu yüzden belki de güç: Benzerlik sağlanıyor. Ama sorun bu değil... Bazen ünlü bir sanatçının portresine bakıyorsun ve şaşırıyorsun: Bıyıkları belirginleştirmiş, tüm madalya ve nişanlar yerinde, hatta benzerlik de var; ama ne insana ne de portreye benziyor, kötü bir natürmort gibi... Bana öyle geliyor ki, yüz yapısını insanın kendisiyle bağlamak, kıyafet, fon ve ışığı da dikkate almak gerekir. Bazen birisi hakkında, dış görünüş aldatıcıdır, o göründüğü gibi değildir, derler. Bunun nedeni ise, onun göründüğü gibi olmamasıdır. İç bağlantı vardır, yalnız onu bulmak her zaman kolay değildir. 'İfade' denen şey, tehlikelidir, geçidir, bir anlıktır. Biçim kaybolabilir. Bu fotoğraf içindir, sanatçı için değil. Aslında 'Ogonök' dergisini aç, bunun reprodüksiyon mu, renkli fotoğraf mı olduğunu her zaman fark edemezsin... Seni, Glaşa, tanıyorum, hissediyorum, bu nedenle de bazı portrelerde başarılı olabiliyorum. Andreyev üzerinde düşünmen gerekir. Benim için de bu büyük bir tema. Sana gerçeği söyledim: Onu ben keşfettim, Şimdi de bunu resimde ortaya koymalıyım."

Andreyev, seve seve poz vermeyi kabul etti. Önceleri, başını biraz olsun çevirmekten korkarak hareketsiz duruyordu.

Saburov, gülerek: "Evet, ben fotoğrafçı değilim; siz çok çabuk yoruluyorsunuz, ben de yavaş çalışıyorum. Bana bir şeyler anlatın. Glaşa, poz verdiğinde sürekli çene çalar..."

Andreyev anlatmaya başladı ve kendini kaptırdı: Sokolovskiy'in projesini ona açıklamasının hemen öncesindeydi. Andreyev için metallerin elektrokaynakla işlenmesi bilinmedik bir şey değildi, bunu okumuştu daha önce ve hiç düşünmeden projenin ne olduğunu kavramıştı. Saburov'a elektrikle çalıştırmanın ve kıvılcımlamanın ne olduğunu uzun uzadıya anlattı.

"İşte portresini yaptığınız adam. Golikov, Sokolovskiy'i, civardaki denizleri, evinin yakınındaki havuz gibi bilen yaşlı bir kaptana çok benzetirdi. Ama konu bu değildi. Siz onu görmediniz mi? Bronz yüzlü, kır saçlıydı, gözleri ise lacivertti. Onda sıra dışı olan şey, duygulara kapılmasıydı. Eğer bir şeye kafayı takmışsa, başka bir şeyden söz etmez. Kısa süre önce onu gücendirdiler, hem de hiç yoktan yere ... çok gücendirdiler... Ona insanlar bozuluyor, diyorum ama onun bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyor. Bilmiyorum ya belli etmek istemiyordu ya da belki de doğruydu. Bizim işçiler öfkeli: Parti Bürosu onun için verilen kararı kaldırabilirdi. Bunu herkes biliyordu. Pek çok kişiyle konuştum: Bu işin peşini bırakmayalım, dedim. İşte Parti Toplantısı yapılacak. Herhalde ben de boş durmadım. Siz konuşmanın mümkün olduğunu söylediniz ama ben gidiyorum, size engel oluyorum..."

"Hiç de değil..! Portre için bana sizinle ilgili her şey gerekli."

Andreyev gülümsedi: "Demek ki duymadınız. Ben de sizi oyalamaktan korkuyordum."

"Ben kendimden söz etmiyordum..."

Andreyev, üç gün sonra, çok sinirli bir halde geldi.

"Biliyor musunuz, Dobjinskiy ne uydurdu? Puhov'a portremi ısmarladılar. Onun beni betimlemesini istemiyorum. Juravlev'in portresini yaptığını söylüyor. Bu, onun için model. Yerşov, onun tablosunun dâhice olduğunu yazmıştı. Ama bence resim için kullanılan malzeme boşa gitmiş." Saburov susuyordu.

"Aynı görüşte değil misiniz?"

"Bunlar o kadar basit değil", diye sonunda yanıtladı, Saburov. "Puhov benim okul arkadaşım, önceleri sık sık görüşürdük. İnanın bana, onda gerçek bir yetenek var. Kendini batırmak için her şeyi yaptı. Bana öyle geliyor ki, o çok mutsuz... Nasıl başladığını bir bilseydiniz! Henüz resim çizmeyi bile bilmiyordu ama öyle taslakları vardı ki, ona kesinlikle inanıyordum. Benden bir şey olmayacağını ama Volodya'nın ressam olarak doğduğunu düşünüyordum. Onun bir yaz günü, fırtına öncesi, bir tepenin yamacını çizişini anımsıyorum. Her şey öyle gergin görünüyordu ki: Tehditkâr bulutlar, suskunlaşmış ağaçlar... Onun felâketi, resmi unutmuş olmasıydı. Bizde sıklıkla tek şeyle, konunun ne olduğuyla ilgilenirler. Ama küçücük bir natürmortla onlarca metrelik bir kompozisyondan daha fazlasını ortaya koyabilirsiniz. Puhov'u sergi konusunda suçlamayın. Siz herhangi bir biçimde ona coşku verebilirseniz, o zaman sizi gerçek anlamıyla resmeder..."

Andreyev başını salladı: "Şimdi kesinlikle olmaz, fabrikada yoğunum. Sizin Puhov'dan hoşlanmıyorum."

Sonunda Saburov, Glaşa'ya portreyi gösterdi. Andreyev bir taburede, mavi bir ceketle oturuyordu. "Arkada gümüşi, soluk sarı duvar vardı. Saburov, oldukça ağır, güzel de olmayan bir yüze güzellik katmayı başarmış ve bunu belki de yalnızca Andreyev'in karısı fark etmişti. Bu yüzde dik

başlılık, tutku, kişinin gözlerinde ara ara beliren yakalanması güç bir kurnazlık, henüz bitmemiş, karmaşık ve güç bir hikâyenin varlığı yansıyordu.

Glaşa: "Onu hiç böyle tasavvur etmemiştim; biliyor musun, kime benziyor? Büyücüye."

Saburov'un neşesi yerine geldi:

"Kuşkusuz! Tıpkı Sokolovskiy gibi, uzak seferlere giden gemi kaptanına benziyor... Resmi duvara çevirdi. Yarın tekrar bakacağım, şimdi başka bir şey göremiyorum..."

Kapalı pencereye doğru gitti. Güçlü bir rüzgâr vardı ve çamaşır iplerindeki çarşaflar yelken gibi şişiyordu. Küçük bir kız eliyle giysisini tutuyordu; otlar arasında göz kamaştıracak kadar altın sarısı karahindiba görünüyordu. İlkbahar... Bu avluyu her gün görüyor ve sevecen gözlerle bakıyordu. "İşte, resmedilecek şey! Genelde resmedilmemiş o kadar çok şey var ki!"

Savçenko gibi gülen birini hiç görmedim... "Glaşa aslında onun hakkındaki fikirlerimin yüzde birini ortaya koyamadım..."

Çevresine bakındı. Gözleri buluştu ve her ikisi de utandı.

24

Volodya, uyandığında dayanılmaz bir boşluk hissetti. Hayret, her şey yerli yerindeydi: pano, annesi, pencerenin altındaki su birikintisi, Dickens'in romanı. Ama ne yapmak gerektiğini bilmiyordu. Kitabını açıp okumayı denedi. Hayır, duygusal borçlanmalar konusunda isteksizdi.

Tüm gün boyunca sıkıntıdan patladıktan sonra, akşam Sokolovskiy'e gitmeye karar verdi. Savçenko'dan, Yevgeniy Vladimiroviç'in büyük tatsızlıklar yaşadığını, ona misafir olarak gidilemeyeceğini öğrendi. Ancak mutlaka birisiyle konuşması gerekiyordu, boşluk kulaklarında çınlıyor, soluk almasını engelliyordu.

Bandung'dan, Hindistan'ın eski mimarisinden, Dresden Galerisi'nden söz ettiler. Volodya, öylesine yanıtlar veriyor ve sinirleniyordu. Neden geldim ki? Ben olmadan da midesi bunalıyordu...

Sonunda temkinli bir tavırla:

"Bana yeniden tatsızlıklar yaşadığınız söyleniyor."

Sokolovskiy, öfkeyle piposunu önündeki küllüğe vurdu:

"Önemli bir şey değil, Biliyorsunuz, benim kötü bir karakterim var. Ben bunun için kendime sövüyorum. Benim Fomka tanıdıklarımı ısırıyor. Allahtan beni bunun için kovalamıyorlar ama ben hayvani sesler çıkarıyorum ... evet bu bir temele dayanmıyor. Öncelikle, projeyi sundum; ilginçti herhalde... Elektronlar nedir, biliyor musunuz?"

Volodya güldü:

"Okudum ama genelde anımsamıyorum."

"İnanılmaz bir insansınız! Sizin için atom enerjisinin ulaşılmaz bir gizem olduğunu söylüyordunuz. Herhangi bir kitabı alınız ve okuyunuz. Sizi temin ederim ki, ilginç bir şey. Bu devirde fizikten anlamayan kişi, kör bir insan gibidir. Sizin için bir çıkış yolu var. Siz sanatçısınız. Mesela, çoğunluğu ciddî pek çok mühendis tanıyorum, fizik alanındaki gelişmeleri hiç izlemiyorlar. Aslında bu başka bir sorun... Projem ciddî itirazlarla karşılaştı. Ancak yine umut ediyorum ki, ona dönecekler. Biliyor musunuz, şimdi çok şey değişti..."

Volodya saygılı, ancak kayıtsız bir tavırla:

"Demek, Juravlev olmaksızın daha güzel."

"Mesele, Juravlev de değil. Size söylüyorum, gerçekten fark etmiyor musunuz?"

"Genelde hayır; dört sokağı asfaltlamışlar. Yeni tiyatrolar kuruyorlar. Dobjinskiy, iki Fransız filmi vaat ediyor, birisi neşeli gibi. Volga'nın girişinde bulunan alana bir hapishane diktiler..."

"Hiçbir şey görmüyorsanız, sizin adınıza üzgünüm. Çünkü insanlarla karşılaşmıyorsunuz. İnsanlar daha dik duruyor. Homurdanıyorlar ve bunu da sağlık göstergesi kabul ediyorlar."

"Dün Londra'yı dinledim, İngilizce açısından iyi; çok güzel telaffuz ediyorlar. Ben İngilizceyi asla öğrenemeyeceğim. Bizden de söz ettiler. Hiçbir şey anlamıyorlar, gerçek için kendi dileklerini yapıyorlar. Bizim zayıflığımızdan söz ediyorlar. Biz zaten henüz hiç güçlü olmadık..."

Biraz durduktan sonra sordu:

"Neden burun kıvırıyorsunuz? Çalışıyor musunuz?"

Volodya şaşırdı:

"Evet. Yani, açıkçası çalışmıyorum. Kulüp için yaptığım panoyu genelde bitirdim, yalnızca Macarlar kaldı. Bir süre önce bana Andreyev'in portresini ısmarladılar. Ama beklemeniz gerekiyor, şu anda çok yoğun, diyorlar. Yani ben de serbestim..."

"Size nedense gerçek bir ressamlıktan söz etmiştim. Anlamıyorum, neden sizin karşınızda resim yapma isteği duydum? Büyük olasılıkla, size saygı duyduğum için. Çocukluk işte! Yevgeniy Vladimiroviç, ben hiçbir zaman ciddî olarak çalışmayı denemedim; doğrusu, bu pek ciddî olmazdı. İşte siz yeni bir makine üzerinde çalışıyorsunuz; bu herkes için gerekli ve herkesi ilgilendiriyor. Şu anda Rafael de ne yapardı, hiç düşündünüz mü?" Sokolovskiy şaşkınlıkla Volodya'ya baktı.

"Burada makinenin ne işi var? Makineyi yapmayı bilmek gerek. Tablo gibi..."

"Her şeyin bir zamanı var. Rafael'in de Dobjinskiy'in siparişini yapması gerekebilirdi. Belki de ona Madonna'nın başarısı için yüksek bir ücret ödenirdi..."

Volodya, bunu bozulduğunu belli etmemek için söylemişti. Sokolovskiy sinirlendi:

"Parayı seviyorsunuz, mesele bu. Belki de herkesin böyle olduğunu düşünüyorsunuz?"

"Saçma! Savçenko bana sergide olağanüstü peyzajlar gördüğünü söyledi. Bu sanatçının evine gitmiş, hayran kalmış... Ve yalnızca o değil, birkaç kişi daha söyledi. Bir denk düştüğünde mutlaka gideceğim. İşte, lütfen kusura bakmayın..."

Cümlesini "Yeter!" demeden bitirdi. "Neden onu yok etmeye karar verdim. Kendimi yaşlı bir yüzsüz gibi göstermeye çalışıyorum ama gerçekte bir çocuğum ve üstelik de olgunlaşmamışım..!"

Ancak Volodya alınmadı ve içinde başka duygular uyandı: Kıskançlık, belki de haset. Kendisini gülmeye zorladı.

"Gereksiz yere sinirleniyorsunuz, Yevgeniy Vladimiroviç. Ben yalnızca tekniğin resim sanatından daha önemli olduğunu söylemek istedim ... gerçek bu ... Savçenko hakkında ... O en dürüst kişi, onun iyi bir mühendis olduğunu kabul ediyorum."

"Olağanüstü! Daha onun hakkında çok şey duyacaksınız. Gerçek bir yetenek!"

"Çok daha iyi! Ancak resimden pek anlamıyor. Size kimden söz ettiğini biliyorum, benim okul arkadaşım Saburov. Onun gerçekten büyük yetenekleri var, isterseniz, dâhice de diyebilirsiniz. Bu arada, onun çalışmalarını sergiye kabul etmeleri için, elimden geleni yaptım. Ama aslında hayran olunacak bir şey de yok: Dar, içine kapanık bir çevre. İnsanoğlu on yıl boyunca hep aynı ağacı çizmiş. Ve de karısını... Aslında bu da önemli değil; Saburov adına çok sevinçliyim: Sovyetler Birliği'nde ona şizofrenden başkaca bir şey demiyorlar. Onun için mutluluk, herhangi bir takdir. Hatta Savçenko..."

Tüm bunları bir solukta, bir saniyeliğine durursa kendisini ele vermekten korkarcasına söylemişti. Sokolovskiy

döndü, asık yüzle bir şeyler söylendi, şarap koydu, bir süre sustu, daha sonra Andreyev hakkında konuşmaya başladı:

"Onun portresini size sipariş etmeleri iyi olmuş. Onunla görüştünüz mü?"

"Çok kısa, geçen yıl kışın babama gelmişti. Karakter sahibi bir yüzü var."

"Yalnızca yüzü değil, çok ilginç bir insan! Çok okuyor, düşünüyor. Böylesi kolay bulunmaz. İşte size yarının adamları!"

Volodya, gitmeye hazırlandığında, Sokolovskiy:

"Yine gelin. Bugünkü konuşmamız bir sonuca bağlanmadı. Oluyor... En önemlisi, umutsuzluğa kapılmayın. Bazen insan düşünüyor: Her şey bitti. Nokta. Ama gerçekte, her şey yeni başlıyor. Yalnızca başlık değişiyor. Anlıyor musunuz?"

Eve dönerken Volodya, Sokolovskiy'in son sözlerini anımsadı ve kederli bir ifadeyle güldü. "Yaşlı bir adam ama çocuk gibi düşünüyor. 'Yeni başlık'...Tırtıl kelebek oluyor ama insan başkası olamaz. Benim tek bir yaşamım var, ikincisini vermiyorlar... Mesele benim aşağı doğru sürünmem değil: Neden Saburov'un şaheserlerini sergilemesine yardım edip sonra da ona sövmeye başladım? Ha, bu arada, ben de Savçenko gibi onun çalışmalarına hayranım. Anlaşılan, kıskanıyorum. Paganca bir duygu... Sokolovskiy'e Saburov'dan kim söz etti acaba? Aslında kim olduğu da önemli değil. Savçenko, herhangi bir insana kendi coşkusunu yansıtabilir. Genel anlamda Savçenko haklı: Saburov'un eserleri sergide hemen göze çarpacak. Benim 'İzci Kampı Ateşi' çalışmamı, ciddî anlamda resim diye tanımlayamam. Nereden bakarsan bak berbat bir çalışma. Neden özellikle böyle çalışmaya başladım ki?"

"Savçenko öyle istediği için olsa gerek; yalnızca o değil, onun gibiler de. Ama şimdi Saburov'a hayran...Yeniden

her şeyi altüst etmek istiyorum; bu arada, aldığım parada haksızlığa uğramadım. Ama incitici, ben bu işte piştim..."

Çalışmaya koyuldu. Panoyu on martta teslim sözü verdim ama şimdi nisan. Ortada hiçbir şey yok. Ağır ağır hareket ediyor, sıkıntıyla esniyordu. Yaşam, yeniden çöküyordu. Kendisini sürekli Saburov'u düşünürken yakalıyordu. Ona gitmek, başarısını kutlamak istedim ama gitmedim. Neden eğilip bükülеyim? Kuşkusuz yetenekli, bunu hep söylemişimdir. Ancak abartmaya da gerek yok. Savçenko genelde coşku için yaratılmış. Sonya, onun için genç bir kız değil, tanrıça. Kuşkusuz hiç müzeye gitmemiştir ve işte Amerika'yı yeniden keşfediyor. Bunun üzerinde düşünmeye değmez...

Ancak, âdeta kendisine yapışmış olan bu düşünceleri, kafasından atmayı başaramıyordu; ya Saburov'un çalışmalarını heyecanla anımsıyor, ya da: "Beni de çok şişirdiler!" diye öfkeleniyordu.

Volodya, sonunda panoyu kulübe teslim ettiğinde, Dobjinskiy:

"Ben de size telefon etmek üzereydim, ayın yirmi dördünde sergi konusunda bir görüşme yapacağız. Çok fazla talep var. Biz hepsinin üstesinden gelememekten korkarak erteledik. Şişkov da Moskova'dan geldi ve Bakanlıkta bizim sergiyi ilginç buluyorlar. 'Sovyet Kültürü' dergisinin muhabirini görüşme için göndereceklerine söz verdiler. Burada büyük tartışmalar sürüyor. Orada yerel bir sanatçı olan Saburov'un tabloları, Siz kuşkusuz kendisini tanıyorsunuz. Ben bu işten anlamam ama bazıları ona hayran. Ama istisnalar da var. Hitrov, resmin çok kötü, sergilemenin de gereksiz olduğunu söylüyor, Karatayev ise tam tersine, resmi beğendi... Her durumda programı canlandırmalıyız...Vladimir Andreyeviç, sizin bir rapor hazırlamanızı rica edip etmemekte kararsızım ama mutlaka konuşma yapmalısınız.

Eğer gün uygun olmazsa değiştiririz. Sizi ne kadar sevdiklerini biliyorsunuz. Şahsen 'İzci Kampı Ateşi' çalışmanız beni heyecanlandırıyor. Birçok kişi de sizin tablonuzun en iyi çalışma olduğunu söylüyor. Doğal olarak, sizin ufkunuz geniş, Moskova'da yaşamışsınız, Sovyetler Birliği ölçeğinde düşünüyorsunuz, diyebilirim. Böyle bir Saburov kuşkusuz burnunun ucunu göremez."

Volodya, bozuldu. "Küfür etseydi daha iyiydi." Ancak bir dakika sonra düşündü: "Beni övdüklerinde neden alınıyorum ki? Kuşkusuz, Dobjinskiy resimden anlamıyor. Savçenko gibi, Ama içtenlikle konuşuyor, demek ki, benim birçok çalışmamı beğeniyor. Bu en önemlisi. Ben Saburov gibi çalışamam. İstemem de; özellikle de istemem..."

Volodya, Dobjinskiy'in elini kuvvetlice sıktı.

"Beni boşuna övüyorsunuz. Kendimi henüz bir öğrenci gibi görüyorum. Ancak Saburov gibi çalışamam. İstemiyorum. Özellikle istemiyorum. Yine de güzel sözleriniz için teşekkürler. Bazen bunlar son derece gerekli."

Kulüpten neşelenmiş bir halde çıktı. Lenin Caddesi'ne, daha sonra da şehir parkına gitti. Soğuk ve nemli haftalardan sonra, güzel, bir mayıs günüydü. Çocuklar kumla oynuyordu. Uzun boylu bir asker, genç bir kızın kulağına fısıldıyor, o da başını yana çevirerek gülüyordu. Çiçekliklerdeki beyaz nergisler uçmaya hazır beyaz kelebekler gibi görünüyordu. Volodya: Çiçekliklere bakarak Taneçka'yı anımsadı ve hüzünlendi. "Biz sık sık kavga ederdik ama yine de yanımdaydı... Ilık, hüzünlü dudakları ve ensesinde altın rengi saç bandı ve saf yakınmalarıyla: Yüzünde çizgiler ve saçlarında çok az ak vardı. Şimdi Taneçka yok. Genelde hiçbir şey yok..."

Yeniden şehir merkezine döndü. Bitmeyecek kadar uzun Puşkinskaya'yı adımlıyordu.

"Hayret, üç saat önce çok iyi bir ruh hali içindeydim.

Dobjinskiy'in komplimanlarından kurtulmak için kesinlikle kafayı değiştirmek gerek."

"Bugün babam öleli bir yıl oldu. Sabahleyin kabristanda, annem güçlü görünmesine karşın çok ağır bir ortam vardı. Kuşkusuz babam dakikalarca acı çekmiştir. Ama başka bir biçimde... O, henüz birçok şeyi gerçekleştiremediğine üzülüyordu. Ben ne yaptığımı düşündüğümde ise tümüyle çok kötü. Babamı severlerdi. Bu esmer kızı anımsıyorum, babama gelirdi... Yalnızca Rumyantsev'i tanımazdan geldim. Kendisi, haklar, küçük burjuvalar, Korçagin'i anımsamak gerektiği, otobüste küçüklerin ona yer vermedikleri konusunda uzun uzun konuşurdu. Babam da onu dinler, heyecanlanırdı... Babam bana, Smolyakov'un bir tankı havaya tek başına uçurduğunu, ama tankı iki arkadaşının uçurduğunu bildirdiğini ve iki arkadaşın ödüllendirildiğini anlatmıştı. 'Çok soylu bir adam' diyordu. Smolyakov, bir bankta oturuyor ve pipo içiyordu. Bana selâm verdiğinde korktum... İşte geliyor, şimdi herkes, Dobjinskiy dâhil benim yüzüme tükürecek..."

Sokaklar çok kalabalık! İşte sokağa döküldüler, dolaşmıyorlar da çarpışıyor gibiler... Sözde Sokolovskiy'in Şeşer'le evleneceğini söylüyorlar, onu tebrik etmek üzereydim ama hâlâ eskisi gibi tek başına. Fomka ile... Herhalde yalnızlığa alıştı. Bu, benim için yeni bir şey. Moskova'da sürekli sanatçılarla ve film yapımcıları ile birlikteydim. Daha sonra Taneçka vardı... Ama şimdi hiç kimse yok."

"Dickens'da insanlar başlangıçta mutlaka batıyor ama daha sonra mutlaka yüzüyorlar. Önceleri ben başka bir şey gözlemliyordum: İnsanlar hemen üst katlara tırmanarak çıkıyor, oradan da aşağı düşüyorlardı. O zaman zarfında da koltuğun en ucunda oturuyorlardı. Şimdi herkes sanki gerçekten yerini bulmuş gibi. Ya ben? Genelde kimse beni itmek ya da devirmek istemiyor. Moskova'ya gidebilirim.

Hatta aksak ayaklı kadın portresini Ogonyök dergisinde bassalar bile, bana bir şey olmaz: Benim toplumsal bir temam var. Kötü olan şey başka: Devam etmek istemiyorum..."

"Neden Saburov'un deli olduğunu, korkunç bir yol seçtiğini var saydım ki? Kuşkusuz çok az kazanıyor. Ama konu bu mu? Resim yapmayı seviyor, canı nasıl isterse öyle çiziyor. Onda yalnızca yetenek değil, huzurlu bir vicdan da var."

"Aksak ayaklıya tapıyor. Benimle kıyaslandığında daha zengin...

"Sanatla boşuna ilgilendim. Eğer vagonu buna bağlayamıyorlarsa, ayırmak gerek. Lokomotifi doğru yola sokamıyorlarsa, bu daha da kötü. Raylardan çıkmak söz konusu değil: Felâket olur! Ne Saburov olabilirim ne de mesleğimi değiştirebilirim. Genelde hiçbir şey yapamam.

Sokolovskiy, insanların daha dik durduğunu söylemişti. Dik durup durmadıklarını kim sordu? Belki de Savçenko? O genellikle yıldızlara ya da tavana bakar. Benim kamburum daha önce çıktı.

Babam, ölmeden birkaç gün önce bana: 'Ben hepten dağıldım. Bak, çimler ne kadar yeşil...' demişti. Baharın geldiğine seviniyordu.

Şimdi bahar ama benim midem bulanıyor. Şehiri adımladığım yeter! Şehrin yolları, dar ama uzun. Genelde yaşam gibi. Eve gidiyorum, yapacak başka bir şey kalmadı."

25

Nadejda Yegorovna, yazı masasında oturuyor ve evrakları gözden geçiriyordu. Gözyaşlarını tutabilmek için çaba gösteriyordu: Bugün Andryuşa'nın ölümünün birinci yıldönümüydü.

Andrey İvanoviç yaşadığı gibi, ölmüştü. Sabahleyin

dinç görünüyor, çay içerken espriler yapıyordu. Muhteşem bir bahar sabahıydı ve Nadejda Yegorovna, biraz dolaşmak istediğini söylediğinde ona engel olmamıştı. Geç saatte, öğleden sonra üçe doğru dönmüştü. Nadejda Yegorovna onu azarlamıştı: "Bu kadar dolaşman doğru değil, baksana, betin benzin atmış." O da, Seryöja'yı yakında sınavları olduğu için ziyaret etmek zorunda olduğunu söylemişti. Çocuk âşık olmuştu, bazı güçlükler vardı, iyi bir çocuktu ama kayışı koparmıştı... Nadejda Yegorovna: "Git de yemeğini ye" demiş, o da yorulduğunu, yatmanın daha iyi olacağını söylemişti. Nadejda İvanovna onun acıdan dudaklarını ısırdığını görerek: "Şimdi Vera Grigoryevna'yı getiriyorum" dediğinde, "gerek yok Nadya, benimle kal daha iyi" demişti.

Nadejda Yegorovna, sonradan kendi kendine sürekli: "Onu nasıl yalnız bıraktım? Kurtarmak istedim ama sonuçta yalnız başına, evde kimse yokken öldü. Belki birilerini çağırdı ama ben çok geç geldim; hastane oldukça uzak," diye sitem etmişti.

Tam bir yıl... Nadejda Yegorovna kendisini tutmak için çabalıyordu ancak kayıp büyüktü. Sürekli kocası yanındaymış gibi hissediyor, suskun bir halde onunla konuşuyor onun masadaki boşalan yerine bakıyordu.

Şimdi ise Andrey İnanoviç'in masanın çekmecesine atma alışkanlığı edindiği, elyazması mektupları, ıvır zıvır eşyayı gözden geçiriyordu. İşte dişlerin arasında ezilmiş sigara ağızlığı... Andryuşa sigarayı ilk nöbette bırakmıştı ama çalışırken sık sık ağızlığı dişlerini arasına alıyor, gülerek: "Nadya, görüyor musun, içiyorum." Ama hemen: "Kızma boş kurşun..." diyordu.

Albüm. Bunu ona Penza'daki öğrencileri vermişti. İlk sayfada bir çocuk yazısıyla: "'Bana onun öldüğünü söylemeyin, O yaşıyor... dizeleri vardı'... Albüme gazeteden

kesilmiş parçalar yapıştırılmıştı: Lenin'in cenaze töreni..."

Kameşki: "Biz Kırım'a gittiğimizde Volodya ile çalışıyordu... Yaka düğmeleri. Diploma."

Zafer gecesi için davetiye.

Sovyet Haber Bürosu tarafından yayınlanmış, sararmış bir gazete: "Stalingrad".

Volodya'ya yazılan mektubun başı: "Belki seni üzeceğim ama mektubunun tonu hoşuma gitmedi. Bence sen erken başarılara fazla önem veriyorsun. Korkarım burnunu kısa sürede sürtecek..."

Andryuşa, her zaman Volodya için endişelenirdi. Hiçbir zaman dile getirmese de tablolarını beğenmediğini hissediyordum; ona kaç kez: "Biz yaşlıyız, gençlerin farklı zevkleri olsa gerek" demiştim ve o da kabul etmişti. Bazen Volodya ile oldukça sert konuşuyor ama onu içten içe seviyor: "Volodya, sanıldığından çok daha iyi birisi" diyordu. Bu doğru. Bazıları onun bencil olduğunu düşünüyor ama o çok hassas. Bu sabah benimle kabristana gideceğini söyledi. Bu acıyı nasıl yaşadığı anlaşılıyor...

Kestane. Neden Andryuşa, kestaneyi kutuya koymuş ki? Belki hediyedir? Belki de yalnızca güneyden getirmiş, öylesine kutuya atmıştır.

Enstitü müdüründen mektup, Kostya hakkında. Elektrik faturası, buraya nasıl girmiş, anlaşılır gibi değil, atabiliriz

"Çok saygı değer Andrey İvanoviç, kaderime yaptığınız katılımdan dolayı teşekkür ederim. Eğer suçsuzluğumu kanıtlayabildiysem, bu, yalnızca sizin enerjik müdahaleniz sayesindedir."... İmza Vetnikov ya da Venşikov, hayır! Veşniyakov, 1929. Andryuşa'nın bana bundan söz ettiğini anımsamıyorum. Ona yazdıklarında herkes için çıkıp konuşurdu, bunlar neredeyse bir cilt tutar...

Gözlük kabı. Bunu ona Moskova'dan getirmiştim; çok güzel olduğunu söyler, nâdiren yanında taşırdı.

Andryuşa'nın babasının fotoğrafı. Bence, Andryuşa babasına benzemiyor. Belki yalnızca gözleri... Andryuşa, babasının çok iyi bir adam olmakla birlikte, ürkek olduğunu, bir komsomolda çalıştığını söylerdi. M.I. Kolesnikov'un fotoğrafı. Oryöl kenti. Andryuşa liseyi orada bitirmişti. Ben ona Oryöl'a gitmeyi önermiştim ama Andryuşa, orada kimsenin kalmadığını söylüyordu. Oryöl'un yıkıldığını gazeteler yazdığında heyecanlanmıştı...

Konserden fotoğraflar. Fotoğraf tamamen sararmış, kişileri seçmek güç. İşte Balaşov bunu, Beyazları Rostov'dan kovduklarında çekmişti. İşte Andryuşa. Bu da Benim... Üzerimde kaput var. Andryuşa küçük erkek çocuğuna benzediğimi söylüyordu. Şaçlarım çok kısaydı. Çelimsizmişim... Her şey o zamanlar öylesine olağanüstüydü ki... anımsamak bile dehşet veriyor; ve mutluluk, öylesine bir mutluluk ki... gençlik! Andryuşa herhalde fotoğrafı zarfa koyduğunu unutmuş olmalı. O kadar da aradı, her tarafı deşti ama bulamadı.

Eski Artkarsk çalışanlarından kutlama telgrafı: "Şanlı Ellinci Yılınızın Anısına"...Ölümünden üç ay önce, Altmışıncı yılı kutlamayı önermiştim. Ama istememişti. Yine de kutlayanlar vardı... Sağdaki sandığa tüm mektup ve telgrafları topladım.

Soneçka'nın Artkarsk'da çekilmiş fotoğrafları. Bu resimde dört yaşında. Karakteri artık belirginleşmiş, dik başlı, her zaman dediğinin yapılmasını istiyor. Bundan dolayı da acı çekiyor. İşte ben de öleceğim ve yalnız başına kalacak. Şimdi yirmi altı yaşına geldi... Kız arkadaşlarının hepsi çoktan evlendi... Andryuşa'nın cenaze töreni sonrasında Savçenko'ya: "Geldiğin iyi oldu" dedi ve beni ziyaret etmesini istedi ve yakın birisi gibi davrandı. Savçenko iyi bir çocuk, dürüst. Sonya gittiğinde hemen her gece geldi. Andryuşa onunla sohbet etmeyi seviyordu... Aralarından

su sızmıyordu. Savçenko, sonbaharda izin alacağını ve Penza'ya gideceğini söylüyordu ama gitmedi. Kederli bir yüzle geliyor, Sonya'nın neler yazdığını soruyordu. Sonya'ya acıdım...

İşte bu kartı arıyordum: Andryuşa ile yeni tanıştığımızda, Bunun hemen öncesinde cepheden dönmüştü. Öğrenciydi. Boynu yandan ilikli mintanı vardı... 1918 yılı... Burada 28 yaşında saçları gülünç, kolay yatmıyor. Saç fırçası değil, saç maşası gerekli, diyordu. Bunlar ne kadar uzun zaman önceydi! Andryuşa kuşkusuz değişti ama yüz ifadesi aynı. Benim için hep aynı kaldı... Şaşılacak derecede gençti. Son ana kadar. Sanki içeriye girecek, Kostya ya da Seryöja hakkında bir şeyler anlatmaya başlayacakmış gibi geliyor.

İşte ondan arta kalanlar, bunlar... Hatta yazısını bile bitirmedi. Cenazesine çok kişi katıldı. Ama şimdi kim anımsıyor ki?.. İnsanın kaybolup gitmesi korkunç bir şey! Her şey geçti gitti, ama insandan bir iz bile kalmıyor...

Kendisi için değerli olan anı kalıntıları üzerine gözyaşlarının düşmemesi içim başını çevirdi.

Kapı zili çaldı. Telaşla gözyaşlarını sildi. Kim olabilirdi ki?.. Kapıda, kızıl saçlarıyla Seryöja duruyordu. Şaşkındı, zamanında gelemediğini, acilen gelebileceği bir vasıta bulamadığını söyledi.

Nadejda Yegorovna onu içeri girmeye zorladı; işte Andryuşa'nın gözbebeği...

Seryöja heyecanlandı, gözlüğünü çıkardı; sevecen gri gözlerini kırpıştırdı, bir şeyler söylemeye çalıştı, nereden başlayacağını bilemedi ve sonunda:

"Nadejda Yegorovna, bu çok eski bir duygu. Andrey İvanoviç, kontrol edilmesi gerek, önemsiz şey unutulur, derdi. Sizi temin ederim ki, kontrol ettik. Üç yıl, aslında bu çok fazla...

Nadejda Yegorovna, elinde olmadan gülümsedi:

"Seryöjenka, kaç yaşındasın?"

"On dokuz,"

"Ya Ninoçka?"

"Dört ay sonra on dokuz olacak... Nadejda Yegorovna, Biz bir, hatta iki yıl beklemeye hazırız. Ama şunu anlayın: Babası onun benimle görüşmesini istemiyor. Sizi temin ederim ki, bu bir trajedi!"

"Sizden çok rica ediyorum, Klimov'la görüşün. Georgiy Stepanoviç sizi dinler. Nina, kendi evlerinde ailenizin örnek gösterildiğini söylüyor. Andrey İvanoviç çektiklerinin insana güç verdiğini söylerdi. Bu doğru. Kendimi eskisinden daha güçlü hissediyorum ama dün kütüphanede Nina'ya rastladım, çok acı çekiyor. Onun da sınavları var. Onun için endişeleniyorum, Nadejda Yegorovna."

"Ninoçka'yı tanıyorum. Ciddî bir kız ve her zaman iyi çalışıyor... Yarın Georgiy Stepanoviç'e gideceğim. Herhalde Ninoçka'nın kötü bir gruba düştüğünü sanmıştır. Seryöja, dikkat et, sınıfta kalma. İlk sınavın ne zaman? "

Seryöja'nın yüzü aydınlandı. Kuşkusuz sınavı verecekti. Nina da, tabiî ki. Enstitüyü bitirdiğinde, birlikte Ural'a, Türkistan'a ya da başka bir yere gideceklerdi. Seryöja, çeşitli fabrikalardan, arkadaşlarının geldikleri uzak ülkelerden söz ediyor ve sevinçten başını döndüğü görülebiliyordu, büyük bir ülke; büyük, çok büyük bir yaşam.

Nadejda Yegorovna'yı kederli düşüncelerden uzaklaştırmıştı. O gittikten sonra uzun süre gülümsedi: Güçlü olduğunu söylüyor ama dudakları titriyordu ve neredeyse ağlayacaktı. İyi bir çocuk... Kostya da geliyor. Sannikov ve Pavlik de. Çocuklar Andryuşa'ya çok bağlanmışlardı... Onlarla kendimi rahat hissediyorum. Sonya uzakta. Volodya kelimeleri dert etmiyor. O hep öyleydi. Moskova'dan geldiğinde, bir keresinde ona: "Sen nesin? Evin oğlu mu yoksa kiracı mı?" demiştim. Gülmeye başlamış, genel an-

lamda kimsesiz ve çok tutkulu olduğunu ancak beni himayesine almak zorunda kaldığını söylemişti. "Yarın mutlaka Klimov'a gideceğim: Andryuşa, Seryöja hakkında iyi şeyler söylemişti. Ciddî bir çocuk olduğu belli. Böyle olmaz... İlk aşk... Komik bir görünümü var. Büyük gözlükler ve çiller. Bu kadar çok çil görmemiştim. Ninoçka... akıllı bir kız, güzelliğinin peşinde değil..."

Akşam Savçenko geldi. Nadejda Yegorovna sevindi, yalnız başına oturuyordu: Volodya, son zamanlarda nâdiren evde duruyordu. Sonya'dan son bir mektup almıştı: Bazı cümleleri okuyor, bazılarını da naklediyordu. Şöyle yazıyordu:

"İşimden memnunum ve genelde keyfim yerinde Sana Suhanov'dan söz etmiştim..." Nadejda Yegorovna telaşla açıklamaya girişti: "Bu kişi onun şefi. Sonya'ya ilk zamanlarda yardım ediyordu. Galiba genç değil... İşte yine fabrikadan söz ediyor": "Haddehane bölümünde ansızın kimi gördüm desem, asla bilmezsin. Juravlev'i! Gözlerime inanamadım! Zira Volodya, onu bir Artel'e gönderdiklerini kesinlikle söylemişti. Onun alışkanlıklarını bildiğim için espri yaptığını sanmıştım. Sonra, gerçekten talihsizlikler ve hoş olmayan şeyler yaşamıştı. Sekiz ay Moskova'da kalmış, daha sonra bizim bulunduğumuz yere üretim müdürü olarak gönderilmişti. Üç aydır buradaydı. Sana çoktandır yazmak istemiştim ama hep unutuyordum. Savçenko, bana onun hakkında korkunç şeyler söylemişti ve ben de kötü davranmasından korkuyordum. Ama ya Savçenko abartmış ya da Juravlev değişmiş, bilmiyorum, ama onun hakkında kötü bir şey söyleyemem. Herkese karşı saygılı, iddiaları dinliyor, yardımcı olmaya çalışıyor. Savçenko onun herkese 'tartışmasız böyle' diye yanıt verdiğini söylüyordu. Bana iki kez; 'yanılmış olabilirim,' diye yanıt verdi. Çok zayıflamış ve Volodya'nın yaptığı portreye hiç benzemiyor. Zaval-

lı adam ayrıca da bana, 'sağlığın nasıl', diye endişelenerek soruyor."

Erkek kardeşimi, onun neden bana hiç yazmadığını soruyor. Volodya ise yazmayı sevmiyor... Ona sık sık yazıyorum, mektuplar kısa olduğu için memnun değil ama ben ne yazacağımı bilmiyorum. İşte geliyor, o zaman rahat rahat konuşuruz. Sizi soruyor, selâm söylüyor.

Nadejda Yegorovna mektubu gizledi, iç geçirdi ve yeniden Sonya'ya acıdı. "Savçenko'ya da yazık: Bence Sonya onu unuttu..."

Savçenko kalktı. Nadejda Yegorovna, onu kalması için ikna etmeye çalışmadı: Andryuşa sağken daha uzun süre otururdu, banimle ne konuşacak ki?

"Nadejda Yegorovna, size bugün uğramamın uygun olup olmadığını düşünemedim. Bugün tam bir yıl oldu da..."

Kadın gözyaşlarını güçlükle tuttu: "Hatırlamış!"

"Andryuşa sizi severdi..."

"Andrey İvanoniç bana çok şey verdi. Kuşkusuz, yalnızca bana değil. Hepimiz onun tarafından eğitildik..."

Nadejda Yegorovna, Savçenko'yu oturttu, demliği getirtti, peyniri ve sucuğu kesmeye başladı.

"Koyu mu içersiniz, Grigoriy Yevdekimoviç?" Gülümsedi. "Artık size Grişa diye hitap edeceğim... anneniz gibi..."

Savçenko mahcup bir tavırla:

"Annem bana Griguley diye hitap eder", diye yanıtladı.

Annesinin Leningrad'da, kuşatma sırasında öldüğünü anlattı. Daha sonra teyzesi onu yanında Tomsk kentine götürmüştü. Savçenko iki kez kaçarak cepheye gitmeye kalkmış, bir keresinde Minsk'e kadar gidebilmiş, ancak on beş yaşında olmasına karşın on yedisinde olduğunu belirtmesi, onu geri çevirmelerine engel olamamıştı. Amcası Königsberg yakınlarında ölmüştü. Teyzesi yalnızdı. Teyzesini

çağırdı ama o istemedi: "Ben Leningradlıyım. Doğduğum kentte öleceğim," diye yanıt verdi.

Nadejda Yegorovna, fabrikada neler olup bittiğini sordu: Yegorov uzun süredir uğramıyordu.

Yaşa Braynin dün ayrıldı. Onu Karakanda'ya gönderiyorlar. Babası kızıyor, Yaşa ise çok memnun olduğunu söylüyor. İşte bana, sözde Sokolovskiy'e yeniden saldırmaya başladıklarını söyledi. Bence uydurma bir haber. Juravlev artık yok. Golovanov hakkında ise iyi şeyler söyleniyor.

Savçenko, Sokolovskiy'in kızdığını belirtti. Fevkalade bir proje sunmuştu. Andreyev onu savunuyor, iyi şeyler söylüyordu... Kabul etmek gerekir ki, konuya biçimsel yaklaştılar. O genç değil.

"Bana anlatsanıza, ona ne söylediniz?"

"Tabiî ki!"

Nadejda Yegorovna: "Andryuşa, gerçeği insanın yüzüne söylemekten korkmazdı." Savçenko, anımsamış, gelmiş... demek ki bir şeyler kalmış. Bir insandan diğerine akan duygular azalmaz... "Grişa, Sonya size neler yazıyor."

"Bana çok seyrek yazıyor. İşleri yoğun. Maslov, bir süre önce Penza'daydı, Sonya'nın fabrikadaki işinden memnun olduğunu söyledi..."

Gülümsemeye çalıştı ama keder yüklü bir gülümsemeydi bu...

"Ben gidiyorum Nadejda Yegrovna. Oturdum kaldım. Saat on iki oluyor."

Nadejda Yegorovna, Volodya'nın ayak seslerini işittiğinde, Savçenko henüz gitmişti. Annesinin uyuduğunu sanmış, usulca gelmişti. Annesi seslendi:

"Volodya! Sonya'dan mektup var. Kutuda..."

"Sen neden uyumadın?"

"Savçenko gelmişti. Senden biraz önce gitti. Sonya'ya acıdım."

"Neden? İşinden memnun olduğunu yazıyordu."

"Ben ondan söz etmiyorum... Savçenko ile ilişkileri iyi değil."

"Neden bu karara vardın ki? O her zaman Sonya'yı sorar..."

"Hissediyorum. Sen onu bir görseydin, başı iyice öne doğru eğilmişti."

Volodya, ansızın gülmeye başladı...

"Ee, Savçenko başını eğiyorsa ben ne yapayım? Onun aklı başına gelmiş herhalde: Ah, anne bunları duyma, saçmalıyorum." Nadejda Yegorovna'yı öptü. "Sonya için korkma. O ayakları üzerinde dimdik durur."

"İşte bu doğru. Sonya'nın babası gibi ilkeleri var. Sonya dayanabilir. Benim gibi değil..."

"Biliyor musun, anne, bugün ne düşündüm: Babamı herkes severdi. Kimi görsem ya bize gelirdi, ya da babam onlardan söz ederdi. Sonya, babama çok benziyor, çok güçlü..."

"Ona acıyorum, kimsesi yok. Dik başlı..."

"Belki ki de Penza'da birisinden hoşlanıyordur. Bakın işte, Suhanov'dan söz ediyor."

"Üçüncü kez 'ilginç bir adam'" dedi, "Bu nasıl anlaşılabilir ki? O ani bir kararla mı evlenmiş ki... Evet, aslında bunun hiç önemi yok... Volodya, sen ona yazmalısın... Sonya gücenir yoksa..."

Volodya, kederle gülümsedi:

"Ne yazacağım ki? Hiçbir şey değişmedi... ne bende ne de genelde... olmadı. İyi geceler, anne!"

O yine kendini yazmak için zorladı.

"Sevgili Sonya!

Annem iyi. Mektubun onu canlandırdı; senin keyfinin yerinde olmasının kendisini 20 yaş gençleştirdiğini yine-

leyip durdu. Babamın çocukları için çabalıyor. Kızıl saçlı Seryöja'yı anımsıyor musun? Onun mutsuz bir yaşam öyküsü var; akıl danışmak için anneme geliyor. Bu genelde iyi bir şey. Annem, acısını daha az hissediyor.

Bende yeni bir haber yok. Bugün panoyu teslim ettim, sırada Andreyev'in portresi var. Çalışıyorum, biraz sıkılıyorum, çok az espri yapıyorum. Dickens'i okudum; şimdi Stendal'a geçmeye karar verdim. Arada bir Sokolovskiy ile görüşüyorum. Beni fiziğin gizemine sokmak için itinayla çabalıyor. Bu arada, seni kıskanıyorum, bu konuda iyisin. Savçenko, Sokolovskiy'in sarsıcı bir projesi olduğunu söylüyor: Bana açıkladı ama bir şey anlamadım. Söz konusu olan şey, ateşte harlanmış metalin işlenmesi ve bu konu benim için aynı derecede gizemli şeyler.

Sonya, seni sık sık düşünüyorum. Benim kötü bir kardeş olduğumu sanma. Kuşkusuz sana aptalca sözler söylüyorum, bu benim çekici karakterimden kaynaklanıyor. Lütfen üzülme! Sen kötü bir ruh hali içinde olsan bile, her şeyin değişebileceğini unutma. Adamın biri bana, yaşamda hiçbir şey kalmadığında bile, yeni bir başlık açmanın mümkün olabileceğini söylemişti. Herhalde bu doğru. Senin umutsuzluğa kapılmayacağından eminim. Sen babana benziyorsun; seni ne zaman düşünsem, onu da anımsıyorum.

Sonya, bugün yıl dönümü. Sabah annemle kabristana gittik. Sana babam hakkında yazmak istiyorum. Kelimelerle anlatmak güç, ama onu herkes mi severdi. Bu sıra dışı bir şey. Seninle büyük bir kayıp yaşadık, birbirimize daha sıkı sarılmalıyız.

Bana yaz, sana sık sık onun hakkında yazacağıma söz veriyorum. Mektuplarda her şeyi anlatmanın mümkün olamayacağını söylüyor. Eylüle az kaldığını ve senin geleceğini söyleyerek onu teselli ediyorum. Belki de iznini Haziran'da alırsın?

Penza hakkında yazdıkların arasında beni en fazla etkileyen, Juravlev'deki değişim oldu. Bilmiyorum, ama onu

zayıf ve uzun ya da alçakgönüllü ve iyi bir insan olarak tasavvur etmek bile güç. Her neyse, yine de benden selâm söyleyebilirsin. Ha, bu arada, onun bende portresi var. Biraz daha zayıflarsa ona armağan olarak göndereceğim. Varsın, eski görkemli geçmişini anımsasın!

Neşeli ve mutlu ol Sonya! Seni sımsıkı kucaklıyorum."

Artık ne başarısızlıklarını ne Saburov'u ne de nasıl yaşaması gerektiğini düşünüyordu. İçi birdenbire ferahlamıştı; yattı ve neredeyse gülümseyen bir yüzle uykuya daldı.

26

Sokolovskiy, şimdi sakin görünüyordu; hatta her zamankinden daha neşeliydi; bu, kırgınlığını gizlemek istediğinden değil, kendisiyle mücadele ettiği ve üzüntüye kapılmaktan korktuğu içindi.

Savçenko, Parti Bürosu'nun kararını adaletsiz bulduğunu ona söylediğinde, Yevgeniy Vladimiroviç: "Siz bunu düşünmeyin. Kuşkusuz burnumu pisliğe batırabilirlerdi ama ben köpek yavrusu değilim. Ama genele bakıldığında suçlu benim; elli sekiz yaşında, çocuk gibi davranmamalıydım... Ben proje için korkuyorum; benimle uğraşırken projeyi unuttular. Bana, 'Sokolovskiy, yaşlı bunak, seni emekliye ayırmak gerek. Onun önerisi işe yarar,' deseydiler, öpüp başıma koyardım. Ama bu iş saçma bir hale geldi. Ben onlara elektrondan söz ediyorum, onlar ise beni terbiye etmeye çalışıyorlar..?"

Önceleri uykusuzluk çekiyordu. Bu nedenle de olup bitenleri yeniden gözden geçirmek için çok zamanı vardı. Öfkesini bir yerde de özel yaşamında zaman zaman beliren düzensizliklere bağlıyordu. Şehir Komitesi oturumundan bir hafta önce, Vera kendisine artık görüşmemelerinin daha iyi olacağını söylemişti. Aslında bu ilk değildi. Vera

da, kendisi de, derin umutsuzluk dönemlerinde, birbirlerine acı verdiklerini ve ayrılmaları gerektiğini söylüyorlardı. Ama bir gün ya da bir ay sonra, araları düzeliyor ve öylesine mutluluk duyuyorlardı ki, daha önceki konuşmalarını anımsamıyorlardı bile...

Onlar birbirlerini tutkulu, geç kalan fırtınanın arada bir coştuğu zamanlarda geceyi aydınlık ve huzursuz bir zamana dönüştürmesi gibi, kıskanç ve hüzünlü bir aşkla seviyorlardı. Her ikisi de yaşamlarını yalnızlık içinde sürdürmüşler, içe dönük ve sert koşullarda yaşamaya alışmışlardı; ya da Vera'nın bir gün dediği gibi, "kabuğuna çekilmiş" bir yaşamdı bu. Vera, Sokolovskiy'in bu zayıflığını, çaresizliğini hissetmesinden korkuyor; kendisine acınmasını istemiyordu. Mekanik ustası Suharev'i kanser tanısı konduktan sonra bile kurtarmaya çalışmıştı. Suharev acı çekerek ölüyordu ve birkaç hafta boyunca Vera, Sokolovskiy ile görüşmedi. İçinden, bu benim mutsuzluğum, diyordu. Onu bu işlere karıştırmaya ne gerek var?

Arada bir kötü bir ruh hali içine düştüğü de oluyor, kederle dolu yıllar, yalnızlık, eşini yitirişi, 1953 Şubat'ı gözünde canlanıyordu. Böyle durumlarda Sokolovskiy'e telefon ediyor: "Nöbetim var. Gelme," diyordu. Yevgeniy Vladimiroviç kıskanıyor: ve alınıyordu. Ama kendisi de, keyifsizken Vera'nın gözüne görünmekten korkuyor, köpeği Fomka'ya: "İkimiz de inanılmaz aptallarız." diyordu. Sokolovskiy ve Vera karşılaştıklarınsa ise ya çocuklar gibi seviniyorlar ya da tartışmaya başlıyorlardı. Bazen önemsiz bir şey, ayrılığa kadar gidebilecek bir açıklamaya yol açıyordu. Ama artık hiçbir şey onları ayıramazdı. Şimdi onları birbirine bağlayan çok şey ve o umutsuz mutlulukları vardı.

Soklovskiy'in sinirli ruh halinin bir nedeni daha vardı. Bir süre önce Mary'den bir mektup almıştı. Yakında eşiyle Moskova'ya geleceğini, babasını görmeyi umut ettiğini

yazıyordu. Turizm bürosuna kayıt yaptırdıklarını, seyahatin Haziran ayında gerçekleşmesi gerektiğini belirtiyordu. Mektup Yevgeniy Vladimiroviç'i heyecanlandırmıştı. Boşuna kendisine Mary ile ortak yanları olmadığını kanıtlamaya çalışıyordu. Mary, artık resimle ilgilendiğini, dansları bıraktığını, yalnızca soyut sanatı kabul ettiğini yazıyordu. Bu benim için ilginç değil, ayrıca da onunla ne konuşacağım? Birbirimizin suratına bakacağız ve bozulacağız... Ancak ne derse desin, ruhunun derinliklerinde, kızını sıkıntı ve şefkât karışımı bir duyguyla düşünüyor, onun mektuplarında basit, insanî sözcükler arıyor, kendisine kızıyordu: Maşenka yabancı olamaz. Kızıyla karşılamak için sabırsızlanıyor, diğer yandan da karşılaşmaktan korkuyordu.

Ancak ne Mary'ye ilişkin düşünceleri ne de Vera ile konuşmaları, Yevgeniy Vladimiroviç'i ruhsal dengesizlikten kurtarabiliyordu. Yalnızlığa, sevecenlikten yoksun, ayrılıkların olmadığı bir yaşama fazlasıyla alışması, duygularını serbest bırakmasını engelliyordu. Öfkesini kontrol edemeyişinin nedenlerini, son yıllarda peşini bırakmayan ruhsal bunalımda aramak gerekiyordu. İnsan ilişkilerinin nasıl değiştiğini görerek heyecanlanıyordu.

Toplantılarda insanların seslerinin daha gür, daha canlı çıkması, yeni lojmanlara yeni insanların taşınması, Katayev'i de üvey babasının dönmesi mutlu ediyordu. Eskilerde kalan gençliğini, iç savaşı, açlık yıllarını ve yürek acılarını anımsayarak, Savçenko'ya: "Büyük adımlar atmaya başladılar. Sözcükler daha mütevazı, işler daha büyük olmaya başladı," diyordu. Ama iyi giden bir şeyin önüne taş konduğunda, Hirtov veya Safonov bir dizi entrikayla sürüngenleştiklerinde ya da yaşamda her şeyin gerçekleştirildiğine, hatta dolup taştığına ilişkin tiratlar söylediklerinde, Juravlev'in soruşturmasında yapılan haksızlıktan dolayı hiç acı çekmeyen Braynin, bir kendini bilmezi, hırsızı, rüşvetçiyi

gördüğünde, yönetim, Obuhov ve savcı var, bu benim işim değil, diye temkinli bir yanıt verdiğinde, Sokolovskiy zıvanadan çıkıyordu. Oldukça sabırsızdı ve sakinleştiğinde bunun bilincine varıyordu: Her şeyi bir anda istiyorum, bir anda da hiçbir şey olmuyor. Binayı acılar içinde bitirdik ama yaşanacak hale getirmek de güç...

Durumunu zaman zaman yaşıyla açıklamaya çalışıyordu: Her defasında hesaplamaya ölçmeye zaman yok. Kışın sık sık hastalanıyor ve Vera'dan gizliyordu. Her şey sıradan bir griple başladı. Daha sonra akciğerlere atladı ve sonuçta doktor Grohov üzülerek açıkladı: "Kalbiniz çok kötü durumda. Haddinden fazla çalıştınız, yıprandınız. Böyle yaşamamalısınız. Genç değilsiniz." Yevgeniy Vladimiroviç, Gorohov'un tavsiyelerini dikkatle dinliyordu. Bu tavsiyeleri uygulamaya karar verdi ama hemen unuttu. Göğsünde ansızın şiddetli bir ağrı hissederek soluğu kesildiğinde, kendisini çalışmaya, konuşmaya ve gülmeye zorluyor, hastalıkla birbirinden farklı günlük sıkıntılarla savaşır gibi savaşıyordu. Arada bir, yaşamak için zamanının azaldığını fark etse de, kendisini ruhen genç hissediyor ama Savçenko, Levina ve Kosozuba'yı dinlerken gülüyordu: Buyurun işte, önlerinde uzun bir yaşam var ama onlar da sabredemiyorlar. Demek ki sorun yaşta değil...

Parti toplantısından sonra Vera'ya gitmek istiyordu ama gitmedi.

Uzun bir süre görüşmediler, son görüşmeleri de acı vermişti. Vera: "İyisi mi bu ilişkiyi burada, şimdi kesmek. İlişkimiz yürümüyor... vidayı ya da şişe mantarını yeniden kullanılacak hale getirebilirsin, ama kalbi olmaz." demişti.

Bir önceki tartışmanın nedeni ressam Puhov'du ve bundan kuşkusu yoktu. Yevgeniy Vladimiroviç, Vera'ya, Volodya ile bir süre önce yaptığı konuşmadan söz etmişti. Vera bozulmuştu: "Asla anlayamadığım şey, onu evine nasıl ka-

bul ettiğin. Saburov konusunda gerçeği söylemiyor: Ben de sergideydim. Kıskandığı için böyle konuşuyor. Düzeysiz bir adam..!" Sokolovskiy, Volodya'yı savunmaya başladı: "Sen onu tanımıyorsun. Onun baştan savma iş yapması kuşkusuz en çok kendisine acı veriyor. Onun yüzsüzlüğü görüntüde." Vera sinirlendi: "Sen bazılarına karşı çok titiz, bazılarına karşı da çok bağışlayıcısın..."

Konuşma, Volodya'dan diğerlerine geçti. Değişken karakteriyle ün yapan Sokolovskiy sinirliyken kötü sözler söyleyebilirdi ama hemen oradan uzaklaştı: O zaman da aşırı sertliğinin yerini hoşgörü aldı. Vera, bunu anlamıyordu: Kendisi ilgisini çekenler ve itici gelenler konusunda değişken değildi.

Sinirli bir tavırla: "Juravlev, sence işe yaramaz birisi mi, değil mi?" diye sordu. "Lena'nın gençliğini mahvetti, astlarına kötü davrandı. İşçileri çürümüş barakalarda yatırdı. Rüşvetçilerden oluşan konut-yaşam komisyonu kurdu. Konu şimdi savcılıkta, senin için uydurduklarını saymıyorum bile... Ama sen şimdi tutmuş, insanlara karşı âdil olmadığımı öne sürüyorsun." Sokolovskiy inatla itiraz etti; "Ben hiç de Juravlev'i idealize etmek istemiyorum. Özellikle de görevden aldığından beri, onu bir kez bile düşünmedim ama sen onu örnek alacaksan Juravlev korkusundan değil, vicdanı nedeniyle çalışıyordu; çalmıyordu, yangın sırasında hiç tereddüt etmedi ve dediklerine göre de iyi savaşmış. Kuşkusuz birisinin her aklına geleni yapması mümkün değil. Peki, neden yalnızca Juravlev suçlanıyor? Obuhov neredeydi? Ya Trifonov? Nihayet, başmühendis Sokolovskiy ne düşünüyordu? Neden Moskova'ya giderek konutlar konusunda yanlışlıkları dile getirmedim? Yalnızca parti toplantısında bağırıp çağırdım... hepsi o kadar... Ama sen mutlaka insanı sanki beşikten beri hırsız ya da alçak olarak etiketlemek istiyorsun. Doğuştan alçak olan kaç kişi

var ki? Ama alçaklığın kendisi herhalde yeterince var..?"

Vera, Puhov'un işe yaramaz olduğundan neredeyse emindi; Sokolovskiy ise Juravlev'in ruhsal açıdan üstünlükleri olduğuna pek de inanmıyordu. Ama ikisi de geri adım atmak istemiyordu. Tartışma sürüyordu ama kuşkusuz ne Volodya ne de eski müdüre ilişkin bir tartışmaydı bu... Yalnızca eski anlaşmazlıkların, yarım kalmış sözlerin ve incinmelerin bir yansımasıydı... İkisi de yorgundu ve birbirlerini anlamıyorlardı. Her sözcük acı veriyor, aşklarının kaderi için korkuyorlar, bu aşkı korumaya çalışırken onda büyük yaralar açıyorlardı. Kuşkusuz Sokolovskiy'i, Vera'ya gitmekten alıkoyan şey, bu acı veren konuşmaların anıları değildi. Sürekli Vera'yı düşünüyor, sesini duymak, onu kollarının arasına almak, yalnız olmadığına inanmak istiyordu. Onu alıkoyan başka bir şeydi: Duyduğu acıyı açığa vurmak ve acısını Vera'ya geçirmekti. Onu sürekli boş inançlara dayanan bir kaygıyla düşünüyordu. Yaşamı boyunca acı çekmiş bir kadını üzmemek gerekiyordu. "Ancak kendimde olmadığımı gizlemeyi başaramıyorum. Partide otuz dördüncü yılım ve bu ilk soruşturmam!.. Hatta Ural'da aptalca bir fıkra yazıldığında bile, kimse verilen hükümden söz etmemişti. Söylenecek söz yok. Suçluyum ama bundan dolayı da rahat değilim: Yara oldukça derin... Vera, yardım etmek istiyor ama yardım etmek istediğinde ve elinden bir şey gelmediğinde, güçsüzlüğünün bilincinde olmaktan daha fazla acı veren bir şey yok..."

Bir hafta geçti ve kimse Vera'ya Parti Bürosu'nun kararından söz etmedi. O da Yevgeniy Vasilyeviç'in nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu fark edemedi. Son görüşmenin acısı çoktan unutulmuştu. Her gece Sokolovskiy'i bekliyordu. Telefon etme konusunda kararsızdı. Kızar mıydı acaba?.. Hayır, herhalde projesiyle ilgileniyordur, yoksa gelirdi. Ama yine de, aramızdaki her şeyin aptalca bir konuşma

yüzünden bitmek üzere olduğunu ciddî olarak düşünemeyebilir...

Vera bir gece: "Zincire vurulmuş gibi, sürekli oturuyor olmam alçaltıcı bir şey," diye düşündü. Lena'ya gitmeye karar verdi, çoktandır görüşmemişlerdi. "Şuroçka'yı gözümle görürüm; Lena çok solgun ve iştâhsız olduğunu söylemişti..."

Vera, Lena ile sık sık görüşüyordu. Onları birbirlerine sıkıca bağlayan şey, aralarında doğan dostluğun her ikisinin de güç zamanlarına rastlamasıydı. Daha farklı karakterleri tasavvur bile edemediniz: Neşeli, herkesle kolayca bağ kurabilen Lena ile içine kapanık Şerer. Ancak her ikisi de sık sık aynı görüşleri paylaşıyorlardı: Her ikisi de tutkulu ve titizdiler.

Vera Grigoryevna'yı gördükten sonra, Lena sevindi ve bozuldu. Birkaç kez Şerer'e gitmeye hazırlanmış ve sürekli ertelemişti: Birdenbire Miya'nın neden verilen hüküm lehinde oy kullandığını sordu. "Ben bunu anlayamıyorum... Onu suçlamak istemiyorum ama açıklayamıyorum da..."

Vera Grigoryevna kızı muayene etti ve ciddî bir şey olmadığını söyledi, bazı ilâçlar yazdı. Daha sonra uzun süre Vırubin'den, Lena'nın bir süre önce ziyarete gelen annesinden söz ettiler. Lena gülerek: Annem Mitya'dan hoşlandı ama bana sert bir biçimde: "Onu incitme, sana karşı çok duyarlı..." diye emretti, dedi.

Lena, Sokolovskiy'in verilen kararı nasıl karşıladığını Vera'nın anlatmasını bekliyordu. İki kez Yevgeniy Vladimiroviç'ten söz açacak oldu ancak Şerer fark etmemiş gibi davrandı. Sonunda Lena: "Vera, Yevgeniy Vladimiroviç nasıl?" diye sordu.

"Bir şey yok. Çok çalışıyor."

"Bu olay onu hiç etkilemedi mi?"

Vera, Lena'nın neden söz ettiğini bilmiyordu.

Birdenbire: "Onu bilirsin işiyle ilgiliyken başkaca bir şey düşünemez" dedi.

Ayıp olmasın diye bir çeyrek saat daha oturdu, Lena'yla neşeyle vedalaştıktan sonra, ne yaptığını bilmez bir halde, gece yarısı boş sokaklarda, Sokolovskiy'in evine doğru koştu. Sokolvskiy'in odasına girdiğinde, endişesine ve gücenmesine karşın gülümsemekten kendisini alamadı; "komik ama Lena'ya söylediğim çıktı... Oturmuş çalışıyor. Ama gülümsemesi bir anda geçti, kaşları çatıldı."

"Ne oldu?"

Vera'yı görünce Yevgeniy Vladimiroviç'in yüzü parlamıştı ancak şimdi bir açıklama yapması gerekiyordu.

"Sen otur! Bekle...Seni o kadar zamandır göremiyorum!.."

Ancak Vera inatla yineledi:

"Söyle... Ne oldu?"

Sokolovskiy, projeden başlayarak ayrıntıları ile anlattı: Vera öfkelendi, kendisini zor tutuyordu. Sokolovskiy nihayet sözü Parti Bürosu'na getirdiğinde:

"Suç bende, toplantıyı terk ettim. Golovanov'a hiçbir açıklamada bulunmadım. Kısacası, bir çocuk gibi davrandım... Ama sen bunu fazla önemseme. Er ya da geç projeye geri döneceklerine eminim. En önemlisi de bu..."

"Sana inanmıyorum. Şu anda Projeyi değil, verilen kararı düşündüğünü biliyorum. Böyle yüzünü maskelemenin anlamı ne?"

Uzun süre konuşmadılar; her ikisi de sözcüklerin ne kadar yetersiz kaldığını düşünüyordu. Daha sonra Sokolovskiy, Virubin'den söz etti:

"Önceki gün ona uğradım. Geniş kapsamlı bir yazı hazırlıyor. Öyle görünüyor ki, orada dışsal etkenler üzerinde çalışmaya başlamış; sonuçlar şaşırtıcı, özellikle domateslerle ilgili olanlar.* Düşünebiliyor musun, bizim bazı sivri akıllılar, bunu

dinlemek bile istemiyorlardı. Çubuğu büktüler. Sözde dışsal etkenler, doğal koşulların etkilerinin inkârıymış; metafiziğin olmasa bile çevresel etkenler. Şimdi, anlaşıldı ve kendilerine geldiler..."

Vera, onun sözünü kesti: "Dinlemek istemiyorum! Neden benimle bir yabancı gibi konuşuyorsun? Şu anda senin stimülatörleri düşünmediğini biliyorum..."

"Leonid Borisoviç'i düşünüyorum. Onun yaşadıklarını benim yaşadığım tatsızlıklarla kıyaslamak mümkün mü? Ama o ne olduğuyla değil, işiyle ilgileniyor. Dışsal uyarıcılardan söz ediyor... Bence haklı!.. ben şimdi tarımdan değil, onun yaşama yaklaşımından söz ediyorum. Bu insanî bir şey... Yanılıyorsun Vera, maske falan yok. Kuşkusuz benim için ağır bir durum ama sana doğruyu söyledim; önemli olan proje. Sonuçta mühendis Sokolovskiy'in incinmesi önemli değil. Mühendis çok, incinmeler de... Ama proje, ciddî bir iş."

Öylesine inanarak konuşuyordu ki, Vera şaşırdı: "Neden benden gizledin? Yoksa bana güvenmiyor musun?"

Ona yaklaştı, kucakladı ve son günlerde hayal ettiği o huzuru bulduğunu hissetti.

"Her şeyden daha fazla güveniyorum. Seninle yaşıyorum... Kızma, Vera! Seni üzmek istemiyorum. Gelmeyişimin tek nedeni bu. Öyle istedim!"

Ve Vera gülümsedi:

"Sen her şeyden anlıyorsun, makinelerden de, botanikten de, tablolardan da. İşte sana kapalı bir kitap. Gerçekten benim için mutluluğun, seninle acı çekmek olduğunu bilmiyor musun? Ben senin yaşamını yaşamak istiyorum, anlıyor musun?"

Camlara baharın ilk ılık yağmuru vurmaya başladı. Bu yağmurla her şey, tomurcuklar, çiçekler açılıyor, camlara

* Sokolovskiy, Lisenko'nun tezlerine atıfta bulunuyor.

vuran iri damlaların tıkırtılı sesi kulağa bir dost sesi gibi geliyordu. Sokolovskiy, Vera'nın gözlerinde yaşlar belirdiğini gördü. Islak yanaklarını öptü, uzun bir süre yüzüne baktı. Aşkın acısını ve sevincini ilk kez yaşayan genç bir kız gibiydi.

Vera, sabaha kadar onun evinde kaldı, giderken, biraz düşündükten sonra:

"Bana daha önceleri, aşk için yalnızca gençlikte, o da ilk açıklamaya kadar mücadele verilir gibi geliyordu. Ama öyle değilmiş. Tüm yaşam boyunca savaşmak, kırmamak, son nefese, ölünceye kadar her şeyi yaşamak gerekiyormuş... Vera, aşkım benim!.."

27

Volodya, daha sonraları neden sergi konusundaki tartışmaya girdiğine anlam veremedi. Her ne kadar Dobjinskiy ısrarcı olsa da, üç kez telefon etse de (Moskova'dan Fokin geliyordu ve bu büyük bir olaydı) Volodya, kesinlikle gitmemekte kararlıydı. Sinirleneceğinden ve aptalca laflar edeceğinden korkuyordu. İçinde bulunduğu bu ruh karmaşasında tartışmaya girmek ona alçaltıcı geliyordu. Ressam Vladimir Puhov konusunda karar verilecekti. O zaman o yokken tartışsalardı ya!

Neden yine de gitmişti? O anda bu izzeti nefis patlaması içindeydi Ne söylerseniz söyleyin, saklanmak niyetinde değilim.

Salon tıklım tıklımdı. Volodya şöyle düşündü: Onlar için Braynin'in raporu fark etmiyor. Kendi başına bir etkinlik, bir resimdi. Tek başına yapılan bir çalışma, gökbilim, resim sanatı, her şeye uyan bir çalışma.

Braynin konuşmasına başladı. Salonda hafif kıpırdamalar, öksürmeler, konuşmalar oldu. Braynin'in kendisi de yaptığı konuşmadan sıkılmış görünüyordu. Volodya'ya

övgüler yağdırıyordu: "Puhov'un tablosunda, nasıl derler, eğitimin en önemli sorunu ortaya konmuştur." Braynin'in oğlu Yaşa, yanında oturan genç kıza: "Babam Yerşov'un makalesini ezberlemiş," dedi...

Volodya düşünmeye başladı. İşte, Braynin beni övüyor ama ben sevinmiyorum. Neden geldim ki? Saburov, herhalde bu tür tartışmalara hiç katılmıyor, oturuyor ve yazıyordur. Bense değil koşmak, neredeyse uçuyorum. Bu arada Braynin, cenaze törenindeymişçesine konuşuyor. Herhalde şu anda, "Vladimir Puhov, nasıl derler, sanatsal yolunu onuruyla geçmiştir..." diyecek. Sözlere çok anlam yükleyerek, ancak öksürerek ve ara vererek konuşan, böylelikle de bu kadar kalabalık bir salonda söyleyeceğinden daha fazlasını bildiğini vurgulamak isteyen Hitrov'a verdiler.

"Saburov'un ana temalardan ayrılması ve bir kenara çekilmesi bir rastlantı değildir. Kimse peyzajın yaşama hakkı olduğunu yadsımıyor. Peki, Saburov bize ne gösteriyor? Tablosundaki ev, bizim işçi kampüsünde. Neden bu evi bu kadar itici gösteriyor. Bu, yoldaşlar bir rastlantı değil; burada bizim gerçeğimizi vurgulamaya açıkça bir eğilim görüyoruz. Saburov'un ikinci çalışması, kadın portresi... Sanatçıya tipik Sovyet kadınını gösterme olanağı sağlanmış gibi. Ancak biz Saburov'un resminde ne görüyoruz? Resmedilen bu kadının bizim inşamıza katıldığına inanmak mümkün mü? İfadesiz bir yüz; gözlerinde ne sanatsal bir yaratıcılık ne de bir düşünce yansıması var. Kasıtlı olarak yoksul giydirilmiş. Bu denli kötü bir eserin yanına, Puhov'un, Sovyet çocuklarının mutlu çocukluklarına ilişkin olağanüstü tablosunun asılması daha da kötü. Puhov, her yıl, karşımıza merkezi gazetelerin sayfalarında tartışılan en önemli sorunları koyuyor. Onun tabloları tüm Sovyet sergi kuruluşlarınca fark edilmiş ve Yoldaşlar, bu rastgele bir olay değildir..."

Volodya kendini tutamadı ve esnedi. Gelmesi gereksiz-

di. Babası başkaları için nâdiren olumsuz görüş belirtirdi ama Hitrov için "Güvenilmez bir adam" diyordu. Kimse onu sevmiyor, alkışlamıyor, belki yalızca Dobjinskiy...

Volodya, "Söz, yoldaş Savçenko'ya veriliyor", anonsunda titredi:

Herkes bir anda canlandı. Savçenko biraz karışık, ancak ateşli konuşuyordu.

"Yermitaj'dan nasıl çıktığımı anımsıyorum. Bulanık, sisli bir gündü; ama karşımda âdeta her şey yanıyordu."

Volodya, Yermitaj'ı anımsadı. Kim bilir, belki de Savçenko resmi gerçekten seviyordur.

"İnsantabloya baktığında, bu bir sanatçı tarafından yapılan bir peyzaj ya da insan yüzü olsun, yeniden canlanıyorlar, sanatçı onlara ikinci bir yaşam sunuyor. Portre ya da peyzaj o hale geliyorlar ki, onlara bakan insanlar değişime uğruyor. Saburov'un kadın portresi, bana birçok şeyi anlamam konusunda yardımcı oldu."

Volodya şaşırmıştı: Savçenko, Saburov'u övdüğünde kızacağımı sanmıştım. Ama kızmıyorum. Genelde resim sanatını seviyor olması da çok iyi. Ben yalnızca onun benim hakkımda konuşmasını istemiyorum. Bu dürüstçe bir davranış olmaz. Birincisi, baştan savma iş yapmamda onun da kabahati var. Ayrıca aman diyene kılıç kalkmaz.

Ancak Savçenko, Saburov'dan söz etmeyi sürdürüyordu. Şimdi, sanatçının evinde gördüğü eşyalardan söz ediyordu: "Resim, asla sözcüklerle nakledilemez. Bunu şairler bile başaramaz; ben çok kötü konuşuyorum ama sizin de bir peyzajı görmenizi isterdim: Baharın tam başları, hâlâ yerlerde kar var ama yakında her şeyin yemyeşil bir görünüm alacağı hissediliyor. Ya da küçük portre: Ordaki kadın gri giysili; yüzü, şafağın ışıklarının yansıması gibi parlıyor ya da yine baharı anlatan bir natürmort: Gri bir cam kavanoz

içimde kelebek, yaşamı böylesine gösterebilmek için büyük bir aşk gerekir."

Savçenko bitirdiğinde herkes alkışladı.

Volodya da alkışlara katıldı. Genelde aptalca konuşuyor ama böyle tepkisiz oturacak olursam, mutlaka Saburov'u kıskandığımı düşüneceklerdir. Ama onu kıskanmıyorum. Ağaç bulunan natürmordu anımsıyorum. İyi çizilmiş... Birinci sırada Fokin. Herhalde o kendi kendisiyle dalga geçiyor: "Ücra Bir Yerde Olay!.." Bu arada, Fokin, geçtiğimiz sonbaharda benim hakkımda çok iyi şeyler yazmıştı. Onun Saburov'dan haz etmediği apaçık ortada. Ama kim bilebilir ki? Fokin'in beni satacağını söylemiyorum ama onun hiç bir zaman kendi fikri olmadı ki...

Alkışlardan mahcup olan Savçenko, hemen yerine geçti. Konuştuğu sırada Volodya'ya çok uzun boylu ve kendini beğenmiş gibi görünmüştü. Ama şu anda kapıda saatlerce dikilerek Sonya'yı bekleyen bildik Savçenko'ydu. Genelde ona acıyorum. Sonya'nın güç bir karakteri var ve bundan dolayı da acı çekiyor. Çok önceden evlenebilirdi ama her şey ters gitti...

Ama onlar ne kadar çene çalabilirlerdi ki? Keşke "Volga"ya gitseydim.

Sözü Dmitriyevna aldı. "İzci Kampı Ateşi"ne övgüler yağdırdı:

"Puhov, Sovyet okullarının, bilime açık ve disipliner yönlerini, şaşırtıcı bir incelikle belirtmiştir! Ben 25 yıllık bir pedagog olarak, ona derin minnet duygularımı iletiyorum..."

Alkışlamaya başladılar. Volodya, gülümsedi. Dmitriyevna bir Hitrov değil. Orta yaşlı, orta güzellikte bir öğretmen ve işte onun hoşuna gitti... resim sanatından hiç anlamıyor ama onun gibiler çoğunlukta... Fokin, herhalde bu konuda yazacaktır. Belki de boşuna canımı sıkıyorum?

Dinlemekten vazgeçti. Ne Şarapov ne de Kriçevskiy ondan söz etmediler. Ben herhalde kafayı yiyeceğim. Konuşacak birisinin olmaması çok korkunç! Annem dün neden evlenmediğimi sordu. Anlaşılan, otuz beş yaşında bekâr olmak pek uygun değil. Elli yaşında nişan veriyorlar. Bu arada, nişanı bana değil, Saburov'a veriyorlar. Gülünç, ben on beş yıl sonra ne olacağını düşünüyorum ama kırka kadar gidemiyorum...

Ansızın kendi adını duydu: Andreyev konuşuyor "Volodya'nın yapmaya hazırlandığı portre çalışması..."

"Ben Puhov'a övgüler yağdıran yoldaş Hitrov'la aynı görüşte değilim. Ama Saburov'un tablosunu gördüğümde, içimden yaşamak, çalışmak, savaşmak geliyor. Bana portremi yapmayı önerdi."

Volodya kendisini tutamadı ve haykırdı:

"Bu büyük bir yanlış anlama..!"

Andreyev ya işitmedi ya da Volodya'yı anlamadı. Heyecanla konuşuyordu.

"Bu benim için bir şeref ve mutluluk. Saburov da birkaç kez bulunduk, hatta gazeteye neden bu kadar az eser sergiliyorlar diye protesto yazısı yazdık. Mektubun iki hafta önce gönderildiğini, ancak redaksiyonun şu ana kadar yanıt vermediğini belirmek zorundayım."

"Ancak konu bununla ilgili değil. Saburov'un tablolarının değer kazandığını söyleyebiliriz"

"İşçiler gazete okuyor. Ben, yoldaşlar, işçiyim ve açıkça söylüyorum. İçimi bir sıkıntı kapladı ve sinirlendim. Tüm bunlar gerçek dışı. Bizim insanımız böyle değil ve yüz ifadeleri uydurma. Fotoğrafçıdaki gibi. Saçınızı tarayın, lütfen, baş biraz daha yukarı. Bir dakika! Gülümseyin... Bunda bir güzellik, gerçek ve yürek yok. Onun eserindeki izciler de gerçek değil... Bizim çocuklarımız, neşeli, haşarı, her biri kendi tarzında ama Puhov onları oturtmuş, tüm

çocuklar iftiharlık ve eğitim tarihinin kahramanları gibi. Sergide herhalde Saburov'un kadın portresini gördünüz. Bu onun eşinin, Glafira Antonovna'nın. İçtenlikle söylüyorum: Baktım ve oradan ayrılmak istemedim. Birden konuşmaya başladılar: Geç oldu, kapatıyorlar...İşte, arkadaşlar, bu gerçek sanat!.."

Volodya, davetiyenin arkasına telaşla bir şeyler yazdı. "Söz almak istiyorum. V. Puhov."

Eleştirinin önemi üzerine sakin ve tekdüze birkaç cümle söyledi, Bugünkü gibi eleştirilerin sanatçıya çok şey kazandırdığını belirtti, Andreyev'e dürüstlüğünden dolayı teşekkür etti ve ansızın bağırmaya başladı: "Bu, gerçeğe aykırı! Ben tablolarımda Andreyev'in diliyle konuşuyordum ve beni anlamasını istiyordum. Ama o bunun için intikam alıyor!.. Saburov'u beğeneceğine asla inanmam!"

Sustu. Söyleyecek söz bulamadı. Herkes sus pus olmuştu. Bir süre sonra yeniden söze başladı. Şimdi belleğinde beliren sözcükleri çabuk çabuk tekrarlıyordu.

"Saburov..., biçimcilik, güzel bir yerde dinlenme eğilimi ve sanatta düşünselliği reddetmektir. Halkımızın bizden büyük temalar içeren resimler beklediğini biliyoruz. Saburov'un resmi, yabancı bir olgudur, ben ise toplumumuzu korumak zorundayım..."

Sonuna doğru yine haykırmaya başladı:

"Onun gibi çalışmak istemiyorum! Özellikle de istemiyorum! O kendisini bizim yaşamımızın dışında tutuyor. Yaşamımızın altını kazımak istiyor. Onu mahkûm etmemiz gerek! Böylesine bir resim açıkça bir suikasttır!.."

Birkaç kişi yüksek sesle alkışladı. Birisi haykırdı: "Bravo, gerçek demiri keser." Dobjinskiy, ne yapacağını bilemiyordu ve sorarcasına Fokin'e baktı; ancak Fokin bir şey söylemedi ve içinden: "Galiba Puhov yarım litreden fazla içmiş, Anlaşılan taşrada zaman kaybetmiyorlar... Yaşa

Braynin'in yol arkadaşı: İşte sana "Suç ve Ceza" dedi... Genç kız: "Sözlerinin birine bile inanmıyorum" dedi.

Volodya, çıkışa doğru yöneldiğinde, herkes ona bakıyordu

"Volga"da nasıl kendisine geldiğini bulanık bir biçimde anımsıyordu.

Hava artık aydınlanmıştı ama nedense fenerler yanıyordu. Birisi gök mavisi elbiseli kızın peşinden geldi ve yetişti. Otobüste yakında yazın başlayacağından söz ettiler. Kadın anlatıyordu: "Ben yine Alder'e yolluk parası aldım...orada nasıl bir deniz olduğunu tasavvur bile edemezsin. Balkonun ta başında birbirinden farklı binlerce çiçek..." Arkada, bir öğrenci yüksek sesle ezberliyordu: "Giordano Bruno, skolastik kategorilere ve mantıksal bölünmelere karşı çıkmıştır..."

Arabacı, iri ve sarı dişlerini göstererek: "Hava bugün olağanüstü," dedi. Volodya şaşırdı: "Öyle mi?"

Büyük bir armonika çalmaya başladı. Masanın ucunda oturan kızıl sakallı traşsız muhasebeci, içiyor ve işi serkeşliğe vuruyordu. "Kim onlara benim ruhsal dengemi bozma hakkını verdi..?" Volodya: "Onu tanıyorum, iki kez para için yayınevine gittiğimde, bana ödeme günü olmadığını söylemişti."

Bugün ortalık neden çok kalabalık? Belki de bugün cumartesidir? Genelde şaşılacak derecede boştur. Bugün içmek zorundayım. Yoksa keçileri kaçıracağım.

Suratını ekşiterek bir bardak votka içti:

"Samogon mu?" Garson, kayıtsızca: "Staliçnaya" diye yanıtladı.

Volodya'nın canı bardak kırmak, sövmek kızıl sakallı muhasebeciye, insanlar sürekli birbirlerine tükürdükleri için bağırmak istedi ama kısaca: "Güzel. Bana üç yüz verin," dedi.

Geç uyandı ve uzun süre ne olup bittiğini anımsayamadı, anımsadıktan sonra da düşündü. "Andreyev normal bir insan; çünkü evli. Eşi kulüpte olmasaydı, çay içtikleri sırada ona şöyle derdi: Puhov, yalnızca kötü bir sanatçı değil, aynı zamanda herkese karşı korkak ve Saburov'u kıskanıyor. Genelde bu doğru. Ben aslında Saburov'un dürüst bir insan olduğunu biliyorum ama onu da karalamaya çalıştı. Hitrov nasıl? Neden? Herhalde korkuyorum, gerçek sanatçıyı görecekler ve Kral'ın Çıplak olduğunu anlayacaklar. Mesele para değil; para her zaman kazanılabilir. Durum iyi olmasa bile, Yerşov için de Fokın için de ben daha uzun bir süre 'avangard' olacağım. Andreyev'in anlamasından korktum. Aslına bakılırsa, tüm bunların şimdi önemi yok. Kötü bir sanatçıydım, alçak bir adam oldum. Hitrov'la bir daha karşılaşmayabilirim ama kendi kendimle nasıl yaşayacağım..."

Başı ağrıyordu ve hava almaya karar verdi. Köşeye kadar gitti ve geri döndü... Gün boyunca hiçbir şey yapmadan eve kapanmış, annesine âcil yetişmesi gereken bir işi olduğunu söylemişti... "ansızın birisine rastlayabilirim. Gitmemem gerektiğini biliyordum. Artık düzeltmek de imkânsız. Acaba artık Sokolovskiy'e ne yüzle gideceğim? O beni düpedüz kovacaktır... bütün şehir biliyor. Taneçka ile karşılaşsaydık bunlar olmazdı. Ondan utanırdım. Ne hakkında konuşacaktık ki! Çekip giderdim..."

Birkaç gün boyunca hastalıklı bir ruh haliyle dolaştı. Tek bir düşünce kovalıyordu onu: Saburov hakkımda ne düşünecek? Kuşkusuz Andreyev ona olanları anlatmış, o da evine giderek tablolarına nasıl hayran kaldığımı anımsamıştır. Benim su katılmamış bir alçak olduğumu anlayacaktır.

Volodya artık ne resmi ne de kendi yaptıklarıyla nasıl başa çıkacağını düşünüyordu. Belki bin kez kendisine aynı şeyi yinelemişti: Saburov'a gitmeli ona doğrudan: "Ben ak-

lımı kaçırdım, bunları nasıl söylediğimi şeytan bilir. Eğer mümkünse beni bağışla... Çok utanıyorum."

Evden çıktı ve hemen geri döndü: Hem duyduğu utanç hem de gurur ona engel oluyordu. Kendisine: "Neden gideyim ki?" diyordu. "O beni eşikten içeri bile sokmaz."

Sonunda karar verdi.

Saburov onu her zamanki gibi sıcak karşıladı. Ancak Volodya susuyordu. Glaşa, bir şeyler topluyormuş gibi davranıyordu. Üçü de ne yapacaklarını bilemiyordu.

Saburov, belli etmeden Volodya'ya bakıyordu. Çok değişmiş, yaşlanmıştı. Acı çekiyor olmalıydı. "Glaşa'ya senin kendi kendini cezalandırdığını söyledim. O çok yetenekli ve birdenbire kendisini çiğnediğini gördü... Glaşa bunu anlayamıyor... İşte onun portresini yapmalı!.." Ve herkesin ne dediğini unutan Saburov, istemdışı, Volodya'ya sevgiyle baktı. Sert çeneli gri-yeşilimsi uzun yüzü, yüksek kaşlarının altında fosfor gibi parlayan gözleri, yaşadığı gerginliği ve büyük ruhsal acıları dışa vuruyordu. Kızılımsı kayaların ardındaki Greko'nun bir portresini anımsatıyordu... "Onu inceliyor olmam hoş değil..."

"Sağlığın nasıl, Volodya? Çok uzun zamandır görüşemedik... Bir daha gelmeyeceğinden korkuyordum..."

Volodya irkildi. "Şimdi her şeyi anlatmalıyım." Ancak ne denli çabalarsa çabalasın, tek kelime bile söyleyemedi, yalnızca dudakları sinirli bir biçimde kımıldıyordu.

Saburov telaşlanıyor, Volodya'ya çay isteyip istemediğini soruyor, onu oyalamaya çabalıyordu, okul yıllarını anımsatmaya başladı.

Glaşa hep susuyordu.

Volodya ayağa kalktı ve her nedense: "Bahar bu yıl gecikti", dedi... "Ben gidiyorum..."

Ansızın duvarda Savçenko'nun sözünü ettiği o peyzajı gördü: Erken bahar, yer yer kar birikintileri ve hafif yeşil-

lenmiş zemin. Taneçka ile şehir parkında tartışırken olduğu gibi. O zamanlar her şey değişecek gibi geliyordu. Ama değişmedi...

Saburov: "Bu benim son çalışmam", dedi.

Volodya istemdışı Glaşa'nın o anda "Evet, bu gerçekten olağanüstü!" diye bağıracağını düşündü... Ancak Glaşa hâlâ susuyordu.

Volodya: "ben gidiyorum", diye tekrarladı ve bu kez gerçekten de kapıya yöneldi.

Glaşa kalktı.

"Sizi kapıya kadar geçireyim, avluda çamur diz boyu..."

Dış kapıya gediklerinde Glaşa:

"Sizden bir ricam var. Bir daha gelmeyin, sizden çok rica ediyorum!"

Daha önce Glaşa'yı, ne hayatta ne de Saburov'un portrelerinde, hiç böyle görmemişti. Gözlerinde öyle bir öfke vardı ki, Volodya sırtını döndü ve telaşlı adımlarla dik ve kaygan yokuştan inmeye başladı.

28

Golovanov'la konuştuktan sonra, Trifonov, arabasına doğru yürürken Karatayev'i gördü.

"Dmitriy Sergeyeviç, döndüğünüzü bilmiyordum! Sağlığınız nasıl? Kislovodsk'ta banyo aldınız mı?"

Ve yanıt beklemeden işten söz etmeye başladı: "Safonov'un projesini beğendiniz mi? Üretimi yüzde dört artıracağı söyleniyor." Karatayev, ne Safonov'un projesini, ne de Sokolovskiy'in önerisini görmediğini söyledi.

"Ee, bu çok ciddî değil; biliyorsunuz ben her zaman ilerici önerileri desteklerim. Bu, beni bağışlayın ama göz boyamacılık. Birinci çalışma, laboratuvar deneyleri, ikincisi ise devasa sanayi kuruluşu..."

"Görüşler farklı. İyice düşünmek gerek."

Trifonov kabul etti ve yoluna devam etmek istedi, Karatayev onu durdurdu: "Parti Bürosu'nun Sokolovskiy'e ne ceza verdiğini biliyor olmalısınız." Trifonovic iç geçirdi.

"Kuşkusuz, hoş değil, partinin eski üyesi ve uzun süredir fabrikada çalışıyor. Ancak ceza vermeden olmaz. Böyle olursa her şey yıkılabilir... Bana söylediklerine göre, karar on bir lehte, yalnızca iki aleyhte oyla kabul edilmiş..."

"Evet ben de lehte verdim."

"Doğrusunu yapmışsınız, Dmitriy Sergeyeviç. Sokolovskiy'e değer verdiğinizi biliyorum ama bu, ilkesel bir sorun..."

"Bence hata yaptık, soruna biçimsel yaklaştık. Ne olursa olsun, Parti Toplantısı'nda onaylanmamasını önereceğim." Trifonov sinirlendi. Soluk, pergamentli yüzündeki yanakları aşağı sarkmıştı.

"Hiçbir şey anlamıyorum, Dmitriy Sergeyeviç! Açıklaması da güç... Otoriteyi sarsıyor."

"Yanlışı düzeltmek için asla geç değildir. Sokolovskiy'i daha dün tanımadık. Ateşli bir adamdır, o... Ama asla çalışmayı reddetmemiştir, bu doğru değil. Soruşturmayı hak etmemiştir. Böyle de söyleyeceğim..."

"Bu sizin hakkınız. Ve Parti Toplantısı'nda belki de onaylanmaz. Ama siz benim her zaman parti demokrasisi ilkelerini savunduğumu biliyorsunuz. Ayrıca Sokolovskiy hakkında sizinle tartışmak istemiyorum. Siz daha iyi görüyorsunuz. Ama gerçek gerçektir. Büroda lehte oy kullandınız. Yerinizde olsam karşı çıkmazdım. Tutarlı değil... Parti Toplantısı yine de onaylayacaktır. Ve siz tuhaf bir duruma düşeceksiniz..."

"Ben zaten şu anda tuhaf bir durumdayım. Daha doğrusunu söylemek gerekirse, iğrenç bir durumda. Düşündüğüm gibi oy kullanmadım. Bu konuyla ilgili olarak Demin'le görüşmeye hazırlanıyordum. Dün fabrikaya gelmişti ama ben

haddehanedeydim; bana da söylemediler. İşte böyle, Zahar İvanoviç..."

Arabada Trifonov uzun süre kendine gelemedi. Yanakları yine öfkeyle kasılıp gevşiyordu. Karatayev'in fabrikada büyük otoritesi vardı: "Bugün lehte, yarın aleyhte oy. Böyle şey olmaz!"

"O'na kim saygı duyar ki? İradesi yok. Golovanov dürüst bir kişi ve yaptığı işten iyi anlıyor. Ama yumuşak başlı ve kararsız. Sokolovskiy'e bir ders verilmesi gerektiği açıkça ortada." Ama onlara göre suçsuz olsaydı, böyle bir şeye gerek olmazdı. Safonov, herkesin Sokolovskiy'e karşı olduğunu ileri sürüyordu. "Onların düşmanca tutumları beni ilgilendirmiyor. Yıkmak çok kolaydır. Karatayev'in ondan söz etmesi bir rastlantı değildi. Uşakov olsaydı bu denli heyecanlanmazdım. Kuşkusuz O, Sokolovskiy'e hoşgörülü davranabilir. Ama bu durumda Karatayev'e olayı büyütmemek gerekiyor, diyebilirdi. Ancak Demin'e kefil olamam."

Şehir Komitesi'ne geri dönerken, Zahar İvanoviç uzun süre Karatayev'le yaptığı konuşmayı düşündü: Kötü... çok kötü! Krasnov ile ilgili skandal çevresindeki yorumları ve gündelik düzensizliklerden kaynaklanan şikâyetleri anımsadı. Golovanov insana dersini veremez... düzeni sağlayamaz, kuşkusuz."

"Kuşkusuz Juravlev döneminde de düzensizlikler vardı. Ama o dönemde insanlar kırgınlıklarını eşlerine, ya da dostlarına anlatırlardı; şimdi ise Golovanov'a, Obuhov'a, Şehir Komitesi'ne şikâyet başvurusu yapıyorlar." Zahar İvanoviç: "insanları harcamak kolay, o zaman da üretim düşer. Ve yapılan hiçbir yeniliğin yararı olmaz... Karatayev, meclis üyesi, Raporlar yazıyor; Geçen hafta 'Emek' dergisinde makalesi yayımlandı. Otoriteyi sarsmak olmaz!"

Önceleri her şey basitti: Şehir Komitesi onaylar ve olay biterdi. Şimdi daha güçtü. Evet, Demin de kabul etmezdi.

Her nedense tuhaf bir adamdı. Ona "üretime yansıyabilir" derdim. O da: "Üretim-insandır," derdi. Böyle cümlelerle hava atmayı severdi. Yazar olabilirdi ama parti bünyesinde böyle bir kişi gereksizdi.

Demin'in her şeyi Trifonov'un sinirine dokunuyordu. Sıskaydı, yalnızca kemikten ibaretti. Boyu ise fasulye sırığı gibiydi. Genelde, yandan bakınca ödül kazanacak bir atleti çağrıştırıyordu. Ve işte kâh fabrikaya, kâh et kombinasına, kâh inşaata koşturuyor. Bu arada başında ne şapkası ne de kepi var. Soruyorlar: Birisi selâm verecek olursa, nasıl karşılık verecek? Hitrov, onun sirkte herkesten fazla ve ayıp sayılacak derecede güldüğünü, soytarıların onu çok eğlendirdiğini söylüyordu. Başka birisi olsa utanır, sıkılırdı ama o prestij konusunu hiç düşünmezdi. Kendisine olan özgüveni, insanı sarsıyordu! Yedinci sınıf öğrencisine okul toplantısında konuşması gerektiğini söyleseniz, hazırlanır, yazar ve okurdu. Demin ise 1 Mayıs'ta kendi aklına estiği gibi konuşmuş, üstelik: "Halkımız kâğıttan okunmasından hoşlanmıyor" diye tribüne açıklamada bulunmuştu. Çalışmak neredeyse olanaksızlaşmıştı: Haftada iki kez herkesi kabul ediyor, üstelik de uzun uzun oturmaya zorluyordu. Zoya, artık başa çıkamıyordu: Geliyorlar ve bağırıp çağırıyorlar: "Şuna bak, bir de kısım şefi olacak!" Neden Demin için mümkün olabilirmiş? Yerşova eleştiriyordu: Gazete sıkıcı gibiydi"; Birisi çıkıp daha sert konuştuğunda, Demin, hemencecik "Akıllı adam" diyerek işin içinden sıyrılıyor. Düzensizliği âdeta kendisinin aradığı söylenebilir. Böyle birisini nasıl göndermişler, anlamıyorum...

Ne de olsa Karatayev çark etti. Demin'in de bozulacağına eminim: "İş ciddî." Partinin otoritesi ortaya konuyor. Kuşkusuz Demin dirençli değil; gösterişi seviyor; ama aptal mı, bunu kimse söyleyemez. Karatayev ayarlamadan önce, onunla konuşmak gerek.

Sekreter kız, Trifonov'a: "Yanında kimse yok, çalışıyor," dedi.

Demin, gerçekten de evrak yığını üzerinde oturuyordu.

"Bir dakikalığına uğradım. Kısa bir görüşme yapacağım. Sana fabrikada Sokolovkiy'den söz ettiler mi?"

"Tam da bunun üzerinde çalışıyordum. Karmaşık bir olay... Tekniğini tam kavrayamadım. Dört yıl kızağa çekildim ve pratiğimi kaybettim... Sen ne düşünüyorsun, Zahar İvanoviç?"

Trifonov, "göz boyama" diyecek oldu ama kendisini tuttu. Demin'in câhilliğini bir kez olsun kabul etmesi iyi bir şeydi. Bulaşmak için bir neden yok.

"Evet, karmaşık bir olay..."

"İlginç olan, Karatayev'in ne söyleyeceği."

Trifonov sustu, daha sonra da işe koyulmanın zamanı geldiğine karar verdi:

"Sabah fabrikadaydım; makineler beni endişelendiriyor. Yine geri kalmışlar. Karatayev'e rastladım. Laf arasında, bana Parti Bürosu'nda Sokolovskiy konusunda verilen kararın lehinde oy kullandığını ama şimdi karşı çıkacağını belirtti. Belki sen ona söylersin? "

"Neyi?"

"Karşı çıkmamasının daha iyi olacağını... otoriteyi sarsıyor."

Demin omuz silkti: "Ben bunda kötü bir şey görmüyorum. Hata yaptığını kabul ediyorsa, neden itiraf etmesin?"

"Öyle olmasına öyle de, nasıl objektif olacak? Birincisi Parti Meclisi, parti bürosunun kararını değiştirecek. Bu kötü bir şey. Ama en önemlisi Karatayev'e nasıl bir gözle bakacakları. Her gün ayrı telden çalıyor, diyecekler."

"Yanıldığını kabul ediyorsa, açıkça söylemesi daha iyi. Parti örgütü kararı onaylamayacaktır. Tüzüğü biliyor musun?"

Trifonov, umutsuz bir halde: "Tiyatro başlıyor. Düşün ki, bu adam birinci sekreter!"

"İşe de yansıyabilir... Eğer elindeki her şeyi kaybedersen orayı da etkiler."

Demin gülümsedi:

"Bunu Sokolovskiy için mi söylüyorsun? Dün iki saat evlerindeydim. Bir şeyler fark ettim. Sokolovskiy'in tek suçu, sinirlendiği için parti toplantısını terk etmek. O da bundan pişmanlık duyuyor. Geri kalanlar, hikâye. Safonov, her gün Golovanov'a gidiyor, ikna etmeye çalışıyordu. Hitrov da çaba gösteriyordu. Sözde Sokolovskiy'in Safonov'un projesi üzerinde çalışmayı reddettiğini söylediler. Saçmalık! Bana yapı bürosunda gösterdiler. O düzeltmeleri yapmış. Buyrun, bakın on yedi daktilo sayfası. Böylesi adamı yüceltir... Münasebetsizlik! Kuşkusuz projesinin arkasında duracaktır. Golovanov, düşünmek gerektiğini söylüyor. Ama boşuna karar vermişler. Karatayev'i anlıyorum..." Evine dönerek Zoya'nın masasına koyduğu dosyayı iyi dilek istekleri ile uzun zaman açamadı... Daha sonra da sekreteri çağırdı.

"Neden, 'işletmeye,' dediniz?"

"Siz öyle dikte ettirmiştiniz."

"Ben size soruyorum: Neden sizde O ile yazılıyor? Y ile yazılması gerekir."

"Zahar İvanoviç, her iki türlü de olabilir."

"Her iki türlü de olmaz. Pravda'nın katlama yerine bakın...Yalnızca "y" ile." Yanaklarını sinirden oynatıyordu.

Evde yemeğe dokunmadı bile. Marusya, acımayla karışık "Haydi, sen de ye, tuzsuz ve buharla ısıtıldı. Sana bir zararı olmaz."

Onun sözlerini duymuyordu bile. Asık bir yüzle, yüksek sesle düşündü: "Sarsmak çok kolaydır ama düzeltmek kime düşüyor? Trifonov'a."

Gece uyuyamadı. Sırtı beline kadar ağrıyor, ayakları da hissetmiyordu. Odanın havası boğucuydu. Marusya, yüzünü yastığa gömmüş uyuyordu. O ise düşünüyor, düşünüyordu.

"Yarın Obuhov'a söyleyeceğim: Mademki onların ruh durumları böyle bırak, Parti toplantısında daha aklı başında ve yumuşak başlı konuşsunlar. Sokolovskiy, şimdi tümüyle kontrolden çıktı. Yüzünü şeytan görsün! Yeterki düzensizlik olmasın. Kolektif, genelde kuvvetli. Eğer düğmeye basarlarsa birinci olurlar... Demin'i anlamıyorum. Sanki bu işle birinci dereceden ilgiliymiş gibi. Benim ona hava atmam gerekirken, benimle sanki tribünde oturuyormuş gibi konuşuyor... Ama kim üretimi düşünmek zorunda? Trifonov... Daha sonra Savçenko gibi bir cırlak ortaya çıkacak ve suçlamaya başlayacak: 'Trifonov hırsa kapıldı ve hiç bir dayanağı olmaksızın Sokolovskiy'i suçladı. Trifonov soruna biçimsel yaklaşıyor. Trifonov insanları önemsemiyor ve Karatayev'e de hassas davranmadı.' Kimin için çalıştığım sorgulanıyor? Kendim için değil. Gorohov, bana açıkça, en azından altı ay tedavi görmemi, işi tamamen bırakmamı söyledi. Doktorlar olmadan halimin harap olduğunu biliyorum... Ama dile getiremiyorum. Ve Gorohov'a: 'Kimseye söylemeyin' diye rica ettim... Ben Demin gibi görüntü vermek için çalışmıyorum. Yalnızca iyi olmasını istiyorum, hepsi bu..."

"Saat üç buçuk. Anlaşılan artık uyuyamayacağım." Camdan parlak mayıs sabahı hiç sıkılmadan kendini gösteriyordu.

29

Yekaterina Alekseyevna, pedagoji kurulu toplantısında: "Bazı genç bayan öğretmenlerimiz, kuşkusuz ki çalışanlarımızdan belirli bir kişiyi kastetmiyorum, kendilerini saydı-

ramıyorlar, çocukları başıboş bırakıyor ve kötü eğilimlerini teşvik ediyorlar. Çocukların ortamına bozuk ahlâklı bir erkek ya da kız çocuğun sızması yeterli. Bu, tüm topluluğun davranışlarına ve başarı düzeyine yansıyor. Yedinci sınıftaki olayın kederli kahramanı, ne yazık ki henüz belirlenemedi..."

Lena, kazınan sıra olayını çoktan unutmuştu. Onun kafası Vasya Nikitin ile meşguldü. Ama o da birinci sınıftaydı. Neden öğreniminde bir düşüş vardı. Dalgındı. Kötü görünüyor ama doktor sağlıklı olduğunu söylüyordu...

Akşam Vasya'ya uğramaya karar verdi: Evdeki ortamın nasıl olduğunu görmek gerekiyordu. Okulun yakınlarında bir yerde oturuyordu. Babası yoktu, savaşta ölmüştü. Annesi yemekhanede tabak-kaşık topluyordu; veli toplantılarına gelmiyordu ve Lena'nın toplantısına bir kez gelmişti. Konuşkan ve iyi yürekli bir kadın izlenimi veriyordu. Oğlunun geceleri uyumadığından, sürekli okuduğundan yakınıyordu.

Lena, yoksulluk içindeki, ancak temiz odayı gördü. Yüksek karyolada yastık yığını ve bir sürü fotoğraf vardı. Vasya'nın annesi görünüşe göre evde değildi. Çocuk bir şeyler yazıyordu ve Yelena Borisovna'yı görünce, hemencecik defteri mutfak masasının çekmecesine soktu.

Vasya, Yelena Borisovna'nın neden geldiğini anlamadığı için önce mesafeli ve ürkek davrandı. Elena açıkladıktan sonra da: "Son zamanlarda matematikten aşırı derecede kötüyüm. İngilizcem ise iki, bu bir rastlantı. Lena, onu konuşmaya çekmeye çalışıyor, şakalar yapıyor, kendi okul yıllarını anlatıyor ve anımsıyordu. "Babam ağaçtan hayvan yapmayı çok severdi; bir keresinde fil yapmıştı." Konuyla ilgilenen Vasya: "Ben de oymayı denedim ama orantılı olmadı. Ben gergedan denemiştim..." İçinden matematik öğretmeninin gergedana benzediğini söylemek geldi ama karar veremedi. Zooloji ile ilgilendiğini söyledi: "Ne yazık

ki bizde hayvanat bahçesi yok... Ben çok kez gözlem yaptım: sincaplar, kuşlar ve keçiler üzerinde. Baharda okulun çevresinde kuş yuvaları ağacı kaplar, sizi temin ederim ki onlar kuşlardan bile korkarlardı."

Bir süre sustuktan, sonra: "Yelena Borisovna, Durov'un kitabını okudunuz mu? Son derece ilginç, özellikle de deniz aslanları... Tamamen doğal biçimde sıçrıyorlar."

Lena derslerden söz etmeye başladığında, Vasya hemen sustu ve sınıfı yakalamaya çabalıyorum. dedi. "Büyük bir tatsızlıkla karşı karşıyayım. Kendimi ders esnasında sık sık başka şeyler düşünürken yakalıyorum..." Lena, onun ne gibi tatsızlıklar yaşadığını öğrenmek için boşuna uğraştı, Vasya bir şey söylemiyordu. Yelena Borisovna'yı yolcu ederken ot yığınları arasında durdu. "Geldiğinizde sizden bir şey sakladığımı sanmayın, günce tutuyorum. Her gün. Ancak kesinlikle gösteremem, bu, sokağa çıplak çıkmaktan farksız..." Lena: "Günce tutman güzel bir şey. Ben senden matematiğe ağırlık vermeni rica ediyorum. İngilizceye de. Ama bir şey beni rahatsız ediyor: Seninle hep gurur duydum fakat birdenbire derslerden 'zayıf' almaya başladın. Senin yapabileceğini biliyorum, yeterli iraden var..."

Ertesi gün Lena okuldan çıktığında, Vasya kendisini bekliyordu. Konuşmadan onunla birlikte yürüdü ve Lena'nın evine vardıkları sırada: "Yelena Borisovna, sırayı çizen bendim... Ne kadar acı çektiğimi bir bilseniz!.." dedi.

"Senden beklemezdim. Günce tutuyorsun ve ansızın böyle bir aptallık..."

"Ben de anlamıyorum. Öylesi bir ruh hali içindeydim. Psikolojik rahatsızlık denebilir."

"Hoş değil!.."

"Yelena Borisovna, size şimdi açıklayacağım: Luba Gorşeninova ile kavga etmeden önce, kendisine 'Parmlı

Adam' tablosunu beğendiğimi söyledim. O da genelde hiçbir şeyden anlamadığımı, yapı olarak son derece kaba olduğumu söyledi. Ama bu böyle değil; 'romanı beğeniyorum; ben tablodan söz ediyorum', dedim. Ama o, genelde yapımın bu olduğunu, radyoda hiç klasik müzik dinlemediğimi, yalnızca spordan söz ettiğimi ve buna benzer şeyler söyledi. Kısacası, kesin bir dille benimle artık konuşmayacağını ve resmini geri vermem gerektiğini söyledi. Ben o sınıf nöbetçisiydim. Ona yazmak, tabiî ki resmini geri vermek istedim. Ama yazmak, duygularımı çabucak değiştiremediğim için kolay değildi. Daha sonra yazmanın bu olan bitenlerden sonra aşağılayıcı olacağı, yalnızca resmi vermek gerektiği yönünde karar aldım."

"Herkes gittiğinde, anlıyor musunuz, psikolojik olarak çok gergindim. Sizi temin ederim ki, sırayı kazıdığımda makine gibi davranıyordum; ne yaptığımı bilmez bir haldeydim. Sonunda ortaya bu berbat şey çıktı. Bundan dolayı, sizi temin ederim ki, normal olmayan bir duruma düştüm!"

"Peki, sorduğumda niye söylemedin? Başka bir şey düşünürdük..."

"Yelena Borisovna, belki bin kez düşündüm, şimdi söyleyeceğim... gizlediğim için neler yaşadığımı hayal bile edemezsiniz!"

"Yine de neden söylemedin?"

"Yekaterina Alekseyevna, sırayı tamir ettirmek, parasını da bunu yapandan almak gerektiğini söyledi. Benim hiçbir gelirim yok. Anneme de söyleyemem, onun için de çok güç. Ben teknik okula girdiğimde, eve artık çamaşır getirip yıkamayacak. Her sabah size söylemek istedim. Dün bize uğradığınızda sürekli çırpındım; daha sonra günceme, görüşmemizin çok ilginç olduğunu yazdım, düşüncelerim o anda konumuzdan uzaktı."

Lena, gülmemek için kendisini güç tuttu.

"Luba Gorşeninova. Ama sen "L.A" yazmışsın..."

"Baba adı. Aleksandrovna. Kuşkusuz, ona kimse baba adıyla hitap etmez ama size söylüyorum bunu da makine gibi yaptım. Onu başkasıyla karıştırmak istemedim..."

Lena, ona çok kötü bir şey yaptığını, sınavlarda kaldığı takdirde Luba'nın hor göreceğini, matematik çalışmaya başlamasını, hatta günceyi de bir süre bir kenara koymasını, sıra konusunda kendisinin bir şey açıklamayacağını söyledi.

Bu olay Dmitriyeva'nın kulağına nasıl gitmişti? Vasya, yalnızca Luba'ya söylemiş, tabiî ki, kimseye söylemeyeceği konusunda ondan söz almıştı. Ertesi gün Luba, Vitya ile kavga etmişti. Vitya, öğretmenlerden hiç birisinin kendisine inanmayacağını hemen sınıfın karşısında onu paylayacaklarını söyledi. Luba: "Bu doğru değil; anlamıyorum, neden böyle düşünüyorsun. Gizli tutacağına söz verirsen..." Vitya, Yelena Borisovna'nın Vasya ile yaptığı konuşmayı biricik dostu Saşa Boyko'ya aktardı. Onların arasında sır yoktu: Her şeyi birbirlerine anlatmaya yemin etmişlerdi. Saşa Boyko da, annesi kendisine ağzına geleni söylediğinde, Yelena Borisovna'nın yaşanan duyguları anladığını ama kendi annesinin anlamak istemediğini söyledi. Saşa Boyko'nun annesi, İngilizce öğretmeni, kuşkucu ve züppe Serov'a karşı boş değildi. Ona, "siz boşuna bizim yaşamımızda romantikler yok, diyorsunuz. Duygular duygu olarak kalırlar. İşte Yelena Borisovna bir süre önce bir çocuğun itiraflarını dinledi. Bu çocuk, oğlumun arkadaşı". Serov da, müdirenin sempatisini kazanmak için, ertesi gün her şeyi Yekaterina Alekseyevna'ya aktarmıştı.

Pedagoji toplantısında, Yekaterina Alekseyevna:

"Şimdi bu acıklı öykü ortaya çıktı. Doğal olarak çocuğu cezalandırmak gerekir. Ancak, ben sınıf öğretmeninin rolünden de söz etmek isterdim: Sınıfın en kötü unsurları arasında ucuz popülerlik arama girişimleri hoşuma gitmi-

yor. Voronej'de dokuzuncu sınıfta bir sınıf öğretmeni, bir erkek öğrencinin düzeysiz içgüdülerine engel olmamış, olaya savcılığın elkoyma gereği duyulmuştu. Kuşkusuz ben olayları kıyaslamak istemiyorum. Davranışı ne kadar çirkin olursa olsun, Nikitin henüz çocuk; ve yaptığı sıradan bir çocuk davranışı ötesine geçmiyor. Ama biz düşüncesizce davranışların suça dönüştüğünü biliyoruz. Bizim görevimiz, Yelena Borisovna'yı önceden uyarmak. Hepimiz onu seviyoruz ve bizim öncü pedagojimize ters düşen davranışlardan uzak durmasını istiyoruz. Yelena Borisovna şunu anlamalıdır: Öğrencileri terbiye etmek için, önce kendisinin Sovyet ahlakı hakkında net bir düşüncesi olmalıdır."

Lena kendisini kontrol ederek Dmitrieva'nın imalarına yanıt vermedi. Yalnızca ateşli bir biçimde Vasya'yı savunuyordu. Onun ailevi durumunu anlattı: "Çocuk çok acı çekiyordu ve bu da, aldığı düşük notları açıklıyordu; sınıfa yetişmeye söz vermişti." Gerçekten de son haftanın notlarında yükselme sözünü tuttuğunu gösteriyor.

Matematik öğretmeni Lena'nın sözlerini onayladı ama Serov, gülerek: "Ben ona dün gerçekten de dört verdim. Ancak bir kez iyi hazırlanıp yine de iflah olmaz bir tembel olarak kalmanın mümkün olduğunu bilmiyor musunuz?" dedi.

Şteyn, Lena'ya, Dmitriyeva'nın bu işi burada bırakmayacağını, Şehir Komitesi'ne, Merzlyakova'ya gideceğini açıkladı. Lena gülümsedi:

"Bırak gitsin."

Ancak görüntüsünün aksine sakin değildi.

"Kuşkusuz doğru davrandım Ama yalnızca Serov değil, Balabanova da Dmitrieva'yı destekledi. İğrenç bir atmosfer yaratılıyor. Pireyi deve yapıyorlar. Merzlyakova, benden nefret ediyor, herkese benim kocamı terk etmeye hakkım olmadığını söylüyor. Mademki ortada çocuk var,

Juravlav'de de bir eksiklik yoksa, onu eğitmem gerekirmiş. Hangi kadın olsa çocuğunu böyle havai bir kadına teslim etmeye korkar. Kısacası, Yekaterina Alekseyevna ile tam bir uyum içindeyiz. Soruşturma açabilirler ve hayatı zehir edebilirler."

Acı içinde düşündü: "Mitya'ya söylemeyeceğim. O kadar keyifsiz ki bana nasıl bir yanıt verebileceğini bilemiyorum. Bazen onu hiç anlayamamam çok kötü. Kışın ona müdürle kavga ettiğimi anlattığımda birden bire: 'Bütün bunları ona neden söylüyorsun Lena! Sen onu değiştiremezsin ama kendini değiştirebilirsin. Şunu anla, onun büyük olanakları var. Sana değil ona inanırlar. Sen küçük çocuklar gibi koşullara uymayı istemiyor musun?..' Kuşkusuz o bunları beni kavgalardan uzak tutmak için söyledi. Ama yine de onu anlayamıyorum. Birisi küstâhlık etse bile ben ona hiçbir zaman yanıt vermezdim. Birçok şeyi farklı algılıyoruz. Bir keresinde bana bunun yaştan dolayı olduğunu söylemişti. Bilemiyorum... O bana neden karar lehinde oy kullandığını hâlâ açıklamadı. Bazen onunla ters düşüyorum."

Evde Lena'yı, Juravlev'den gelen bir mektup bekliyordu: İvan Vasilyeviç Haziran'ın ikinci yarısında Şuroçka için gelmeyi ve onu birkaç günlüğüne götürmeyi planladığını yazıyordu. Lena sinirlendi: "onu bırakacağımı da nerden çıkardı? Belki iyi bir şey değil ama ondan nefret ediyorum." Leonid Borisoviç Mitya'nın telefon ettiğini, geç geleceğini, bir toplantıları olduğunu söyledi. Lena işte ona şimdi her şeyi anlatabilirim, o anlar diye düşündü. Leonid Borisoviç onu ilgi ile dinledi.

"İyi bir çocuk. Şüphesiz aptal. Ama onun yaşında kim aptal değildi ki. Lisede, dördüncü sınıfta iken, Korş Tiyatrosu'ndan bir oyuncuya âşık olmuştum. Onu sahnede gördüm ve onun benim idealimdeki kişi olduğunu anladım.

Her akşam onu tiyatro önünde bekliyordum ve arkasından gidiyordum. Eve yürüyerek dönüyordu. Gazetniy sokağında, yakında bir yerde oturuyordu. Bazen ona erkek arkadaşları eşlik ediyorlardı ama benim için farketmiyordu. Yalnızca uzaktan bakıyor ve 'ideal!' diye düşünüyordum. Bir keresinde durdu ve bana bağırmaya başladı: 'Küstâh çocuk, sana kim izin veriyor? Seni okuluna şikâyet edeceğim.' Neler yaşadığımı tahmin edebilirsiniz. İntiharı bile düşündüm. Hayır, çocuk çocuktur. Siz sırayı tamir ettirmekten söz ediyorsunuz, çok zor bir problem! Eğer bana verselerdi iki saatte yapardım. Ben birçok kişiye yalnızca tarım mühendislerine değil madencilere, elektrik montajcılarına, marangozlarına ve grup organizatörlerine de dersler verdim... Ama sizin Müdire gerçekten bir vak'a."

"Maalesef onu kentte sayıyorlar."

"Kim sayıyor?"

"Herhalde onun gibiler."

"Bana Şehir Komitesi'ndeki Stepanov'un dürüst ve enerjik bir insan olduğunu söylediler. En önemlisi umutsuzluğa kapılmayın. Ben birçok şeye, nasıl derler, dingin gözlerle bakıyorum, sanki on yedi saat uyumuş ve uyanmış gibi. Bazen sinirleniyorum ama daha çok mutlu oluyorum. Bugün Demin'in yanındaydım. Olağanüstü bir insan izlenimi veriyor. İşimle ilgilendi, sorular sordu, deney bölümü açacağını söyledi ve fırın tarafında yeterli yer olup olmadığını sordu. Bir buçuk saat onun yanında oturdum. Anlaşılan hakkımda her şeyi biliyordu. 1934 yılında onun ağabeyim benim grubumda sınava girmiş. Kuşkusuz ben hatırlamıyorum ama ona ağabeyi anlatmış. Bana teknik okulda araştırmalara zaman ayrılmadığını fakat böyle bir şey başlatılsa bu yaşlarda kavramaya açık olan genç insanların gelişmesine katkı sağlayacağını ve hatta ezber yerine kavrama yeteneğinin gelişmesine yardımcı olacağını söyledi. Onun yanından

memnun ayrıldım. Böyle insanlar çok şey yapabilirler. Gitmek lazım... Ve işte siz de Şehir Komitesi'ne gideceksiniz. Kuşkusuz sizin sinirlerinizi bozabilirler ama sonuçta kazanırsınız... İyi bir zamanda çalışmaya başlamışsınız. Bana bir on yıl daha verselerdi!

Karatayev beklenmedik bir biçimde erken döndü, toplantı ertelenmişti. Lena, okuldaki garip olaylardan bahsetmemeye karar verdi. Mitya'nın yüzüne bakınca şaşırdı: Bugün ne kadar neşeliydi! Onu çoktandır böyle görmemiştim. O afacan bir çocuğa benziyordu. Şuroçka'ya komik öyküler anlatıyor ve ikisi de öyle çok gülüyordu ki Lena şakacıktan kulaklarını kapatıyordu. Karatayev'in ruh hali ona da geçmişti. Ne müdürü ne Şehir Komitesi'ni ne de İvan Vasilyeviç'in mektubunu artık düşünmüyordu. Her şey birden bire neşeyle dolmuştu. Ben Mitya'ya haksızlık ettim, neden pedagoji heyetinde olanları ona anlatamayacağıma karar verdim? Aptalca! Ona anlatabilirim ve o benimle aynı görüşte olacak. Fakat kendini o kadar iyi hissediyordu ki Yekatarina Alekseyevna'yı hatırlamak bile istemiyordu.

Konuşmaya Leonid Boriseviç başladı: "Sen gelene kadar bir sorun tartışıyorduk. Lena'nın müdiresi kendine özgü bir tip. Lena onun şehir komitesine, Merzliyakov'a gitmesinden korkuyor. Ama bence bundan bir şey çıkmaz. Lena'yı eleştirmek mümkün değil çünkü çok doğru hareket etmiş. Üstelik şehir komitesinde Merzliyakov dışında insanlar da var. Örneğin bana Stepanov'dan söz ettiler."

Karatayev gülümsedi:

Bu herhalde sırayı çizmeye ilişkin polisiye roman olmalı. Lena anlatsana, senin Dmitriyevna daha başka neler uydurdu?

Lena her şeyi anlatacaktı ama şimdi o kadar neşeliydi ki Yeketarina Alekseyevna'yı taklit etmeye başladı. Pedagoji kurulunun yüzlerini taklit etti. Vasya'nın sevdiği sözcükler-

le Karatayev'i güldürdü: "Kesinlikle yapamam ve bir tane daha var kesinlikle onaylıyorum."

Dmitriy Sergeyeviç, Lena'nın hiçbir biçimde gitmesi gerekmediğini, çocuğu kırmamak gerektiğini söyledi. Stepanov hakkında söylenenler doğruydu, kendisiyle şehir komitesinde karşılaşmıştı, enerjik ve cesur bir adamdı. Dmitriy Sergeyeviç'in gözleri önceki gibi parlak ve neşeliydi. Yalnızca bir dakika kadar yüzü hafif gölgelendi, biraz düşündükten sonra "Belki de senin Dmitriyevna o kadar da cadı değil yalnızca gereksiz bir kişi."

Şuroçka'yı yatırdılar, Leonid Boriseviç ise teknik okula, parti toplantısına gitti. Karatayev Lena'ya "İstersen dolaşalım, harika bir gece." önerisinde bulundu. Şehir bahçesi'ne gittiler, orası kalabalıktı. Dmitriy Sergeyeviç gülümsedi "Baharda her şey nasıl da güzelleşiyor! Kışın insanlar daha üzgün görünüyorlar, gocuklar, örtüler ve kürkler içindeler ama şimdi bütün kadınlar çok şık. Alacalı elbiseler giymişler. Üstelik yüzleri de mutlu, gülüyorlar. Âşıklar yan sokaklara giriyorlar, orada daha az insan var. Yeni kazılmış toprak yağmur ve kuş kirazı kokuyor."

"Lena baksana!"

Aşağıdkia geniş nehir, gecenin yarı karanlığında yavaş yavaş kımıldıyordu. Bulutlar arasından ay kül rengi, gri ve altın ışıklarını saçıyordu. Karşı kıyıda ateş yakıyorlardı. Uzaklarda bir yerde bir kadın sesi çınlıyordu.

Lena ona doğru sokuldu:

Mitya işte yine bahar geldi, anımsıyor musun?

Mitya gülümsedi. Merdivenler, karanlık, Lena'nın dudaklar... Ne kadar aptaldılar! Kuşku duyuyorlar, acık çekiyorlar, birbirlerinden kaçıyorlar, mutluluk ise yanlarında bekliyordu. Mutluluğun sabrı yoktur.

Eve döndüklerinde Karatayev, Trifonov'la konuştuğunu söyledi. Lena durdu. Sevinçli, mutlu fakat biraz durgundu.

Anlaşılmaz bir güvensizlik duygusuyla sordu:

"Karşı çıkacağını ona söyledin mi?"

"Evet, kuşkusuz bunu üzüntüyle karşıladı ve her halükârda parti kurulunun yine de kararı onaylayacağını söyledi. Bilmiyorum belki de onaylamaz. Ama ben yine de karşı çıkacağım..."

"Mitya neden şimdi böyle bir karar verdin?.."

Yanıtlamadı. Lena yan gözle onun yüzüne baktı. Yüzü bir şeye odaklanmış gibiydi: Sanki mavimsi ışıkların bulut yığınlarına bakıyordu.

Ve çok sonra –gece– eve giden yolda yürürken, ne düşündüğünü anlatmaya başladı.

"Benim inançlı bir anneannem vardı ve bana göçebelere, Mısır'daki idamlara, suyun nasıl şaraba dönüştüğüne ilişkin hikâyeler anlatır, 'işte kitapta yazıyor': "Allah, Adem'in kürek kemiğini çıkartarak kadını yarattı. Evet, bunu herkes biliyor..." derdi. "Neden benim aklıma şimdi geldi", dedi ve ardından Karatayev gülümsedi: "Bende eksik olan, örneğin kürek kemiği çıkartmışlar ya da öyle doğmuşum", gülümsedi... "Havva değil, Lena desene. Şimdi sana çok ciddî bir şey söyleyeceğim: yalnızca sevmiyorum. Bundan böyle dolu dolu yaşayabilirim, anlıyorsun değil mi? Üzerimde ağırlık yok, ağırlığa öylesine alışmışım ki, başım bile dönüyor. Galiba saçmalıyorum. Uyu! Birazdan kalkacağız. Geceler öylesine kısa ki!.."

30

Telgrafı sabah erken saatlerde getirdiler. Nadejda Yegorovna, bu güzel haberi Volodya'ya bildirmek için uyanmasını bekledi. Kulak kesildi. Sanki geliyordu... yavaşça seslendi. Volodya kapıyı açtı...

"Neden fırladın? Bütün gece çalışıyorsun, hiç olmazsa sabah uyusaydın."

"Resimleri teslim etmeye söz verdim. Baksana şunlara: bu 'rekor' cinsi kabak bu da 'Komsomolcu Kız.'"

"Sonya'dan telgraf var, öbür gün geliyor."

"Sevindin mi?"

"Sen ne düşünüyorsun? Volodya, bence Suhanov konusu rastlantı değil... Onun hakkında üç kez yazdı... Belki yaşamında değişiklikler vardır? Odasını toplamak gerekir. Perdesi yok, bu kötü!"

Nadejda Yegorovna ev işleri ile uğraşıyordu. Volodya ise mektubu zarfa koyuyordu. Bütün gece Sokolovskiy'e mektup yazmıştı. Onu kendi elleriyle götürüp kapıdaki kutuya attı.

Mektupta şunlar yazılıydı:

"Değerli Yevgeniy Vladimiroviç,

Şimdi benimle uğraşmak için ne zamanınızın ne de isteğinizin olduğunu biliyorum. Yine de sonuna kadar okumanızı rica ediyorum. Yaptıklarımdan sonra Size gelmeye cesaret edemedim ama birisine bazı şeyleri anlatmak durumundayım. Sizden başka tanıdığım birisi de yok.

Size sanırım kulüpte yaptığım konuşmadan söz etmişlerdir. Bu konuşma birçok kişinin alınmasına neden oldu. Aslına bakılırsa benimle Hitrov arasında hiçbir fark yoktu. Hatta Hitrov'un benden daha az suçlu olduğu söylenebilir: Herhalde o Saburov'un resimlerini görmemiş, gördüyse de hiçbir şey anlamamıştır. Bana gelince: Onun çalışmalarını iyi biliyorum ve onları içimde derin bir heyecan duyarak izlemişimdir.

Tartışmadan sonra Saburov'a gittim, şimdi size yazacağımı söylemek istemiştim ama söylemedim. Belki şaşırdım, belki de çocukça bir izzeti nefis duygusu buna engel oldu. Hatta orada nasıl davrandığımı bile anımsamıyorum. Daha sonra kendime geldim ama geri dönemedim. Gerçi bunlardan söz etmeye değmez.

Uzun süre bana neler olduğunu düşündüm ve şimdi herhalde anladım. Okulda Saburov ile arkadaştık. İkimiz de resim yapıyor ve ressam olmayı hayal ediyorduk. Ben okumayı da seviyordum ve şiirle ilgileniyordum.

Arkadaşlarımız bizimle alay ediyorlardı: Onlar teknoloji, spor, gezi ile ilgileniyorlardı. Saburov hepsiyle de arkadaştı ama ben yaşıtlarımı aşağı görüyor, onlar için yalnızca futbol maçı önemli, hepsi o kadar, diye düşünüyordum.

Daha sonra da onların nasıl yaşadıklarını bilmiyordum, birçoklarını gözlemledim ve benim için Andreyev'in, Saburov'un çalışmalarını beğenebileceği gerçeği benim için bir keşifti.

Kulüptekilerin birçoğu babamı tanırdı: "Kuşkusuz, böyle bir adamın nasıl böyle bir çocuğu olabilir?" diye düşünüyorlardı. Armudun dibine düştüğü söylenir. Ama bu, her zaman böyle değildir. Ailelerinde gördüklerinden çok daha farklı büyüyen sıradışı insanlar gördüm. Eğer elma ağaçlarından söz edecek olursak, bize okulda en mükemmel elmanın tohumunda bile yabani elmanın büyüdüğü ve mutlaka aşılama yapmak gerektiği söylenirdi. Ben babamı dinlemiyordum. O benim öğretmen, doktor ya da mühendis olmamı istiyordu ama sanat, çocukluktan beni kendisine çekiyordu.

Benimle sık sık sanat üzerine konuşuyorsunuz. Ben çok şaşırıyorum; sizin başka bir mesleğiniz var. Ama birçok şey ilginizi çekiyor. Ve benim bunlar hakkında en ufak bir fikrim bile yok. Aksi gibi, bende bazı yetenekler ortaya çıktı; kopya sanat eserleri ile ilgilenmeye başladım; bu konuda talep olduğunu görmüştüm; benden daha iyi çalışmayan sanatçılarla karşılaşmak zorunda kalıyordum. Ama onların şansına, ne gözleri ne de duyguları vardı, eserlerinin mükemmel olmasa bile her halükarda sanatsal ve toplumsal bir değeri olduğuna inanıyorlardı. Bu sınıf insanlar, Saburov ya da diğer gerçek sanatçılarla karşılaştıklarında,

ikiyüzlülük yapmıyorlardı. Kendimi böyle haklı çıkaracak değilim; özensiz iş yaptığımı biliyorum ama kendimi rahatlatmak için başka türlü olamayacağını söylüyorum.

Durumu yumuşatmak istemiyorum ama tablonun tam olarak anlaşılması için şunu söylemeliyim; hiç kimse beni girdiğim kötü yolda durdurmaya kalkmadı. Hiç kimse, derken sizi kastetmiyorum. Siz bir baba gibi benim için başka bir çevrenin insanıydınız. Resimden anladığınızı düşünüyordum, hayır anlamıyorsunuz ve benim mesleğimi icra eden insanların hangi koşullarda çalıştığını anlayamazsınız. Dört yıl önce Moskova'da içimi döktüm ve herkese bazı tanınmış ressamların eserleri hakkında ne düşündüğümü açıkladım. Birilerine iftira atmak zorundaydım; bunu hatalarımı bildiğim için değil, basit bir alınganlık duygusuyla yaptım. O günden sonra beni işsiz bıraktılar ve ben artık daha temkinli davranmaya karar verdim. Belki de bunu suçu başkalarına yıkmak istediğimi düşünerek yaptığımı sanıyorsunuz. Suçlu olan öncelikle benim. Geri kalanlar için, sizin söylediğiniz sözleri anımsıyorum, birçok şeyin değiştiğini söylemiştiniz, umarım bu içine kapalı bir çevre için de geçerlidir. Tüm cehâletime karşın, besleyici bir et suyunda bakterilerin ve mantarların da bulunması gerektiğini bilirim.

Tartışmaya girmeye niyetli değildim. Beş dakika öncesine kadar söz alacağını da düşünmemiştim. Bana daha önce stenograf kadının yazdığı konuşma metnini gösterseler, hayatta hiçbir zaman böyle bir şey söylemediğim yanıtını verirdim. İşte böyle, benim suçumu önceden tasarlanmış bir suç olarak tanımlayabiliriz. Aslında Saburov'u bir rastlantı sonucu suçlamadım, özensiz iş yapma hakkımı savundum. Burada bir mantık var: "Ne buyurmuştunuz?" sözleri ve bir gülümseme ile başlayan, devasa bir iğrençlikle sona eren bir şey bu.

Ortada bir suç var. Bir kadın bana tüm gerçeği söyledi. Herkesin içinde beni suçlasalardı kendimi bu kadar suçlu

hissedemezdim. İnanın bana!

Uzun süre ne yapmam gerektiğini düşündüm. En kolayı uzaklara bir yere gitmekdi; Kutup dairesi ötesine, Sahalin gibi kimsenin beni tanımadığı, çizimle meşgul olan bir kişi olarak başka bir yaşam sürmek. Ama ne yazık ki, ailevi durumlardan dolayı gitmem mümkün değil ve benim burada mesleğimi değiştirmem çok güç. Beni tanıyorlar ve "Öncü Sanatçı" plakası takılmış birisiyim. Fabrikanıza gelseydim ve işçi olarak çalışmak istediğimi söyleseydim, bunu aptalca bir şaka olarak karşılar, ya da aklımı kaçırdığımı düşünürdünüz. Böylelikle güç bir sorunla yüz yüze kaldım: Ortamı değil, kendimi değiştirmek. Her ne kadar artık resimle ilgilenmemeye kesinlikle karar verdiysem de, annem ve tanıdıklar için benim yaşamım değişmedi. Artık bahçe kültürleri konusunda kitaplar için resimler, arada da kavun karpuz resimleri çiziyorum.

Daha önce de arada bir inek ya da tavuk resmi yaptığım için kimse benim kararımın farkına varmıyor. Sizin söz ettiğiniz gibi yeni bir başlık açabilecek miyim ya da her şey kötü mü bitecek bilmiyorum ama ben de yeteneği olmayan diğer gerekli ve değerli insanlar gibi yaşamaya çalışacağım. Eğer bunu yapabilirsem, size geleceğim, şimdilik bu düzensiz ve gereğinden fazla uzun mektupla yetiniyorum.

Sayın Yevgeniy Vladimiroviç izin verirseniz size her şey için teşekkür ederim, sağlıklı günler dilerim.

En derin Saygılarımla

V. Puhov

Mektubu okuduktan sonra Sokolovskiy uzun süre masaya parmaklarıyla vurdu, kaşlarını çattı daha sonra asık bir yüzle Fomka'ya: "Aslında iyi bir insan, anlamak lazım ama anlamak da olmaz, bütün mesele de bu."

Akşam Demin telefon ederek, projeyi yakından tanımaya başladığını, yarın boş bir zaman bulabilirse Şehir Komitesi'ne gelmesini rica ediyordu; eğer olmazsa öbür

gün kendisi fabrikaya gelmeye niyetliydi, Sokolovskiy heyecanlandı. Demek ki her şey bitmemişti; Demin, iyi bir izlenim veriyor, O'nu dikkatle dinliyor, konuyu anlamaya çalışıyor. Savçenko bugünkü Parti kurulunda kararın hiçbir şekilde onaylanmayacağını, Obuhov'un bile kuşkuya düştüğünü söyledi.

İkiyüzlülük etmeyeceğim, açıkça söylüyorum: "Eğer onaylamazlarsa, bu benim için bir rahatlama olur kuşkusuz... onlara bir gerekçe verdim ama yine de adaletsiz bir karar... Safonov beni sevmiyor, bu onun hakkı, ama kişisel hesapları niye karıştırmak gerekiyor ki. Braynin gibi adamların onların peşine takılması kırıcı bir şey. Golovanov'u suçlamak kolay değil o burada yeni, olup bitenlere fabrikada pek az kişinin inanmış olması güzel bir şey... Bugünlerde bana geliyor, üzüntülerini belirtiyorlar. Neredeyse çalışamıyorum bile... Yegorov kararı kabul etmediğini söyledi. Diğerleri de... Kuşkusuz Parti Konseyi alınan kararı onaylamayı reddederse, bu benim için daha iyi... daha rahat hissedeceğim, çalışacağım ve insanlarla görüşeceğim. Safonov beni ininde yaşayan yaşlı bir Porsuk olarak tanımlıyor ama bu günlerde insanlar olmadan yaşayamıyorum. Kararı onaylamazlarsa bu çok iyi olacak ama ben Savçenko'ya gerçeği söyledim. Beni en çok üzen projemi onaylamamış olmaları... Biraz daha incelemek gerektiğini, siparişçilere sorulmasını, ek veriler toplamak gerektiğini söyleselerdi neyse... ama burada beni açıkça gömdüler ve Safonov'un projesini onayladılar. Aslında onun yaptığı eski tezgâhın çok küçük değişikliklerle yeniden sunulması. İşin iyi tarafı, Demin, konunun gidişatını değiştirebilir."

Sokolovskiy, Vera'ya telefon etmek, sevincini onunla paylaşmak istedi. Telefon, acıklı acıklı çaldı uzun süre. Doktorun yardımcısı Gorohova, Vera Grigoryevna'nın hastaneye çağrıldığını söyledi.

Yevgeniy Vladimiroviç, çizimleri, hem çivi yazısına benzeyen hem de dergilerden kesilmiş gibi duran, iri ve okunaksız yazıların doldurduğu evraklarını paket haline getirdi. "Demin'e göstereceğim, belki onu ilgilendirecek bir şeyler vardır. Her durumda bu büyük bir başarı, birisinin benim projem ile ilgileneceğini hiç düşünmemiştim."

Bir anda masada Volodya'nın mektubunu gördü. Ve yüzü aniden değişti, küçük sayfaları dikkatle ve üzüntüyle, kızının eski fotoğraflarının bulunduğu masanın alt çekmecesine koydu.

İşte Vera, Volodya ile niçin uğraştığımı anlamıyor. Bunu ben de açıklayamam. Bağlandım... Bundan sonra da ona dokunmanın gereği yok. O hiç de dev bir yaratık değil. Yeteneğinin olmadığını yazıyor. Belki de... ama işte onun bir kalbi var ve bunu biliyorum...

31

Trifonov, Parti toplantısında, sessiz, sıkıntılı ve düşünceli bir halde oturuyordu. Ben Demin'e "bunu böyle bırakmak olmaz", dedim ama o düzensizlik olduğunu kabul etmedi.

Obuhov, Sokolovskiy'in kararının neden parti tarafından reddedildiğini kısaca anlattı. Başmühendis üretim toplantısından çıkmış ve işle ilgili sorulara kırıcı şakalarla karşılık vermişti. Yoldaşlık duygusunu unutmuş, kendisini bir komünist gibi davranmak zorunda hissetmemişti. Suçunu derinleştiren şey ise deneyimli bir işçi olarak tanınması, kendisine değer verilmesiydi.

Obuhov, alçak sesle ancak hızlı konuşuyordu. Sözlerine kendisinin de inanmadığı izlenimi veriyordu. Öyle de olmuştu. Toplantının başlamasından birkaç dakika önce, kederli bir tavırla Braynin'e fısıldamıştı. "Kararı savunmak gerekir, göğüs göğüse bir savaş vereceğiz."

Sözü Sokolovskiy'e verdiler. Kısaca ve soğuk bir ifadeyle, toplantıyı terk etmemesi gerektiğini söyledi. Sonra da, öfkeli bir tavırla:

"Yoldaşça şeylerden söz etmek gerekirse, hayır, iyisi mi hiç konuşmayayım..." dedi.

Trifonov'un şakak kemikleri oynamaya başladı. "İnsanlara saldırmak ne demek! Bir kapiklik özür diliyor, yüz rublelik küstâhlık yapıyor. Özeleştiri nerede kaldı?.. Çoktandır söylüyorum: Zamanında engel olunmazsa, Sokolovskiy gibiler tepemize çıkar..."

Yine de Sokolovskiy'e direnileceğini umut ediyordu. Ancak beklentileri boşa çıktı. Söz alan Andreyev hem mühendislerin hem de işçilerin Parti Bürosu'nun kararını onaylamadıklarını açıkladı. Sokolovskiy, sivri diline karşın, fabrikada seviliyordu: Belki de yalnızca sivri dilinden dolayı seviliyordu. Gerçi o, baştan savma yapılan işleri, hileleri, arkadaşlara atılan iftiraları, ruhsuzluğu, adaletsizliği görünce sık sık zıvanadan çıkıyordu. Onu yalnızca geniş bilgisinden dolayı değil, çalışkanlığı, ateşli ama duyarlı yüreği için de seviyorlardı.

Karatayev'in sözleri kararın kaldırılması yönündeydi ve büyük etki yarattı. Parti toplantısında vicdanının sesini dinlemeden oy vermişti.

Safonov, kararı onaylama yönünde oy verdi ve kuşkusuz diğer parti üyelerinin de kendisine destekleyeceklerini söyledi: Bunu söylerken Hitrov'a bakıyordu ama Hitrov döndü ve yanındakine bir şeyler söyledi.

Şçadenko, Toporov ve Şvarts da söz aldılar. Onları dinlerken orada, Sokolovskiy hakkındaki kararın tartışıldığını unutulabilirdi; bu daha çok herkes tarafından sayılan yaşlı bir kişiye saygı duruşu gibiydi. Savçenko güldü, ancak söz istemedi.

Hitrov neden susuyor, diye öfkeyle düşündü Trifonov. Ancak Hitrov konuşmama konusunda kesin karar almıştı. Önceki gün Zoya kendisine, Sokolovskiy'in iki saat Demin'in yanında oturduğunu söylemişti. Kuşkusuz ne konuştukları bilinmiyordu ama Demin, Sokolovskiy'in yanında yer alacak gibiydi. Trifonov kötü göründüğünü, böbreklerinin rahatsız oluğunu söylemişti. Acaba Demin onun böbreğinde oturduğu için miydi..? Her şeyi hesaba katmak gerekirdi... Uzun uzun düşündükten sonra Hitrov, en doğrusunun, çekimser kalmak olduğu sonucuna vardı.

Yevgeniy Vadimiroviç düşünüyordu. Demin'le yaptığı konuşmayı anımsadı. Görünüşe göre o durumun ne olduğunu biliyordu. Hatta elektrik tezgâhlarının yerleştirildiği bölgedeki fabrikada bulunmuştu. Projeyi çok ciddiye alıyor ama güçlüklerden de söz ediyordu. Daha fazla akıl danışmak; sipariş verenlerin düşüncelerini almak gerekiyordu. Tüm bunlar âdil davranış çerçevesinde gerçekeleşen adımlar olacaktı. Korkutucu olan, kendisine iftira atılma ihtimali idi...

Sokolovskiy bir an canlandı. Bu, Andreyev'in konuşması sırasındaydı. Uzun bir süre Parti demokrasisinin ilkeleri hakkında konuştu, daha sonra çok basit bir biçimde şöyle dedi: "Bütün bunlar nasıl başladı?.. Sokolovskiy yeni tezgâhlardan söz ediyordu; işi evirdiler çevirdiler, insanın karakteri üzerine tartışmaya başladılar. Bu, arkadaşlar, iş mi yani?" Yevgeniy Vladimiroviç, acı acı güldü.

Karar lehinde yalnızca Obuhov ve Safonov oy kullandı, dört kişi çekimser kaldı, geriye kalanların hepsi karşı oy verdi.

Koridora çıkıldığında arkadaşları Sokolovskiy'in çevresini sardılar birçoğu elini sıktı. Sıradan basit sözcüklerle onu kutladılar. Ama bu sıradan sözcükleri söylerken öylesine içtendiler ki... Braynin de geldi, iyi kalpliliğini yansıtan

o miyop gözleriyle baktı ve "İtiraf etmeliyim ki, biz Parti bürosunda, ne diyelim, biraz telaşlandık; Yevgeni Vladimiroviç şimdi her şey düzeldiği için çok mutluyum." dedi. Sokolovskiy'nin elini sıkıca kavradı.

"Çok teşekkür ederim, Naum Borisoviç. Bence siz, elektriksel boşalma işinde yumuşak rejim uygulamayla, son derece yüksek verim elde edildiğini öğrenmemişsiniz."

Trifonov kendisini güçlükle tutuyordu; Obuhov'a;

"Her halükârda, konunun böyle kapandığı iyi oldu. Daha önemli konular var", dedi.

Gerçekten de o başka bir şeyi, yaşamın kendisini düşünüyordu. Bu düşüncelerle eve geldi, Petya'ya bağırdı, karısına ise biraz daha çalışmak zorunda olduğunu söyledi...

Uzun süre evrakları üstünde çalıştı: Harfleri birbirinden ayıramıyordu artık ve sonra "Ben ne yapıyorum" dedi kendi kendine; galiba teslim oluyorum, kendine karşı da direnmek gerekir. Eğer direnirsem ne olacak ki? Her zaman yıkmaya gerek olmadığını söylerdim. Daha sonra cam fabrikası müdürünün notunu dikkatle okumaya başladı.

Savçenko, eve doğru giderken sürekli gülümsüyordu. Her şey çok iyi gitti; ben bile bu kadarını düşünmemiştim. Daha sonra birdenbire hüzünlendi: Karatayev'in bir korkak olduğunu nasıl düşünebilirim. Benim açımdan bu çok kötü bir şey; Karatayev izindeydi, neler olduğunu bilmiyordu, onun yanlış aydınlattılar. Onunla konuştuğumda, bana açıklama yapmayı gereksiz gördü, gerçekten bana neden günah çıkaracaktı ki? Benden çok fazla aptalca şeyler duydu. "Kişisel mutluluğu elde etmek gerekir mi?" diye sorduğumda ne kadar komik duruma düştüğümü hatırlıyorum. Evet, onun gözünde ben ağzı süt kokan bir çocuktum.

Ayrıca o beni biraz nezâketsiz buluyordu: Onu aptalca sorularla rahatsız ediyordum: "Neden Yelena Borisovna

kocası Juravlev'den ayrılmıyordu." Kuşkusuz bilemezdim. Ama bu teklifsiz ve aptalca geliyordu.

Savçenko kendi yakın geçmişini anımsadığında hayret etti; yirmi beş yaşındaki bir okul öğrencisi gibi davranıyordu. İstasyonda Sonya'yı yolcu ederken, itiraf duymayı beklediğini anımsadı, kendi kendine "sanki çok eskidenmiş gibi" dedi; ama o günden beri bir yıldan daha az bir zaman geçmişti.

Sonya, babasının cenaze törenine gelmiş ve hemen gitmişti. Önceleri Savçenko'ya yazıyordu. Mektupları ölçülüydü. İşinden, Penza'dan, tiyatroda neler olduğundan söz ediyordu. Savçenko'nun tutkulu itiraflarına yanıt vermiyordu. Savçenko, ısrar etmenin komik olduğunu anlamıştı; daha seyrek ve sakin bir dille yazmaya başladı. Son mektubu yeni yıl kutlaması olarak almıştı; o zamandan sonra iki kez yazmış fakat Sonya yanıt vermemişti.

Sık sık buluşmalarını, kavgalarını, Sonya'nın akılcılık olarak karşı koymaya çalışmalarını anımsıyordu. Şimdi kendi kendine, beni hiçbir zaman sevmedi ki, işin özü bu, diye düşünüyordu. Bazen benim duygularımın gücüne kapılıyor, kendisinin de sevebileceğini düşünüyordu; ama bu yürekten gelen bir deneyimsizlikti de kuşkusuz; Sonya, bir yıl içinde oldukça değişmişti. Nadejda Yegerovna bana onun mektuplarından bazı bölümler okudu. Suhanov diye birisinden söz ediyordu. Belki de bu sevdiği kişidir; gerçeğe gerçekçi gözlerle bakmak gerekir. Belki de tüm bunlar onun için çocukça bir eğlenceliydi, hepsi bu. Ama ben onu eskisinden daha fazla seviyorum: İlk aşkın geçici olduğunu söylerler ama bende öyle olmadı Kendimi sürekli Sonya ile konuşurken yakalıyorum; şimdi bana kızsaydı ama belki de gülümserdi, diye düşünüyorum,

Sık sık cüzdanındaki küçük fotoğrafa bakıyordu. Sonya, bunu kimlik için çektirmişti; yüzü gergindi ve doğrudan ob-

jektife bakıyordu. Onu hep böyle görmüştü, Sonya'nın yüz hatları ince bir kalemle çizilmiş gibiydi; gözleri parlaktı, dik dik, hatta sert bakıyordu; çok heyecanlandığı anlarda gözleri bulanıklaşmaya başlıyor, rengi sararıyor ve sırtını dönüyordu. Onu böyle de anımsıyor ve bazen keder dolu, yüksek perdeden bir sesle: "Sonya'!" diye söyleniyordu

Savçenko, neşeli ve çevresi olan bir insandı; her zaman çok fazla dostu vardı. Seve seve misafirliğe gidiyor, kulübe takılıyor, dram çevresine giriyordu. Çehov gecesindeki "Teklif" oyununda rol almıştı. Kadınlar ondan hoşlanıyordu. Esmer, kıvırcık saçlı, dış görünümüyle ve canlı kişiliğiyle tam bir Güneyli idi. Diğer erkeklere yüz vermeyen ve kentin en güzel kızı sayılan Nataşa Durılina, ona öyle bir bakıyordu ki, Savçenko utanıyor, kadından hoşlanıyor ama sadece iç geçiriyordu... onun kalbi Sonya'ya aitti. Başka bir kadının kendisini çekebileceğini düşünemiyordu. Genç mühendis Golikov, bir gün ona,"Nataşa'dan hoşlanmıyor musun? "diye sormuştu.

"Onu beğenmemek mümkün mü?" Ancak, Nataşa'ya, güzel bir heykele ya da bir çiçeğe beğeniyle bakıyor gibiydi, o kadar! Ama geceleri geç saatlerde, Sonya, karşısına, bir kez ormanda gördüğü haliyle, kıpkırmızı olmuş yüzü, dağınık saçları ve kendisinden bile saklamaya çalıştığı yüzüyle çıkıyordu. İtinayla kendisinden kaçırdığı gözleri, içinden aydınlatılmış gibiydi.

Arkadaşları, Savçenko'yu dürüst bir insan olarak tanıyorlardı; düşündüğü şeyleri açıkça söylüyor, büyük bir zevkle, kitaplar, oyunlar üzerine tartışıyor, toplantılarda söz alıyor ve düşüncelerini ateşli konuşmalarıyla yumuşatmadan aktarıyordu. Eğer bir şey onu heyecanlandırırsa heyecanlandığını gösteriyor ya da tam tersine bozuluyordu. Hiç kimse Sokolovskiy'e yöneltilen suçlamaların acısını böylesine çekmemiş, hiç kimse de kararın değişmesi için onun

kadar çabalamamıştı. Savçenko'nun bu iş için iki kez görüştüğü Demin onun hakkında şöyle düşünüyordu: Hiçbir kalıba bağlı değil, sakin hiç değil, "adam gibi adam", âdeta yanıyor: Böylelerinin sayısı artsa, çalışmak kolay olurdu.

Bir şeyle ilgilendiğinde, kendi tutkusunu başkalarına da yansıtmaya çalışıyordu. Bir süre önce iki akşam art arda, Golikov'a "Elektriksel boşalma (*Kıvılcım Atlaması*) Detay İşlemenin" üstünlükleri konusunu kanıtlamıştı. Onun söylediğine göre, Sokolovskiy'in projesi, sipariş gönderen fabrika için yeni bir dönem demekti.

Ancak Savçenko bazen kendini dış dünyaya tamamen kapatırdı. Sırlarını başkalarıyla paylaşmazdı. Bir süre önce Dmitriy Sergeyeviç'in korkaklığından kuşkulandığını nasıl itiraf edebilirdi. Çünkü ilk kez insanları anlamanın ne denli güç olduğunu anlamıştı; bu onun için yalnızca bir acı değil, yaşamında da önemli bir olaydı...

Arkadaşlarından mutsuz aşkını kıskançlıkla gizliyor, herhangi birisi Sonya'dan söz etmeye başladığında, sakin bir biçimde dinliyor ve sadece arkadaş olduklarını söylüyordu. Belki yalnızca Nadejda Yegorovna'nın karşısında bazen şaşırıyor ve kendisini ele veriyordu; ama Nadejda Yegorovna'ya da bir kez bile duygularını açıklamamış, kendisine sorduğu zaman da yalnızca, zamanın her şeyi sildiğini, Sonya'ya başka bir erkekle mutluluk dilediğini belirtmişti.

Nadejda Yegorovna, kapıda ona "iyi ki geldiniz. Dün Sonya geldi!" dediğinde de aynı gücü kendisinde bulmuştu. Sonya ile dostça selâmlaştı; ne bozulmuş ne de kederlenmişti; ona iyi göründüğünü, teninin koyulaşmış olduğunu söyledi. Sonya her gün nehre girdiklerini anlattı.

Daha sonra bir sürü saçmalık hakkında konuştular, kendileri için çok ilginç ve önemli saydıkları şeylerden söz ettiler.

Daha sonra Nadejda Yegorovna mutfağa gitti, yemek

hazırlaması gerekiyordu. Ayrıca onlar baş başa kalmalı, konuşmalıydılar. Acaba Sonya'yı anlayacak mıydı? Dün iki kez Sonya, Savçenko'nun nerede olduğunu, neden gelmediğini sormuştu ama ben telefon etmek istediğimde izin vermemişti. Neden telefon edecekti ki, nasılsa kendisi gelirdi; bugün ona baktım, Savçenko içeri girdiğinde yüzündeki ifade hiç değişmedi. Hayır, ona karşı hiçbir şey hissetmiyor; belki de Penza'da birisi vardır. Bunu Sonya'dan başka kim gizleyebilir ki? Savçenko onun için hiçbir şey fark etmediğini söylüyor, hiçbir şey fark etmediğini göstermek istiyor, ama görüyorum ki, bu doğru değil. Ona karşı hiç değişmemiş...

Başbaşa kaldıklarında Sonya ve Savçenko, havadan sudan konuşmaya devam ettiler. Penza da sahnelenen Dora adlı oyunda Sokolova rolünün hakkını vermemişti. Yaşa Braynin, Karaganda'ya* gitmişti; Amerikalıların anlaşmak istedikleri söyleniyor, sanki orada sağduyu üstün gelecekmiş gibi... Bizimkiler oraya gidecek, Amerikalılar da bize gelecekmiş. Suhanov işlerin buraya doğru gittiğini söylüyor ama yaşlı Braynin kuşku duyuyor; "Arayıcılar" romanında birçok gerçek var ama sonu soru işareti. Golikov, kendisinden hoşlandığını belli eden Nataşa Dyrılina'ya umutsuzca âşık. Nataşa sonbaharda Moskova'ya, konservatuara gidiyor Sonra birdenbire sordu: "Evlendin mi?"

"Hayır, neden soruyorsun?"

"Öylesine."

"Senin yaşamınla ilgilenemem mi?"

"Ben sana yazmıştım. Sen yazmayı bırakmıştın."

"Bıraktım. Çünkü sen yanıtlamıyordun. İyisi mi sen Penza'dan bahset. Bu Suhanov kim?"

"Âlet edevat atölyesinin şefi. Seni niye ilgilendiriyor?"

* Güney Sibirya'da Kazakistan'a bağlı Karaganda kömür havzasının bağlı olduğu şehir.

"Sen biraz önce onun uluslararası duruma iyimser baktığını söylemiştin ya..! İyi bir mühendis mi?"

"Çok. Ayrıca ilginç bir adam. Karatayev'i anımsatıyor. Söylesene, Karatayev, Lena ile mutlu mu?"

"Bence, evet. Suhanov'un Karatayev'e benzer yönü ne?"

"Bilmiyorum. Genelde Karatayev'e hiç gidiyor musun?"

"Çok sık. Onunla birlikte çalışıyorum."

"Sence Lena sempatik mi?"

"Benim hoşuma gidiyor. Anımsıyor musun, seninle tartışıyorduk. Onun Juravlev'den ayrılmaması gerektiğini söylüyordun?

"Söylediğim her şeyi hatırlıyor musun ki?"

Savçenko sinirlendi ve Sonya'ya duygularını belli etmemek konusunda aldığı kararı unuttu.

"Ben her şeyi hatırlıyorum. Senin istasyonunda 'gerçek olanın unutulmadığını' söylediğini de..." Hemen kendisini toparladı. Biraz şakacı bir tonla: "Biz seninle her gün kavga ederdik, şimdi yine karşılaştık ve geçmişimizle dalga geçiyoruz. Herkesin kendi yaşamı var..."

Volodya geldi, Sonya:

"Örneğin, bir yıl içinde değişen birisi daha, Volodya. Onu tanıyamıyorum. Düşünebiliyor musun?

"Burada ikinci günüm, daha bir kere bile espri yapmadı."

Volodya gülümsedi:

"Bize bir şeyler anlat, gülelim. Juravlev hakkında olsa bile... Nasıl zayıf ve sıkıcı bir bir adam haline geldi."

"Neşeli şeyler çok az. Anlaşılan ben insanları pek anlamıyorum. Gerçi başlangıçta kimse onun ayağına basmadı; bana karşı son derece kibardı. Eski bir tanıdık gibi, beni görünce seviniyor; senin Onun portresini yaptığını söylüyordu; 'benim eski eşim sizin müteveffa babanızla birlikte çalışıyordu' diyordu. Lena'dan yalnızca 'eski eşim' diye söz

ediyor, adını söylemiyordu. Ama ben gerçeği yazmıştım, herkes ondan hoşlanıyordu. Dünyada mucizelerin olduğuna inanıyordum. Ama anlaşılan mucize olmuyor: Çevresini biraz yokladı, ayaklarının altındaki zeminin sağlam olduğunu hissetti. Bakanlığın girişinde oturduğunu unuttu ve gidip Suhanov'a herkesin içinde kaba bir uyarıda bulundu. Doğal olarak Suhanov, her ne kadar soğukkanlı bir insan da olsa, susmadı... Juravlev ona eziyet etmeye başladı. Onun bölümündeki dört kişiyi aldı ve başka bir yere verdi, şimdi de bölümün planı tamamlayamadığını söylüyor. Juravlev'e Suhanov'la çok kötü konuştuğunu söyledim, o zaman bana da bağırmaya başladı; Allahtan müdür aklı başında bir insandı da, Suhanov'a arka çıktı. Onun için, çok iyi bir işçi, kötü bir insan diyor. Evet, son haberi vermeyi unuttum. O evlendi. İflah olmaz derecede aptal bir kadınla... Beni de düğüne çağırdı. Kuşkusuz gitmedim; şimdi ona Savçenko'nun davrandığı gibi davranıyorum.

"Ruhsal yönü tamam, ama sen yine de ruhsal görünüşü nasıldı, onu anlat. Romantik mi?" diye güldü, Volodya.

"Hiç de değil. Yeniden semirdi. Senin yaptığın portreyi anımsadım da kızdım. Sen onu neden güzelleştirme çabaladın ki? O senin kahramanın ama gerçekte o kadar iğrenç bir yüz ifadesi var ki..."

Volodya:

"İşte, yitirilen bir hayal daha; ben onun gerçekten zayıfladığını sanmıştım ve uzun süredir öyle sanıyordum."

"Kamburu mezar paklar" dedi Sonya. "Ne yani, sen bunu bilmiyor muydun yoksa?"

Volodya suratını astı, ve: "Genelde öyle", dedi.

Sonya yemekte, heyecanlı bir biçimde, yaşamından, fabrikadan, Penza'dan söz etti. Nadejda Yegorovna, "neden Suhanov'dan bahsetmiyor," diye düşündü. "Bunda bir iş var, korkarım o yine ilişkisini kesti... Savçenko ile ilişki-

leri nasıl... Sonya'nın karakteri güç; Bir sonuç elde etmek de güç..."

Savçenko geç vakit gitti; sokaklar artık boşalmıştı. Yalnızca orada burada genç çiftler fısıldaşıyordu. Savçenko üzüntüsünü, bu parlak geceyle, soluk yıldızlarla, güzellikleriyle insanı sarıp sarmalayan o güzelim ağaçlardan yaz aylarında saçılan ve kar yağışını anımsatan tüylerle birlikte taşıyordu.

İşte yine karşılaşmışlardı... "Tuhaf, Sonya benim için yok, ama aşkı hâlâ canlı..."

Bir dakika kadar kendisini avutmaya çalıştı; belki de acısını tazelemek istiyordu; neden kendisine mektup yazmadığı için sitem etmişti... Ama kendisini hemen frenledi. Sonya için, aramızda geçen her şey uzak geçmişte kaldı; Bir şeyler anımsıyor, eski, bildik ses tonuyla konuşmaya başlıyor ama bir dakika sonra kendisine de komik geliyordu. Her şey ortada...

Keder, insanı sıkmamalı, ileriye doğru taşımalı. Bu geceki gibi parlak, Sonya'nın gözleri gibi olmalı. Ancak Penza'daki değil, ormanda kendisini öptüğü ve bekle dediği gözleri gibi...

Sabahleyin işe geldiğinde onun hemen müdürün yanına gönderdiler. Nikolay Hristoforoviç, gülerek:

"Size bir sürprizim var. Moskova'dan telefon ettiler, sizi mühendislerden oluşan bir heyete dâhil etmişler. Paris'e gideceksiniz... İlginç bir seyahat! Siz zaten biraz Fransızca biliyorsunuz değil mi?"

"Oldukça zayıf. Okuyabilirim ama konuşmak hiç gerekmedi... Anlamıyorum, neden beni seçtiklerini anlamıyorum."

"Henüz sonbaharda, ben Moskova'da iken, genç mühendislerden kimi tavsiye edebiliriz diye sordular. Birkaç isim saydım; onların arasında siz de vardınız. Toplam on

dört kişi gidiyor, heyete Ryabtsev başkanlık edecek. En geç ayın ikisinde Moskova'da olmanızı istediler. Orada çeşitli formaliteler var. Demek ki bir hafta sonra hareket etmeniz gerekiyor..."

Savçenko, Golikov'a: "Neden çağırdıklarını biliyor musun? Paris'e gönderiyorlar. Hiç beklenmedik bir anda..."

"Sende Şeytan şansı var. Anlıyor musun? Ee, niye susuyorsun? Paris'i göreceksin..." Savçenko: "Paris nasıl acaba?" diye düşündü. Gözlerinin önünde kartpostallar canlandı. Eyfel Kulesi, çok geniş bir cadde, birçok araba, arkada Zafer Takı... "Golikov haklı; ilginç olacak. Yalnız projeye bensiz başlayacak olmaları üzücü, Sokolovskiy çok üzgün. Kendisini gömdüklerini söylüyor. Birkaç gün sonra Moskova'ya gideceğini söyledi, sevindim. Proje meselesi için diye düşünmüştüm ama kişisel bir nedenleymiş: Nasıl olsa projeye geri dönecekler."

Ya Sonya? O geldi ama ben gidiyorum... Ama nasıl olsa ona bir daha uğramazdım; belki bir kez, o da gitmeden önce... hiç görünmemek olmaz, kıskandığımı ya da alındığımı düşünür. Evet şimdi o gidiyor ama ben burada olmayacağım. Vedalaşmak için uğrayabilirim. Telefon etmek daha iyi, yoksa dünkü gibi açık veririm ve her şeyi bozarım. Onun keyfini kaçırmaya ne hakkım var? Paris'i göreceğim. Kuleyi, Zafer Takı'nı, arabaları... ama Sonya olmayacak...

Cüzdandan küçük bir fotoğraf çıkardı, uzun uzun, gözleri buğulanana kadar baktı. O zaman hüzünlü bir tavırla gülümsedi ve çizimlerin başına oturdu.

32

Kat görevlisi:

"Bayan Vandenvelye mi? 116 nolu oda", dedi.

Sokolovskiy birdenbire şaşırdı. Kuşkusuz, kızının kocasının soyadını taşıdığını, artık yabancı uyruklu olduğu-

nu biliyordu. Yine de Maşenka yerine "bayan" diye adlandırmaları anlamsız gelmişti. Her nedense, açıklama gereği duydu: "Ben onun babasıyım."

Kat görevlisi, kayıtsızca yanıtladı:

"Buyrun geçin, sağda, koridorun sonunda..."

Sokolovskiy, kapıyı çalmadan önce biraz durdu, elinde olmadan, şimdi, her ne kadar asasansörle çıktıysa da, biraz "soluklanmak gerek" diye düşündü.

Kapıyı genç bir kadın açtı. Sokolovskiy biraz mütevazı bir kıyafet giymişti, neşeyle haykırdı:

"Seni bütün akşam bekledim. Felix tiyatroya gitti. Ben de oturmuş saate bakıyordum."

Yevgeniy Vladimiroviç kapıda duruyordu.

"Neden oturmuyorsun? Odamız güzel, değil mi? Fakat çok komik, ninem stili..."

Yevgeniy Vladimiroviç, her nedense, atlas kaplı koltukların bulunduğu, masada bir Çin vazosuyla bronz bir papyanın bulunduğu odaya şöyle bir baktı. Kendisini, "kızıma bakmaya bile korkuyorum" diye düşünürken yakaladı.

"Dur sana bir bakayım, seni götürdüklerinde şu kadarcıktın; fotoğraflardan ise hiçbir şey anlamak mümkün değil."

Mary güldü:

"Ben seni hiç hatırlamıyorum, o zaman üç yaşındaydım. Çok genç görünüyorsun, sporcuya benziyorsun. Sizde herhalde sporla çok ilgileniyorlar; Bizde bu konuda bir yığın engel var."

"Ben bazen tenis oynuyorum ama çok seyrek. Felix ise hiç sporla ilgilenmiyor, konsere gitmeyi ya da arkadaşları ile görüşüp buluşmayı tercih ediyor. Ondan hoşlanacağına eminim. 'Burjuva' olarak adlandırdığımız insanlara hiç benzemez."

Sokolovskiy şaşırdı: İyi Rusça konuşuyor; biraz geve-

ze herhalde. Belki de sıkıldığı için öyle çok konuşuyordur; herhalde sıkılıyor. Sade davranıyor. Neden böyle ökçeleri var? Çok tuhaf, ona "bayan" diye hitap ediyorlar. Moskova Üniversitesi'nde öğrenci olabilirdi...

"İyi Rusça konuşuyorsun."

"Bu seni şaşırtıyor mu? Annem benimle yalnızca Rusça konuşuyordu. Otelde de şaşırıyorlar; tercümanımız aksansız konuştuğumu söylüyor Ama buna karşın, büyük hatalar da yapıyorum. tercümanımız beni bugün iki kez düzeltti. Rus diline ilgim var... 'dün ne oldu biliyor musun? Taksi çevirmek yerine ve Metro almak istiyorum dedim', ne komik, değil mi?"

Sokolovskiy sonunda ona baktı; güzeldi. Annesi gibiydi... Burnu annesininkine benziyordu, hafif kalkıktı. Ama daha ciddiydi, gözleri akıl doluydu. Ancak hiç susmadan konuşuyor, bu yönüyle de annesini anımsatıyordu.

Mary, sanki ne düşündüğünü hissedercesine:

"Biliyorsun, annem çok acı çekti. Onun için yaşam genelde oldukça kötü geçti. Üvey babam cana yakın, ancak bir o kadar da havaiydi ve kadınlara düşkündü. Hatta şimdi bile, tam anımsamıyorum, 66-67 yaşında olmasına rağmen... Savaştan önce Mısırlı bir kadına çılgınca tutuldu. Onu suçlayamam ama annem için de kolay değildi. Babam bu kadına gitti, ben 10 yaşındaydım ama her şeyi anlıyordum... Üvey babam anneme para verdi, o da bir dükkân açtı. Orada yün satıyorlardı."

"Bizde örgü örmeyi çok severler, sinirleri dinlendiriyormuş. Annem bütün gün çalışıyordu ve bu, kuşkusuz zor bir şeydi. Sen annemi anımsıyor musun? Annem Meksika'ya ya da Hindistan'a gitmeyi hayal ediyordu, kısacası o, başka bir dünya için yaratılmıştı. Zatürreden öldü. İşgâl sırasında çok kötü günler geçirdik. Mons'a, üvey babamın kız kardeşine gitmek zorunda kaldık. Burası küçük bir kentti, kışın

Sibirya gibi soğuktu ve ısınacak hiçbir şey yoktu. Annem üşüttü. Bana seni mutlaka arayıp bulmamı söyledi." Uzak geçmiş, Sokolovskiy'in gözünde canlandı. Tvaskaya Bulvarı, Puşkin, kız öğrenci, kendisi de kıza mutluluktan söz ediyor... "Annem, sürekli oradan oraya gitti, kendisini bir türlü bulamadı. Ben de herhalde onun karakteri var. Hemen ısınabiliyorum ya da hemen sıkılıyorum. Herkesin karşı çıkmasına rağmen, sana dansı bıraktığımı yazmıştım ama birdenbire bunun hata olduğunu anladım... modern dans hoşuna gidiyor mu?"

"Hiç görmedim, fotoğrafları yollamıştın ama onlara göre fikir yürütmek mümkün değildi."

"Bu tamamen yeni bir tarz. Sizin her alanda devrim yaptığınızı düşünüyordum; ama şimdi sizin eski şeyleri tercih ettiğinizi düşünüyorum Felix gibi... Dün Bolşoy Tiyatrosu'ndaydık. Kuşkusuz teknik, olağanüstü ama bana gülünç geldi. Geçen yüzyıldan kalma... Buradakine benzer mobilyalar. Hayır, ben tamamen farklı dans ediyorum: Hiçbir klasik çağrışım yok... Beden, ritme uyuyor... Ama bundan söz etmeye değmez; danslar benim için geçmişte kaldı. Leper'i duydun mu?"

"Hayır, o da kim? Dansçı mı?"

"Sana dansların beni artık ilgilendirmediğini söylemiştim. Leper, ressam. Şimdi Demir Perde'nin kalkacağını söylüyorlar. Leper'in burada her şeyi sarsacağına eminim..."

"Demek resimle ilgilenmeye karar verdin?"

"Evet resme geri döndüğüm söylenebilir, kolejde okurken çok resim yaptım. Kuşkusuz ciddî çalışmalar değildi ama beni övüyorlardı. Annemin ilk portresini o zaman yapmıştım. Herkes onun canlı gibi olduğunu söylüyordu... daha sonra resmi bıraktım. Bir yıl Hukuk Fakültesi'nde okudum ve dansla ilgilenmeye başladım. Şimdi nihayet kendimi buldum. Benim mesleğim, ressamlık."

"Nerede okuyorsun?"

"Daha çok bağımsız çalışıyorum. Leper bazen bana tavsiyelerde bulunuyor ama şimdi Paris'e gitti. Brüksel'de çok az kalıyor. Ben sergi de açtım. Hatta başarılı bile oldu. Yaptığım iki küçük resmi ve fotoğrafları göstermek için getirdim. Bugün gelmeyeceksin diye çok korktum. Çünkü yarın akşam bizi Leningrad'a götürecekler."

"Daha fazla kalacağınızı düşünmüştüm. Neden acele ediyorsunuz?"

"Bütün bunlar o kadar pahalı ki, tasavvur bile edemezsin. Felix biraz daha fazla para kazanıyor ama bütün yıl para biriktirmek gerekti."

"Eşin nerede çalışıyor."

"Hollanda Kredi Bankası'nda ama lütfen onun sürekli gişede oturduğunu düşünme. O finansal operasyonlarla ilgileniyor. Kuşkusuz onun da öğrenciyken başka bir hayali vardı. Şiir yazıyordu, edebiyatla ilgileniyordu. Şimdi de tiyatro üzerine eleştiriler yazıyor. Yaşam yaşamdır, işte... şikâyetçi olamam, oldukça iyi para kazanıyor. Ama bir bilseydin, öyle bir hayat pahalılığı var ki, hiçbir şey yapmaya imkân yok. Ama bunlar ilginç şeyler değil... İyisi mi, sen anlat, nasıl yaşıyorsun? Dört gün içinde Moskova'yı biraz dolaştım ama senin yaşadığın kentin nasıl olduğunu tasavvur bile edemiyorum. Brüksel'de iken telgraf çektim. Bana ilk önce böyle bir şehir olmadığını söylediler, daha sonra buldular. Orası kalabalık bir şehir mi?"

"Çok değil 160.000 nüfuslu bir şehir."

"Ama büyük bir şehir. Liege gibi. Ee, orada ne yapıyorsun?"

"Fabrikada çalışıyorum. Ben mühendisim."

"Biliyorum, bizi bir fabrikaya götürmek istediler, biliyorsun sizde sanayi ön planda. Felix sizin büyük başarılar elde ettiğinizi söylüyor ama ben bundan hiçbir şey anla-

mıyorum. Paris'te Renault fabrikasına gittiğimde, aklımı kaçıracağımı sandım. Felix beni oralara sürüklemişti. Arabalarla ilgileniyor... Sonbaharda küçük bir Citroen aldık, Nice kentine gittik. Senin araban ne marka?"

Yevgeniy Sokolovskiy, arabasının olmadığını, fabrikanın araçlarından da yararlanmayı sevmediğini, yürüyerek gitmeyi tercih ettiğini, gerekirse şehirde otobüs olduğunu söylemek istedi ama sonra düşündü? Neden söyleyeyim? Tüm bunların yoksulluğumuzdan kaynaklandığını sdüşünecek. Bu düşünce ona komik geldi. "Karşısında diplomasi yapacak adamı da tam buldum" dedi gülümseyerek:

"Benim bacaklarım var, henüz sağlam. İşte sen bu ökçelerle herhalde 100 adım gidemezsin."

Mary de güldü.

"Çok haklısın. Bu yabani bir moda. Yaşam sportifleşiyor ama birdenbire XV. Ludvig ökçeleriyle yürümek gerekiyor... Senin ailen yok mu?"

"Yok."

"Neden?"

"Olmadı işte..."

İster istemez Vera'yı düşündü ve sert hatlı yüzünde bir anlık mutluluk gülümsemesi belirdi.

"Ben de çok sevindim seni gördüğüme", dedi

Sokolovskiy utandı. Bu benim kızım. Maşenka. Ona sevecen bir bakışla baktı: Hâlâ saçmalıyor... onun şu anda ne düşündüğünü ben nereden bileyim.

"Senin fotoğraflarına baktım ve hep tahminde bulundum: Nasılsın? Oradaki yaşamı nasıl? Bizim burası çok uzak. Senin neşeli ve işinden memnun olman çok sevindirici..."

"Sen herhalde kızının ressam olacağını düşünmemiştin. Resmi seviyor musun?"

"Seviyor gibiyim. Ama ben eser görmedim. Leningrad'a gitmen çok güzel Yermitaj'ı göreceksin..."

"Felix Hollandalılara tapıyor. Ama eski ressamlar beni pek duygulandırmıyor. Onlar dış dünyayı, kabuk kısmını gösteriyorlar. Tam renkli resimsel bir düşünce vermeyi düşünüyorum. Kulağa aptalca geliyor. Ayrıca bundan Rusça olarak söz etmek benim için güç. İyisi mi, her ne kadar bu ışıkta zayıf görünse de, kendi çalışmalarımı göstereyim."

Sokolovskiy, tuvalin sağ köşesinde zehir-yeşili spiraller gördü; leylak rengi fonun sağında ve solunda portakal ve mavi renkli yağlı lekeler vardı.

"Onun tarzında olmasa bile, Leper'in hoşuna gitti; o bütün yüzeyi dinamik biçimlerle doldurmayı seviyor. Görüyor musun, benim derinliklerimde büyük bir boşluk var."

Sokolovskiy suratını asarak:

"Anlamıyorum. Sen neyi betimlemek istiyorsun?"

"Mavi ile portakal renginin çatışması. Bu sanki bir darbe, arkası da büyük bir boşluk. Resim yoluyla çılgınca şeyleri vermenin ne denli güç olduğunu tasavvur edemezsin!"

Öylesine coşkulu konuşuyordu ki. Yevgeniy Vladimiroviç şaşırdı: "Neden umutsuzsuzluk?.. İşinden zevk alıyorsun, eşinle iyi geçiniyorsun, gençsin..."

"Sana bunu nasıl anlatacağımı bilemiyorum... Biz, herhalde, her şeyi farklı algılıyoruz Sen benim dansı ve diğer şeyleri eldiven değiştirir gibi değiştirdiğimi düşünüyorsun, öyle mi? Hiç de öyle değil! Kendimi nasıl bulacağımı bilmiyorum... tanıdığım bir yazar var; bir süre önce bana şöyle demişti: Umutsuzluk olgunluğun belgesidir. Ama şimdi bundan söz etmeyelim. Ben sana şimdi diğer resmi göstereyim... nasıl buldun!"

"Bundan bir şey anlamıyorum. İşini sevmen, hoşuma gitti. En önemlisi bu..."

Sokolovskiy birdenbire Volodya'nın mektubunu anımsadı; adam yaptığı şeyin kötülüğünü anlamıştı ve ben ona sövüp sayabilirdim, işten kovabilirdim. Ama yine de o adam

bana kızımdan çok daha yakın. Bu nasıl olabilir, anlamıyorum?

Sokolovskiy'in yüzünde kederli bir ifade vardı. Buna şaşıran Mary: "Ben sana çok itici geliyorum, değil mi? Tek bir şey söyle: Beni yargılamıyorsun, değil mi?

"Neler söylüyorsun! Seni nasıl yargılayabilirim ki? Ben açık kalplilikle: 'Anlamıyorum' dedim. Sen başka bir dünyada yaşıyorsun. Ne yapman gerektiğini daha iyi görüyorsun. Seni götürdükülerinde nasıl ağladığını da anımsıyorum: Hava soğuktu, seni iyice sarmak istedim ama sen izin vermedin..."

Mary, birden bire ağlamaya başladı, Sokolovskiy korktu: "Seni kırdım mı?"

Mary başını salladı, daha sonra gözyaşlarını sildi ve yeniden yüzüne pudra sürdü.

"Birbirimize ne kadar yabancı olduğumuzu hissetmedim mi sanıyorsun? İşte özellikle bu yüzden sürekli konuşuyorum, ağlamaktan korkuyorum."

Sokolovskiy'in içinden, onu kucaklamak, sürekli onu düşündüğünü söylemek, teselli etmek geldi. Belki de bu neşeli yüzün arkasında gerçek bir acı gizliydi. Ancak "Maşenka" demeye zaman bulmuştu ki, kapı açıldı:

"Bu, Felix. Tanışın. Ee... tiyatro nasıldı? Akşam yemeğine gidelim olur mu? Ben tercümanlık yaparım."

Sokolovsiy, kızının kocasına bir göz attı. Efendi ve ciddî bir havası vardı. Finansçıdan çok kemancıya benziyordu. Dalgalı saçları, kelebek kravatı ve dalgın, hatta hayalperest bir adamın gözlerine sahipti.

Feliks, "Vişne Bahçesi" oyununu izlediğini söyledi. Her ne kadar Rusça anlamasa da, oyun onu duygulandırmıştı. Onlar da Çehov'dan, müzikten, Flandri'nin çok eski yapılarından söz ettiler.

"Bizim hangi koşullarda yaşadığımızı tahmin bile ede-

mezsiniz. Önceleri, herkes bombalardan söz ediyordu. Nereyi yıkacaklar, nereye düşecekti. Şimdi biraz sakinleştiler. Şimdi iş konuşmaları, sokaklarda her yerde reklâmlar var; gazetelerde cinayet haberleri ve sosyete dedikoduları. Benim için sanat, temiz bir havanın bir parçasıdır. Biz Mary ile başladıktan sonra yaşamak benim için daha kolaylaştı. Kuşkusuz biz onunla sık sık kavga ediyoruz; zevklerimiz ayrı. Ama tüm Ruslar gibi çok fazla duygusal. Benim hizmetçilerimin eşleri köylü kadınlar. Ama Mary hiçbir zaman yaşamın pisliklerine girmiyor..."

Sokolovskiy, "onu seviyor" diye düşündü. "Bu güzel... iyi geçindikleri belli oluyor."

Yevgeniy Vadimiroviç, Felix'e, Moskova'nın onda nasıl bir izlenim bıraktığını sordu.

"Hemen yanıt vermek güç. Burada bizim için anlaşılması çok güç birçok şey var. Ben düşüncelere karşı değilim, öğrenciyken komünizm ile de ilgilendim. Ama daha sonra siyasetten koptum. Birçok şey yaptınız. Moskova'nın bu kadar büyük bir şehir olduğunu tasavvur bile edemezdim. Ölen amcam, bir zamanlar Yekaterinoslav'da çalışmıştı; o bana Rusya'da bütün tiyatroların dolu olduğunu, Petersburg'dan başka şehir olmadığını söylemişti. Öğrenmemiz gereken çok şey var. Tiyatroların dolu olması ve görünüşe göre, işçilerin de gitmesi hoşuma gitmişti. Bizde işçiler yalnızca sinemaya gider. Öğrencilerle de konuştuk. Neşeli bir izlenim bırakıyorlar. Bunun da nedeni, yarınlarından emin olmaları. Ben öğrenciyken, 'bir yaşam kurabilecek miyim' sorusu beni hiç bırakmamıştı. Birçok şey bana tuhaf geliyordu. Örneğin sizde çok fazla insan var ama dükkân az; satın almak zor, çeşit çok az. Özellikle giysi konusunda. Savaş döneminde neler yaşadığınızı biliyorum ve eşimin Rus olmasından da çok memnunum. Kim bilir, belki de gelecek sizindir?"

Mary haykırdı; "Tabiî ki gelecek bizim! Babama bir bak, işte sana güçlü bir adam. Bana bile propaganda yapmak istedi ama onun büyük bir fanatik olduğunu hissediyorum. Bu hoşuma gidiyor..." Sokolovskiy'e, Rusça olarak,"ben sürekli halka bakıyorum, yine kızma ama çok gülünç insanlar, bizim ninelerimiz gibi vals yapıyorlar."

Yemekten kalktıklarında, Felix, Sokolovskiy'e, yarın Dış Ticaret Bakanlığı'na gitmek zorunda olduğunu söyledi. Diğer turistlerle gidecekti ama Mary onsuz gitmek istemiyor, manastırların ilgisini çekmediğini söylüyordu. Belki de Sokolovskiy ona bir yerler gösterirdi.

Ertesi sabah Yevgeniy Vladimiroviç, Mary'nin yanına geldi. Mary hemen:

"Felix'in burada işlerinin olmasına şaşırıyor musun?" diye sordu.

"Biraz."

"Bana da sanki şaşırdın gibi geldi. Lütfen kötü bir şey düşünme. Onun yalnızca bankanın bir müşterisinden kaynaklanan bir işi var. Orası Verye de bir tekstil fabrikası. Felix onların da kriz içinde olduğunu, sizin çok az trikoya sahip olduğunuzu söyledi. Hiç kuşkusuz Felix böyle bir işle uğraşmak istemezdi ama biz bu seyahat için borca girmiştik. Yine de sen bizim çok büyük burjuvalar olduğumuzu düşünüyorsun. Sen kızını bir de Brüksel'de görseydin. Her neyse, bu ilginç bir konu değil. Ben gelmeyeceksin diye korktum."

"Nasıl gelmem? Sana nereyi göstereyim?"

"Hiçbir yeri. Etrafa bakmaktan sıkıldım. En iyisi beraber oturalım."

Mary bir gün önceki gibi değildi. Hemen hemen hiç konuşmuyor, gülmüyordu. Babasına:

"...bana yaşamından bir şeyler anlat! Dostlarından, nerelerde bulunduğundan söz et", dedi.

Sokolovskiy uzun süren savaş yıllarını anlattı. Ural ormanlarından, Savçenko'dan, işinden söz etti ama sürekli, onun kendisini dinlemediğini düşünüyordu:

"Sen bugün biraz üzgünsün..."

"Bu seni şaşırttı mı? Sen konuşurken tüm bunların benim için çok yabancı olduğunu fark ettim; belki de Felix için olduğundan daha fazla yabancı..." Burada kendi evimde olduğunu düşünüyor kuşkusuz. "Rusça konuşmayı biliyorum ama sen bana yaşamından bir şeyler söylemeye kalktığında, sanki hiçbir şey anlamıyorum. Bu korkunç bir şey; doğduğu ülkeye gitmek ve sürekli kendini yabancı hissetmek. Belki de tam bir umutsuzluğa düşmek. Gece boyunca hep bunları düşündüm."

Sesi titredi. Sokolovskiy, onun ince, soğuk elini sevecenlikle tuttu.

"Maşenka, burada kal, hiç olmazsa bir aylığına bana gidelim. Orada bakarsın, anlarsın, biz seninle arkadaş oluruz."

Mary elini çekti ve dünden beri görmediği sert bir tonla:

"Nasıl anlamıyorsun, bunun mümkün olmadığını. Benim kendi yaşamım var. Zaten bir gün içinde birbirimize yeterince acı çektirdik."

Saatine baktı: "Birazdan Felix gelecek. Senin onunla oturup konuşmanın o kadar ilginç gelmediğini biliyorum. Her ne kadar sen onun çok hoşuna gitsen de... ama bu seni burada alıkoymak için yeterli neden değil."

Sokolovskiy kalktı.

"E... ne yapalım, o zaman vedalaşalım."

Onu sıkıca kucakladı ve kapıya geldiğinde:

"Kızıma! Her şey çok aptalca oldu. Lütfen kendine iyi bak!"

Yevgeniy Sokolovskiy havaalanından eve değil, Vera'ya gitti. Vera şaşırmıştı:

"Bitti mi? Sen bir hafta kalacağını söylemiştin."

Konuşmadan koltukta oturuyordu; uçaktan yorulduğunu söyledi. Vera, varlığıyla daha az huzursuz etmemek için bir kitap aldı. Ara sıra Sokolovskiy ona bakıyor ama Vera fark etmiyor ya da fark etmemiş görüntüsü veriyordu.

Sokolovskiy, sürekli aynı şeyi düşünüyordu: Maşenka yok, ben yabancı bir kadınla buluştum onun benim kızım olduğuna nasıl kendimi inandırdım... belki de bu kadar saçma sapan bir insan değildir. Ökçeler için aptalca bir moda diyordu açık kalplilikle konuşuyordu. Neden olmasın, çünkü onu tamamen başka türlü eğitmişler. Sanki yüzünde bir maske var ama kendisi gerçekten hayal kuruyor; belki de yaşam içinde bir yer bulabilir. Bugün gerçeği söyledi: Kendini evinde yabancı hissetmek çok korkunç bir şey. Bütün gece uyumadım acı çektim. Sanki o da aynı şeyi düşünüyormuş gibi geldi bana. Korkarım o Belçika'da da bir yabancı. Orada görüşülebilecek az insan mı var sanki? İstediğin kadar var! Ama onunla anlaşamadık. Belki de bu görüşmeden çok fazla şey bekledik. Sonunda onun benim için bir yabancı olduğu ortaya çıktı. Bizim nasıl yaşadığımızı anlayabilir mi? Aptalca, "pire spreyi fark etti" ama baktığı insanları göremedi. Felix bile bizi daha iyi anladı...

Mary'nin kocasını anımsayınca Skolovskiy hafifçe gülümsedi. Van Eyk'den, mistisizmden, Hendel'den söz ediyordu, ama bugün külot satmak için koşuşturdu. Aslında ona niye kızıyorum ki? Sanki pek kötü bir adam değil. Paraları az. Mary onun bundan nefret ettiğini söylüyordu... Aslında yargılamak anlamaktan daha zordur. Felix biraz daha basit bir insan Mary'nin bu üstünlük havasını nereden aldığını anlamıyorum. Leper'in ünü... Bir o eksikti sanki! Biz her şeye karşın, başka bir dünya yarattık. Ama bu Mary için önemli değil! "Umutsuzluk olgunluğun belgesidir" – Saçma! Kıyaslamak gerekirse, Umut ilk ve son sınavdır

evet, özellikle de son sınav. Eğer umut etmezsen insanca da ölemezsin, geberirsin.

Düşünmeyi kesti: Kimle tartışıyorum ki? Yabancı bir kadına rastladım ve onu anlamadım, keyfini kaçırdım, benim de keyfim açtı. Şimdi de konferans veriyorum. Belki de umutsuzluk içindeydi. Nerden bilebilirdim ki? Bu aptalca üçgenlere göre yargılamak mümkün değil. Şimdi trende gidiyor ve düşünüyordur. Babamın beni anlayacağını hayal etmiştim ama o duygusuz bir peksimet gibi çıktı... Kendimi asmak istiyorum, o ise Louise tarzı ökçelerden söz ediyor. Hiçbir şey bilmiyorum... Hayır, bildiğim bir şey var: Yakınlık, acı çekmeyi, hak etmeyi içerir...

Vera'nın yanına gitti.

"Orası nasıldı?" diye sordu Vera.

"Havaalanında araba yoktu. Beni kente Maslov getirdi. Oradan da yürüdüm. Hayır, gerçeği söyleyeyim, kaçtım. Özellikle kaçtım, neden biliyor musun?" dedi. "Mümkün olan en kısa zamanda seni görme ihtiyacı hissettim... Hayır, bekle şimdi sözümü bitiriyorum... Senin için, bir doktor için kalp, bir kastır. Ama sen genelde kalbin ne olduğunu anlarsın. Senin kalbin... benim evimdir. Artık bitirdim, şimdi çay içebiliriz."

33

Sonya, masaya üç kişilik servis koydu. Nadejda Yegorovna:

"Volodya yok, Buşagin'e, yazlık eve gitti", dedi.

"Kim bu Bugaşin?"

"Yayınevinin muhasebecisi. Volodya'yı anlayamazsın: Sokolovskiy dışında kimseye gitmezdi. Ama şimdi bir arkadaş buldu."

"Neden Saburovla görüşmüyor?"

"Ressam, cana yakın ve güzel bir eşi var. Rackovskiy ile de takılabilirdi ama o Buşagin'i seçti. Karısını tanıyo-

rum, konuşmak bile istemezsin. Lena, genç kızın üstü başı perişan gezdiğini, annesinin hiçbir zaman evde olmadığını söyledi."

"Volodya'dan hoşlanmıyorum: Daha önce de sevimsizin biriydi ama şimdi sudan çıkmış gibi..." diyormuş.

"Belki de âşık olmuştur?"

"Neler söylüyorsun, Sonya! O böyle bir adam değildir, içi dışı birdir. Dün evde olmadığını sandım, uğradım evi toplamak istedim, oturmuş, gözlerini bir noktaya dikmişti, girdiğimi işitmedi bile... bir yerin mi ağrıyor, diye sordum o güldü ve bir öküz gibi sağlıklı olduğunu söyledi ... biliyor musun, neden korkuyorum? Birkaç kez eve çok neşeli geldi. Ben uyumaya çalışıyorum ve her şeyi işitiyorum. Daha önce hiç böyle olmamıştı... Buşagin alkolik, onu tedavi ettiler ama başaramadılar."

"Onu şimdi daha iyi tanıyorum. Sürekli numara yapıyor, sürekli memnun görünüyor. O nasıl dikkatli olabilir ki! Volodya beni birkaç kez teselli etti. Sokolovskiy ile birlikte çalışacağı için heyecanlanıyordu... Birdenbire Taneçka'nın ne kadar harika olduğunu söylemeye başladı."

"Ben size sormadım, Taneçka ne oldu?"

"Bir doktorla evlendi; uzak bir yerlere, Kazakistan'a gittiler. Hareket etmeden önce bana uğradı, onu tanımaya imkân yoktu, gözleri parlıyordu... Bunun onun için uzun süre yeterli olup olmayacağını bilmiyorum. Tiyatrodan kopmanın güç olduğunu kendisi söylüyordu..."

"Zayıf bir oyuncuydu. Penza'daki tiyatro grubumuz çok daha güçlü."

"Sık sık tiyatroya gidiyor musun?"

"Çok sık değil."

"Akşamları ne yapıyorsun?"

"Duruma bağlı, bazen toplantı oluyor; bazen de, Haritnova'ya veya Suhanov'a gidiyorum.

Kendi evime davet etmiyorum. Çünkü Ksenya İvanovna'nın odasından geçmek gerekiyor; o da akşam dokuzda uyuyor..."

"Sonya; Suhanov kaç yaşında?"

"50 yaşında galiba; tam olarak bilmiyorum, neden sordun?"

"Hayır, öylesine sordum. Sen kendisini beğendiğini söylemiştin."

"O iyi bir mühendisti, bana işe girmem için yardım etmişti, onunla sohbet etmek çok ilginç. Çin'de iki yıl geçirmiş, genelde anlatacak çok şeyi var."

"Bekâr mı?"

"İki çocuğu var; büyük olanı ikinci sınıfta. Yalnızca toz bezlerinden söz eden, yanında çalışan kadına söven iğrenç bir karısı var. Adam buna nasıl dayanabiliyor?"

"Sanki ona karşı kayıtsızmış gibi konuşuyorsun."

Sonya güldü: "Erkekle mi kadınla mı, kiminle konuştuğunun farkında bile değil: Sanki bu yüzden Stepanid Aleksandrovne ile evlenmiş gibi... Böyle bir kadın Juralev'in mutlu olacağı bir ev kurabilir. Savçenko, Lena'nın mutlu olduğunu anlatıyordu. Lena'dan hoşlanıyor musun?"

"Hem de çok. Babam da onu sevdi."

"Ben onu hemen hemen hiç tanımıyorum."

"Bugün Naum Borisoviç'in doğum günü. Beni çağırdı, tabiî ki seninle birlikte. Önceleri yalnızca yaşlıların olacağını düşünmüştüm. Senin için ilginç olmayabilirdi. Senin meşgul olduğunu söyledim. Daha sonra Braynin, Karatayev ile Savçenko'nun geleceğini söyledi. Gidelim, Lena'yı göreceksin... Biliyor musun, Sonya, ben yakın bir zamanda bize Brayninleri, Karatayevleri, Sokolovskiy'i çağırmayı düşünüyorum. Belki Vera Grigoryevna da gelir. Yalnız bilmiyorum, bunu Savçenko'nun gidişine kadar yapabilir miyiz?"

"Savçenko gidiyor mu?"

"Naum Borisoviç söyledi. Senin de bildiğini sanıyordum."

"Nereye gidiyormuş?"

"Paris'e, heyetle..."

Sonya, o kadar kızdı ki, o bilindik gururunu unuttu.

"Söyleyebilirdi! Anlaşılan, kendisini bir kez Paris'e yollarlarsa bizim gibi sıradan fanilerle konuşmasına gerek olmadığını düşünüyor."

"Bu sıralarda çok kişi yolluyorlar. Bizde de bir mühendis, bir süre önce İsviçre'ye gitmişti. Bunu söylemeye sıkıldı, sen geldin, o gidecek, yarından sonra yok... sürekli seni soruyor."

"Bunun beni ilgilendirdiğini mi sanıyorsun? Onunla yalnızca babamı yokladığı ve seni ziyaret ettiği için konuşuyorum. Bu leylaklar nereden?.."

"İlk Leylaklardan. Seryöja getirdi."

"Çevrene bir bak, her yerde 'mutluluk' var 7, 8, 9 saymakla bitmez. Ne kadar çılgın bir leylak bu..."

"Nefis kokuyor. Senin odana koyacağım. Sonya, şimdi ne yapacaksın..? Hava çok güzel..."

"Kitap okumak istiyorum. Sabahleyin zaten çıktım. Suhanov bana ilginç bir kitap verdi..."

Akşam Nadejda Yegorovna...

"Ee, ne karar verdin, Brayninler'e gidecek misin?" diye sordu.

"Hayır, okumaya başladım artık bırakamam."

"Masada dayanıklı elektrikli âletler kitabı duruyordu ama Sonya okumuyor, sürekli Savçenko'yu düşünüyordu."

Tabiî ki ben suçluyum. Ama biliyor muydum ki?.. Her şeyi öğrenmek, her şeyi anlamak şaşırtıcı bir şey, ama senin kendin için zaten bir bilmece. Penza'ya geldiğimde gerçek

bir yaşamın başlayacağından emindim. Savçenko ise, kız arkadaşlar, aile ocağı ve sınavlar gibi geçmişte kalan bir şeydi; artık ciddî bir yaşama başlamak gerekir, diye düşünüyordum. İşimde önceleri başarılı olamadım. Suhanov uyardı; bir şeyi bir yerde unutmuştum; evde okumaya başlar başlamaz Kseniya İvanovna, neden mutfakta ışığı söndürmediğimi sordu. Kazin şehirdışına birlikte gitmeyi önerdi ve nedense kabul ettim; o ciddî konulardan söz ediyordu ama sonra bana sarıldı, bluzumu yırttı ve kendimi zorlukla kurtardım. Hiçbir şey benim düşündüğüm gibi olmadı. Savçenko, beni sevdiğini vb. yazıyordu. Sanki yaşamımda hiçbir şey değişmemişti.

Kuşkusuz, beni dinlemesin, hemen gelsin diye çok istedim ama bu yüzden kendime sövüyordum. "Geçecek" diye düşünüyordum; tam tersi oldu. O unuttu ama ben aklımı kaçırıyorum. Onun kollarına atlamaya hazırım. Çok geç... Şu işe bak... Paris'e gidiyor ve bana söylemiyor, gerekli bile görmüyor ama ben şimdi her şeye hazırım. Annemin yanında bile kendimi tutamadım. Aslına bakılırsa, Annem benim Suhanov'a âşık olduğumu sanıyor. Daha iyi... Ama ben şimdi ne yapacağım? Ne okuyabiliyorum, ne oturabiliyorum. Herhalde şimdi ona koşmam gerekirdi. O şimdi Brayninler'de herhalde; herkesin dikkatini çekiyordur, toplumun ruhu...

Ben su katılmamış aptal gibi davrandım. Ona düşünmek, duyguları sınamak ve beklemek gerektiğini söyledim. Herhalde bu işlerden hiçbir şey anlamadığım için olsa gerek. Bana, yetişkin bir kadın sağduyulu olmalı gibi geliyordu. Beni sağduyulu olduğum için kabul edeceklerini söyledi. Babam beni bunun için azarladı ama ben teslim olmadım. Kendi kendime: Benim unvanım matematikçilik, şiirsel olmak değil. Dram yaratmaya gerek yok! Sonunda işi bayağılığa kadar götürdüm. Anımsamak bile utanç ve-

rici. Beklemesi gerektiğini, çünkü yerleşecek bir daire bile bulamadığımızı söyledim. Anlaşılan o beni ruhen aşağı görüyor ama şimdi bunun ne kadar aptalca olduğunu anlıyorum. Şimdi benim için nerede ve nasıl olacağı fark etmiyor... Yeter ki onunla olayım...

Bir insanın bir yıl içinde bir bu kadar değiştiğini görmemiştim. Sanki birden bire yetişkin, kendine güvenen bir adam oldu. Daha önceleri bana küçük bir çocuk gibi görünürdü ama şimdi zincirlenmiş gibi oturuyor, onun her bir sözcüğünden korkuyorum. O bana geçmişten dolayı acı çektirmeye karar vermiş. Babamın "gerçek aşk unutulmaz" sözünü nasıl tekrarlayıp durduğumu anımsıyorum. Şimdi ise buz gibi su etkisi yaratan, "herkesin kendi yaşamı var" diyor.

Evet, onun aşkı farklı, kendine güveni de buradan kaynaklanıyor. Beni her zaman alaycı bir gülüşle anımsıyor; çocuk gibiydi ve nedense her şeyi hesaplayan, ölçüp biçen pratik kişiliği hoşuma gidiyordu. Onu daha fazla düşünmeme gerek yok!.. Peki, ama ne düşüneceğim... Annem Volodya'nın kederden içtiğini söyledi. Bu bir çıkış değil. Sarhoşlara tahammülüm yok. Penza'da çalışacağım ve onu daha az düşüneceğim... ama işin acı tarafı da bu: Yakın olduğunu ve yabancı olduğunu bilmek. Tabiî ki kendime hâkim olabilirim, karşılaşırsak... onun gidişine kadar karşılaşacak olursak, hiç renk vermeyeceğim, benim de bir yaşamım olduğun düşünsün, ama ben ondan kurtulamayacağımı biliyorum.

Kapı çalındı. Babamın çocuklarından birisi anneme geldi herhalde. Kızıl-sarı kafalı Seryöja, sınavları vermenin heyecanı içindeydi. Nina ile Lenin Caddesi'nde dolaşıyordu. Lena kapıyı açtı. Savçenko!

Onunla sakin bir biçimde selâmlaştı, içeri davet etti.

"Annem yok, Brayninler'de..."

"Biliyorum. Beni de çağırdılar."

"Neden gitmedin..?"

"Sana uğramak istedim."

"Senin açından çok hoş bir şey. Çay ister misin..?"

"Teşekkür ederim, istemiyorum. Kısa bir süre için geldim. İşim var. Tatilini nasıl geçiriyorsun?"

"Çok iyi dinleniyorum. Ama bugün biraz çalışmaya karar verdim. Görüyor musun?"

"Bu kitabı okudum. Benim şimdi çalıştığım alan üzerine yazılmış bir kitap. Bu arada, benim ilginç bir haberim var."

"Artık öğrendim. Sen herhalde havalarda uçuyorsundur."

"Evet. Ama bilmiyorsun ki, neden? Golovanov, bugün sipariş sahiplerinin Sokolovskiy'in projesiyle ilgilendiklerini söyledi. Buraya gelecek hafta iki mühendis gönderiyorlar. Ertesi hafta toplantı olması gerekiyor. Şimdi Golovanov da tereddüt ediyor... Benim burada olmamam, çok üzücü!"

"Buna karşın, Paris'in sokaklarında dolaşacaksın. Orası Penza değil... Paris'e gideceğini neden bana söylemedin?"

"Ben de kuşkuluydum. Golovanov bana ertesi gün demişti. Proje konusunu ancak bugün öğrendim. Fabrikada herkes bunu konuşuyor. Bunun ne anlama geldiğini anlayabiliyor musun? Sokolovskiy yalnızca fabrikayı değil, sipariş verenleri de düşünüyor. Bu onlar için de atılmış dev bir adım. Demin, hemen anladı... Ne yazık ki sana ayrıntıları anlatamam..."

"Neden? Beni çok ilgilendiriyor. Neden hemen gidiyorsun?"

"Hayır, şimdi sana açıklamam olmaz."

"Anlıyorum. Şimdi senin aklın Paris'de burada değil çok uzaklarda."

"Tam tersine. Çok yakınlarda..."

Savçenko durakladı:

"Bunu neden söyledim ki? ... sesim de beni ele verdi. Ona bakmamam gerekirdi!"

Sonya'ya kendisini tam anlamadığını, fabrikayı kastettiğini söylemek istedi: "Sen düşünüyor musun ki..."

Sözünü bitiremedi. Büzülmüş bir vaziyette masanın yanındaydı Sonya ona doğru gitti, yavaşça:

"Ben hiçbir şey düşünmüyorum", dedi ve birden onu öpmeye başladı.

Yemek odasındaki duvar saati 22.00'yi vurmuştu... 23.00, 24.00... Onlar hiçbir şey duymuyorlardı, Sonya bir anda yerinden fırladı: "Annem kapıyı açıyor..."

Güçlü bir leylak kokusu vardı ve Sonya, Svçenko'ya fısıldadı: "Ben gündüz düşündüm, bu çılgın bir Leylak. Acaba her çiçek mutluluk mu?"

34

Gece geç vakit Sonya, Savçenko'yu ışıkları yakmadan karanlık koridordan yolcu etti. O da ertesi gün yol çıktı. Havaalanında Sonya: "Senin dönüşüne kadar anneme hiçbir şey söylemeyeceğim Penza'da hemen müdür ile konuşacağım. Juravlev engellemeye çalışacaktır mutlaka, umarım beni bırakırlar. Yegorov, bana beni buraya alacaklarını söyledi... Ama bana yaz... En önemlisi bu... Daha sonra Paris'te dolaşırken seninle birlikte yürüdüğümü düşün. Seninle birlikte çevreye baktığımı, yanında yürüdüğümü unutma. Zaten seninle yaşıyorum, anlıyor musun?"

Nadejda Yegorovna, Savçenko'nun sabaha karşı gittiğini duymuştu ama sormadı. Sonya'nın öyle mutlu bir görünüşü vardı ki, o her şeyi konuşmadan da anlamıştı.

Sabahleyin telaşlıydı. Pazara gitti, yemek hazırladı. Şarap için Volodya'ya gitti. O da masayı kurmasına yardım etti. Nadejda Yegorovna: "Belki misafirler onu oyalar. Gerçi Sokolovskiy de gelecek; Onu Volodya da sever." Ancak

Volodya birdenbire ortadan kayboldu. Nadejda Yegorovna iç geçirdi. "Yine Buşagin'in yanına koştu... Sonya açısından artık içim rahat... Yegorov'un gelemeyecek olması üzüntü verici; yine rahatsızlandı. Maria İvanovna öldüğünden beri sürekli hasta. Ama bunu anlamak gerek; onlar iç içe yaşıyorlardı. Ben herkese söyledim; 'gelin Sonya'nın dönüşünü kutlayalım' dedim. Sonya evleniyor deseydim, nasıl da kutlarlardı!!! Ama onun karakteri böyle, bana bile anlatmadı..."

Masada gül buketi duruyordu. Vera Grigoryevna şaşırdı:

"Bu güller nereden? Ne kadar güzeller, yaz çiçekleri!"

"Bunları Leonid Borisovich getirdi. Portakal..." diye açıkladı, Nadejda Yegorovna.

Sokolovskiy, şarapları doldurdu ve Nadejda Yegorona'nın sağlığına içmeyi teklif etti.

Son günlerde keyfi yerindeydi. Ayın yirmi ikisinde siparişçiler gelecekti. Yegorov her şeyi hesaplamıştı ve destekliyordu. Sonuçlar hesapladığımdan daha iyi çıktı. Vera'nın gelmeyi kabul etmesi çok iyi oldu. Onu bir yere gitmeye razı etmek çok güç. Benimle ilk kez bir yere geliyor. Burası hoşuma gidiyor... burada iyi insanlar toplanmış ve her nedense hepsi neşeli. Bu, her zaman olmaz...

Genelde mutsuz olan Braynin de neşeliydi. Sokolovskiy'in kendisine kırgın olmasından korkuyordu... sık sık özeleştiri yapıyordu: "Neden Safonov'un sözlerine kandım? Ama işte Yevgeniy Vladimiroviç yanıma oturdu, benimle hiçbir şey olmamış gibi dostça konuşuyor... Bizim birlikte anımsayacağımız çok şey var. Bunca yıl birlikte çalıştık, iyi ve kötü çok şey yaşadık! İlk otomatik hattı işletmeye açtığımızda, Yegorov, Sokolovskiy ve ben âmir konumundaydık ve biz bunu kutlamış ve geceyi Yegorov'da geçirmiştik. Ne yazık ki Yegorov bugün yok. Her nedense sık sık hastalanıyor. Juravlev, Sokolovskiy'i

yok etmek isterken o bana karşı çıkmıştı. Parti Bürosu'nda aptalca konuştum... Sokolovskiy'in projesini onaylarlarsa ben yalnızca sevinirim. Onunla çalışmak zevkli. Geçen yıl sinyalizasyon sistemlerinde çok yardımcı oldu. İşte onunla oturmak, konuşmak kolay değil... İnsanın tüylerini tersine okşamayı seviyor. Ama bugün iyiliği üstünde."

Braynin ile yumuk yumuk ve sürekli ürküyormuşcasına bakan şişman eşi Mariya Markovna da Yaşa'nın memnun olmasına seviniyorlardı. Oğullarının Karaganda'ya gönderilecek olmasına Naum Borisoviç bozulmuştu.

Mariya Markovna ağlıyordu. Yalnızca Yaşa kötümser değildi. "Bunda kötü olan ne?" Braynin kızdı: "Çocuk işte. Hiçbir şey anlamıyor! Allahın ücra köşesi, yakında şehir bile yok, iklimi de berbat. Ama o seviniyor... Bakın işte, Yaşa'dan kısa süre önce mektup geldi" ve Mariya Markovna onu herkese gösterdi. Yaşa, yaptığı işin umduğundan daha ilginç, kaldığı lojmanın iyi olduğunu, arkadaşlarından hoşlandığını yazıyordu. Brayninler Nadejda Yegorovna'ya gittiklerinde, Naum Borisoviç, eşine: "Yaşa'nın böyle bir karakteri olması iyi bir şey. Küçük bir erkek çocuğu olarak büyüdü, aslına bakarsan onu biz şımarttık. Aşırı titiz değil, işiyle ilgili, insanlarla çabuk kaynaşıyor. Hayır, o harcanıp gitmeyecek..."

Lena'nın keyfi yerindeydi. Sabah, Juravlev'den bir mektup ve bir koli getirmişlerdi. Lena'ya, yaşamında bazı değişiklikler olduğunu bildiriyordu. Evlenmişti. Kuşkusuz, daha önce de olduğu gibi, Şuroçka'yı bir an önce görmenin hayalini kuruyordu. Ama fabrikada işler çok da iyi değildi ve Eylül'den önce izin alması mümkün olmayacaktı. Koliden bir kutu çikolata ve üç yaşındaki bir kıza uygun örme bir giysi çıktı. Lena çikolatayı Şuroçka'ya verdi: "Bu, babandan" dedi. Şuroçka Dmitriy Sergeyeviç'e koştu: "Baba, sana şimdi bir şey ikram edeceğim. Ama altın renginde

olanı alma, onu en son yemek lazım; yoksa hoş olmaz..." Lena, rahatlamış bir halde iç geçirdi! Eylül'e daha çok var. Evlendiği de iyi olmuş. Artık bir ailesi var. İçim daha da rahatladı...

Lena, Dmitriy Sergeyeviç'in de yüksek sesle konuşmasına ve gülmesine de ayrıca seviniyordu. Bir yıldır birlikteydi ve onu nâdiren böylesine konuşkan ve kaygısız görmüştü...

İki saat önce Lena üzerini değiştirirken, Karatayev, her nedense Trifonov'la yaptığı konuşmayı anımsamıştı. "Beni güç duruma düşreceğine inanıyordu ama kendisi güç duruma düştü. Ben verilen karardan söz etmiyorum, o ise Sokolovskiy'in projesini 'gözboyamacılık' olarak tanımlıyor. Ancak öneri ciddî. Golovanov'a, 'yalnızca siparişlerin teslimatını değil, sipariş verenlerin çıkarlarını da düşünmemiz gerekir', dedim. Allahtan, Demin müdahale etti. Sipariş sahipleri kuşkusuz, bunu benimsediler. Trifonov, sürekli iş üzerinde. Onun tüm yaşamı, telkinde bulunmak, düzeltmek, düzenlemek ve uğraştığı işler üzerinde düşünmekten ibaret... Aslında sorun bu değil. Bir yıl önce oturmuş, Juravlev'i düşünüyordum. Şimdi her şeyi Trifonov'a yıkıyorum. Önemli olan başka bir şey: Yoldaş Karatayev nasıl davranacak? Lena, bunu benden önce anlamıştı. Belki de, kadınlar daha duygusal olduklarından dolayı mı acaba? Bilmiyorum... Lena için daha kolay, çok şey yaşamamış..." Karatayev'in yüzünü bir hüzün kaplamaya başlamıştı. O anda içeriye Lena girdi. Yeni yeşilimsi, mavi yazlık giysisi ona çok yakışmıştı. Onu kucakladı. Lena gülmeye başladı: "Unutma! gitme zamanı geldi..!" Lena, Dmitriy Sergeyeviç'in yüzünde, güçlükle fark edilen ve son günlerde yüzünden eksilmeyen o aydınlık gülümsemeyi gördü.

Vırubin, geçmişi anımsamıyordu: Geçmiş hâlâ içinde yaşıyor, ona acı, aynı zamanda da karaklılık ve direnç veriyordu. Sokolovskiy'e stimulatörların verimin düşmesinin

önlenmesinde başarıyla uygulanabileceğini açıklıyordu. Kendisini sevdiği işine vermiş olması, rahat bir odada dostlarıyla oturması, her şeye karşın yaşıyor olması onu gençleştiriyordu. Nadejda Yegorovna, asla benden beş yaş büyük olduğunu söyleyemezdim, diye düşündü...

Lena'ya: "Sınavlarınız nasıl geçti? Bir öğrenci için endişeleniyordunuz da..." diye sordu.

Lena gülmeye başladı.

"Vasya'nın bütün notları 'pekiyi', yalnızca İngilizcesi 'iyi'." O da haklı olarak... Nadejda Yegorovna, ne kadar neşeli olduğumu görmüyor musunuz? Onun için gerçekten heyecenlanıyordum. Aferin, beni yanıltmadı..."

Sonya arada bir konuşmaları kaçırıyor ve ilgisiz yanıtlar veriyordu. Braynin'in Karatayev'le fabrikadan söz ettiğini duydu ve dalıp gitti. Braynin ona: "Ee, söyle bakalım, neresi daha iyi Penza mı, burası mı?" diye sordu. Sonya da:

"Bizim bambaşka bir profilimiz var..." diye yanıtladı.

Herkes güldü... Naum Borisoviç imalı bir biçimde:

"Sen başka bir şey düşünemezsin. Anlaşılan, kalbini Penza'da bıraktın?

Sonya kızardı. Gereksiz davranışlarda bulunuyorum. Naum Borisoviç ise şaşırdı: Atmış ama tutturmuştu...

Sonya, Vera Grigoryevna ile yanyana oturuyor ve ikisi de alçak sesle konuşuyordu. Vera: "Andrey İvanoviç artık yok, dedi. Yazık oldu! Ölümünden bir hafta önce ona moralimin yerinde olduğunu, hastaneyi bakıma alma sözü verdiklerini söyledim. Birdenbire içi rahatladı. Bugün ise bence Braynin de dâhil, herkesin neşesi yerinde..."

Sonya: Babama her şeyi anlatırdım. O bana, nedense, kalbimin "sözlü" olduğunu söylemişti. Artık söz falan yok, Savçenko da bunu biliyor... Annemin ona, "Grişa" diye hitap etmesi gülünç. Ben onu tanıştığımız günden beri hep Savçenko olarak düşünüyorum. O gece de öyle...

Naum Borisoviç, radyo dinlemek için izin istedi. Devlet büyüklerinin ileri bir tarihte yapacakları görüşme konusundaki haber ilginç olabilirdi. Geç kalınmış "son haberlerin" bitişine doğru radyoyu açmışlardı. Yalnızca İsveçli turistlerin Leningrad'da toplandığını, futbol karşılaşmasının 3-0 Dinamo lehine sonuçlandığını, ertesi gün havanın bulutlu, rüzgârın hafif, sabahleyin ısının 18 derece olacağını öğrenmişlerdi. Bunu, bir şarkı izledi. Spiker, bunun ünlü bir Fransız şarkıcısı olduğunu anons etmişti.

Paris'in caddeleri gri ve mavi.
Yürürken eşlik ediyor hüzün...

Sonya dayanamadı, radyoya yaklaştı. Ne kadar acıklı bir şarkı! Paris, ... uzaklarda bir yerde. Savçenko yalnız başına yürüyor. Hüzün de ona eşlik ediyor... Nadejda Yegorovna, masanın en sonunda oturan Braynin'e:

"Savçenko Paris'te..." dedi.

"Bu iyiye işaret. Siyasî tarafların güçlerinin farklı olması, kültütel ve ekonomik ilişkilerini engellememelidir."

Braynin'in eşi Sonya'yı izliyordu. Naum, her zaman olduğu gibi, parmağını havaya kaldırdı. "Savçenko'nun geri adım atmayacağını biliyordum..."

Herkes kalktı. Sokolovskiy, gülerek, Leonid Borisoviç'e Moskova havaalanında zom olmuş kürk şapkalı bir Amerikalı gördüğünu anlatıyordu.

"Hava çok sıcaktı. Herkes ona bakıyordu; o da: 'Ben kızıl Kazak'ım' diye açıklamada bulundu."

Nadejda Yegorovna, Lena'ya Şuroçka'yı soruyordu. Lena, fotoğrafları gösterdi. Nadejda Yegorovna duygulandı:

"Güzelim benim! Küçüklüklerinde endişeleniyorsun; büyüyorlar, her şey daha da güçleşiyor ..."

"Ama sizinki neşe dolu..." Küçük kız o arada Borisoviç'in kedisiyle oynamayı bıraktı. O da kediyi götürdü."

Braynin, elinde kadehle Sokolovskiy'in yanına geldi.

"Projenin başarısına içelim, Yevgeniy Vladimiroviç!"

Kadeh tokuşturdular. Vera Grigoryevna, bir köşede, Sonya ile bir şeyler konuşuyordu. Her ikisi de canlı ancak keyifsizdiler. Lena, keyifsiz olduğunda, küçük bir kıza benziyordu. Nadejda Yegorovna, Sokolovskiy'e; "Bakın, Yevgeniy Vladimiroviç, onların aşk yaşamlarına ilişkin sırlarını birbirlerine açtıkları düşünülebilir," diye fısıldadı.

"Belki de öyledir..." Sonya'nın bir sözü Karatayev'e kadar ulaştı:

"Önceleri her şeyin daha karmaşık olduğunu düşünürdüm. Şimdi ise her şey çok basit görünüyor, belki de tüm karmaşıklık burada..."

Karatayev ile eve dönerken Lena konuşuyordu:

"Vera'yı iyi tanırım. Bana geldiğinde bile, daima bir şeyler uydururdu; Ya bir kitabı geri vermeyi unutmuştur, ya da Şuroçka iyi görünmüyordur... Gorohov ona 'yalnız istakoz' adını koymuştur. Onun misafir olarak bir yere gidebileceğini tasavvur bile edemezdim. Ama gördün, ne kadar neşeliydi, değil mi? Sokolovskiy'i herkesten gizliyordu ama bugün Braynin'in yanında ona: 'Sana geleceğim' dedi. Vera adına çok seviniyorum! Mitya, onun ne kadar mükemmel bir insan olduğunu tasavvur bile edemezsin."

Lena sustu. Elele tutuşmuş, çocuklar gibi yürüyorlardı...

Lena şimdi eşini düşünüyordu. Herhalde onun yaşamına ilişkin her şeyi bilmiyorum. Bildiklerimi de tam olarak anlayamayacağım... Bugünlerde keyfi yerinde ama yarın başka bir şey olabilir... Fark etmez, galiba artık yanılmıyorum: Onun güçlü olduğunu, üstesinden geleceğini biliyorum...

"Mitya, ne düşünüyorsun?"

Mitya durdu, şaşırmış gibi ona baktı, her zamanki hafif, yarı gülümsemesiyle yanıtladı: "Bilmiyorum..."

Karşıdan bir araba geliyordu ve farları bir an için Kara-

tayev'in yüzünü aydınlattı, yüksek bir alın, ağzının kenarında inatçı kıvrımlar...

35

Sonya, Penza'ya hareket etmeden önce Volodya'ya uğradı. Çalışıyor, balık konservesi kavanozu için etiket çiziyordu.

"Biliyor musun Volodya, buraya tayinimi istiyorum. Kuşkusuz, senin Juravlev işime taş koymaya çalışacak ama yine de beni bırakacaklarını sanıyorum."

Sonya, kardeşinin neden tayin istediğine ilişkin sorular sormasından korkuyordu ama Volodya yanıt olarak gülümsedi:

"Senin adına çok sevindim. Anlıyor musun, çok..."

Biraz sustu ve:

"Bu arada, eğer sen annemle olacaksan ben gidebilirim."

"Moskova'ya mı gideceksin?"

"Asla! Genelde hiçbir yere gitmiyorum."

"Volodya, senin bir sıkıntın mı var?"

"Tam tersine. Her şey yolunda."

"Neden canın sıkkın?"

"Bilmiyorum. Anlaşılan hava güzel ve bahar geldi. Ters etki olsa gerek."

"Seni çok az görebildim. Bu Buşagin de kim?"

"İnsan."

"İnsan olduğunu anladım. Neden onunla sürekli birliktesin? Ondan hoşlanıyor musun?"

"Genel de evet."

"Onun iflah olmaz bir ayyaş olduğunu söylüyorlar."

"Bu fazlaca abartılı. O bir muhasebeci ve paraları sayması gerekiyor. İçiyor. Bazen içmeden olmuyor..."

"Volodya, korkarım akıllıca davranmıyorsun. Bana babamızı hatırlamamız, birbirimize destek olmamız gerekti-

ğini yazıyordun. İşte ben gidiyorum ama sen bu durumdasın. Bana daha canlı olacağına, bir şey olursa yazacağına söz veriyor musun?"

"Tabiî ki." Birdenbire gülmeye başladı. "Söz vermek kolaydır. Şimdiye kadar ne sözler verdim! Ama işte sözünü tutmak... Soneçka, kızıma! Gerçekten çabalayacağım..."

Volodya ve Nadejda Yegorovna, Sonya'yı yolcu ettiler. Vedalaşırken, Sonya, ansızın annesine:

"Belki kısa sürede dönerim, hoşça kal", dedi.

Volodya, uzun süre mendil salladı, gözlerinde hüzün dolu bir ifade vardı.

Kompartımanda yanında küçük bir kız ile bir kadın, tren hareket eder etmez, şişkin ve yıpranmış çantasına sıkıca sarılarak rahatça horlamaya başlayan bir memur ve öğrenci görünümlü bir delikanlı vardı. Küçük kız, sürekli Sonya'nın yanına gitmek istiyor ama annesi bırakmıyordu. Öğrenci, Sonya'ya;

"Diyecek yok doğrusu, oldukça hızlı! Reaktif bir kaplumbağa gibi gidiyor", dedi.

Düşüncelere dalmış olan Sonya yanıt vermedi. Delikanlı bir kitap açtı ve bir daha konuşmadı.

Sonya, çantasından Savçenko'nun mektubunu çıkardı. Çok uzundu! Ben de niye susuyor, diye anlam veremiyordum.

Mektubu neredeyse ezberlemişti ama yeniden okumaya karar verdi.

"...

Alınma Sonya, kötü de düşünme, sana çok kez yazmaya başladım ama olmadı. Kuşkusuz zamanımız kısıtlı: Ya görülmeye değer yerlere gidip görüyoruz, ya da fabrikalarda ya da yemekteyiz. Fransızlar çok misafirsever ve günde iki kez öğle yemeği yiyorlar. Ama bu mektubu bunları anlatmak için yazmıyorum. Zamanım vardı, şehirde dolaşmak

ve seninle konuşmak istedim. Ama kâğıt üzerinde pek iyi şeyler yazamam, sanırım yine başaramayacağım.

Kuşkusuz seni öncelikle Paris'in nasıl bir şehir olduğu ilgilendiriyordur. Güzel, düşündüğümden de güzel. Her ne kadar ticaret heyetindeki meslektaşımız hemen bize Eyfel Kulesi ve Elize bölgesini göstererek buraların en ilginç yerler olduğunu söylediyse de, bunlar beni pek etkilemedi.

Ancak Sein Nehri kıyılarında çok güzel yerler var: Nehir kurşuni renkte, pul pul görünüyor, gece ise her yer fenerlerden yansıyan ışıkla rengârenk olan taşlardan ibaret. Mavnalar var ve içlerinde aileler yaşıyor. Kıyılarda, her yerde, sattıkları kitaplardan daha eski izlenimi veren sahaflar var. Tütüncüler, kestane ağaçlarının altındaki banklarda çiftler öpüşüyor; insanlar onlara aldırmaksızın geçip gidiyorlar. O denli dar ara sokaklar var ki, herhalde, Juravlev geçemezdi. Çok sayıda şaşırtıcı eski bina var. Her yer çiçek: Parklarda, mağaza vitrinlerinde, el arabalarında ve neredeyse her kadının üstünde... Bizi götürdükleri fabrikaların yapılarında ve donanımlarında çok ilginç şeyler var ama işe yaramaz şeyler de çok. Ama insanlardan hoşlandım. Çok canlılar, şaka yapmayı seviyorlar, çabuk ve her nedense çok kolay çalışıyorlar.

Sözün kısası, Paris, insanın yüreğini sarıyor, açıklaması güç ama hüzünlü de. Sokaklardaki insanların kederli olduğunu sanma, tam tersine çok neşeliler. Kuşkusuz işçilerin yaşadıkları semtler daha yoksul; oralarda kaygılı yüz ifadeli kadınlara rastlamak mümkün. Ancak o semtlerde de meydanlarda atlıkarıncalar ve dans pistleri gördüm. Ancak yine de genelde bir hüzün havası var. Saburov burada olsa, herhalde, bize bunun nedenini açıklardı.

Onu sık sık düşünüyorum; şehir güzel olduğu, Fransızlar resim sanatını sevdikleri için olsa gerek...

Belki de bundan değildir. O, bana bakmayı ve görmeyi öğretti. İşte benim yazdıklarımdan, hüznün nereden kaynaklandığını anlayabilirdi... Ben bunun nasıl açıklanabileceğini bilmiyorum.

Sokolovskiy, bana proje üzerinde çalışırken ya da bıraktığında öfkeli ya da sevinçli olmasının kendisi için fark etmediğini ama kendisini çok iyi hissettiğini, her şey sona erdiğinde ve üretim izni verildiğinde ise ruhsal çöküntü yaşadığını söylüyordu. Bende, her şey çok önceden olmuş bitmiş, şimdi ne bir proje ne de heyecan varmış gibi bir izlenim var. Belki de hüzün bundan dolayı vardır

Eskiden Fransızların nasıl yaşadığını tasavvur edemezdim. Ve birçok şey beni şaşırttı. Burada da bizim yaşantımız konusunda çok belirsiz bir görüş var. Bir mühendisle konuşuyordum; anlaşılan hakkımızda olur olmaz şeyler yazan gazeteleri okuyor. Bizim teknik bilgimize şaşırıyordu. Bana evli olup olmadığımı sordu; bizde evlenmenin ya da istendiği takdirde evlenmeden birlikte yaşamanın mümkün olduğunu, bunun isteğe bağlı olduğunu söylediğimde gerçekten de şaşırdı. Bir işçi bana Sovyetler Birliği'nde herkesin her zaman neşeli olduğunu söyledi, bu fikrini insanlarımızın fotoğraflardaki gülümseyen hallerini göstererek kanıtlamaya çalışıyordu. Kuşkusuz bir açıdan aptalca bu. Senin beni unuttuğunu düşündüğümde ya da Sokolovskiy için hüküm verdiklerinde hiç gülümseyebilir miyim. Her zaman öyle değil.

Ama bir gerçek var: Şehrimizi, fabrikamızı hatırladığımda, hayali hiçbir şey katmasam da daha neşeli oluyorum; kötü yapılmış kaldırımlara ve dökülmeye yüz tutmuş ön cephelere ve Hitrov'un suratına ve daha yüzlerce düzensizliğe rağmen daha neşeli oluyorum. Sonya, on gün sonra Penza'da olacağını bilmeme karşın belki de neden "fabrikamız", "şehrimiz" diye yazdığıma şaşırıyorsundur. Ama daha şimdiden seni benimleyken görüyorum, umarım karşı çıkmazsın. Ama sana, neden henüz burada, tüm güzellikleriyle Paris'te bulunduğum sırada şehrimizi, oradaki yaşamımı, aşkımı yalnızca bizim doğduğumuz yer olduğu için değil, bir şeyler yapabildiğimiz, ileride de birçok şey yapabileceğimiz bir yer olduğu için düşündüğümü açıklamadım.

Gazeteye ropörtaj yazdığımı düşünme; kendimi sık sık işlerimizi düşünürken yakalıyorum.

Sokolovskiy'in projesinin görüşülmesinin nasıl sonuçlandığını bir an önce öğrenmek istiyorum.

Onun hiçbir zaman Paris'te bulunmamış olması bana biraz tuhaf geliyor. O bana burada yaşadığını özellikle söylemiş gibi geliyor bana. Bende onun burada yüksek bir kulede olduğu ve uzaklara baktığı duygusu var. Onu tesadüfen görecek olursan, kendisini sık sık anımsadığımı söyle.

Lütfen Nadejda Yegorovna ve Volodya'ya selâmlarımı ilet. Volodya'ya burada adım başı ressamlara rastlandığını, hemen hemen her binanın sergievi olduğu sokaklar bulunduğunu söyle. Burada çok güzel tablolar gördüm. Başka bir şey daha var ama bunu ona söyleme: Resim karakterinde Fransız olan bir şey var; burada bir şey fark ettim; kederli bir adam sık sık gülüyor, neşeleniyor; biz mühendisler toplandık, kafayı çektik, hepimizin neşesi yerindeydi ve sonrasında hüzün dolu şarkılar söylemeye başladık.

Görüyorsun, benden yazar olmaz, altı sayfa yazdım ama en önemli şeyi söylemedim; Bunu nasıl söyleyeceğimi de bilmiyorum.

Sonya, bence sözler olmadan da her şeyi biliyorsun. Bir an önce sana kavuşmak istiyorum! Golikov'a buradan ayrılmamıza kaç gün kaldığını hesapladığımı söylersem, bana ikiyüzlü olduğumu söyleyecektir. Ama bu böyle. Evet, burada daha ne söylenebilir... Hiçbir umudun olmadığını sandığım günlerde aşk üzerine yüzlerce sayfa yazabilirdim ama şimdi hiçbir şey yazamıyorum.

Sonya, buradaki leylak soldu ama her şeyi anımsıyorum. Seninleyken yazmasam da konuşurdum!.. Aslında konuşmaya da gerek yok...

Moskova'dan, bir saatliğine bile olsa, Penza'ya geliyorum.

Senin Savçenkon"

Sonya mektubu çantasına koydu ve gözlerini kapattı. Küçük kız yine yaklaştı. Büyük bir kafası, parlak, şaşkın bakan gözleri vardı.

"Sana söylüyorum, teyzeyi rahatsız etme", dedi annesi.

Sonya gözlerini açtı ve küçük kıza gülümsedi.

1953-1955

Buzlar Çözülürken'de İlya Ehrenburg, *Paris Düşerken*, *Dipten Gelen Dalga* ve *Fırtına*'dan oluşan o müthiş üçlemeye, deyim yerindeyse kaldığı yerden devam ediyor.

Savaş Öncesi, Savaş, II. Dünya Savaşı/Emperyalist saldırıya karşı zafer ve özgürlük.

Buzlar Çözülürken'de 1945-1954 yılları arasındaki olaylar anlatılıyor.: O yıkıcı savaştan sonra Sovyetler Birliği yeniden kuruluyor.

Ehrenburg için sosyalizm bir planlama değil, gündelik hayatın yeniden "kurulmasıyla" ilgilidir:

Bu romanda da insanların gündelik hayatlarını kurmaları, dolayısıyla da Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası yeniden kuruluşu anlatılıyor.

Buzlar Çözülürken bir "kuruluş romanı".

Öncü Sovyet insanının gündelik hayatının ve çalışma hayatının kesişme anlarını, fedakârlıklarını anlatıyor.

Ama bununla birlikte soğuk savaşın işaretlerini, partideki hataları ve bürokratizmi, sanayileşmeyi, partinin ülkedeki refahın artması için çabalarını da günlük hayat örgüsü içinde anlatıyor.

epos *Edebiyat - Roman*